Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

John Lind

MELLEM "VENSKA" OG "VINSKA"

FINSK

Fra almuesprog til
statsbærende kultursprog

Finsk afdelings skrifter
Udgivet af Finsk afdeling ved Københavns Universitet. København 1989

MELLEM "VENSKA" OG "VINSKA"

John Lind

MELLEM "VENSKA" OG "VINSKA"

FINSK

Fra almuesprog til statsbærende kultursprog

KØBENHAVN 1989

Finsk afdelings skrifter Nr 3.

Mellem "Venska" og "Vinska"

© John Lind

Finsk afdelings skrifter kan rekvireres hos
Finsk afdeling
Institut for Nordisk Filologi
Københavns Universitet
Njalsgade 80, DK-2300 København S
Telefon 31 54 22 11 / 2338

Tryk: Institut for Nordisk Filologi
Institut for Humanistisk Informatik
ISSN: 0902 - 0977

INDHOLDSFORTEGNELSE

FORORD 4

INDLEDNING 9

Landet og folket 11

I UDVIKLINGEN MOD ET FINSK SKRIFTSPROG 15

De tidligste vidnesbyrd 15

Fra mundtligt finsk til skriftligt svensk administrationsprog 16

Det kirkelige skriftsprogs gennembrud 18

Total forsvenskning? 24

Fennofiler 31

Åbo akademi og Porthan 35

De sproglige konsekvenser af svensketiden 39

II FINLAND SOM AUTONOMT STORFYRSTENDØMME UNDER DEN RUSSISKE TSAR (1809-1917) 43

På sporet efter en ny identitet 46

Bevidstgørelsen: *Svenskar äro vi icke, ryssar vill vi icke bli, låt oss sålunda vara finnar* 49

Kalevala og finskhedsbevægelsen 53

Finskhedsdoktrinen udformes 58

Svensk reaktion: Svecomani 62

Race og sprog 69

Drømmen om et Stor-Finland 74

Tidlige praktiske resultater 82

Det russiske syn på sprogproblematikken 86

Sprogproblematikken i praktisk politik 90
Finsk skriftsprogs egne problemer: Sprogpleje 95
Panslavismen og Finland 102
Den politiske balance mellem sproggrupperne ændres 105
Finnerne skifter navn 108
Encyklopædier som national manifestation 111
Sammenfatning 113

III REPUBLIKKEN FINLANDS TO SPROG TIL STRID 114
Sprogproblemet aktualiseres 116
Forfatningen af 1919 og Sprogloven af 1922 119
Ålandsproblemet og Svenskheden 122
Øst-Karelen og Ægtfinskheden 128
Det Akademiske Karelen Selskab: AKS 131
Studenterne som ægtfinskhedsbevægelsens drivkraft 137
Ægtfinskhed og uddannelsessystemet 140
Sprog og militær 143
De politiske partier og ægtfinskheden 145
Lappobevægelsen dæmper midlertidigt sprogstriden 150
Den Fosterlandske folkebevægelse, IKL, og ægtfinskheden 160
Demokratiets ophævelse som ægtfinskhedens løsen 166
Kravet om universitets forfinskning intensiveres 169
Sprogstriden trappes ned 177
Svenskheden i sprogstriden 178
Fascisme og sprogstrid i trediverne: Sammenfatning 181

IV FORSONINGEN 186

Anden verdenskrig skaber samling 186

Samarbejde på tværs af sprogskellet 198

Minoritetssprog idag 201

Kan en sprogstrid atter opstå? 204

Sprog- og nationalitetskampen i perspektiv 209

APPENDIX I: DET FINSKE SPROG UDEN FOR FINLAND 213

Skandinavien: Kvæner, Tornedalsfinner og Värmlandsfinner 213

Kvæner, Kainulaiset 214

Norrbottens og Tornedalens finner 216

Värmlandsfinner og Finskovene 221

Rusland: Finsk og Karelsk i det Ortodokse Øst-Karelen 226

LITTERATUR 238

ILLUSTRATIONER 252

KORT 255

FORORD

Emnet der her er taget op til behandling ligger ret beset uden for forfatterens egentlige fagområde (ældre finsk-russisk-skandinavisk historie). Men som den finske lektor ved Københavns Universitet har konstateret lever der "mange forældede og forkerte forestillinger i Danmark både om Finlands sproglige situation og det finske sprog som sådan, også blandt dem der har meget med det nordiske samarbejde at gøre." Dette forhold bevirker, at danskere ofte fejltolker finners sproglige vanskeligheder i det nordiske samarbejde som resultat af: 1) enten bevidst protest mod at bruge det svenske sprog; 2) at skoleundervisningen i Finland skulle være meget dårligere end i Danmark; eller 3) at finnen blot er dum og enfoldig.*1* Derfor kan det have et formål at publicere disse træk af det finske sprogs kulturelle og politiske historie. Teksten er blevet udarbejdet sideløbende med og som led i forberedelsesarbejdet til et fælles nordisk undervisningsprojekt, *Nordiske myter som national legitimering og identifikation* ved Institut for nordisk filologi ved Københavns universitet.

Det har hæmmet arbejdet, at litteratur om Finlands his-

---

1. Olli Nuutinen: Finsk og Finlands kultur set fra Danmark, i *Suomi pohjoismaisena kielenä - Finskan som språk i Norden*, Helsingfors 1983, s 185-87

torie, især på finsk, men også på svensk, ikke har haft nogen konstant høj prioritering i danske bibliotekers anskaffelsespolitik. Denne mangel gælder især mellemkrigstiden. Det der trods alt findes skylder vi i høj grad den danske filolog og religionshistoriker, *Ferdinand Ohrt* (1873-1938), der blandt andet har oversat det meste af Kalevala,[2] og iøvrigt levende fulgt med i finsk samfundsdebat. Efter hans død overtog det Kongelige Bibliotek en stor del af hans fennica. Uden denne samling havde det ikke været muligt at skrive dette.

Desuden har vi haft det held, at den tyske Wehrmacht med flere herværende tyske myndigheder har haft større interesse for Finland end det var tilfældet i Danmark. Efter krigen konfiskeredes deres biblioteker og indlemmedes som en specialsamling i det Kongelige Bibliotek. Som kuriositet, men også symptomatisk for Mellemkrigstidens Finland, kan nævnes det billedskønne værk *Suomi kuvina -- Finland i bilder* (Porvoo 1939) med dedikationen "An Dr Werner Best als Erinnerung Helsinki 14.8.1939. Paavo Säippä." En kollegial hilsen kort før krigsudbruddet fra den daværende indenrigsminister Urho Kekkonens netop udnævnte chef for det finske statspoliti, "ohranan" (med et levn fra den russiske tid), til Himmlers stedfortrædende chef for Sicherheitsdienst. -- Den samme Best der som sin historiefilosofi havde "*Vernichtung und Verdrängung* fremden Volkstums widerspricht nach geschichtlichen Erfahrungen den Lebensgesetzen nicht, wenn sie vollständig ge-

---

2. F. Ohrt: Kalevala, oversat i udvalg af F. Ohrt. Ny udgave ved Torben Nielsen, København 1985.

schieht" (kurs. Best).3 Et dictum der ikke varslede godt for våbenbroderen Finlands etniske minoriteter fra svenskere over lapper og zigeunere til jøder og tatarer, i tilfælde af at Finland, som nogle finner ville det, skulle indordnes i tyskernes Neuropa.

Da formodede racemæssige forskelle mellem svensk- og finsktalende i Finland faktisk spiller en væsentlig rolle på forskellige stadier af det historiske forløb og i den følgende fremstilling er det her stedet at slå dagens tværvidenskabelige syn på de to sproggruppers historiske oprindelse fast. Egentlige "racemæssige" forskelle mellem svensk og finsktalende er vanskelige at finde. Hvad angår gener og blodtyper er finner (og ester) nærmere beslægtet med germaner og baltere (letter og litauere) ved Østersøen end med de folk der iøvrigt taler finsk-ugriske sprog, fra lapper (samer) i Nord-Skandinavien over syrjäner (komi), voguler m.fl. nær Ural til ungarer i Mellem-Europa. Dette forklares både på grundlag af arkæologisk og filologisk forskning således, at en finsk-ugrisk befolkning, hvoraf både lapper og finner er udgået, har boet i Finland siden kamkeramisk stenalder c 4500-1800 fK. I sydvest er en gren af denne befolkning i løbet af yngre stenalder (bådøksekulturen) og broncealderen blevet stærkt

---

3. Werner Best: Grossraumordnung und Grossraumverwaltung, *Zeitschrift für Politik* 32, Berlin 1942, s 407; oprindeligt publ. i *Festgabe für Heinrich Himmler* (1941). For en ikke-dansk læser må det tilføjes, at Best fra 1942 var det Tredie Riges rigsbefuldmægtigede i Danmark, og altså besættelsesmagtens øverste repræsentant.

opblandet af muligvis talrigere tilflyttere fra Baltikum og Skandinavien. De nytilkomne elementer må under omstændigheder vi nu kun kan gisne om have overtaget den stedlige befolknings finsk-ugriske sprog, dog således at dette i sig har optaget en række fremmedord fra nytilflytternes baltiske og germanske sprog. Omtrent således må det finske sprogs forhistorie have set ud.

Om dagens svensktalende befolkning i Finland er der vel nu enighed om, at den bortset fra den ålandske og måske dele af den finske skærgård først er kommet til sine bosætningsområder i Nyland og Østerbotten (jvf kort 1) i historisk tid, næppe før 11-1200-tallet. Den nuværende svensktalende befolkning har altså ingen kontinuerlig forbindelse til den tidligere germanske indvandring. Den nye bølge af indvandrere fra Sverige har bosat sig i områder, der stort set har været uden fast finsk bosættelse, men som dog af finnerne har været anvendt til jagt og især fiskeri, hvilket blandt andet fremgår af stednavnene. Fra middelalderen til midten og slutningen af forrige århundrede har grænsen mellem de to sprogområder stort set ligget fast.

Eftersom det forløb, der her søges skildret i en vis isolation fra det generelle historiske forløb, hvori det fra tid til tid indgik med skiftende vægt, er særdeles komplekst, kan en vis simplificering ikke undgås, og heller ikke at sprogproblematikkens betydning måske overbetones.

Hvor personer, der omtales i teksten, har foretaget navneskifte til finsk navn, er om muligt også anført samme med tidspunktet for skiftet. Navnet fordi slægtsforbindelser faktisk ofte har spillet en determinerende rolle i sindelagsvalg. Tidspunktet fordi det ofte afslører sammenhængen.

Vore to finske lektorer, Tarja Soutkari og Olli Nuutinen, skal begge have tak for diskussion omkring kontroversielle punkter. Mine finske venner og kolleger, Henrik Stenius og Kimmo Tuomaala, har hjulpet med synspunkter, materiale og *inside information*. Professor Jarl Gallén har både før og under affattelsen af dette skrift på medrivende vis øst af sin viden om og erindringer fra Finlands historie. Uden denne inspiration var dette sikkert ikke blevet skrevet. Sidst men ikke mindst har Gunhild Dane med møje renset ud blandt mine mange svecismer. Da emnet berører flere kontroversielle spørgsmål skal det fremhæves, at det i sidste ende er forfatteren der har ansvaret for de anlagte synspunkter.

Noter bruges kun til identificering af direkte citater, eller hvor det har ansets nødvendigt at supplere med forklarende tekst. Ellers henvises til litteraturlisten. Langt de fleste citater stammer fra sekundære kilder og har ikke kunnet verificeres mod originalerne.

MELLEM "VENSKA" OG "VINSKA"*

Finsk: fra almuesprog til statsbærende kultursprog

INDLEDNING

Finlands Inbyggare äro, til utseende, Språk, Husbyggnad (näml. Pörten), Seder och Klädedrägt, like med dem af Rysslands Invånare som äro med Finnarne af samma Hufvudstam. Ryske Finske Folkslagen räknas til 9 slag, neml. Finska, Estländska, Ingermanländska, Tscheremisser, Tschuvascher, Mordwaner, Wotiaker, Woguler eller Wogulitscher, och en del Ostjaker.

Finnarne äro i gamla och nyare Historien mycket namnkunnige för den Tapperhet, som de vid fiendtliga anfall å daga lagt.

De hafva sit besynnerliga *Tungomål*, som är skildt ifrån andra i Norden gängse språk, men har, så väl som Lappska Språket (emellan hvilka är gemenskap), til sit lynne nog orientalisk art. I Storfurstendömet Finland gå tre *Hufvud-Dialecter* af Finska Språket i svang, som åter afgå i flera smärre Tungobrytningar. 1) Den *Södra Finska*, som ock kallas den Åboländska, talas med stympade ord, antingen midt uti eller i ändan af ordet, korrtar suffixa, och förer en snabb tunga. 2) Den *Österbottniska* älskar fulla ord, fulla suffixa, talar långsamt, och skiljer tvänne lika ljudande vocaler gärna med et mellankastadt *h*, såsom nimehen för nimeen. Dennas variationer äro, utom sjelfva Österbottniskan som icke heller i alla Socknar är lika, Tawastländskan och öfre samt endels nedre Satakundiskan. 3) Den *Sawolaxska* igenkännas däraf at den bortkastar *d* midt i ordet, såsom veen för veden, tijän för tiedän; brukar annars hårdt uttal, och et särdeles ljud på långt *a*, liksom hade det et *o* framför sig, såsom poasi för paasi; och i tertia pers. præs. i verba vill et *k* eller *p* paragogicum insmyga sig, såsom pystyk för pysty, i stället för hän rakasta heter det rakastak eller rakastapi. Dennas Döttrar äro Karelskan,

---

* I det finske fonetiske system findes hverken en f-lyd eller to konsonanter i en initial position. Det fonetiske system er ved at forandre sig, men man kan stadigvæk høre de to ord udtalt som i titlen.

Ingermanländskan och den Finskan som talas i Finmarkerna på Svenska sidan.*1*

Med denne tekst i 7. udgave af *Eric Tunelds* "Geographie öfver Konungariket Swerige" fra 1795 er vi ved finsk sprog- og dialektforsknings vugge. Teksten adskiller sig radikalt fra den vi finder i værkets tidligere oplag, der, vel efter *Daniel Juslenius* (1676-1752), udfra de bedste *rudbeckianske* principper*2* ville sammenholde finsk med hebraisk. I 1795 kan udgiveren i efterskriften "Til Läsaren" imidlertid meddele, at man i den nye udgave blandt andet har udeladt "den förhastade Gisningen om Finnarnes härkomst från Israeliterne". Samme efterskrift antyder, at den nysciterede tekst samt det meste af Finlands-afsnittet er skrevet af Juslenius' yngre slægtning, den store *Henrik Gabriel Porthan* (1739-1804), en

---

1. Eric Tuneld: *Geographie öfver konungariket Swerige*, 7. upl., III, Sthlm 1794-5, s 257-58.
2. Olof Rudbeck d.æ. (1630-1702) skrev fra 1672 til sin død (tre dele nåede at komme, det første i 1679, et fjerde var i trykken) på sit storværk *Atland eller manheim -- Atlantica sive manheim*, hvori han mente sig at have genfundet Platons tabte *Atlantis* i Sverige. Værket var båret af stormagtstidens patriotisme, men havde rødder tilbage til reformationstidens landflygtige bispebrødres, Johannes og Olaus Magnus', *götticisme*. Antikkens gamle guder var, ifølge denne opfattelse, i sin tid udvandret fra Gamle Uppsala, det götiske riges centrum. Med halsbrækkende etymologiske spekulationer "beviste" Rudbeck nu at al menneskelig kultur i realtiteten var götisk, altså svensk. Mindre kendt er at Rudbeck havde en forgænger i Åbo-professoren *Petrus Bång* (1633-96), der i sin *Priscorum SveoGothorum ecclesia seu historia ecclesiastica de priscis Sveo-Gothica terræ colonis* (1675) lod den svenske kirkehistorie begynde med Adam for via Magog at nå frem til Ansgar. Noget bidrag til øget finsk selvfølelse var Bångs værk dog ikke, og det synes heller ikke at have påvirket Juslenius, bortset fra, måske, hans "videnskabelige" metode.

polyhistor af klassiske dimensioner. Han betragtes som grundlægger af adskillige videnskabsgrene i Finland: sammenlignende sprogvidenskab, historie, litteraturvidenskab, geografi, folklore og har ydet vigtige bidrag inden for flere andre. Med Porthan indledes en proces, der skulle gøre det finske sprog til et af de bedste udforskede og samtidig føre det fra en status som rent almuesprog til kultursprog på linie med andre af de europæiske staters nationalsprog. Samtidigt afdækkedes i almuesproget en sådan rigdom på folklore, at finsk folkloristik også på internationalt plan kunne udvikles til en paradedisciplin.

Landet og folket

I historisk tid har det territorium vi nu kalder Finland været beboet af to befolkningsgrupper -- der ses her bort fra den lappiske befolkning, der i Finland mindst har jævngamle aner med den finske befolkning, men som ikke har spillet nogen mærkbar rolle i det historiske forløb, der her skal skitseres: måske lige bortset fra, at det skandinaviske navn *finner* vel oprindeligt har skullet betegne lapper. En svensksproget minoritet har beboet de vestlige og sydlige kystegne mens en finsksproget majoritet har beboet indlandet. Den finsksprogede majoritet har igen været opdelt i tre hovedstammer, de såkaldt *egentlige finner* ([varsinais] suomalaiset) i sydvest, *tavastlændingene* (hämäläiset) i det centrale

område og *karelerne* (karjalaiset) i det østlige område. I 11-1200-tallet indlemmedes de egentlige finners og tavasternes område i den svenske stat, og kort efter, i 1323, deltes Karelen mellem Sverige og Rusland, således at den ene del blev vesterlandsk og katolsk, mens den anden del blev russisk og ortodoks [kort 1].

I den svenske del af Karelen opstod af karelere og tavastlændinge en blandbefolkning, *savolakserne*. Takket være deres vandrende svedjebrug fremstod savolakserne som den finske befolknings mest mobile element, når der skulle koloniseres uden for de ved middelalderens slut beboede områder. Derfor findes der savolaksere fra Värmland over Norrbotten og Norges Ishavskyst til Kexholm len og Ingermanland -- eller rettere, for Ingermanlands vedkommende, fandtes. Et forhold der afspejler sig i dialektgrænserne.

Frem til 1809, da den del af Sverige, der udgjorde landets finske landskaber, blev erobret af Rusland, udgjorde Finland en del af det svenske rige. Som sådan adskilte det sig ikke i princip fra andre svenske landskaber, som Upland, Väster og Öster Götland m.fl., på anden måde end at befolkningsflertallets sprog var et andet end ellers. Middelalderen igennem brugtes navnet *Finland* ligesom sin finske modsvarighed Suomi ikke om det samlede territorium, men kun om området i sydvest omkring Åbo, det som Porthan senere for at undgå misforståelser døbte *Egentlige Finland* (*Varsinais-Suomi*). I stedet benævntes den samlede finske område *Østerlandene,* eller *Partes Orientales*. Først fra 1500-tallet begyndte navnet

. ? Nødeborgsfredens råpunkter (passager?)

——— Nødeborgsfredens grænse på det Karelske næs

— — — Nødeborgsfredens tvedelte slutforlob

I Votskaja pjatina =Kexholm Len 1617.
II Obonezskaja pjatina

Omtrentlig vestgrænse for Lopske pogoster

KORT 1

Finland at anvendes i en videre betydning til også at omfatte landskaberne Tavastland (Häme), Savolaks, og Norrbotten (Pohjanmaa), omend det heller ikke nu synes at være blevet anvendt om Karelen. Muligvis er det i russiske kilder vi tidligst finder termen *Finland* anvendt som betegnelse for hele det område, der i 1595 officielt afgrænsedes i Teusinatraktaten; omend det vel må afspejle en primær svensk sprogbrug.[3] Denne udvikling i sprogbrugen hænger sikkert sammen med, at hele landet var en kirkeprovins, hvis centrum, Åbo lå i "Finland", og udviklingen afspejler en øget grad af samfølelse i den finske provins over for det øvrige rige.[4]

---

3. Således beskriver i 1573 tsar Ivan den Grusommes tidligere nære medarbejder men nu landflygtige fyrst Mikhail Kurbskij i sin *Historien om Moskva-storfyrsten* hvorledes tsar Ivans fader Vasilij III havde opsøgt troldmænd i hele sit område "helt til Karelen, det vil sige Finland", jvf J.L.I. Fennell: *Prince A.M. Kurbsky's History of Ivan IV*, Cambridge 1965, s 200-01, Ellers havde man på russisk anvendt transkriptioner af de finske stammebetegnelser: sum', jem', korela og kajane.
4. Man kommer derfor ofte til at anvende "Finland" anakronistisk, hvilket særligt den nationale og nationalromantiske historieskrivning giver mange eksempler på. Om dette se Jarl Gallén, "Finland och Österland", *Historisk tidskrift för Finland* 1964, s 121ff og "Mera om Österland", *Historisk tidskrift för Finland* 1965, s 1ff.

I

UDVIKLINGEN MOD ET FINSK SKRIFTSPROG

De tidligste vidnesbyrd

Det sandsynligvis tidligst bevarede skriftlige finsksprogede dokument er af karelsk oprindelse. Det er skrevet med kyrilliske bogstaver på birkebark og blev fundet under udgravningerne i Novgorod i 1956 i et lag, der daterer det til midten af 1200-tallet. Teksten er ganske kort og åbenbart af religiøst, formodentlig hedensk, indhold, selv om

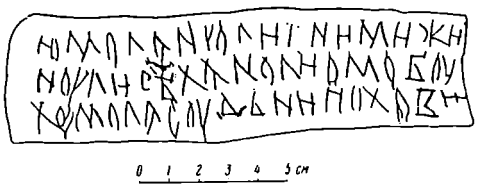

Fig 1. *Birkebarksdokumentet nr 292 fra udgravningerne i Novgorod 1957.*

tolkningen fortsat ikke er helt sikker: Jumalanuoli. 10. nimi zhi nouli se khan oli omo *bogu* jumala *sud'ni* iokhovi. (Guds

pil (lyn?) dine 10 navne. Den pil tilhører Gud. Den dømmende Gud sender (den)) [fig 1].5 Læsningen forudsætter brug af i hvert fald to russiske ord: sud'ni og bogu.

Dialektale forskelle fandtes allerede da mellem de tre finske stammer. Karelsk dialekt menes således anvendt ved angivelsen af flere af grænsepunkterne i den russiske tekst af den første fredstraktat fra 1323 mellem Sverige og Rusland (dvs byrepublikken Novgorod), mens en russisk historiker nylig har givet udtryk for, at navneformerne i de svenske og latinske versioner af samme traktat må opfattes som udtryk for finsk dialekt. Det kan illustreres ved navneparrene: Torzhejarvi/Torsajærffui; Sergilakshi/Særkilaxi; Zhiti/Sithi; Korelomkoshki/Carelakoski etc.

Fra mundtligt finsk til skriftligt svensk administrationsprog

Disse spredte, tidlige skriftlige vidnesbyrd er dog ikke udtryk for, at der dengang eksisterede et nu tabt eller ukendt finsk skriftsprog hverken blandt Sveriges finske, eller Novgorods karelske befolkning.

Under de tidlige århundreder under svensk styre var forvaltningen stort set papirløs, så selv om den er foregået på finsk -- det viser nedarvet ordforråd, -- så gav den ikke anledning til udviklingen af et skriftsprog.

---

5. A.V. Artsikhovskii & V.I. Borkovskii: *Novgorodskie gramoty na bereste (iz raskopok 1956-57)*, Moskva 1963, s 120-22.

Noget finsk skriftsprog havde heller ikke kirken og gejstligheden behov for. For dem var latinet skriftsproget, ligesom de kirkelige handlinger gennemførtes på latin. Dog måtte der også prædikes på finsk, men det var igen kun en mundtlig færdighed der skulle til. Så selv om præsteskabet altså måtte være, eller i det mindste kunne tale, finsk: noget skriftsprog blev det ikke til.

Derimod kunne myndighedernes behov for at komme i kontakt med almuebefolkningen som antydet skabe et ordforråd, der ikke blot havde rod i befolkningens vanlige sprog. Man har derfor talt om, at der nu skabtes et "offentlig" sprog. Dette er vigtigt fordi man derved havde noget at bygge på, da et skriftsprog siden skulle skabes.

Under middelalderens seneste århundrede og især under *Gustav Vasa* (1523-60) blev administrationen i stigende grad gjort skriftlig, og rigets administrationssprog blev som sagt svensk, hvilket det vedblev med at være til langt ind i 1800-tallet, selv efter at Finland var kommet under russisk overherredømme. Denne kendsgerning har formodentlig fremfor andre været den største hemsko for udviklingen af finsk som skrift- og kultursprog. Som skandinavisk historiker kan man kun være taknemmelig over, at kilometervis af dombøger og andre arkivalier i det finske rigsarkiv, omhandlende rent finsktalende egne, er skrevet på svensk. Men man har ikke vanskeligt ved at forestille sig hvilke problemer det har skabt for den befolkning, der direkte berørtes heraf. Særligt i 16-1700-tallet måtte tingsforretninger foregå ved

ombud, og man var helt prisgivet sprogfærdighederne hos den tolk man havde til rådighed for at få sine synspunkter korrekt fremlagt, -- og siden for at forstå domsafsigelsen.

Det kirkelige skriftsprogs gennembrud

Men havde denne udvikling under Gustav Vasa kun negative virkninger for det finske sprog, blev en anden begivenhed under hans styre af desto større positiv betydning -- også selv om motivationen først og fremmest var monarkens velkendte pengegriskhed. Nemlig gennemførelsen af reformationen. Den havde som et af sine programpunkter, at ikke blot skulle der prædikes på modersmålet, men alle kirkelige handlinger skulle foregå på dette sprog. Havde reformationen iøvrigt ikke nogle umiddelbart gennemgribende konsekvenser for Finland, så skabtes der dermed i det mindste et behov for at få oversættelser til finsk af alle de vigtigste kirkelige skrifter til stand.

Dette arbejde er i særlig grad knyttet til *Mikael Agricola*, biskop i Åbo fra 1550 til sin død 1557. Med nogen ret anses han for Finlands reformator, og med større ret for det finske skriftsprogs skaber. I 1548 udgav Agricola sin oversættelse af det *Ny testamente* (Se Wsi Testamenti) [fig 3]; men allerede nogle år tidligere, formodentlig 1543, kunne han udgive sin *ABC-bog* (Abckiria), der nærmest må karakteriseres som en katekismus, og som utvivlsomt fik en større udbredelse

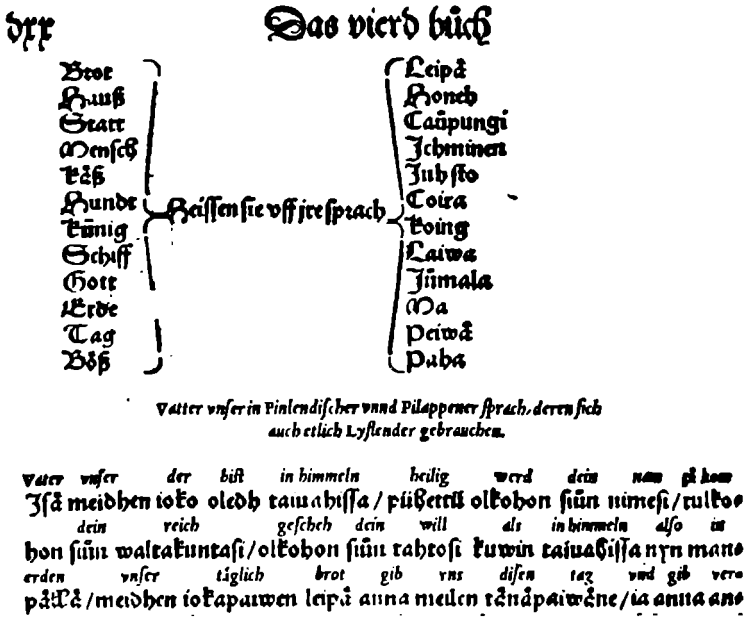

dxx Das vierd bůch

Brot
Hauß
Statt
Mensch
Käß
Hundt
Künig
Schiff
Gott
Erde
Tag
Böß

Heissen sie vff jre sprach

Leipä
Honeh
Caůpungi
Jchminen
Juh sto
Coira
Koing
Laiwa
Jůmala
Ma
Peiwä
Paha

Vatter vnser in Finlendischer vnnd Pilappener sprach, deren sich auch etlich Lyflender gebrauchen.

Vater vnser der bist in himmeln heilig werd dein nam gů kom
Jsä meidhen ioko oledh taiuahissa / pühettü olkohon siůn nimesi / tulko
dein reich geschch dein will als in himmeln also in
hon siůn waltakuntasi / olkohon siůn tahtosi kuwin taiuahissa nyn man
erden vnser täglich brot gib vns disen tag vnd gib ver
pällä / meidhen iokapaiwen leipä anna meilen tänäpaiwäne / ia anna an

Fig 2. *I 1544 udgav den kendte tyske hebræist, Sebastian Münster* (1488-1552) *sin* Cosmographia. Beschreibung aller Lender, *hvori han også indførte et afsnit om Finland, sandsynligvis på grundlag af oplysninger han modtog af finske Wittenberg-studenter. Her finder vi også dette finsk-tyske glossarium og* Fader Vor *med tysk oversættelse. Denne version, muligvis af middelalderlig oprindelse, af Fader Vor adskiller sig i flere henseender fra de versioner Mikael Agricola lod trykke, og repræsenterer en anden dialekt.*

end det Ny Testamente. Vigtigst var dog nok hans *Bønnebog* (Rucouskiria bibliasta) fra 1544. I forordet til denne sidste bog søgte Agricola at afværge kritiske røster ved dette vers:

Ele polghe Kiria quin sica
waicka henes on wehe wica.

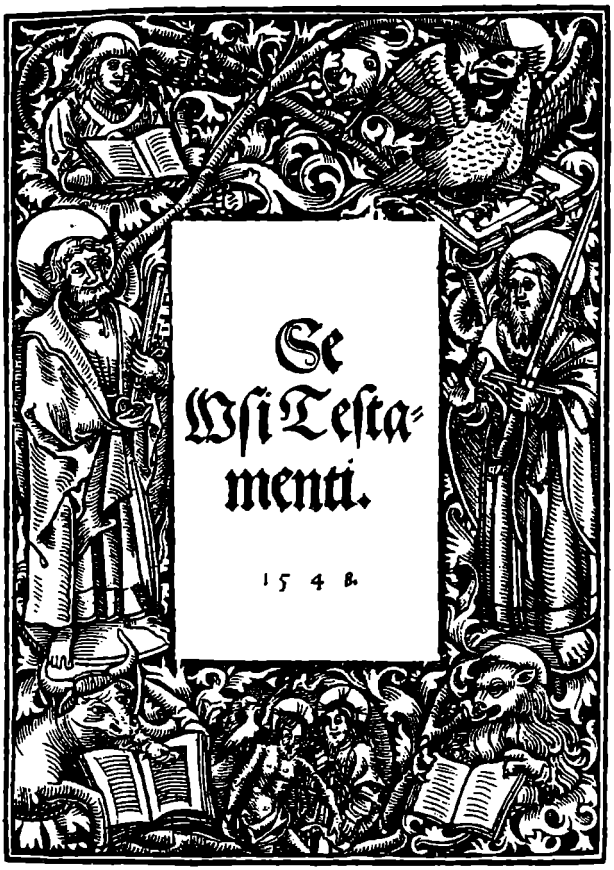

Fig 3. *Mikael Agricolas oversættelse af det Ny testmente*

Tramp ikke på bogen som et svin
selv om der er nogle fejl.*6*

---

6. citeret efter Kai Laitinen: *Finlands litteratur*, Borgå 1988, s 27.

De tidligste eksempler på finsk folklore fandt også vej til trykken i form af ordsprog optagne i Bønnebogen. I sin oversættelse af *Davids psalmer* fra 1551 fandt Agricola også anledning til med en liste over gamle finske guder at redde disses navne for efterverdenen med korte karakteristikker af de enkelte guder [fig 4], såsom at Väinämöinen gjorde vers. Forsigtigvis tilføjede Agricola en formaning om, at de der

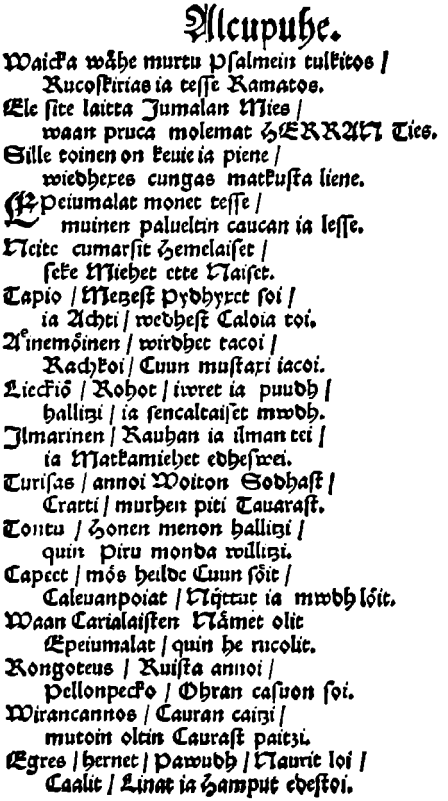

Alcupuhe.

Waicka wåhe murtu Psalmein tulkitos /
Rucoskirias ia tesse Ramatos.
Ele site laitta Jumalan Mies /
waan pruca molemat HERRAN Ties.
Sille toinen on keuie ia piene /
wiedhexes cungas matkusta liene.
Epeiumalat monet tesse /
muinen palueltin caucan ia lesse.
Neite cumarsit Hemelaiset /
seke Miehet ette Naiset.
Tapio / Metzest Pydhyxet soi /
ia Achti / wedhest Caloia toi.
Ainemöinen / wirdhet tacoi /
Rachkoi / Cuun mustaxi iacoi.
Lieckiö / Rohot / iwret ia puudh /
hallitzi / ia sencaltaiset mwdh.
Ilmarinen / Rauhan ia ilman tei /
ia Matkamiehet edhesweі.
Turisas / annoi Woiton Sodhast /
Cratti / murhen piti Tauarast.
Tontu / Honen menon hallitzi /
quin Piru monda willitzi.
Capeet / mös heilde Cuun söit /
Caleuanpoiat / Nyttut ia mwdh löit.
Waan Carialaisten Nåmet olit
Epeiumalat / quin he rucolit.
Rongoteus / Ruista annoi /
Pellonpecko / Ohran casuon soi.
Wirancannos / Cauran caitzi /
mutoin oltin Caurast paitzi.
Egres / hernet / Pawudh / Naurit loi /
Caalit / Linat ia Hamput edestoi.

Fig 4. *Agricolas liste over finske*, eller tavastlandske *guder fra* Fortalen *til oversættelsen af* Davids Psalmer. *Foruden [V]äinömöinen, der smeder runor, finder vi her af Kalevala-heltene: Ilmarinen der stilner stormen og fører de rejsende til målet, mens kaleva-sønnerne slå engende, Tapio forsyner med vildt og Achti med fisk, m.fl.*

dyrkede de gamle finske guder var afsindige og syndefulde.

Født i det nylandske Pernå sogn øster om Helsingfors, -- det er stadigt omdiskuteret, hvorvidt han var svensk- eller finsksproget af fødsel, -- uddannet i det karelske Viborg og med virke i Åbo kunne Agricola trække på sit kendskab til flere dialekter, når han skulle træffe sproglige valg. Skønt man ofte har diskuteret hvilken dialekt, der egentlig har ligget til grund (formodentlig den Åbolandske), har denne alsidighed sikkert været medvirkende til at Agricolas sprog kunne få en sådan historisk betydning for den følgende litterære udvikling i Finland, som det faktisk blev tilfældet.

Selv om reformationen og Mikael Agricolas indsats blev et gennembrud for det finske skriftsprog, var dets brug gennem de følgende århundreder dog stort set indskrænket til religiøs litteratur. Hele biblen blev udgivet i et pragteksemplar i 1642 i en oversættelse af *Henrik Hoffman* (1599-1666) med *Eskil Petraeus* (1593-1657), professor i teologi ved Åbo Akademi og dets første rektor, som primus motor. Samme Petraeus, der var født i Sverige, udfærdigede den første finske grammatik (på latin) i 1649. Senere i århundredet kom yderligere to grammatikker, og et par korte ordbøger så også dagens lys. -- At Finlands første universitet, Åbo Akademi, grundlagdes omtrent samtidig (1640) betød i første omgang mindre, idet lærerstaben i begyndelsen helt besattes med svenskere. Det er imidlertid værd at bemærke, at universitetets grundlægger, greven *Per Brahe* (1602-80), der også iøvrigt under sine to perioder som *generalguvernør* i Finland

Fig 5. *Dronning Christina lægger sin fulde autoritet bag den første fuldstændige bibeloversættelse.*

gjorde meget for landets udvikling, stærkt fremhævede det ønskelige i at svenske adelsmænd skulle lære sig finsk "hwilket Tungomål emot skiäl förachtas och woro nyttigare än Fransösisk och Italiensk", og i en anden sammenhæng opfordrer Per Brahe Åbo-bispen til at få tyske og svenske til at lære sig finsk "som är icke af någon oäfwen elegantia dictionis; dhet som också lende til wåre landskapers heder".7 Dette positive syn på det finske sprog kontrasterer, som vi skal se, stærkt imod en hvad en senere tids dannede klasse anså.

Total forsvenskning?

Det "besvær" den svenske stormagt i 1600-tallet havde med administrationen af Finland, parret med absolutismens ensretningsideologi: *Una religio, una lingua, una lex, iidem mores* (en religion, et sprog, en lov, samme skikke), fik som virkning, at kredse i Sverige og i den svenske administration helt ville forsvenske Finland.

Stormagtstiden havde dog også bragt yderligere finsksprogede undersåtter til landet i form af Kexholms lens og Ingermanlands russisk-ortodokse karelere og ingrere. For at virkeliggøre det ovennævnte dictums første led, *una religio* så man sig i første omgang tvungen at anvende det finske sprog. For således bedre at *luthre* den russisk ortodokse be-

---

7. Disse citater anføres af Sulo Huovinen: *Finskan som nordiskt språk och språk i Norden*, s 88.

folkning lod i 1644 man endog den finske oversættelse af Luthers Katekisme udkomme, trykt med russisk alfabet. Da disse foranstaltninger snarere fik befolkningen til gå over grænsen til Rusland frem for at skifte tro, forsvandt denne nye befolkningsgruppe gradvist; og da Ruslands Peter den Store, under den Store nordiske krigs krise for den svenske stormagt, så småt begyndte at gøre indhug på de svenske besiddelser ved den Finske bugt, så Åbo-professoren, *Israel Nesselius* (1667-1730) i sine *Oförgripeliga tankar* Finlands totale forsvenskning som et af de initiativer, der endnu skulle kunne redde Finland for det svenske rige. "Gud gifwe, at de alle länge sedan hade brukat swänskan" udbryder Nesselius fortvivlet. Som led i denne forsvenskning skulle sågar den finske *sauna* afskaffes: "Där skulle ok äfwen för wedens menage skull, de continuerliga baderijer afskaffas och folchet småningom wähnias wid swänska lefwernet".[8] Nogen egentlig finskfjendtlighed var dette ikke udtryk for, kun et bekvemmelighedssynspunkt. Nesselius var og forblev da også god ven med tidens største dyrker af finsk kultur, Daniel Juslenius (jvf ndf).

Denne målsætning, at forsvenske Finland, var det datidige svenske administrations- og kommunikationsapparat til alt held slet ikke voksen, så det blev ved tankerne. Godt nok så 16-1700-tallet en vis styrkelse af det svensktalende administrationsapparat i Finland, både ved at flere og flere admi-

---

8. M. Kerkkonen (udg.): Israel Nesseliuksen mietinnöt (Israel Nesselius' betänkanden), *Suomen historian lähteitä* VI, Helsinki 1949, s 8, 11.

nistratorer overførtes fra Sverige og således forventeligt ikke kunne kommunikere med lokalbefolkningen, og ved at finske mænd -- om de ville gøre karriere på rigsplan -- måtte søge den i Sverige. Det har dog vist sig, at der faktisk kun kom relativt få embedsmænd fra Sverige, der ikke også kunne eller lærte sig finsk.

Var den tiltagende skriftlige administration svensksproget, så gav den dog også anledning til, at en vis mængde breve og juridisk litteratur affattedes på finsk. Fra 1670-erne tryktes i Åbo således finske forordninger og böndagsplakater.*9* Dette var vel netop begrundet i nødvendigheden for lokaladministrationens folk at kunne komme i direkte kontakt med den lokale befolkning og kommunikere med den om stadig flere juridiske og lovgivningsmæssige emner. Dette behov øgedes i takt med en centraliseret og tiltagende enevældig statsmagts om-sig-gribende formyndermentalitet. Resultatet var ikke blot kongebreve skrevne på finsk, direkte henvendt til den finske almue, men også egentlige officielle lovoversættelser. I første omgang forblev de kun i håndskriftform. Således havde den tidligere Raumo-præst og daværende hofkappellan hos Johan III, *Martinus Olavi* ca 1580 præsteret den første oversættelse af Kristoffer af Bayerns *landslag* (1442). Snart efter oversatte *Ljungo Thomasson* (+1610), præst i Kalajoki, både denne lov og Magnus Erikssons *stadslag* (1350). Begge love var fortsat i kraft i reviderede versioner frem

---

9. I forbindelse med *stora ofreden* 1713-21 blev trykningen af offentlige akter på finske dog flyttet fra Åbo til Stockholm.

til 1734. Man begyndte umiddelbart at trykke Ljungos oversættelse af Kristoffers landslag, hvilket kun var få år efter, at den første svenske udgave var kommet på tryk. Men trykningen af den finske version blev imidlertid hurtigt afbrudt, muligvis i forbindelse med Ljungos død.*10* Først i 1759 tryktes i Åbo endelig en finsk oversættelse af gældende svensk lov, *Svea Rikes Lag* fra 1734 [fig 6]. Den var blevet oversat i 1738 og i 1741 havde Åbo hovrätt indbudt til subskription, men den russiske krig og *lilla ofreden* 1741-43 kom imellem. Allerede i 1747 var imidlertid oversættelser af grundlovene såsom *Regeringsformen* og *Rigsdagsordenen* blevet trykt.

På et vigtigt punkt havde finsk haft en accepteret stilling. En forudsætning -- forudsætningen kunne man måske endda sige -- for Sveriges stormagtsstatus var rekrutteringen af en veltrænet, indfødt udskrivningshær, i modsætning til kontinentets brogede lejetropper. I denne hær udgjorde det finske mandskab ofte egne særskilte enheder, og i disse finske enheder havde kommandosproget fra begyndelsen været finsk, hvilket, parret med uomtvistelige militære kvaliteter under trediveårskrigen, blev baggrunden for det finske rytteris, *hakkapeliternes*, berømmelse: *Hakkaa päälle!* (omtrent *Hug på!*). 1642 kunne en finsk oversættelse af Gustav II Adolfs krigsartikler udkomme på tryk, og endnu i 1670-erne og så sent som

---

10. De to love blev først udgivet 1852 og igen i Martti Ulkuniemi (udg.): *Ljungo Tuomaanpojan lainsuomennokset* I, Vaasa 1975.

Hywári luettu ja waſtan
otettu Herrain Páltwillá
Wuonna 1734.

Pránttijn annettu
GEORG SALONIUrelda/
Cuning. Howrátin Actuariurelda
omalla culuturella,
Wuonna 1759.

TURUSA,
Prándátty Directeurildá ja Cuningalliſelda Kirjan-
Prántájáldá Suuren-Ruhtinanmaaſa Suomeſa,
JACOB MERCKELLildá.

Fig 6. *Den finske oversættelse af Svea Rikes Lag (1734).*

1683 kom de nye versioner i finske tryk. Alligevel bestemtes det i 1689, at finnerne nu skulle lære svenske kommandoord,

således at svenske og finske hærstyrker skulle kunne kommanderes sammen. -- At næste krig blev Sveriges sidste som stormagt kan næsten forekomme symptomatisk. Til gengæld var det indenfor militæret, at svensk sprog tidligst blev tvunget på retræte. -- Men da ikke til fordel for finsk: kort før den "Finske garde" i 1831 sendtes afsted for, sammen med russiske tropper, at knuse det polske oprør, blev svensk afløst af russisk som kommandosprog.

Men der var dog også modsatrettede tendenser. Kirkeloven af 1686 forordnede således, at præster for at kunne udnævnes til finsktalende sogne skulle kunne finsk. Dette måske ikke så meget for befolkningens skyld, men snarere for at regeringen effektivt skulle kunne påvirke befolkningen gennem sit præsteskab. Sammen med dommerstanden var det således præsteskabet, der formidlede kendskabet til lovgivningen til den finske almue i sikkert temmeligt frie oversættelser. Ikke desto mindre virkede de finske præster for at udbrede læsekundskaben, og med pietismen blev megen ny religiøs litteratur udgivet også på finsk.

Under *Frihedstiden* (1721-72), da det politiske liv i Rigsdagens stænder aktiveredes og fik øget betydning, var sprogspørgsmålet evigt aktuelt, og de fremskridt vi har noteret oven for var også resultat heraf.

I Rigsdagen var adelens finske repræsentanter alle svensksprogede, præstestanden i det mindste tosproget, og fra borgerstanden var det intet problem at sende svensk eller tosprogede repræsentanter, så meget mere som bybefolkningen

netop på denne tid tilsyneladende holdt på at forsvenskes. Skulle bondestanden imidlertid være nogenlunde rimeligt repræsenteret kunne det ikke undgås at mange kun var finsksprogede. Det var derfor et stadigt finsk krav i bondestanden, at de fik ansat en tolk. Et krav de først sent fik igennem. Derimod var bondestandens sekretær en længere tid fra Finland og kunne fungere som tolk, ligesom der blev ansat kancellister, der kunne finsk.

I 1771 fik Finland imidlertid sin *Hiort Lorenzen*, da en rigsdagsmand i bondestanden, kareleren *Tuomas Kuittinen*, præsterede et længere indlæg på finsk. Heri argumenterede han, at når han i lighed med mange finner ikke forstod svensk så godt, så måtte han på egne og de øvrige finners vegne kræve, at de sager der blev behandlet skulle forklares for dem på finsk inden der fattedes beslutning. I modsat fald kunne de hverken udnytte sine rettigheder eller opfylde sine pligter som rigsdagsmænd. Resultatet blev at der endeligt ansattes en skolet tolk. Derimod blev det ikke sædvane, at der fortsat officielt taltes finsk i standen.

1739 havde Rigsdagen ydermere besluttet

> att besätta domareämbeten i Finland och andre tiänster i Finland med sådane Personer, som äro det finska språket mäktige så vida omständigheterna samt vederbörandes skicklighet och tiänsteår det kunna medgifva.*11*

Selv om formuleringen jo åbenbart fortsat kunne tillade an-

---

11. Citeret efter Yrjö Blomstedt: *Lantadministrationen i Finland på 1700-talet*, s 295.

sættelse af personer, der ikke var finskkyndige, er der adskillige tilfælde af at personer, der ikke kunne finsk, blev vraget til sådanne tjenester.

Fennofiler

Sveriges nederlag i den store nordiske krig bragte en ende på dets stormagtsstatus. Ved en statsomvæltning erstattedes enevælde af frihedstidens stændervælde. Det gav plads for en politisk aktivering af bredere kredse. Samtidig havde den omstændighed at Finland var den del af riget, der gennem en mangeårig russisk besættelse, *stora ofreden*, (1713-21) havde måttet bære krigens tungeste byrder, skabt en fornemmelse af fælles skæbne i Finland og en øget bevidsthed om at være en særskilt enhed inden for riget.

I denne tid opstår de tidligste tegn på fremvæksten af en finsk nationalbevidsthed. Et første udtryk herfor var den begejstring hvormed Daniel Juslenius i sin magisterafhandling, *Vindiciae Fennorum* (Forsvar for finnerne) 1703, anskuede sin finske herkomst og sit finske sprog: "for mig er det nok, at være finne, og at jeg omend selv ukendt, får regnes til dette prisværdige folk".*12* Et forsøg på at gøre finnerne berømte havde Juslenius dog allerede gjort i sin tidligere

---

12. "Sufficit mihi me Fennum esse, & cætera me nescientibus in laudata gente numerari", trykt i *Schwedische Bibliothec* I, Stockholm 1728, s 153.

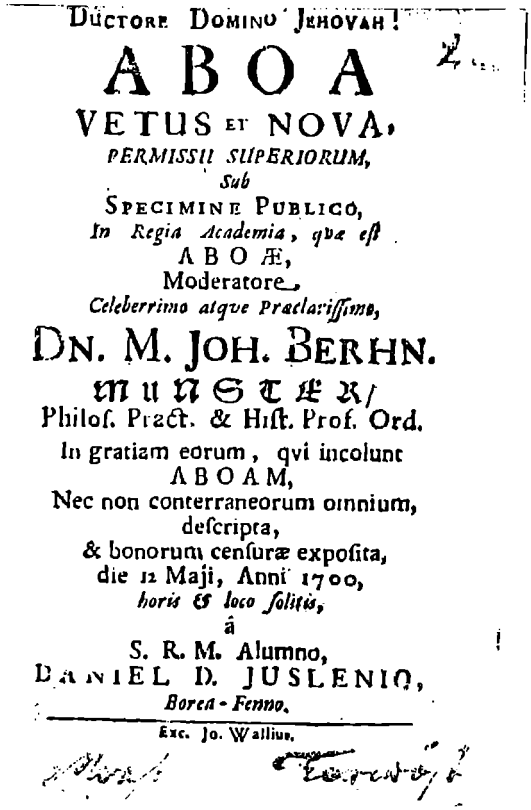

DUCTORE DOMINO JEHOVAH!

ABOA

VETUS ET NOVA,

PERMISSU SUPERIORUM,
Sub
SPECIMINE PUBLICO,
In Regia Academia, quæ eſt
ABOÆ,
Moderatore,
Celeberrimo atque Præclariſſimo,

DN. M. JOH. BERHN.
MUNSTER,
Philoſ. Pract. & Hiſt. Prof. Ord.

In gratiam eorum, qvi incolunt
ABOAM,
Nec non conterraneorum omnium,
deſcripta,
& bonorum cenſuræ expoſita,
die 12 Maji, Anni 1700,
horis & loco ſolitis,
à
S. R. M. Alumno,
DANIEL D. JUSLENIO,
Borea-Fenno.

Exc. Jo. Wallius.

Fig 7. *Juslenius' fantasi over finnernes bibliske herkomst.*

afhandling, *Aboa vetus et nova* (Det gamle og ny Åbo) fra 1700 [fig 7]. Heri skulle lidt af den *gloire*, der tilfaldt Sverige i Olof Rudbecks *Atlantica*, tilflyde Finland. Åbo skulle således være grundlagt straks efter syndfloden af Noahs sønnesøn, Magog, mens det finske sprog var et af de 72 grundsprog, der opstod efter den babylonske forvirring. Dette skrev Jus-

lenius dog endnu inden den svenske stormagts tilstundende fald stod klart. En halv snes år senere måtte Juslenius som landflygtig i Sverige i stedet tale *Om finnernes ulyksaligheder* (De miseriis Fennorum). *Rudbeckianerne* levede i en fantasiverden, hvor kritisk formåen ikke stod mål med den klassiske og moderne informationsmasse, hvormed de lærde konfronterede hinanden. Den ikke overdrevent tapre Juslenius kunne dog under sin anden landflygtighedsperiode, da han, efter at have været biskop i Borgå gennem ti år, fra 1743 måtte tilbringe sine sidste år som biskop i Skara i Sverige, præstere sin varigste indsats for sit fødeland og det finske sprog i form af den store finsk-svensk-latinske ordbog *Suomalaisen Sana-Lugun Coetus -- Finsk Orda-boks Försök, med Guds hielp genom widtlyftigt arbete på lång tid med mångas råd till Finska Språkets heder* (1745).

Blev de ydre forhold i Finland end vanskeligere efter krigene, levede den *juslenianske* interesse for det finske videre i alt bredere kredse. Samtidig skabtes stadig bedre muligheder for at dyrke disse interesser. Som man ser af de *juslenianske* værker var det lærde sprog endnu i 1700-tallet latin, og det vedblev at dominere det meste af århundredet omend svensk trængte sig stadigt mere på. Medvirkende til at svensk fandt større anvendelse på latinets bekostning var sikkert den flora af lokalhistoriske arbejder, der nu så dagens lys. I den tilstundende *rationalismes* ånd prægedes de af et ønske om at give virkelighedstro beskrivelser, der kunne være til nytte for landets videre udvikling, derfor måtte de

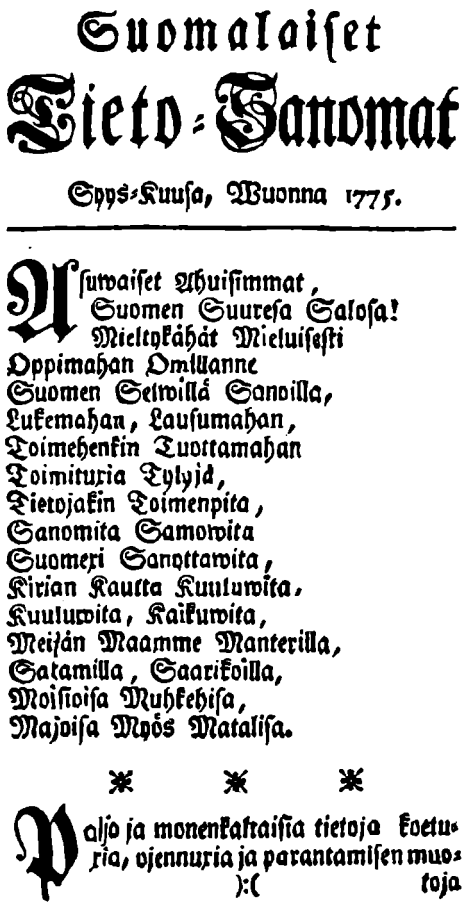

Suomalaiset

Tieto-Sanomat

Syys-Kuusa, Wuonna 1775.

Asuwaiset Ahuisimmat,
Suomen Suuresa Salosa!
Mieltykähät Mieluisesti
Oppimahan Omillanne
Suomen Selwillä Sanoilla,
Lukemahan, Lausumahan,
Toimehenkin Tuottamahan
Toimituxia Tylyjä,
Tietojakin Toimenpita,
Sanomita Samowita
Suomexi Sanottawita,
Kirian Kautta Kuuluwita,
Kuuluwita, Kaikuwita,
Meijän Maamme Manterilla,
Satamilla, Saarikoilla,
Moisioisa Muhkehisa,
Majoisa Myös Matalisa.

* * *

Paljo ja monenkaltaisia tietoja koetu-
xia, ojennuxia ja parantamisen muo-
):(toja

Fig 8. *Den første finsksprogede avis "Finske kundskabstidender".*

også gøres tilgængelige for en større læserskare end de traditionelle akademikerkredse. Et mønstereksempel gav *Ephraim Otto Runeberg* (1722-70), en ældre slægtning til digteren, i *Beskrifning öfver Lajhela socken i Österbotten* (1757-58).

Siden da har Finland været førende i Skandinavien på det lokalhistoriske forskningsfelt. -- Finsk, derimod, fandt endnu ingen anvendelse i lærd sammenhæng. Da sprogmanden *Carl Niklas Keckman* (1793-1838) i 1821 sammenstillede sin *Förteckning å härtills vetterligen tryckta Finska skrifter* nåede han således blot til det beskedne tal: 717.[13]

Samme år som den nye *Svea Rikes Lag* udkom (1734) tilsattes også en oversættertjeneste i finsk ved Kancellikollegiet i Stockholm. Som nævnt publiceredes en finsk udgave af *Svea Rikes Lag* på finsk i 1759 og ny lovgivning vedrørende Finland kom nu vanligtvis både på svensk og finsk; selv om administrationssproget som sådan vedblev med at være svensk.

Åbo akademi og Porthan

I løbet af 1700-tallet forfinskedes også Åbo Akademi gradvist, omend kun på det personalemæssige plan, idet de nye kræfter for det meste var svensksprogede omend flere kunne finsk. Men det skabte på den anden siden blandt dets lærerstab grundlaget for, at der i 1770, under indflydelse af den tidlige romantik, kunne dannes et fosterlandsk selskab, *Aurora-Sällskapet*, med Porthan som en ledende figur. Selskabet

---

13. Keckmans efterfølger, Fredrik W. Pipping nåede i sin 1856-57 udgivne *Förteckning öfver i tryck utgifna skrifter på Finska* med lidt bredere principper (forordninger og bekendtgørelser inkluderedes) et noget større tal: ca 2200, hvilket frem til hans slutår 1855 nåede næsten 4000, jvf udg i *Suomalaisen kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 20, Helsinki.

udgav Finlands første, svensk-sprogede avis, *Tidningar utgifne af et sällskap i Åbo* fra 1771, og endog en finsksproget avis kunne komme på gaden en kort tid i 1775 og 1776 [fig 8]. Alt finsk tiltrak sig opmærksomhed og man gjorde nu de første i egentlig forstand videnskabelige indsatser med indsamling og bearbejdelser af folkloristisk, folkepoetisk og historisk materiale.

Porthan selv udgav en lang række epokegørende afhandlinger, af hvilke *De Poesi Fennica* I-III (1766-78) [fig 9] nok

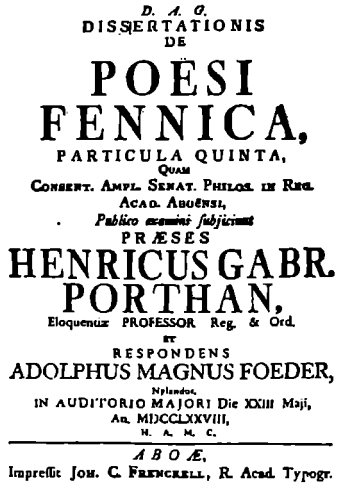
D. A. G.
DISSERTATIONIS
DE
POESI
FENNICA,
PARTICULA QUINTA,
QUAM
CONSENT. AMPL. SENAT. PHILOS. IN REG.
ACAD. ABOËNSI,
Publico examini subjicient
PRÆSES
HENRICUS GABR.
PORTHAN,
Eloquentiæ PROFESSOR Reg. & Ord.
ET
RESPONDENS
ADOLPHUS MAGNUS FOEDER,
Nylandus,
IN AUDITORIO MAJORI Die XXIII Maji,
An. MDCCLXXVIII,
H. A. M. C.
ABOÆ,
Impressit JOH. C. FRENCKELL, R. Acad. Typogr.

Fig 9. *Porthans pionerarbejde om den finske folkepoesi.*

fik den største umiddelbare virkning. Dette værk blev en vigtig inspirationskilde for en ny generation af litterater, blandt dem *Christfrid Ganander* (1741-90). Efter studieårene i Åbo, indsamlede han som præst i Frantsila (fi Rantsila) i

Østerbotten folkedigte og gåder. I 1789 udgav han den første *Mythologia fennica* [på svensk], et pionerarbejde over finsk og samisk mytologi. Samtidig arbejdede han på en omfangsrig ordbog, som han fik gjort færdig i 1787, hvorefter manuskrip-

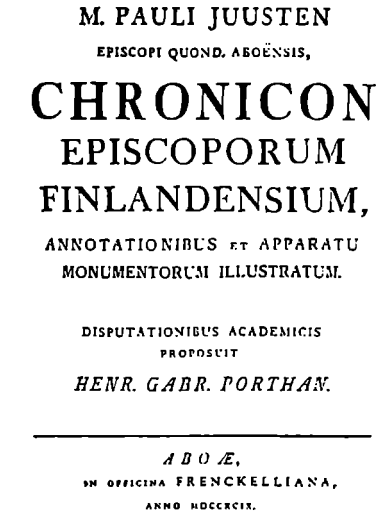
M. PAULI JUUSTEN
EPISCOPI QUOND. ABOËNSIS,
CHRONICON
EPISCOPORUM
FINLANDENSIUM,
ANNOTATIONIBUS ET APPARATU
MONUMENTORUM ILLUSTRATUM.
DISPUTATIONIBUS ACADEMICIS
PROPOSUIT
HENR. GABR. PORTHAN.
ABOÆ,
TYPIS OFFICINÆ FRENCKELLIANÆ,
ANNO MDCCXCIX.

Fig 10. *Porthans kommenterede udgave af biskop Paul Juusten finske biskopskrønike: historievidenskabs gennembrud i Finland.*

tet overgik til Porthan. Denne var imidlertid tilsyneladende ikke tilfreds med resultatet, hvorfor han ikke lod manuskriptet udgive. Det er derfor først udkommet i vore dage i en facsimiliudgave med status af leksikal guldgrube.

Porthans monumentale kommenterede udgave af Åbo-bispen *Paul Juustens* [+1575] *Biskopskrønike* (1784-1800) er den første egentlig videnskabelige behandling af finsk historie. Dens opbygning med note på note, hvori tekstmassen langt overstiger Juustens tekst, har fået nogle til at affærdige Porthan som antikvarisk materialesamler på linie med vore egne nær-samtidige Langebæk og Suhm. Den for den senere nationale udvikling så vigtige filosof, *J.V. Snellman* (1806-81) gav således netop med henvisning til Juusten-udgaven denne uretfærdige karakteristik af Porthan "Till något vetenskapligt helt har oss veterligen hans verksamhet aldrig svinget sig ... [kommentarerne til biskopskrøniken] röjar mindre vetenskapsmannen än samlaren".*14* Opbygningen af Juusten-udgaven skyldes imidlertid nok snarest, at der var tale om et pionerarbejde i finsk historie. Porthans tidligt på svensk skrevne (c 1778), men sent trykte (1966) og ikke særligt kendte, *Ruslandshistorie* viser ham nemlig som syntetiker helt på højden af sin samtid; og det var netop en sådan syntese, for Finlands vedkommende som Snellman efterlyste.

I 1700-tallet skabtes i Finland især takket være denne gruppe af forskere, der oftest samles under betegnelsen *fennofiler* (finskhedsvenner), en tydelig bevidsthed om at landet og dets befolkning var andet og mere end blot en del af det svenske rige. En bevidstgørelse, der kunne bygges videre på, da Finland fra 1809 ikke længere var en del af Sverige.

---

14. citeret efter Sven Lindman: *Snellman och Lagus* (1976), genoptr. i Lindmans *Män och idéer*, Åbo 1981, s 31.

Grundlaget var lagt til virkeliggørelsen af det følgende århundredes nationale stræben og skabelsen af et egentlig finsk skrift- og kultursprog.

De sproglige konsekvenser af svensketiden

Den nære tilknytning til Skandinavien -- ikke blot under svensketiden, men især da -- har som konsekvens haft at det finske sprog har antaget betydende ligheder med de skandinaviske sprog -- ikke mindst svensk. De er imidlertid ikke umiddelbart iøjnefaldende. Den følgende tids sammenlignende sprogvidenskab i romantikkens ånd havde som det vigtigste resultat opdagelsen af den genetiske sprogudvikling, der syntes at muliggøre genskabelsen af de ursprog, hvoraf de moderne sprog mentes at være udgået. For det finske sprogs vedkommende betød det, at man helt koncentrerede sig om dets genetiske slægtskab med de finsk-ugriske sprog og ikke havde øjne for de betydelige semantiske og syntaktiske ligheder med først og fremmest svensk, men sådan set også med russisk.

Man behøver imidlertid ikke noget større kendskab til det finske sprogs lydlove for at erkende en lang række finske ord som skandinaviske og især svenske låneord. -- Eller, for de ældstes vedkommende, germanske relikter, der i forhistorisk tid har overlevet sprogskiftet fra et germansk til et finsk sprog, hvilket vel skyldes, at tilsvarende ord ikke fandtes i det daværende finsk. Ord som *tunti* (time) og *ranta*

forstår man straks som af svenske lån eller relikter (*stund* og *strand*), når man ved, at finsk kun kan have en konsonant i begyndelsen af et ord. Listen af sådanne lån og relikter af ganske almindelige dagligdagsord kan gøres lang med ord som *koulu* (skole), *tuoli* (stol), *kaappi* (skab), *peili* (spejl), etc.

At Sverige og Finland har haft så lang en fælles samfundsudvikling har også betydet, at en lang række finske begreber, uden at være direkte låneord, har helt samme betydningsindhold som de tilsvarende svenske. For eksempel udgør Y.J. Hakulinens *Ny juridisk ordbok* (1974) næsten et helt katalog over sådanne begrebspar. At afsmitningsprocessen ikke blot er gået fra svensk til finsk viser et par som *sauna* (bastu), *kenkä>känga, pieksu>pjäxor* (begge støvletyper) og kendtest måske poika>pojke. Hvor dybt fællesskabet med det finske har virket i svensk ses også i at en svensk *Peter* uden videre kan få det finsk *Pekka* som kælenavn.

Afsmitningen ophørte ikke 1809, -- naturligt nok eftersom svensk fortsatte med at være det officielle sprog endnu en rum tid. Det viser et ordpar som *rautatie-järnväg*, af *rauta* (jern) og *tie* (vej). Ordet er iøvrigt interessant ved at *rauta* allerede i sig selv er af gammel nordisk oprindelse og i islandsk fortsat har betydningen myrmalm, hvis okkerfarve er grundlaget for de øvrige nordiske sprogs *rød*, der netop har udviklet sig fra samme oldnordiske ord. Dette konservative træk ved det finske sprogs lyduvikling, som eksemplet *rauta* afslører og som er karakteristisk for sproget,

har gjort studiet af låneord i finsk til et vigtigt forskningsfelt for sproghistoriske studier ikke blot af de skandinaviske, men også baltiske og slaviske sprog.

Denne gensidige afsmitning mellem svensk (skandinavisk) og finsk har fået moderne sprogforskere til at påstå, at svensk er det sprog der står finsk nærmest, endog nærmere end det nærmeste genetiske slægtssprog, karelsk.*15* Selv om rigtigheden af denne påstand måske i nogen grad afhænger af den valgte synsvinkel, så er det ikke desto mindre givet, at det finske sprog har langt flere umiddelbare ligheder med svensk end med de fleste af de finsk-ugriske slægtssprog. En omstændighed der bør holdes for øje på tale om, hvad der egentlig skal forstås ved begrebet *nordiske* sprog.

---

15. Således Sulo Huovinen: *Finskan som nordiskt språk och språk i Norden*, s 84; sml også Jorma Koivulehto: *Namn som kan tolkas urgermaniskt*, i *Klassiska problem inom finlandssvensk ortnamnsforskning*, (Hangö 1987, s 27) for det store antal meget gamle germanske låneord i finsk.

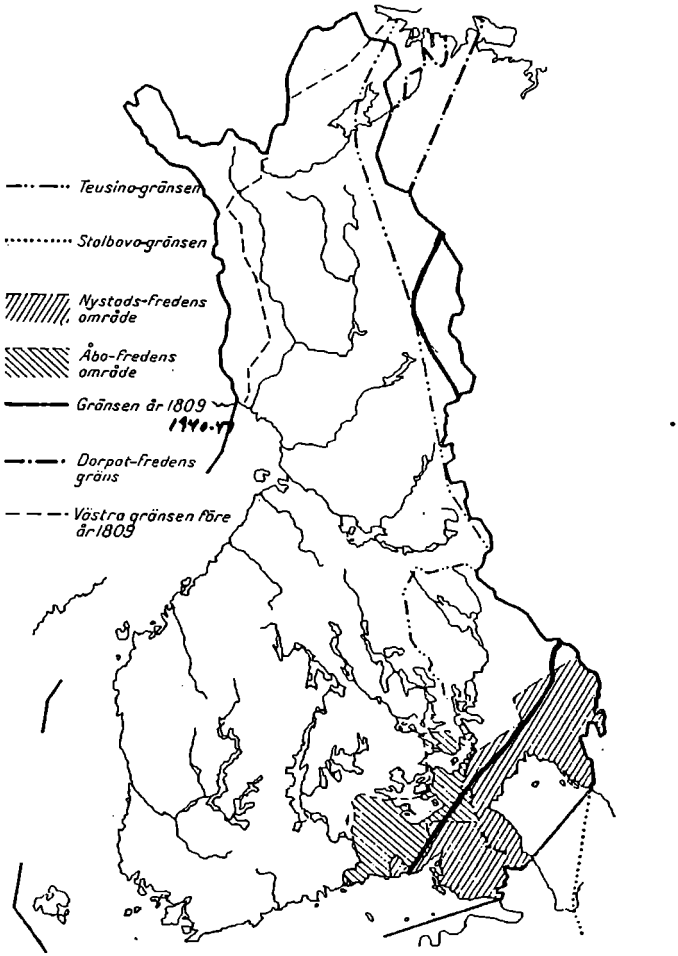

Kort 2. *Forandringerne i Finlands landområde efter Teusinafreden 1595. Grundlag Jaakkola,* Finska folkets historia *(1941)*

II

FINLAND SOM AUTONOMT STORFYRSTENDØMME UNDER DEN RUSSISKE TSAR (1809-1917)

Da Finland i 1809 kom under Rusland havde det en svensksproget (fin-)kulturbærende overklasse, der dels til en vis grad var rekrutteret fra den svensksprogede almueminoritet, dels bestod af overflyttede svenske embedsmænd, og endelig af finner, der om de ville avancere i det svenske samfund havde måttet skifte sprog.

Der var en direkte historisk sammenhæng mellem at Norge overgik fra dansk styre til at blive del af et svenskt domineret dobbelt-monarki i 1814, og at Finland i 1809 overgik fra at være en provins i det svenske rige til at være et storfyrstendømme i det russiske kejserrige 1809. For begge lande indebar det, at de fik en mere selvstændig stilling.

Dette fremhævede den nye monark, tsar *Aleksander I* (1777-1825) for Finlands vedkommende på Borgå landdag i 1809. Her bekræftede han først i en regent-forsikring de grundlove landet havde arvet fra svensketiden. Derefter aflagde stænderne troskabsed til ham som Finlands storfyrste. Ved landdagens afslutning erklærede Aleksander højtideligt Finlands folk for ophøjet blandt nationernes tal.

En konsekvens af den nyvundne status var også, at der

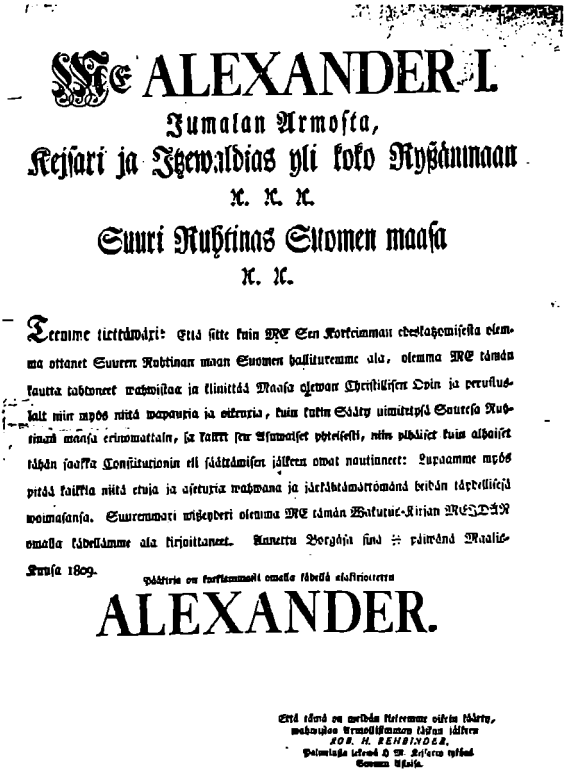

ALEXANDER I.

Jumalan Armosta,

Kejsari ja Itzewaldias yli koko Ryßänmaan

ꝛc. ꝛc. ꝛc.

Suuri Ruhtinas Suomen maasa

ꝛc. ꝛc.

Teemme tiettäwäxi: Että sitte kuin ME Sen Korkeimman edeskatzomisesta olemma ottanet Suuren Ruhtinan maan Suomen hallituremme ala, olemma ME tämän kautta tahtoneet wahwistaa ja kiinittää Maasa olewan Christillisen Opin ja perustuslait niin myös niitä wapauxia ja oikeuxia, kuin kukin Sääty uimitetysä Suuresa Ruhtinan maasa erinomattain, sa kaikki sen Asuwaiset yhteisesti, niin pihäiset kuin alhaiset tähän saakka Constitutionin eli säätämisen jälkeen owat nautinneet: Luxaamme myös pitää kaikkia niitä etuja ja asetuxia wahwana ja järkähtämättömänä beidän täydellisesä woimasansa. Suuremmari wißeyderi olemma ME tämän Wakutus-Kirjan MEIDÄN omalla kädellämme ala kirjoittaneet. Annettu Borgäsa sinä ⁘ päiwänä Maalis-Kuusa 1809.

Pääkirja on korkeimmasti omalla kädellä alakirjoitettu

ALEXANDER.

Että tämä on meidän kiekeemme oikein käärty, wahwistan Armollisimman käskun jälkeen
ROB. H. REHBINDER,
Paluniusta lekemä H. M. Kejsarin tykönä Suomen Asiaisa.

Fig 11. *Den finsksprogede version af Aleksander Is regeringsforsikring, hvori han lover at opretholde landets tro og garantere dets grundlove, givet på Borgå landdag 27. marts 1809*

måtte etableres et egentligt regeringsorgan specielt for Finland, -- hvilket ligeledes var en nyhed i forhold til landets stilling under Sverige, og gav landet et skær af suverænitet. Dette regeringsorgan fik efter russisk mønster navn af Senat, og ministrene kaldtes senatorer. I overensstemmelse med for-

fatningen skulle disse senatorer også være finske medborgere. Samtidig bestemtes at russere ikke kunne blive finske medborgere. Tsaren kunne dog gennem sin stedfortræder i Helsingfors, generalguvernøren, trække i trådene efter behov.

Fælles for Norge og Finland var også det følte behov i den dannede klasse for ideologisk-filosofisk at begrunde og dermed underbygge den større selvstændighed.

For den finsksprogede bondemajoritet gik overgangen fra svensk til russisk overherredømme ret upågtet hen. Bondestanden, præget af et gennem århundreder fastgroet kristent lutheransk samfundssyn, havde i højere grad end andre stænder følt absolut loyalitet mod den svenske monark. Det var således ikke tomme ord, når landshøvdingen i Åbo og Bjørneborgs len, *Magnus Vilhelm Armfelt* (1725-95), forsikrede, at den "finska nation är ett folk utan like i trohet, kärlek och undersåtelig tillgifvenhet för sin överhet".*1* Imidlertid fandt den samme *finska nation* nu på den anden side ingen større vanskelighed i at overføre denne loyalitet på et nyt statsoverhovede, Storfyrsten, Ruslands kejser netop på basis af dette samfundssyn. Det forhindrede dog ikke, at der på trods af denne loyalitet mod det russiske statsoverhovede

---

1. Citeret efter Bruno Lesch: Kring Valhalla-ideologien. Ett polemiskt inlägg, *Historisk Tidskrift för Finland* 1937, Helsingfors 1937, s 162. Udtalelsen faldt, da der i 1784 rejstes mistanker om finsk separatisme. Mistanker der for så vidt retfærdiggjordes af en vis skepticisme blandt adelige og høje militærer i Finland med hensyn til Gustav IIIs politik, og mulighederne for at bevare Finland under Sverige. Få år senere, under krigen med Rusland, gav denne skepsis sig udtryk i det såkaldte Anjala-forbund.

alligevel var et latent russerhad især blandt Østerbottens bønder, der havde lidt særligt meget under den *store ufreds* russiske belejring 1713-21. Et had der kom op til overfladen under og efter borgerkrigen i 1918.

På sporet efter en ny identitet

Det var derimod i den svensktalende overklasse, at der, under indflydelse af de nye romantiske strømninger fra det sydligere Europa, skabtes en fornemmelse af at man havde et identitetsproblem.

Visse af de tidlige romantikere i Finland søgte samme veje som deres svenske kolleger og ville finde identiteten i nordisk historie og mytologi. Men andre fandt under de nye omstændigheder ikke, at dette var tilfredsstillende. De ville istedet forsøge at finde en "finsk" identitet. Paradoksalt nok var det en rigs-svensk romantiker, *Lorenzo Hammarskiöld* (1785-1827), der ved læsningen af af de unge finske romantikeres tidligste forsøg, helt holdt i den nordiske mytologis ånd, i en anmeldelse (1817), noterede at

> många läsare hava troligtvis väntat sig att se de gamla finska myterna här upptagna och använda. Detta har icke skett. Tvärtom synes här återigen Jomala (finsk for gud, JL) från sin egen fosterbygd vara fördriven av Thor, Oden och Frigga.*2*

---

2. Citeret efter Henrik Schück & Karl Warburg: *Illustrerad svensk litteraturhistoria* 5, (i genudgivelsen 1985), s 179.

Hammarskiöld håbede nu, at den *finske individualitet* fremover måtte sætte sit præg på litteraturen.

Opfordringen fængede straks, og det blev starten til den periode i den finsk-nationale udvikling, der for at skelne den fra den tidligere *fennofile* periode betegnes den *fennomane* (finskheds-entusiasme; oprindeligt en modstanderbetegnelse). Perioden opdeles vanligt i to afsnit, hvoraf den første kaldes *Åbo-romantikken*.

Der var dog endnu ikke nogen større forskel mellem de gamle fennofiler og de hovedsageligt unge repræsentanter for Åbo-romantikken. Endnu var man sig ikke bevidst, at det der krævedes var et ideologisk opgør med den svenske arv. Snarere vendtes en politisk brod mod det herskende bureaukrati, hvilket kunne opfattes, og også blev opfattet, som vendt mod det nye tilhørsforhold til Rusland.

En af Åbo-romantikkens ledende skikkelser, *Adolf Ivar Arwidsson* (1791-1858), der prompte havde reageret på Hammarskiölds opfordring, så sig derfor, efter at han i *Åbo morgonblad* havde skrevet en artikelserie *Finska språket betraktadt såsom nationalspråk*, snart tvunget til at gå i landflygtighed i Sverige, samtidig med, at Åbo morgonblad blev inddraget. Det syntes klart, at når Arwidsson propaganderede for, at finsk af alle skulle antages som nationalsprog, så var det ikke blot for at undgå, at den finske nation "fejt og forræderisk skulle opgive den plads der tilkom den" i "den evige orden". Snarere var det, som det fremgår af en senere udtalelse af Arwidsson, den eneste måde hvorpå landet kunne undgå

Fig 12. *Den unge, iltre Arwidsson.*

russificering: kun da kunne Finland opnå en sådan styrke og udholdenhed, at herskere måtte tage hensyn dertil, og som kunne indgive fosterlandet mod i kamp og offervilje i farens stund".*3*

I Sverige gjorde Arwidsson karriere som biblioteksmand og udgiver af blandt andet svenske folkeviser og historiske kilder. I modsætning til mange samtidige og senere emigranter bevarede Arwidsson sin prestige og autoritet blandt de følgende generationer af fennomaner. Hvilket ikke mindst fremgår af den hyldest der blev ham til del fra de unge studenters side, da han i 1858 en sidste gang besøgte sit fødeland.

---

3. Citeret efter Wuorinens engelske tolkning i hans *Nationalism i Modern Finland* s 51-52.

Det har givetvis befordret hans eftermæle som finskhedskæmper, at han under dette besøg døde i det karelske Viborg.

Efter Arwidssons korte politisk prægede udladning fortsatte det nationale arbejde mere i det stille med studier og udgivelser af den finske folklore.

Bevidstgørelsen: *Svenskar äro vi icke, ryssar vill vi icke bli, låt oss sålunda vara finnar*

Denne stilhed før stormen varede ved et stykke ind i den periode vi kalder Helsingfors-romantikken.

Skellet mellem Åbo- og Helsingfors-romantik ligger ved året 1827, da Åbo Akademi ødelagdes ved en brand og året efter flyttedes til Helsingfors for at fortsætte som det Kejserlige Aleksanders-Universitet. Flytningen og navneskiftet betegner ikke blot en geografisk, men også en mental forskydning bort fra Sverige.

I Helsingfors kunne man bedre frigøre sig fra den gamle afhængighed af de filosofiske, litterære og ideologiske strømninger der prægede det intellektuelle og politiske liv i Sverige. Her, hvor der ikke fandtes gamle lærde traditioner, var det lettere at koncentrere sig om at søge sin rent finske identitet. Også selv om det filosofiske grundlag forblev det samme som for romantikken iøvrigt: de tanker der udfra den nationale situation i det opsplittede Tyskland var skabt omkring en række tyske filosoffer med *Johann Gottfried Herder*

(1744-1803) som central figur. Man talte her om folkeånden som en i et folk iboende skaberisk kraft, der udtrykte sig i dets sprog, mytologie, folkepoesi, retsforestillinger osv.

УСТАВЪ

ИМПЕРАТОРСКАГО АЛЕКСАНДРОВСКАГО

УНИВЕРСИТЕТА

ВЪ ФИНЛЯНДІИ.

STATUTER

FÖR

KEJSERLIGA

ALEXANDERS UNIVERSITETET

I FINLAND.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

ВЪ ТИПОГРАФІИ ДЕПАРТАМЕНТА НАРОДНАГО ПРОСВѢЩЕНІЯ.

1829.

Fig 13. *I 1828 erstattedes det gamle "svenske" Åbo akademi af det nye Kejserlige Alexanders universitet i Helsingfors og udstyredes med en "Ustav" (forfatning).*

Finland befandt sig nu i den paradoksale situation, at en kulturelite i en svensktalende minoritet søgte at skabe sig en identitet i det finske folkeflertals kultur. Dette til trods for at kun få på dette tidspunkt overhovedet forstod dette flertals sprog.

I processen med at skabe sig en egen identitet, ligger der også et ønske om at afgrænse sig ud ad til. En afgrænsning der næsten naturnødvendigt som konsekvens har en afstandtagen til *noget*, i dette tilfælde til det, der opfattedes som den "svenske arv". Kampen for det finske sprog blev derfor også snart en kamp mod det svenske. I den atmosfære af begejsting, der prægede de tidligste år i Helsingfors, syntes dette opgør med den svenske arv ikke at skulle skabe større vanskeligheder for de involverede. Men resultatet blev en konfrontation der skulle komme til at dominere det følgende århundredes finske historie. Som resultat af denne konfrontation afløstes den generelle patriotisme, der havde været uafhængig af hvilket sprog man talte, (og som nationalskalden, *Johan Ludvig Runebergs* (1804-77) *Fänrik Ståls sägner* er det sidste lysende udtryk for,) først af en finsk nationalisme, som kan siges at begynde med Snellmans udgivelse af *Saima* (1844), og siden som en reaktion en modsvarende svensk nationalisme.

Parallellen til Norge, hvor striden om landsmål (nynorsk) og bokmål (el. riksmål) foregik samtidigt, motiveret af samme følte behov som i Finland, er igen værd at fremhæve. Den er vigtig fordi den sætter den finske sprogstrid i per-

Fig 14. *Den unge Runeberg (1837), her portrætteret mere som romantikeren end som klassikeren,*

spektiv og viser, at striden havde mindre at gøre med den grundlæggende, strukturelle forskel mellem svensk og finsk sprog, eller med specifikke forhold og modsætninger i Finland, og meget mere med alment europæiske strømninger at

Fig 15. *Snellmann, Saima og censuren.*

gøre. Overalt var reaktionen den samme: medlemmer af den dannede klasse gik på jagt efter en tabt national identitet blandt bønder og almue.

Kalevala og finskhedsbevægelsen

Sprog- og kultursituationen som den så ud for en indforstået udenforstående, inden finskhedsbevægelsen endnu for alvor slog igennem, kan belyses gennem tysk-balten, *Friedrich von Derschaus* (*1821) øjne. Han var vel søn af *Carl von Derschau* (1784-1862), fra 1835 russisk kommandant i Åbo. I 1842 formidlede han dette syn på sprogforholdene i Finland først til Rusland og siden til det tysksprogede Europa:

> Die herrschende Sprache in Finland ist die schwedische, deren man sich in allen Expeditionen, Schulen so wie überhaupt in den Städten bedient. Sie ist bei schöner und richtiger Aussprache dem Ohre angenehm, ... dagegen ist die finnische Mundart unausgebildet, rauh und für ein feines gehör unangenehm. Die reine Ursprache der Finnen existirt nur noch im Innern Finlands; an aller anderen Orten, besonders in den Küstengegenden hat diesselbe bei der Vermischung mit der schwedischen ihre Formen verändert und ist hierdurch sehr abgeartet.*4*

---

4. F.Derschau: *Finland und die Finländer*, Leipzig 1843, s 7. Tilsvarende observerede den kendte russiske filolog og Skandinavienkender Jakov Grot i 1847 en kroholder ved den finsk-russiske grænse Rajajoki (Systerbäck), som han siger, radbrække det finske sprog. Kroholderen, svensk-, russisk- eller måske tysktalende, forklarede, at han sikkert i løbet af sine 7 år skulle have kunnet lære det finske sprog bedre men "dette sprog er jo ikke rigtigt stuerent" (etot-to iazyk ne ochen shtaby dalekatnyi(sic!)), jvf Brevvekslingen mellem Grot og hans Petr Pletnev: *Perepiska Ia K Grota s P A Pletnevym*, udg af K. Ia. Grot, III, SPb 1896, s 83 (svensk oversættelse i W.

Udover de korrekte iagttagelser, der her kommer til udtryk, rummer teksten en nedladende holdning til det finske sprog, der formodentlig ville have været dækkende for den svenske overklasse i almindelighed -- og for så vidt også var det for den del der dominerede det højere bureaukrati -- om ikke netop den romantiske bølge da havde nået et højdepunkt. Nu var det istedet denne holdning der radikalt skulle ændres.

Man begyndte at dyrke alt finsk: den finske natur, folkloren og sproget, sådan som man fandt dette ude blandt indlandets finske almue. Mange var de svensktalende studenter, der nu begyndte at tilbringe sommerferierne i den finske almues midte, hvor ingen forstod svensk. Ofte stiftede de her det første bekendtskab med finsk sprog og kultur. Særligt tiltrukket blev man af den del af Karelen, der fra gammel tid havde været russisk. Her, mente man, var det rent finske bedre bevaret, ukorrumperet af svensk indflydelse.

Det var *Zachris Topelius den ældre* (1781-1831), digterens fader, der mens han var provinsiallæge i Østerbotten indsamlede finsk folkedigtning, og herunder blev opmærksom på, at han fik de bedste og talrigeste optegnelser hos de såkaldte *laukkurysser*: karelske købmænd, der, bosatte i den russiske del af Karelen, hvert år drog til Østerbottens kystbyer fra Vasa til Kemi og drev småhandel med hvad de kunne have i deres rygsække: knappenåle var et populært indslag i

---

Groundström: *Utdrag ur J. Grots Brevväxling med P. Pletnjov ang finska förhållande vid medlet av 1800-tallet,* II, Helsingfors 1915, s 235. Sml ovf s 22 (Per Brahe).

Fig 16. *Kalevalas "skaber", Elias Lönnrot, 1845.*

sortimentet.

Med den viden drog *Elias Lönnrot* (1802-84), også han provinsiallæge i det for indsamlingsarbejdet så strategisk velbeliggende Kajana, på talrige rejser i Karelen. Resultatet blev blandt andet en bearbejdelse af karelske sange, som han

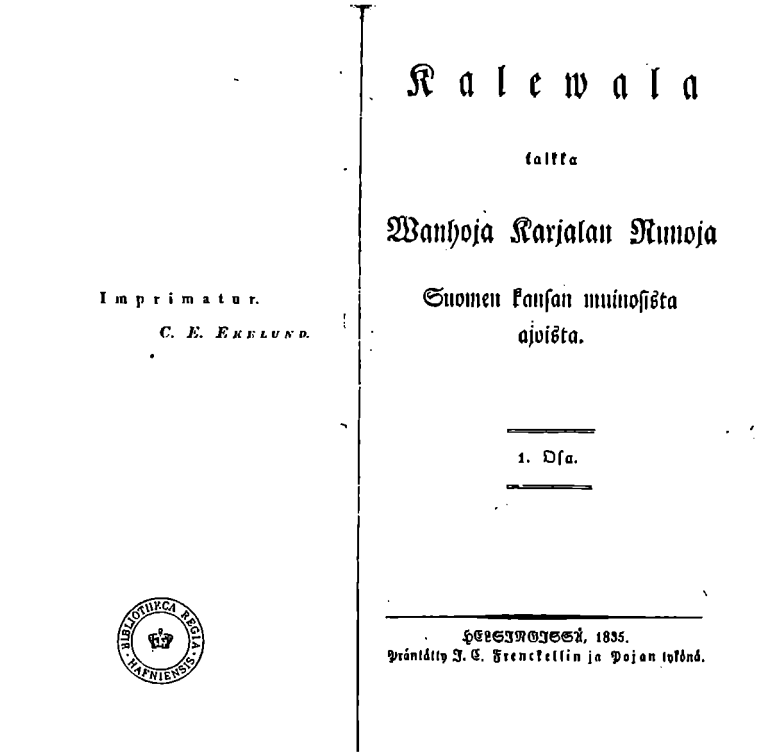

Imprimatur.
C. E. Ekelund.

Kalewala

taikka

Wanhoja Karjalan Runoja

Suomen kansan muinoisista ajoista.

1. Osa.

Helsingissä, 1835.
Painettu J. C. Frenckellin ja Pojan kirjapainossa.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Fig 17. Kalewala, eller Gamle karelske sange fra det finske folks svundne tider. *Det var med første udgaven fra 1835, at Kalevala fik status af nationalepos. Det er dog ikke den vi læser i dag, idet Lönnrot i 1849 på grundlag af nye sange og varianter, samlet på senere rejser, kunne udgive den endelige, forøgede version. Når Lönnrot ikke satte sit navn på titelbladet skyldes det nok, at han kun mente at have "genskabt" et epos, som traderingen i folkemunde havde slidt ned. Titlen Kalevala, nu så velkendt, kom Lönnrot mærkeligt nok først sent på. Endnu i et brev fra 1834 med forslag til et forord til, hvad der senere kaldtes Proto-Kalevala (udg 1892), er Lönnrot utilfreds med de alternative titler han da opererede med:* Väinämöinen, *som han vel egentlig foretrak var allerede brugt. Blandt andre forslag finder vi nok sådanne beslægtede som* Väinölä og Pohjola, *men ikke* Kalevala.

samlede til et, relativt homogent, epos og udgav i 1835 under titlen *Kalevala*, med en udvidet og revideret udgave i 1849.5 Selv om værket måske nok så meget var præget af Lönnrots meddigtning og især tilrettelægning, gav det den fennomane bevægelse på en gang et nationalepos og en førkristen og således, troede man, af svensk indflydelse uberørt mytologi.

Den almindelige umiddelbare begejstring efter Kalavalas fremkomst udtryktes af formanden for det i 1831 stiftede *Finske Litteraturselskab* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura), digteren og veltalighedsprofessoren *Johan Gabriel Linsén* (1785-1848). På selskabets marts-møde 1836 udbrød han:

> Finland i besittning af dessa episka dikter, skall med upplyftande sjelfkänsla läre sig att rätt förstå sin framtida andeutveckling. Det skall kunne säga till sig sjelft: `Äfven jag har en historie!'.*6*

Selskabet skulle generelt fremme en finsksproget litteratur, men var ikke mindst blevet dannet med henblik på publiceringen af dette værk. At værket så ydermere -- også til

---

5. Lönnrot var ikke den første der indså, at de finske folkesange skulle kunne samles til et samlet epos. Det havde den mærkelige Carl Axel Gottlund allerede i 1817 programmatisk fastslået: "om man ville samla de gamla Nationalsångerna, och deraf bilda ett systematiskt helt, det må då föröfrigt blifwa Epos, drama eller hwad annat som hällst, skulle däraf en ny Homeros, Ossian eller Nibelungen Lied kunna uppstå". Citeret efter Kai Laitinen: *Finlands litteratur*, Borgå 1988, s 68.
6. Citeret efter *15 vuosikymmentä. Kirjallisia dokumentteja erään Seuran historiasta* (15 årtier. Skriftlige dokumenter ang. et vist Selskabs historie), Helsinki 1981, s 32.

dels takket være Lönnrot -- havde kvaliteter, der via tidlige oversættelser skulle give det en plads i verdenslitteraturen, kunne kun bekræfte fennomanerne i deres entusiasme.

Finskhedsdoktrinen udformes

I begyndelsen foregik dyrkelsen af det finske næsten udelukkende på svensk. Den svenske oversættelse af Kalevala læstes længe mere end den vanskelige finske originaltekst. I det Finske Litteraturselskab måtte forhandlingerne de første mange år foregå på svensk. Et af dets medlemmer, avismanden *August Schauman* (1826-96) fortæller i sine læseværdige erindringer, hvorledes man, da Elias Lönnrot i 1854 som nybagt professor i finsk blev selskabets formand, begyndte at føre forhandlingerne på finsk og også at føre dem til protokols på dette sprog. Så snart diskussionerne blussede op, slog man imidlertid over i svensk, der var det sprog alle uhindret kunne tale.

Ville man blive én nation, så måtte imidlertid alle også tale et og samme sprog. Denne radikale, filosofisk konsekvente, men også lidt virkelighedsfjerne doktrin havde som sin mest fremtrædende talsmand filosoffen, senere statsmanden, *Johan Vilhelm Snellman* (1806-1881). Med en disputats på grundlag af Hegels filosofi var Snellman fuldt fortrolig med doktrinens ideologisk-filosofiske forudsætninger, omend det er blevet betvivlet, hvorvidt Snellman faktisk hentede inspi-

rationen til sin sprog-nation-doktin fra Hegel.

Snellman var imidlertid ikke blot filosof, han var også skolemand og pædagog; men først og fremmest var han en ilter publicist. Fra 1840erne og fremefter udgav han en lang række aviser og tidsskrifter: vigtigst som nybrud var *Saima* (1844-

Fig 18. *Daguerreotypi af Snellman fra 1848.*

46), hvis titel i sig selv var et program.[7] Heri forfægtede han selv ivrigt sine meninger. Han polemiserede med og mod anderledes tænkende på snart sagt alle det kulturelle, og --

---

7. Saima er navnet på det enorme vandvejssystem, der omfatter det østlige Savolaks og det vestlige Karelen med noget af landets mest eksotiske og naturskønne områder fra Villmanstrand-Lappeenranta i syd til nord om Kuopio med Nyslott-Savonlinna i centrum. Det var dette landskab, der blev gjort til genstand for den romantiske bevægelses særlige bevågenhed, jvf Sven Hirn, *Imatra som natursevärdhet till och med 1870. En reselitterär undersökning med lokalhistorisk begränsning*, Helsingfors 1958.

da det i 1860erne blev muligt -- det politiske livs områder.

I et af sine sidste polemiske indlæg (1880) gav Snellman dette klare udtryk for sit credo:

> Det bevisar i vår tid en hög grad av okunnighet, om man icke känner och vet, att genom mänskligheten hela historia nationaliteten och nationalandan städse utgjort den kraftigaste sporren till all högre mänsklig verksamhet.[8]

Udsagnet afslører, at Snellmans historiske horisont var temmelig snæver. Men var dets historisk gehalt end tvivlsom, var propagandaværdien i den ideologi der lå til grund til gengæld desto større. Det samme gælder det fyndord, der kan stå som Finlands dåbsattest: "Svenskar äro vi icke, ryssar vill vi icke bli, låt oss sålunda vara finnar". Det ses ofte tilskrevet Arwidsson, men skyldes sikkert Snellman, der dermed i 1861 ville give et fyndigt og sikkert korrekt udtryk for, hvad Arwidsson havde stået for.

Skulle dette program imidlertid gennemføres, og skete det ikke ville Finland, som Snellman så det, ikke kunne eksistere som en særskilt enhed, så måtte Finland blive én nation, ét folk, og så måtte dette folk også tale ét sprog: Finlands svensktalende minoritet måtte derfor antage folkemajoritetens sprog, finsk. I den forbindelse tænkte Snellman især på den svenske overklasse. For det var den og kun den, der kunne bevidstgøre den finsktalende almuemajoritet om sin

---

8. Citeret efter Johannes Salminen (udg.): *Snellman i urval*, Ekenäs 1981, s 159. Oprindeligt trykt i *Morgonbladet* for 14. dec. 1880.

nationale særart og sin nationale opgave.

Snellmans doktrin fængede og fortsatte med at fænge blandt de næste generationer af studerende ungdom. Ofte med det resultat, at disse gik længere end deres læremester. Mange begyndte at betragte det svenske befolkningselement som et koloniserende erobrerfolk, som et fremmedelement, der, om de ikke ville blive "finske", ikke havde nogen ret til at bo i Finland. Det blev et synspunkt der skulle blive fremført hver gang sprogstriden strammede til. Selv om sprogstriden i dag kun holdes i live blandt en lille gruppe fanatikere, kan man stadig høre dette fremført.

Utvivlsomt er det Snellman og hans doktrins tiltrækningskraft blandt ungdommen, der mere end noget andet har fortjenesten af, at det lykkedes at udvikle finsk sprog og kultur til et sådant niveau, at finskheden kunne blive statsbærende, da de politiske konjunkturer tillod det. Men prisen blev også høj: En strid mellem landets to sproggrupper, der vekslende mellem perioder af indædt fanatisme og relativ ro kom til at præge næsten et sekel af finsk historie.

Allerede da Snellman fremsatte sin doktrin var langt fra alle enige -- også selv om de både var påvirkede af romantikkens ideer og i og for sig betragtede sig selv som i det mindste "platoniske fennomaner". Mange, nationaldigteren Runeberg blandt dem, kunne således ikke acceptere at skulle opgive sit svenske modersmål. Andre var trods deres sympatiske indstilling tvivlende om hvorvidt et sådant program over-

hovedet kunne gennemføres. August Schauman, der også oprindeligt var fennoman og forblev positiv overfor en bedring af det finske sprogs retsstilling, havde i en berømt polemik i 1859 mod Snellman et klart blik for den virkelighedsfjerne dogmatisme hos Snellman: "...ty det står i de tyska filosofernas böcker, att en nation måste ha *ett* språk, verlden och vårt land få lof att konstrueras derefter ..." [Schaumans kursiv].*9* De "blodløse" kaldtes disse tvivlere af tidens doktrinære fennomaner.

Svensk reaktion: Svecomani

På mange virkede imidlertid den doktrinære uforsonlighed, der ofte prægede Snellmans publicistik, direkte frastødende. Snellmans, også i en nutidigs øjne ofte uretfærdigt kritiske skarphed, fik således den ansete jurist og historiker, *Wilhelm Gabriel Lagus* (1786-1859), til i et privatbrev fra 1844 at udtrykke sig så ophidset om Snellman: "här finnes nemligen en illske idiot, nomine Snellman, en seynsollende Philosoph ... gräseligen uppbläst.*10*

På bedste dialektiske vis kom Snellmans og hans fennomaners ultimative krav til en svensk kulturelite, greben af de samme romantikkens ideer, om at blive finsk derfor istedet

---

9. Citeret efter Sven Lindman: *Hegel, Snellman och språket* (1977), genoptr. i Lindmans *Män och idéer*, Åbo 1981, s 15.
10. Citeret efter Sven Lindman: *Snellman och Lagus* (1976), genoptr. i Lindmans *Män och idéer*, Åbo 1981, s 28.

til at skabe en modsvarende bevidsthed om dens svenske baggrund. Flere begyndte derefter at dyrke svenskheden med samme styrke som fennomanerne hidtil havde dyrket finskheden.

De tidligste spor af denne konfrontation kan følges tilbage til slutningen af 1850erne, hvor man kan se unge studenter, vakle mellem i begejstring at følge Snellman over i fennomanernes garde eller holde fast ved deres svenske rødder. Et kendt eksempel på denne vaklen er litteratur- og kunsthistorikeren Carl Gustaf Estlander (1834-1910), der i 1856 var med til at arrangere studenternes fest for Snellman, da denne endelig var blevet udnævnt til professor ved universitetet. Siden blev Estlander en af svenskhedens forgrundsfigurer, og det var også ham, der grundlagde et af den kulturelle svenskheds flagskibe, *Finsk Tidskrift* (1875).

Også nu fik man impulser fra det rigs-svenske. I 1855, midt under pågående *Krimkrig* (1853-56), da indflydelsesrige kredse i Sverige begyndte at drømme om at vinde Finland tilbage, skrev *August Sohlman* (1824-1874) brochuren *Det unge Finland*. Sohlman, der er navnkundig også i dansk historie som afsender af det famøse telegram fra Karl XV i december 1863, med løftet om, at "22.000 mand komme och Han selv".

I sin brochure kritiserede Sohlman fennomanernes finskhedsivren. Deres studier i finsk folklore fandt Sohlman givetvis af kulturhistorisk og videnskabelig interesse, men hvor "formrik och välklingande finskan än är, blir det dock i hög grad tvifvelaktigt, huruvida den någonsin kan utveckla sig till ett kultur språk i högre mening". Sohlmans drøm var

et Skandinavien, det vil sige Norge, Sverige og Finland samlet under den svenske monark i en helstatsløsning à la Slesvig-Holsten.[11]

I tilknytning til den franske greve, *Joseph Arthur de Gobineaus* (1816-82), netop publicerede raceteorier, fremhævede Sohlman svenskhedens kulturbærende rolle i Finland. Det var den, der betingede landets modstandsevne overfor russiske påtrykninger. Var først det svenske element borte så skulle russerne "snart expediera den finska nationaliteten". Det var også på den baggrund, at Sohlman -- og mange finner med ham -- tolkede de russiske myndigheders relative imødekommenhed overfor fennomanerne. -- I sin iver for at påvise rigtigheden af de fremsatte synspunkter kom Sohlman dog for skade at regne alle finner med svenske navne som værende af svensk afstamning, hvilket gjorde nogle af de mest fremtrædende, finskættede kulturpersoner, så som Porthan og Snellman, til svenskere, ligesom Sohlman heller ikke var i tvivl om, at Mikael Agricola var svensk nylænding.

Mere rabiat og med mindre indsigt i finske forhold, men sikkert med større autoritet i samtiden, udtalte den ansete norske historiker, *Peter Andreas Munch* (1810-63), sig samme år i en artikel *Om Finlands Nationalitet og dens Forhold til den svenske*. Hele finskhedsbevægelsen var ifølge Munch et påfund af de russiske myndigheder, for at fjerne den finske

---

11. August Sohlman: *Det unga Finland*, Stockholm 1855, = *Afhandlingar och skizzer uti kultur- och konsthistoriska ämnen* II, s 18f, 21-23, 33, 37, 45, 58.

befolkning fra sine gamle forbindelser til Sverige. Man benyttede her, mente Munch, det overvejende "tsjudiske element" i befolkningen for at denne med tiden skulle opsluge de svenske. Overladt til sig selv ville finnernes land næppe engang

> "have ført et Navn, men kun have været Hjem for endeel halvvilde tsjudiske horder med lige saa mange Navne ... Finland var, med andre Ord, ikke noget **udenfra erhvervet Anhang** til Sverige, men en **Udvext** af Sverige. Adskilt fra Sverige er dets Civilisation næsten at sammenligne med et afhugget Lem, der, afsondret fra Legemets Blodcirkulation, strax maa henvisne".[Munchs fremh.]

I det hele taget fandt Munch det tvivlsomt om den finske nationalitet overhovedet var "skikket til at antage en højere Kultur, som den indoeuropæiske".*12*

De to indlæg var mere end noget andet udtryk for, hvor lidt føling man i Skandinavien havde haft med forholdene i Finland, fra 1809 frem til 1855, da Krimkrigen pludselig igen gjorde det finske spørgsmål aktuelt. I første omgang var opmærksomheden omkring Sohlmans og Munchs pamfletter derfor kun rent øjeblikkelig.

Svenskhedsbevægelsen i Finland var da kun i sin vorden og vandt først styrke i løbet af 1860erne. I 1870erne organiserede den sig som *svecomaner*, med filologen *Axel Olof Freudenthal* (1836-1911) som ideologisk bannerfører, og tidsskrif-

---

12. P.A. Munch: Om Finlands Nationalitet og dens Forhold til den svenske, *Norsk Maanedsskrift* I, 1855, genoptrykt i *Samlede Afhandlinger* III, Christiania 1875, s 401-37, se især ss 414, 427ff.

tet *Vikingen* (1870-74) som organ, -- sekunderet af Estlander og Finsk Tidskrift.[13]

Freudenthal vendte Snellmans argumentation på hovedet. Når nu sproget var så vigtig en del af nationaliteten ville det være et forræderi mod sin egen nationalitet at opgive sit sprog. Derfor var det de svensktalendes pligt mod nationaliteten, at opretholde sit sprog og iøvrigt dyrke svenskheden, hvor det lod sig gøre.

Dertil kom tilstedeværelsen af den svensktalende almuebefolkning, der regionalt i kystegnene var lige så dominerende som den finske almuebefolkning var det i landets indre. Blandt denne svenske almuebefolkning, for hvilken disse nymodens påfund, typiske by- og især studenterfænomen, var ligeså fremmede som de endnu var det for den finske almue, ville det være umuligt at finde forståelse for nødvendigheden af, at den skulle skifte sprog "for fædrelandets skyld".

Selve eksistensen af denne svenske almue, hvis rødder udfra datidens historiske viden fortabte sig i en fjern fortid, blev et slags alibi for den opvoksende svecomane bevægelse. Den kunne pege på, at også den havde "indfødsret" i Finland. Mens fennomaner søgte deres finske baggrund blandt Sibiriens finsk-ugriske folk hævdede svecomanerne, at de

---

13. Ret beset udviklede der sig omkring disse to to forskellige svenskhedsbevægelser. En bygdesvenskhed, hvor den finlandssvenske almuekultur spillede en væsentlig rolle omkring Freudenthal; og en kultursvenskhed omkring Estlander, der lagde vægt på den svenske højkulturelle arv, og derfor også lagde stor vægt på fortsat nær kontakt med den rigssvenske højkultur.

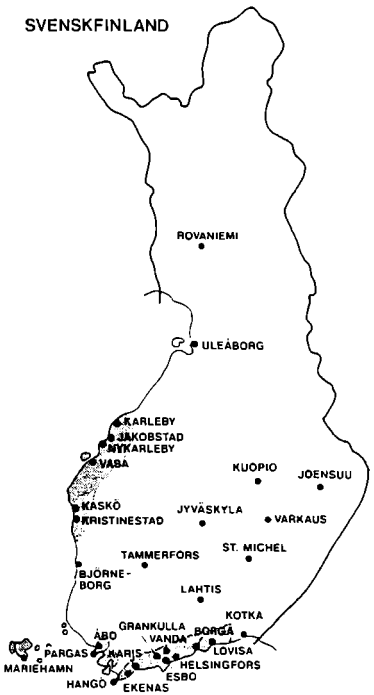

Kort 3. Det skraverede område angiver de vigtigste svenske bosættelsesområder.

havde deres baggrund her i Skandinavien og i Finland: Øst-Sverige, som man begyndte at kalde det. Man kunne nu høste hvad Munch og Sohlman havde sået. Hvad Finland havde af kultur havde det, mente man, fået fra Sverige. Netop på baggrund af -- hvad man opfattede som -- de øvrige finsk-ugriske folks kulturelle tilbagestående, begyndte man på svensk hold at anse det finske i landets kultur som noget mindreværdigt.

Man begyndte nu alment efter Munch og Sohlman, hvis *Det unge Finland* svecomanerne symptomatisk lod genudgive i 1880, at kalde fennomanerne for "tsjudere" -- en gammel russisk betegnelse på de finsk-ugriske folkeslag, der beboede de nordrussiske vidder. Et udtryk der med tiden havde antaget et åbenlyst pejorativt skær.

Kampen om den svenske kulturelites sjæl begyndte for alvor. For som *Ernst Lagus* (1859-1923) skrev i 1884 "Den svenska nationaliteten har detta århundrade skänkt finn-finnarna nära nog alla de män, som fört deras talan, och det kan småningom vara nog".*14* Medens den unge *V.K.E. Wichmann* (1856-1938), under det talende pseudonym "Gånge Rolf" og åbenbart efter at have læst Bjørnsson, i 1886 opildnende skrev

Lyft ditt hufvud, du svenske man,
res med stolthet din panna!
Mer än mången du yfvas kan,
låt du smädaren banna!
Boren är du af herskarätt,
stor i dåd som i lära.
Svensk att vara, det är din rätt;
svensk att nämnas - din ära!*15*

---

14. Citeret efter Clas Zilliacus & Henrik Knif: *Opinionens tryck. En studie över pressens bildningsskede i Finland*, Helsingfors 1985, s 342.
15. Citeret efter *Finland i dess skalders sång*, vid O.M. Reuter, Hfs 1894 s 237-38.

Race og sprog

Polemikken mellem "tsjudere" og "kolonister" begyndte snart at antage tydeligt racistiske overtoner, især fra svensk side, hvor tidens germanske racelære hurtigt vandt indpas. Denne var udviklet i Frankrig af de Gobineau, der udover, at han for sit eget vedkommende via *Gånge Rolf* anså sig som efterkommer af ingen mindre end Odin, mente, at den franske overklasse nedstammede fra de gamle germanske frankere, medens den øvrige befolkning var udgået af det gallo-romanske folkehav.

Teorien videreudvikledes af englænderen, *Houston Chamberlain* (1855-1927), Richard Wagners illegitime svigersøn. Det var kun den ariske race, der sås som menneskehedens virkelige kulturskaber. Denne races *reneste* repræsentanter, fandt Chamberlain hos Wagners landsmænd. Men ligesom senere Hitler lod skandinaver sig let overbevise om, at de racereneste repræsentanter for de ariske germanere dog stod at finde i Skandinavien.

De således udviklede teorier lod sig altså uden videre overføre på forholdene i Finland. Som fransk gesandt i Stockholm havde de Gobineau ydermere lejlighed til at udøve direkte personlig indflydelse. En sådan tidlig adept fra Finland blev forfatteren og arkitekten, *Jac Ahrenberg* (1847-1914), fra det karelske Viborg. Mens han selv, som ung student ved Stockholms kunstakademi, gav de Gobineau lektioner i akvarelmaling, fik han lejlighed til begejstret at opsuge den

gobineauske racelære.

Senere skrev Ahrenberg et essay om Gobineau og lod hans teorier om racerenhed komme til udtryk i sit forfatterskab, hvor *Familjen på Haapakoski* (1893) skal illustrere, det diktamen han havde udlagt i et andet essay "är modern rysk och fadern finne, går produkten i de flesta fall förlorad". Ahrenberg skelner her ikke mellem svensk- og finsktalende finner, men det er klart af sammenhængen og andre essays, at han med finne forstår en skandinavisk repræsentant for den finske overklasse, hvoraf han selv var udgået. I en anden roman, *Med styrkans rätt* (1899, hvori handlingen er henlagt til det gamle varægiske Novgorod skildrer Ahrenberg programmatisk, hvorledes karelerne kun kan holde stand overfor det slaviske folkehav så længe varægerne står i spidsen for dem.

Bar Ahrenbergs anvending af Gobineau og Chamberlain præg af, at det da var kampen mod russerne der var aktuel, så lod idrætsfilosoffen *Artur Eklund* (1880-1927) i 1914 deres lære om de germanske skandinavers kultiverende mission i Finland komme til direkte anvendelse i den finske sprogstrid:

> Gobineaus och Chamberlains stolta, lysande visioner stiga för vår syn: vi höra till hjälterna i den epopén. På germandömets gräns mot nordost, inom Finlands landamären ha skandinaver, svenskar, ättlingar av den mest utpräglat germanska folkstammen byggt och bott, och trots deras fåtalighet, trots vidriga naturförhållanden har där skapats en fast samhällsbyggnad, klara rättsbegrep, frihet och kultur.*16*

---

16. Artur Eklund: *Ras, kultur, politik*, i *Svenskt i Finland*,

Mens de svenske, som germaner, var udadvendte og aktive fandt svecomanerne finnerne indadvendte og kontemplative. Karakteristika de fandt bekræftede ved at sammenligne den krigeriske nordiske mytologi med den pacifistiske finske mytologi, der fremgik af Kalevala. Selv de aktive, krigeriske træk, der dog fandtes i Kalevala forklaredes at være resultat af den germanske indflydelse, af den *svenska odlingen*, et yndlingsudtryk der begyndte at dukke op i snart sagt alle sammenhænge i alle svenskhedens publikationer.

Denne svenske fixering ved raceteoretiske synspunkter har sikkert også sammenhæng med den truede situation de følte sig og deres kultur sat i efterhånden som fennomaniens fremmarsch gjorde sig mærkbar. Selv om svenskerne objektivt set stadig sad på dominerende positioner i det finske samfund, så kunne det ikke undgås, at de med deres svigtende befolkningsgrundlag -- det kunne da allerede statitisk konstateres at den svenskstalende andel af befolkningen holdt på at synke -- måtte være skeptiske med hensyn til en fremtid for svenskheden i Finland. Den truende rodløshed og frustration fik et gribende udtryk i et efterladt digt af tidens førende finlandssvenske lyriker *Karl August Tawaststjerna* (1860-98):

Helsingfors 1914, s 7. Længe mente man at sprog og race fulgtes ad, hvilket betingede, at finnerne henregnedes til diverse østlige racer, f.eks. tidvist mongoler, som på samme tid regnedes for en lavere race, end germaner. Dette blev en virksom motivation for en aktiv finsk antropologisk forskning.

Giv mig ett språk och giv mig ett land,
giv mig att älska älskade band,
giv mig en krets, tillvilken jag hör
giv mig ett mål att stupa för![17]

Man måtte søge sin moralske støtte, der hvor den var at få og her så tidens racetænkning ud som en naturlig løsning.

I denne sammenhæng blev det pludseligt meget vigtigt, hvem der først var kommet til Finland. Arkæologer, der i kølvandet på *J.R. Aspelin* (1842-1915), den moderne finske arkæologis grundlægger, havde udforsket finnernes rødder hos slægtsfolkene, var kommet til det resultat, at finnerne var indvandret til landet sydfra fra Estland over den Finske bugt i de første århundreder efter vor tidsregning. Svenskerne derimod, skulle først være kommet 900 e.K. eller senere. Mod denne for svenskerne uheldige opfattelse fremtrådte den unge *Carl Axel Nordman* (1892-1972), senere en anset statsarkæolog, i samme skrift som Eklund med "beviser", arkæologiske som sproglige, på at "det sydvästra Finlands inbyggare redan under stenåldern varit svenskar, eller rättare urgermaner, ty då hade ej ännu de olika folken differentierats" og at

> Den nyaste -- och riktigaste -- tolkningen av våra fynd ger till resultat att den fåtaligare svenska befolkningen till en början levde kvar vid finnarnas sida, då dessa i långsam ström ända från de första århundradena

---

17. Citeret efter Erik Ekelund i *Finlands svenska litteratur* 2, s 412.

av vår tideräkning och långt ned i tiden kommo in i Finland och utbredde sig över allt större arealer. Men så småningom smälte de svenska kolonierna samman, finnarna bredde ut sig över deras boplatser, och svenskarna försvunno i mängden, assimilerades och förfinskades.*18*

Svenskerne var der altså først. Imidlertid var det ikke ganske tilfredsstillende for svecomanerne, at de tidligste svenskere således allerede skulle være blevet forfinsket inden den nuværende svenske befolknings ankomst. Det kaldte sprogforskeren, *Tor Karsten* (1870-1942) frem med sin kontinuitetsteori der på grundlag af studier i de fortsat eksisterende stednavne skulle vise, at der allerede fra tidlig jernalder havde været en østsvensk bosættelse i såvel Finland som Estland, hvoraf den nuværende finlands- og estlandssvenske befolkning var udgået.

Det var dog en teori, det ikke faldt hverken fennomanskssindede sprogforskere eller germanister iøvrigt svært at mistænkeliggøre. Hvorledes kunne det finlandssvenske sprog være så svensk, hvis den folkegruppe, der talte det, skulle være udvandret fra Sverige længe inden det svenske sprog overhovedet havde udskilt sig fra oldnordisk.

Idag, hvor der kun knytter sig rent videnskabelig og almen historisk interesse til problemet, kan vi konstatere, at det "finske" synspunkt både på det arkæologiske og sproglige plan synes at have sejret, idet det nu er alment accepteret, at finnerne faktisk har betydeligt ældre rødder i lan-

---

18. C.A. Nordman: *Förfäder och fornfinnar* i *Svenskt i Finland*, Helsingfors 1914, s 27, 37.

det end før antaget, mens den nuværende svenske befolkning tidligst synes at være kommet til landet ca 1000 og snarest så sent som ca 1200 e.K. med Åland som en mulig undtagelse. Til gengæld må allerede den daværende finsktalende befolkning genetisk have været så opblandet som følge af germansk og baltisk indvandring i sten-, bronze- og jernalder, at man ikke i genetisk henseende kan tale om en særlig finsk stamme. Snarere var og er finnerne genetisk set skandinaver, der har skiftet sprog. Sprogskifte er altså langt fra et nyt fænomen.

Drømmen om et Stor-Finland

Samtidig med at svecomanerne således begyndte at se sig som den glorværdige germanske stammes yderste udpost i øst, skulle snart fennomanerne på samme måde begynde at betragte sig -- om ikke germanernes -- så dog som den vestlige kulturs yderste udpost i øst, som det kulturelle centrum for et kommende Stor-Finland. En term, der første gang synes anvendt i 1848 af præsten *Carl Edvard Aspelund* (1816-1902). Dette drømte storrige skulle kunne samle alle de finske stammer der nu befandt sig udenfor landets grænser. Sprogmanden og digteren *August Ahlqvist(-Oksanen)* (1826-89) havde allerede som ganske ung i 1847, givet udtryk herfor. Han var heri påvirket af den berømte sprogforsker *Matthias Alexander Castrén* (1813-52). Denne havde rejst blandt de finsk-ugrisktalende folkeslag i Rusland og Sibirien og havde derved været istand til

mere præcist at placere det finske sprog i sammenhæng med disse sprog.

Fra det konstatered sproglige slægtskab var der ikke langt til også at se et etnisk slægtskab. Ahlqvist(-Oksanen) forestillede sig nu i sin *Saga, en etnologisk drøm* (Satu, kansatieteellinen unelma) de fem søstre (folk) *Suometar* (Finland), *Vatja* (voter), *Perma* (nuv. Komi), *Aunus* (Olonets) og *Ukri* oprindeligt havde levet harmonisk sammen, men var blevet splittet mens de ledte efter en fælles ven, *friheden*. Suometar var kommet i en gammel og ond kones (Rusland) magt. Efter denne onde kones endeligt skulle de fem søstre efter megen møje atter forenes. Ahlqvist(-Oksanen) drømte altså om hele den "finsk-ugriske stammes genforening" helt til Ural.*19* Forfatteren og historieprofessoren Zachris Topelius fulgte mere beskedent op med i en universitetsforelæsning i 1855 at tale om det

> stora fullkomliga Finland, som på alla sidor har vatten och sköljes i norr och öster av Ishavet, Vita havet, Onega och Ladoga. Det är denna stora tanke som förenar med oss även de karelska bröder, vilka fredsslut och riksgränser i århundraden avsöndrat från deras stam och folk.*20*

Dette svarede til et Stor-Finland omfattende Kolahalvøen og

---

19. Referes i Michael A. Wilson: *Folklore and Nationalism in Modern Finland* s 139. Oprindeligt trykt i de første numre af *Suometar* (nu *Uusi Suomi*), den første permanente finsksprogede avis, der netop begyndte at udkomme i 1847, med Ahlqvist som en af grundlæggerne. Genoptrykt i bl.a. Ahlqvist: *Säkeniä* (gnister), 4.udg., Helsinki 1881, s 177-204.
20. Citeret efter Torsten G. Aminoff: *Mellan svärdet och kroksabeln. 700 års kamp om karelarnas land*, Helsingfors 1943, s 302.

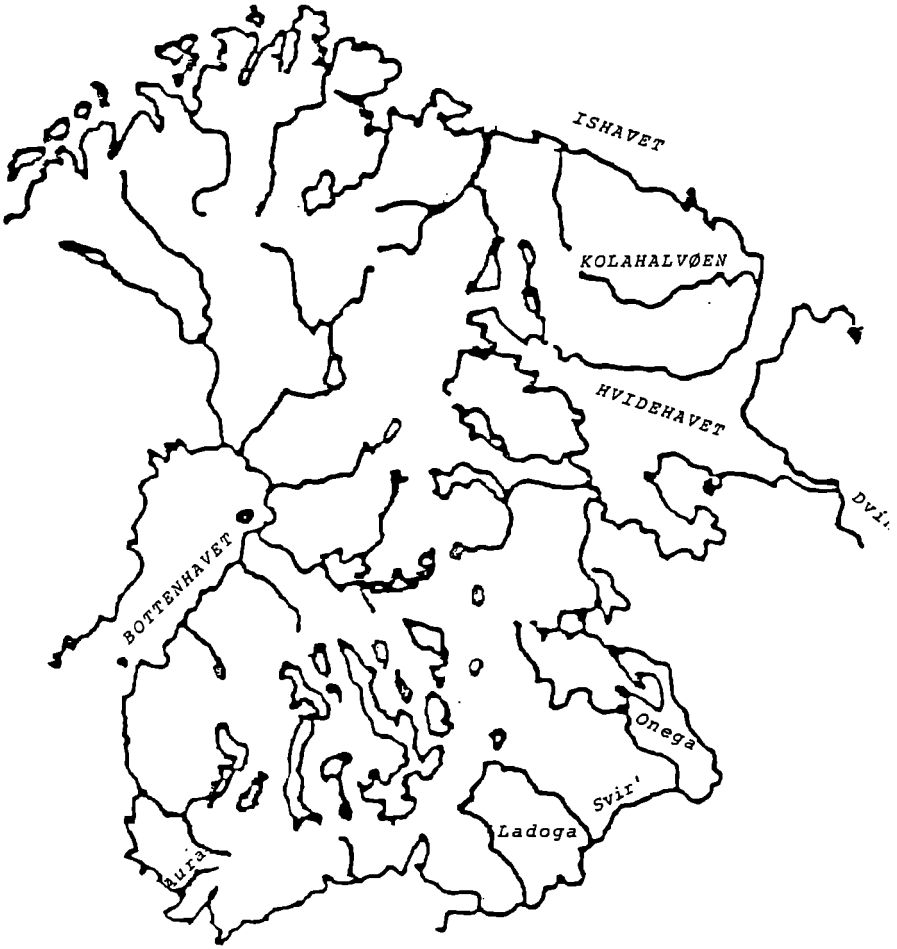

Kort 4. Det potentielle *Stor-Finland med den udstrækning Topelius gav det i* 1855.

Øst-Karelen til næssene mellem søerne Ladoga og Onega samt Hvidehavet, hvilket iøvrigt stemte helt overens med de svenske prætentioner, som kongerne Johan III, Karl IX og Gustav II Adolf på handels- og geopolitiske grunde opererede med sidst i 1500- og begyndelsen af 1600-tallet.

I midten af 1850erne havde Ahlqvist(-Oksanen) imidlertid lejlighed til at følge i sin læremester Castréns fodspor og besøge de fire andre "søstre", hvis lave kulturelle stade nu grundigt fratog ham hans illusioner. I sit kendte digt *Suomen valta* (Finlands vælde) fra 1860 tilsluttede han sig derfor Topelius' mere beskedne program med dette magtfulde udtryk

> Äänisjärvi, Pohjanlahti,
> Auranrannat, Vienansuu,
> siin' on, suomalainen, mahti,
> jok' ei oo kenenkään muun.
> sillä maalla sie oot vahti;
> *21*

> Onegasøen, Bottenhavet
> Auras strande, Dvinas munding
> dèr, finne, er et vælde,
> som ingen anden tilhører,
> på den jord er du vagt
> ......

Senere blev Ahlqvist(-Oksanen) mindre entusiastisk i sin finskhedsiver. I 1865 trådte han endog frem som forsvarer af svenskheden i Finland mod de fennomaner, der beklikkede Sverige og svenskerne og ville kappe båndene til Sverige.*22* I et

---

21. *Säkeniä*, s 6.
22. Dette udtrykte Ahlqvist smukt i digtet *Politik*, i hvis tredje vers han ligner svensken og finnen med granen og birken: "Som gran och björk de äro, / som vuxit fast ihop: / Derofvan samma stjerna; / Kring roten samma jord. / Om björ-

andet samtidigt digt så Ahlqvist(-Oksanen) for finnen ingen anden end svensken at forbrødre sig med: lappen var for primitiv, ingreren var venligtsindet men talte russisk, esten var afvisende og talte tysk.*23*

Men netop da antallet finsktalende studenter ved Helsingfors universitet omkring 1880 begyndte at overstige antallet af svensktalende, og disse i defensiven tog de *sohlmanske* tanker om svenskernes kulturelle overlegenhed til sig, optog *Arvi Jännes* (Arvid Genetz (1848-1915), digter og sprogforsker) atter ideen om Stor-Finland i sine to sange *Vågn op Finland!* (Herää Suomi) og *Väinöläs barn* (Väinölän lapset).

Den første af disse, med musik af broderen, Emil, var vel tænkt at skulle afløse Runebergs *Vort land* som nationalhymne, idet man, som man senere konstaterede blandt fennomanerne, ikke kunne være tilfredse med en hymne til tekst af en *svensker* og musik af en *tysker* [*Fredrik Pacius* (1809-91)]. -- Senere tilkom flere andre ligeså mislykkede forsøg på at erstatte *Vort land*. Hvilket fik August Schauman til udtryksfuldt at konstatere: "Finlands studenter skämmas för 'Vårt land' -- men vårt land skämmas för sina studenter".*24*

Begge Jännes' sange åndede imidlertid, med Matti Klinges ord en finsk-ugrisk pan-fennicisme, der skulle "upphöja det

---

kens grenar fladdra, / Så tala de ju endast / Enhvar sitt skilda språk", jvf *Från Saimens och Päijänes stränder. En samling öfwersättningar och bearbetningar efter Finskan*, Helsingfors 1870, s 58-59; den finske original, *Valtiollista*, findes trykt i *Säkeniä*, s 21.
23. I *Våre Umgängen* (Meidän vierassa-käynnit), smst, s 61-66 (23-29).
24. Citeret efter Klinge: *Studenter och idéer*, s 82.

finska, d.v.s. det finsk-ugriska och det inbillade väldiga forn-Finland, Väinämöinens värld, från dess förtryckta position".25 Siden da lå tanken om et kommende Stor-Finland aldrig den finske studenterverden fjern.

Kalevala-romantikken, drømmen om et Stor-Finland og den begyndende russificering (jvf ndf) flød i 1890erne sammen til en nyromantisk bevægelse *karelianismen*, der i alle kunstformer dyrkede det karelske, runosangernes land. Det meste af

Fig 19. *Pekka Halonens omslag til Eino Leinos mytiske* Helkavirsiä, *1903*

---

25. Matti Klinge: *Från lojalism till rysshat*, Ekenäs 1988, s 125f.

Fig 20. *Gallen-Kallelas gengivelse af* Sampos forsvar, *1896:* Väinö [Väinämöinen] *(finnen) kæmper med Pohjolas herskerinde, fuglekvinden,* Louhi, *og hendes ikke alt for modige asiatisk udseende krigere om besiddelsen af* Sampo, *en lykkebringende indretning af ubestemmelig natur.*

hvad udlændingen i dag opfatter som særligt finsk har sin inspiration og sit udspring heri: Sibelius' musik, den nationalromantiske arkitektur, Aksel Gallen-Kallelas (1865-1931) Kalevala-illustrationer, m.m. Sammenhængen med russificeringspolitiken og måske også med den interne svensk-finske sprogstrid ses netop i Kalevala-tolkningen, hvor der i modsætning til det pacifistisk finske man tidligere mente prægede Kalevala nu lagde vægt på det martialsk heroiske. Tydeligt er det i Gallen-Kallela-illustrationer som *Sampos forsvar* (1896), ligesom i *Eino Leinos* (til 1906 *Lönnbohm*, 1878-1926), dybtlodende *Helkasånger* (Helkavirsiä [Pinsesange], 1903/1916).

Trods de svensk-sindedes ofte gentagne påstande herom og på trods af den indledende entusiasme for de finske rødder øst for grænsen havde Jännes finsk-ugriske stammeideologi ikke tilstrækkelig gennemslagskraft. Fennomanerne havde som det synes i almindelighed ingen planer om helt at opgive den del af sin skandinaviske kultur, der havde lavere profil end sproget, især ville man ikke opgive den nedarvede skandinaviske samfundsstruktur. Selv Snellman gik således -- i det mindste tidvis -- ind for, at begge gruppers børn i det fremtidige Finland skulle undervises på begge nationens sprog. En omstændighed mange, der har villet tage Snellman til indtægt for deres synspunkter, siden hen i kampens hede har glemt. Det var på den skandinaviske baggrund man ville bygge sin fremtid. Dette kom i slutningen af 1800-tallet, da det rus-

siske tryk satte ind, til at stå stadig klarere. Det var en fortid, ikke fremtiden, man ville søge i øst.

I 1920-30erne kom der dog indenfor finskhedbevægelsen atter andre tendenser frem. Men i almindelighed valgte også de finsksindede at betragte sig som Vestens udpost mod øst, og så sig i forhold til sine finsk-ugriske stammefrænder i øst snarest som civilisatorer.

Selv om sprogstriden skabte en hadefuld stemning mellem fennomaner og svecomaner og flere familier så sig splittede, så er det alligevel vigtigt ikke at glemme, at der hele tiden fandtes indflydelsesrige kredse, for hvem sprogproblemet ikke var det altoverskyggende problem i det finske samfund. Det gjaldt det liberale parti der dannedes i 1860erne, og skønt det aldrig blev stort fik det flere medlemmer i vigtige positioner. Heller ikke for den fremvoksende arbejderbevægelse fremstod sprogproblemet som vigtigt. Dette blev af betydning for svenskheden, da det nydannede socialdemokratiske parti i og med det demokratiske gennembrud i 1905/07 blev en vigtig politisk faktor.

Tidlige praktiske resultater

Skønt den snellmanske-fennomani således på længere sigt frustreredes i sin maksimalfordring -- Snellman selv forblev gennem sin publicistiks adskillige tusinde sider svensktalende og skrivende -- viste det sig snart, at der kunne opnås

resultater alligevel. Mange svensktalende især blandt den studerende ungdom blev faktisk, om ikke finsktalende, så dog finske af sind -- og deres børn igen blev oftest finsktalende. De bedst begavede blandt disse uddannede sig til at kunne bedrive kvalificeret forskning i dén finske baggrund de nu opfattede som deres egen.

Et gennembrud var det, da de to første disputationer på grundlag af afhandlinger skrevne på finsk fandt sted i 1858. Vigtigst af de to var uden tvivl den senere fremtrædende historiker og politiker, *Georg Zacharias Forsmans* (1830-1903) -- bedre kendt under sit antagne finske navn, *Yrjö Sakari Koskinen*, -- afhandling om *Klubbekrigen* i slutningen af 1500-tallet, hvori den finske bonde for første gang trådte frem som en politisk magtfaktor.*26* Senere i 1862 skrev Yrjö Koskinen, mod Snellmans råd, også sit professor-speciminationsskrift på finsk med det resultat, at to professorer søgte at unddrage sig bedømmelsen med den begrundelse, at deres kendskab til sproget ikke rakte til. Dette forhindrede dog ikke en af disse professorer i alligevel at udtale sig negativt om arbejdet. Snellman, der da også var medlem af konsistorium, lod som man kunne vente straks en protest føre til protokols, og Koskinen kunne få sit professorat.

Sikkert var Yrjö Koskinen det bedste udtryk for potentiellet i det snellmanske program. Opvokset i et rent svenskt

---

26. Tidligst var Rietrik (Frederik) Poléns korte og iøvrigt ubetydelige *Johdanto Suomen kirjallishistoriaan* (Indføring i Finlands litteraturhistorie).

præstemilieu i Vasa, accepterede han tidligt sin læremesters maximer. Efter at han var blevet student, satte han sig beslutsomt til at lære sig finsk -- og det med en sådan fremgang, at han senere endog kunne forfatte læseværdig poesi på sproget. Hans *Lærebog i det finske folks historie* (1869-72) var ikke alene den første på finsk, men hvor en tidligere generation havde fortvivlet over, at Finland ikke hade haft en historie før 1809 (Topelius),*27* viste Koskinen, at vel havde den finske folkeindividualitet -- romantikkens tidsånd levede videre i Koskinen -- også manifesteret sig ikke blot før men også under svensketiden. Desuden fandt Koskinen her anledning til at fremhæve finnernes historiske og kulturelle forbindelser med "stammefrænderne" i syd og øst.

Det blev gennembruddet for den nationale historieskrivning i Finland. Den har fortsat sine aktive tilhængere, og der er på det hold gennem de sidste 100 år spildt mange kræfter på at beskrive, hvorledes det finske folk til stadighed har lidt under fremmede åg. Dette på trods af, at det objektivt set er svært at finde andre folk -- forstået som især bønder og almue -- end det svenske, der har lidt mindre under øvrighedernes eller overklassens pres, hvad enten disse har været af samme nationalitet eller ej. Noget vornedskab og stavnsbånd, som et dansk styre påførte danske bønder er ukendt i Finland. Ruslands livegne behøver man knap at nævne og endnu mindre finnernes sprogfæller syd for den Finske

---

27. Z. Topelius: Eger Finska Folket en Historia (1843), Samlade skrifter 23. Stockholm 1921.

Fig 21. *Den fennomane, nationale forskning forsøger at udslette sporene af 600 års svensk påvirkning. A. Federleys ill. til Rafael Lindqvists dikt "Finlands bautasten" (1908).*

Bugt, esterne, der gennem århundreder har hørt til Europas mest undertrykte folk.*28*

---

28. Andre udslag af finsk *national* historieskrivning er tilbageprojiceringen til middelalderen af Finland som særlig statslig enhed som Valev Uibopuu gør det endnu så sent som i sin bog, *Finnougrierna och deras språk*, fra 1988: det er således ligeså lidt rimeligt at tale om dobbeltriget Sverige-Finland som dobbelriget Sverige-Västergötland, blot fordi Finland [dvs Østerland] i 1362 fik ret til at deltage i kongevalget på linie med andre svenske landskaber. Var Finland nogensinde del af et dobbeltrige var det Rusland-Finland; men den sammenstilling ser man aldrig. Det er også forkert, når Uibopuu m.fl. påstår, at Finland ved Stolbovafreden i 1617 fik Kexholm len fra Rusland. Sverige fik det! Kexholm len administreredes lige så lidt sammen med Finland som f eks igen Västergötland. Men afståelsen til Sverige lå til grund for, at Kexholm len, som del af det såkaldt "Gamle" Finland, efter 100 års yderligere russisk styre i 1812 forenedes med det i 1809 fra Sverige afståede "Nye" Finland.

Det russiske syn på sprogproblematikken

Det kan måske undre, at det generelt reaktionære tsarstyre kunne forholde sig så temmeligt ligegyldigt til den livlige debat, der opstod om sprogproblemet blandt de finlandske undersåtter. En debat der jo i og for sig også rummede politiske over- og undertoner. Især med tanke på, hvorledes der samtidig i Rusland blev grebet ind overfor diskussioner om "farlige" emner særlig på universiteterne. Men tsarismens politik var på dette punkt forståelig nok. Selv om styret ikke, således som P.A. Munch antog, ligefrem aktivt drev finskhedsbevægelsen frem.

For tsarstyret at se måtte man understøtte alt, der kunne svække det svenske elements stilling i Finland og modvirke de kredse i Sverige, der måtte ønske at genvinde Finland. At hovedstaden hurtigt flyttedes fra det gamle svenske administrationscenter, Åbo, til det mere svensk-neutrale Helsingfors i 1812, og at Åbo Akademi i 1827 fulgte efter for at blive det Kejserlige Aleksanders-Universitet (opkaldt efter dets kansler, den russiske tronfølger) var et led i denne politik.

Efter den første tids mistænksomhed overfor finskhedsbevægelsen, som den gav sig udtryk i den faktiske udvisning af A.I. Arwidsson, og indgrebet mod hans avis, var det gået op for styret, at denne bevægelse potentielt mere var vendt mod Sverige og svenskerne end Rusland og russerne. Derfor begyndte man nu ikke blot at se igennem fingrene med denne,

på andre steder og under andre forhold uglesete, aktivitet fra undersåtternes side, men man besluttede også på en række punkter direkte at fremme de finske bestræbelser. Således blev i 1828 et lektorat i finsk oprettet ved universitetet med Carl Niklas Keckman som første indehaver. 1841 blev finsk sprog skolefag i gymnasier og højere elementarskoler med to timer ugentlig: undervisningen i finsk foregik givetvis på svensk. Men i løbet af de følgende år styrkedes det finske sprog yderligere da det i 1846 bestemtes, at de kommende religionslærere under teologistudiet skulle øves i ikke blot svensk men også finsk som svensk deklamation, modtage undervisning i at udtrykke sig skriftlig hos universitetets lektor i finsk, samt aflægge en skriftprøve i finsk. I 1847 bestemtes endelig, at der til de lavere elementarskoler kun måtte ansættes lærere med et fornødent kundskab i finsk. Da det med donerede midler to år tidligere var lykkedes at få ansat en lære ved den lavere elementarskole i Kuopio til at undervise *på* finsk, fik det Snellman i *Saima*

> så får man då här glädja sig åt det ovanliga skådespelet att i en offentlig skola höra undervisningen meddelas på nationens eget språk.*29*

Det første professorat i finsk ved Helsingfors Universitet, besat med M.A. Castrén, kunne oprettes i 1850, efter at et første forsøg i 1840 på at få Lönnrot ansat i denne stilling var strandet. Ikke desto mindre var denne instituering

---

29. August Schauman: *Från sex årtionden i Finland* I, s 349.

særdeles tidligt for et moderne sprog, også på internationalt plan; skønt et ekstraordinært professorat i russisk allerede tidligere var blevet indrettet ved universitetet. Endelig oprettedes den første egentlige finsksprogede gymnasieskole i Jyväskylä i 1858.

At denne politik netop var udtryk for kynisk statsraison, og ikke for en lidt slap holdning til liberale bevægelser i Finland, demonstreredes tydeligt netop det samme år som man tillod professoratets oprettelse. I 1850 blev det nemlig forbudt at udgive al finsksproget litteratur, der ikke var af religiøs, økonomisk eller folkloristisk natur. Man var altså ikke specielt nervøs ved at byens studenter og lærde havde hede politiske diskussioner -- det være sig på svensk eller finsk og om snart sagt hvilket som helst emne, så længe det ikke direkte berørte det russiske overherredømme. At dette så ydermere kunne splitte den dannede klasse, hvorfra en eventuel modstand mod det russiske styre måtte komme, var blot et ekstra gode. Hvad man derimod ikke ville risikere var, at den finske almue blev politisk aktiveret ved at få kendskab til de nyere liberale, politiske ideer, der i disse år havde fået revolutioner til at flamme op rundt om i Europa.

Det var samme holdning fra myndighedernes side, der kom til udtryk, da det Finske Litteraturselskab i 1849 fik pålæg om kun at måtte kalde personer til medlemmer, der tilhørte Universitetet; -- og specielt måtte man ikke søge medlemmer udgåede af håndværker-, arbejder- eller bondeklassen. Selskabet fik også forbud mod at kundgøre sin mødevirksomhed i

aviserne.

Det blev derfor også indenfor de umiddelbart politisk-neutrale, humanistiske videnskabsområder såsom sprogforskning, folklore og arkæologi, der alle tillod at udforske den

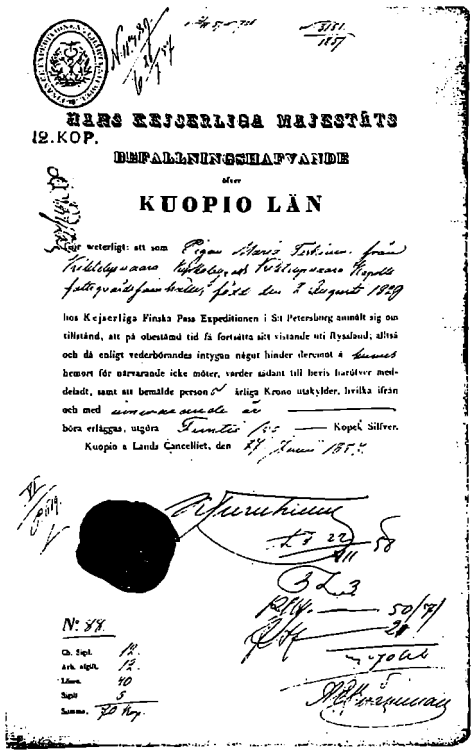

HANS KEJSERLIGA MAJESTÄTS
12.KOP.
BEFALLNINGSHAFVANDE
öfver
KUOPIO LÄN

hos Kejserliga Finska Pass Expeditionen i Sit Petersburg anmält sig om tillstånd, att på obestämd tid få fortsätta sitt vistande uti Ryssland; alltså och då enligt vederbörandes intygan något hinder deremot å hemort för närvarande icke möter, varder sådant till bevis härofver meddeladt, samt att bemälde person årliga Krono utskylder, hvilka ifrån och med ——— böra erläggas, utgöra ——— Kopek Silfver.
Kuopio a Lands Cancelliet, den

N: 88.
Ch. Sipl. 12.
Ark. afgift. 12.
Lösen. 40
Sipl. 5
Summa. 70 Kop.

Fig 22. *Svensk som administrations sprog. En finsk pige, der givetvis ikke forstår svensk da hun er fra Kiihtelysvaara i det helfinske Nord-Karelen får i 1957 dette svensksprogede pas.*

finske baggrund på et bredt sammenlignende grundlag, at finsk videnskab under den russiske tid, nåede sin højeste blomstring.

Her var tilhørsforholdet til det russiske imperium lige-

frem en fordel, for her havde man netop adgang til at studere de mange finsk-ugriske folkeslag, med hvem man nu følte sig beslægtede, og som var en del af den finske baggrund. Her kunne man måske med held genfinde det, der i svensketiden var gået tabt af den genuint finske kultur i Finland. Indenfor en række sammenlignende videnskabsgrene nåede finske forskere derfor nu internationalt toppen af deres samtids videnskab, med navne som *Andreas Johan Sjögren* (1794-1855), den allerede nævnte M.A. Castrén, *Johan Reinhold Aspelin* (1842-1915), *Julius Krohn* (1835-88) og dennes søn *Kaarle Krohn* (1863-33), *Gustaf John Ramstedt* (1873-1950). Det gav finskhedsbevægelsen selvtillid i en grad som i dette århundrede kan sammenlignes med olympiske idrætspræstationer.

Sprogproblematikken i praktisk politik

Finnernes aktive politiske liv var indtil 1905 knyttet til stænderlanddagen med sine fire kamre: adelen, der var hel-svensk, med få tysk-baltiske og russiske indslag; præstestanden, der var finsk-sympatiserende; den næsten svenske borgerstand, hvor dog finskheden gennem århundredets forløb gradvist fik øget indflydelse; og den overvejende finske bondestand. I hele autonomiens periode, det vil sige resten af stænderlanddagens funktionsperiode frem til demokratiseringen 1905-07, beherskede de to sproggrupper således hver sine to stænder.

Landdagen havde imidlertid ikke været indkaldt siden den berømte landdag i Borgå ved begyndelsen af det russiske styre i 1809. Der havde derfor ikke kunnet lovgives i landet. I stedet var landet blevet regeret ved forordninger på grundlag af de fra svensketiden gældende love.

Efter Ruslands nederlag i Krimkrigen og med en ny tsars, Aleksander IIs, tronbestigelse i 1855 begyndte der at blæse mildere og liberalere vinde i Rusland, og de nåede også til Finland. Stænderlanddagen begyndte atter at virke fra 1863 og indkaldtes nu med regelmæssige mellemrum: først hvert femte siden hvert tredje år.

Det indebar, at den samfundsmæssige diskussion ikke længere blot behøvede at dreje sig om sprog- og kulturforhold. Man kunne begynde at beskæftige sig med mere generelle politiske og økonomiske anliggender og meningerne kunne nu også brydes om disse. Der opstod herefter politiske partidannelser, hvor sprogspørgsmålet efterhånden kun blev et af flere programpunkter, og hvor forskellige partier tillagde det forskellig vægt.

Men det betød også, at der nu kunne lovgives påny. Nu som senator (dvs minister) kunne Snellman og hans fennomaner straks notere en betydelig sejr, idet det allerede i 1863 lykkedes Snellman, at få tsaren til at udfærdige det vigtige sprogmanifest, der skulle ligestille det finske sprog med svensk som administrationssprog. En ligestilling, der skulle virkeliggøres over en 20-årig periode.

Ligeledes var det i stigende omfang et krav, at offent-

ligt ansatte, specielt i finsksprogede egne skulle beherske finsk. 1865 forlangtes det således at nyansatte professorer ved Universitetets juridiske og teologiske fakultet skulle besidde fuldstændig beherskelse af finsk: det var jo dem der i første række uddannede de af administrationens folk der frem for alt kom i kontakt med lokalbefolkningen.

Ellers var det naturligt nok skolespørgsmålet, der gennem 1860-80erne føltes mest brændende. Finland fik sin første folkeskolelov i 1866, hvilket indebar en fire-årig undervisning på modersmålet i grundskolen. Dette var sprog-

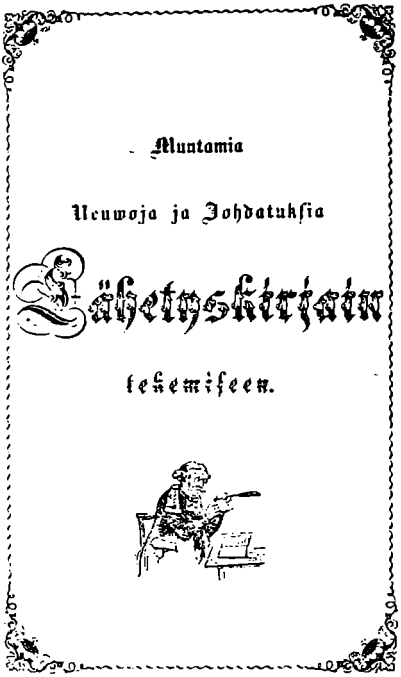
Muntamia

Uenwoja ja Johdatuksia

Lähetyskirjain

tekemiseen.

Fig 23. *Den første håndbog på finsk i tituleringens kunst fra 1855. Symptomatisk for de finsksprogedes fremtrængen i de dannede, brevskrivende klasser. En tilsvarende for de svensksprogede var udkommet i 1729!*

politisk neutralt. Striden stod istedet om det næste trin i skoleundervisningen, mellemskole- og gymnasieplanet. Her havde undervisningssproget hidtil principielt været svensk med den nævnte skole i Jyväskylä som en undtagelse fra 1858. Inden striden fandt sin foreløbige løsning med en administrativt gennemført skoleordning i 1883, var der dog blevet oprettet enkelte yderligere private finsksprogede lyceer (mellemskole og gymnasie), så der i tiden før 1883 var fire. Med skoleordningen af 1883 oprettedes nu en række nye lyceer. Fennomanerne fik imidlertid langt fra deres ønsker opfyldt. idet der fortsat skulle være næsten samme antal svenske (8) som finske (9) samt et enkelt tosproget; og forholdet var næsten det samme med de samtidigt oprettede elementarskoler. Dette fandt fennomanerne givetvis utilfredsstillende. Det ville betyde, at mange finner for at nå op i samfundets øverste, kulturskabende lag i de formative år fortsat nødvendigvis måtte gennemgå en svensk dannelseproces, hvilket var det fennomanerne først og fremmest ville undgå..

Fennomanerne, der nu arbejdede under August Ahlqvist(-Oksanens) device "yksi kieli, yksi mieli" (et sprog, et sind),*30* mente at denne ordning var et forsøg på fra svensk

---

30. Oksanen bruger udtrykket to gange. Første gang i det allerede nævnte digt fra 1860, *Suomen valtas* første vers: Nouse, riennä, Suomen kieli, / korkealle kaikumaan! / Suomen kieli, Suomen mieli, / niiss' on suoja Suomenmaan; / *yksi mieli, yksi kieli* / Väinön kansan soinnuttaa. / Nouse, riennä, Suomen kieli, / Korkealle kaikumaan! i Säkeniä, s 5. (I Rafael Lindqvists svenske tolkning: Res dig, finska språk, och runga, / runga högt mot himlens rand! / Suomis sinne, Suomis tunga, / det är sköld för Suomis land, / samma sinne, samma tunga / samklang skänka Väinös stam. / Res dig, finska

side at cementere det eksisterende sprog- og dannelsesgrundlag. Resultatet blev en veritabel folkebevægelse til oprettelse af private finske skoler på grundlag af pengeindsamlinger fra fattig og rig. Denne virksomhed blev måske den vigtigste forudsætning for, at antallet af nyindskrevne finsktalende studenter ved universitetet allerede fra slutningen af 1880erne kunne overstige antallet af svensktalende.

Senere, i 1880erne, kunne Yrjö Koskinen, der tidligt havde efterfulgt Snellman som fennomanernes leder, nu som senator med ansvar for kirke- og skolesager virke energiskt for det finske sprogs fortsatte fremgang på først og fremmest skolefronten. Vigtigst var dog her, at det i 1887 bestemtes, at det skulle være befolkningsflertallets sprog, der bestemte både den kommunale adminstrations sprog og det interne sprog i den lavere statsadministration.

Endelig i 1902 opnåede finsk i en ny sprogforordning den totale formelle ligestilling med svensk. På det tidspunkt truedes imidlertid begge sprog med at blive fortrængt af russisk, og situationen blev kun reddet af Japans successive sænkning af de russiske flåder i 1904 og 1905, sammen med den revolutionære uro, der fulgte i kølvandet, først i Rusland og siden i Finland, hvilket førte til liberalisering og demokratisering i begge lande.

---

språk, och ljunga, ljunga ur din skymning fram! i *Finsk lyrik*, Helsingfors 1926, s 5). Dernæst, med de to halvdele adskilt, i et digt skrevet ved afsløringen i 1864 af Porthanstatuen: *Yksi kieli*, Väinön kieli silloin / ... / *Yksi mieli* silloin yhdistävi / ..., Säkeniä, s 131-32.

Finsk skriftsprogs egne problemer: Sprogpleje

Det var imidlertid ikke uden problemer, at det finske sprogs virkeområde i takt med finskhedens fremgange udvidedes. I sammenhæng med fennomanernes dyrkelse af almuens levende kultur og sprog, kom det af Agricola skabte skriftsprog, som gennem flere århundreder var blevet konserveret i kirkelige og religiøse skrifter, til at virke antikveret. Men det skriftsprog de nye finske skribenter benyttede sig af var præget af deres udgangspunkt i forskellige dialekter, ofte med store individuelle forskelle, og undertiden i outreret form som hos *Carl Axel Gottlund.*31 Men hvor det gamle kirkelige skriftsprog mest byggede på sydvestfinske dialekter, hvilket afspejlede Åbos store betydning frem til dets tab af hovedstadsstatus og universitet i henholdsvis 1812 og 1827.

---

31. Udover at være den første, der indså, at den finske folkedigtning skulle kunne samles til et epos i stil med Eddaen og Nibelungenlied, altså: Kalevala, var Gottlund også den, der "opdagede" skovfinnerne i Värmland og andre steder langs grænsen til Norge. Han gjorde værdifulde optegnelser blandt dem, og hans vigtige *Dagbok öfver dess Resor på Finnskogarne år 1817*, der første gang blev udgivet 1931, er i 1984 blevet genoptrykt i facsimile af Dalarnas museum, Falun. Men ellers formåede han ikke at skabe sig noget godt ry. Han lagde en nær utrolig selvretfærdighed for dagen, da han to gange blev vraget til det nyoprettede professur i finsk, først til fordel for M.A. Castrén og siden Lönnrot. Han havde imidlertid i modsætning til sine medansøgere affattet sine specimina-tionsskrifter på et, godt nok egenartet, finsk, og mente at dette i sig selv burde kvalificere ham fremfor de andre. Ser man imidlertid hvilke typer af teorier han opstillede og hvorledes han mente at burde argumentere for dem, indser man, at han ikke, som han mente, var udsat for personforfølgelse, når han blev forbigået. Smlg eksempelvis hans egenartede noter til artiklerne i hans *Läsning för Finnar uti blandade fosterländska ämnen* I, Helsingfors 1864-66.

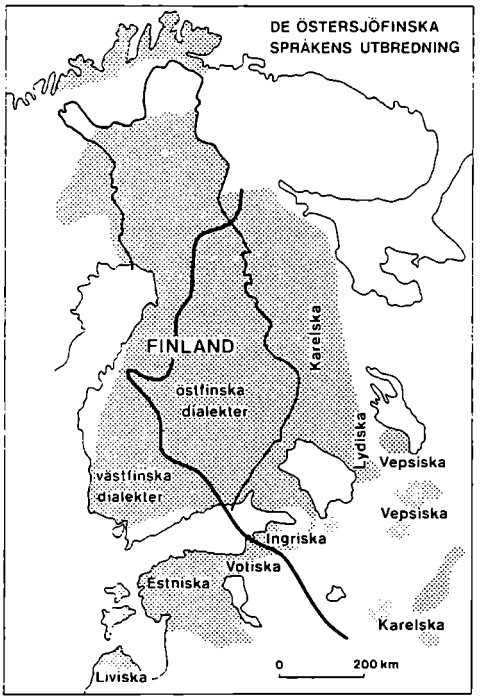

Kort 5. *De finske hoveddialekter og de østersøfinske slægtsprog.*

Så betød koncentrationen af fennomanernes indsamlings-arbejde af folkpoesi til landets østlige områder og russisk Karelen, at østfinsk fik en øget prestige og autoritet. Mens man således nok kunne enes om, at Finland behøvede et homogent skriftsprog med faste normer, kunne man ikke enes om, i hvilken del af landet man skulle søge grundlaget. Det kom derfor til den såkaldte *dialektstrid*.

Der går gennem Finland en meget tydelig dialektal grænse mellem vest- og østfinsk (jævnfør det indledende Porthan-citat), hvor den østfinske dialekts udbredelsesområde afspej-

ler den savo-karelske ekspansion i en kile mod den Botniske bugt (jvf kort 5). Udover en række leksikale divergenser, til dels i form af svecismer i vest, er der tale om forskelle i bøjningsformer og adskillige faste forskelle i gengivelsen af en række fonem-kombinationer, **maa**-*moa*/*mua* (land), *mettä*-**metsä**/*messä*/*mehtä* (skov), *talosa*/*talos*-**talossa** (i huset) osv. [sammenfald med nuv. højsprog er fremhævede].

Dialektstriden tog sin begyndelse så tidligt som 1820. Da forfatteren til den vigtige *Finsk grammatik* fra 1824, *Reinhold von Becker* (1788-1858), tog til orde for, at et skriftsprog burde baseres på østfinsk. Det skete i opposition til leksikografen, *Gustaf Renvall* (1781-1841), der i afhandlinger fra 1810-11 og senere i sin *Suomalainen Sana-kirja* -- *Lexicon Linguae Finnicae*, til dels byggende på Gananders uudgivne ordbog, havde gjort sig til talsmand for at skriftsproget skulle baseres på vestfinske dialekter.

Striden førtes med *élan* gennem et par årtier. Den endte med et kompromis, hvori vestfinsk fortsat fik lov at dominere. Inden da havde modstanden mod Beckers østfinske tvunget ham til at lukke sin avis *Turun Wiikko-Sanomat* (Åbo Ugeblad), der ellers var startet som en oplagssuccés.

Til de østlige indslag i dette kompromis bidrog især Lönnrots Kalevala-udgaver med deres mange sproglige fornyelser i forhold til det hidtidige skriftsprog. Men det var på den anden side også Lönnrot, der banede vej for den vestfinske dialekts sejr, ved i 1830erne at gøre sig til talsmand for, at man ikke burde foretage et radikalt brud med den hid-

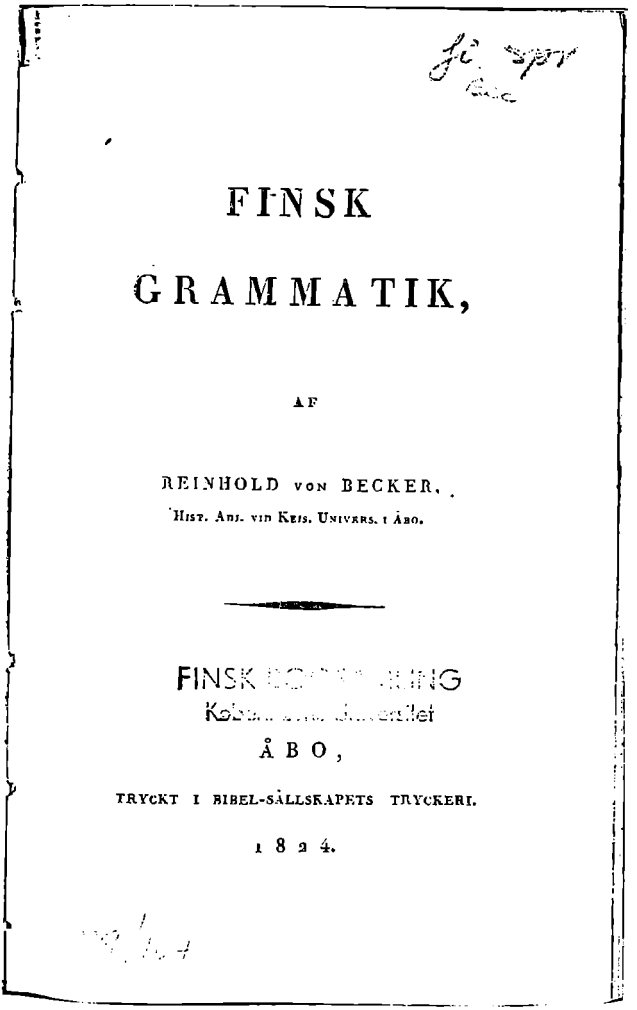

FINSK

GRAMMATIK,

AF

REINHOLD VON BECKER,

HIST. ADJ. VID KEIS. UNIVERS. I ÅBO.

ÅBO,

TRYCKT I BIBEL-SÅLLSKAPETS TRYCKERI.

1824.

Fig 24. *Det vægtigste indlæg til fordel for at lægge den østfinske dialekt til grund for det finske højsprog, der måtte skabes var Reinhold von Beckers Grammatik.*

tidige skriftsprogstradition og derved risikere at gøre det skrevne ord uforståeligt for en stor gruppe finner. Østfinskens rolle blev da nærmest at erstatte svecismerne i vest med genuint finske ord, hvor sådanne fandtes. -- Valget af vestfinsk fremfor østfinsk vanskeliggjorde det dog senere for de storfinske agitatorer at vinde frem i Østkarelen, hvor det nye skriftfinsk nærmest var at betragte som et fremmedsprog.

Mens det finske sprogs udtryksevne for længst var blevet bekræftet i folkepoesien, viste *Aleksis Kivi* (*Stenvall*, 1834-1872) med sin prosaroman *Syv brødre* fra 1870, at der på finsk også kunne skrives moderne prosa på højt kunstnerisk niveau. Fremkomsten af denne roman anses at markere det moderne finske skriftsprogs gennembrud. Siden da kan sprognormen siges i princip at have ligget fast.

Skulle dette skriftsprog kunne bruges til at beskrive alle datidens i hastig takt omskiftelige samfundsforhold, måtte der imidlertid løbende skabes et ordforråd, der dækkede de nye behov. Der måtte også skabes faste normer for finsk retskrivning og regler for hvorledes sproget videre skulle udvikles. Også på dette område gjorde Elias Lönnrot en bemærkelsesværdig indsats med sin store finsk-svenske ordbog (1867-80), hvori han præsenterede et stort antal nydannede ord.

Nydannelse af ord blev iøvrigt et yndet felt for blandt andre flere af Lönnrots lægekolleger -- *ordsmede* (sanasepät) kaldtes disse fornyere populært, -- såsom *Wolmar S. Schildt-Kilpinen* (1810-93), *Samuel Roos* (1792-1878), og *E.A. Ingman*

Fig 25. *Skaberen af den moderne finske kunstprosa, Aleksis Kivi. Tegning af E. A.Forssell*

(1810-58). Især den førstnævnte viste sig produktiv, og adskillige af hans centrale nydannelser lever i sproget som genuint finske ord: *tiede* (videnskab) af verbet *tietää* (vide), *taide* (kunst) af verbet *taitaa* (kunne), *henkilö* (person) af *henki* (ånd) osv. Han havde derimod ikke held med sit forsøg

på at indføre "dansk" æ og ø.

I 1876 dannede Ahlqvist(-Oksanen) *Modersmåls-selskabet* (Kotikielen seura), der havde til formål stadigt at udvikle (og beskytte) sproget i overensstemmelse med samfundsudviklingen ved at skabe nye ord på finsk grundlag, når behov opstod. Denne *sprogpleje* overgik i 1928 til et særligt sprogudvalg under det Finske litteraturselskab, og videre til et i 1948 oprettet *Sprogbureau* (Kielitoimisto) under *Finlands Akademi*. Senest er der i 1976 blevet indrettet en *Forskningscentral for de indenlandske sprog* (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus), der har overtaget denne funktion gennem et *Finsk sprognævn* (Suomen kielen lautakunta). Dette publicerer sine sprogrekommendationer i et tidsskrift *Kielikello* (sprogklokken).

Takket være sådan målbevidst sprogpleje er finsk ikke som de øvrige skandinaviske sprog blev oversvømmet af især anglo-saksiske fremmedord. Givetvis har det finske sprogs grundlæggende afstand fra de långivende sprog medvirket til at beskytte det mod sådan indflydelse.

Det er også takket være sprogplejen lykkedes at stoppe indtrængen i finsk af nogle mere fundamentale træk fra vores indoeuropæiske sproggruppe, der holdt på at blive kalkeret fra svensk. Finsk har således ikke nogen bestemt og ubestemt artikel; men de holdt faktisk på at komme ind i sproget i form af talordet *yksi* (en) og pronomenet *se* (den). Det er denne sidste "bestemte" artikel Mikael Agricola anvendte sig af, da han kaldte sin oversættelse af *Det* Nye testamente: *Se*

Wsi Testamenti.

Panslavismen og Finland

Den af romantikken skabte nationalbevidsthed var ikke gået sporløst hen over Rusland. Her havde den givet anledning til panslavistiske tankegange, der dels ville slutte alle slaviske folk sammen under den russiske tsar; men også russificere alle de folkeslag, der allerede lød under denne. Disse ideer havde i begyndelsen svært ved at vinde indpas blandt de politisk ledende og ærkekonservative kredse, der var nervøse

Fig 26. *Russificeringen tager sin begyndelse: Panslavismen i form af tre russiske aviser: Moskva Tidende, Ny Tid, og Lyset med lænkehunden Ordin som flankestøtte, går til angreb på den finske jomfru. K.F. Ordin havde netop skrevet en bog, Finlands erobring, hvori han fremholdt, at intet bandt tsaren i forholdet til Finland.*

Fig 27. *Et berømt maleri af Edvard Isto,* Angreb (1899). *Rusland i form af den dobbelthovede ørn vil fravriste den forsvarsløse finske jomfru* (Suomen neito), *malet med Finlands konturer, den nedarvede lov. Det var forsvaret mod dette angreb, der en tid skød sprogstriden i baggrunden.*

ved alt der kunne rokke båden; og hvad specielt Finland angår var de tidligste tsarer ganske immune overfor sådanne tanker.

Men i løbet af 1880erne begyndte de panslavistiske tankegange at finde alt bredere tilslutning i Rusland (det var til dels et spørgsmål om generationsskifte), således at man også i Finland begyndte at blive opmærksom på farerne herfra. Sålænge blot tsaren holdt stand betød det mindre,

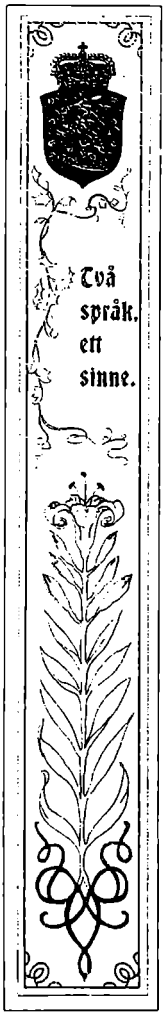

idet han dengang styrede Finland direkte uden om de russiske regeringsorganer; men da den svage og letpåvirkelige *Nikolaj II* (1894-1917) kom til magten, lod han sig styre af de panslavistiske opinioner, der nu var kommet til orde i kredsen omkring ham.

Det blev indledningen til en aktiv russificeringspolitik, der varede frem til 1917-revolutionen med en kort afbrydelse som følge af det russiske nederlag i den russisk-japanske krig og den efterfølgende "første" russiske revolution i 1905.

Med et truedes både de svensktalendes hævdvundne og de finsktalendes nyvundne rettigheder udefra. Kampen mellem fennomaner og svecomaner mistede nu en del af sin skarphed. Også selvom en fløj af fennomanerne, de såkaldte *gammelfinner* med Yrjö-Koskinen i spidsen fandt,

Fig 28. *Bogmærkets (1900) tekst anspiller på Oksanens* Et-sprog et-sind *doktrin, og skal propagere svensk-finsk samling mod russificeringen. Det var særligt det liberale parti der fremhævede, at man kunne tale to sprog og alligevel være en nation.*

at det var vigtigere fortsat at bekæmpe svenskheden end at risikere det allerede vundne ved at modsætte sig russernes ønsker. Gammelfinnerne gjorde sig derfor til talsmænd for en eftergivenheds- eller undfaldenhedspolitik overfor russerne, der gav dem et skær af landsforræderi såvel i svecomanernes som i flertallet af fennomanernes (nu kaldet *ungfinner*) øjne. Gammelfinnerne isoleredes mens svecomaner og ungfinner kunne samles om at hævde og forsvare landets forfatningsmæssige rettigheder. Bevarelsen af disse rettigheder var i deres øjne det eneste der kunne beskytte landet mod russificeringen.

Selv om idegrundlaget for de respektive kampe for finskhed og for svenskhed dermed ikke forsvandt -- visse af de mest racistiske pamfletter, specielt svenske, hører denne tid til, så samledes de fleste fra begge sider om at bekæmpe russificeringen fremfor den indenlandske modpart.

Den politiske balance mellem sproggrupperne ændres

Alligevel ændredes fremtidsudsigterne for de to sproggrupper nu radikalt. Hvor svensk og finsk i den hidtidige stænderlanddag havde holdt hinanden i balance, idet svenskerne beherskede adels- og borgerstanden, mens finnerne beherskede præste- og bondestanden, så indskrænkedes svenskernes politiske indflydelse med oprettelsen i 1906 (og med virkning fra valget 1907) af den hel-demokratiske enkammerlanddag (al-

mindelig stemmeret, inklusive til kvinder) til nu kun at afspejle deres relative andel af landets befolkning -- på det tidspunkt ca 10%.

Det fik dog ikke nogen større umiddelbare virkninger -- bortset fra at den pludselige, massive finske majoritet i landdagen naturligt nok skabte et lige så massivt krav til den nye enkammerlanddags forretningsorden om brugen af finsk. Dette skyldtes dels den interne våbenhvile mellem sproggrupperne; men nok første og fremmest det forhold, at landdagen hurtigt sattes ud af spil som politisk instrument, skønt den fortsatte med at sammentræde og nyvalg regelmæssigt blev afholdt.

De inden- og udenrigspolitiske konjunkturer, der, efter det militære nederlag i krigen mod Japan, havde formået tsarstyret til at give demokratiske indrømmelser både i Rusland og Finland, føltes snart mindre tvingende og ophørte derfor også snart med at influere den førte politik i Rusland. Russificeringen kunne derfor fra 1908 atter sætte ind, endda med fornyede muligheder, idet den russiske Finlandspolitik nu direkte underlagdes de russiske regeringsorganer -- det vil sige regering og duma, og ikke tsaren, med mindre han insisterede, og det fandt han ikke længere anledning til. Det indebar, at panslavistiske synspunkter nu helt uhæmmet kunne dominere den førte finlandspolitik.

Da der videre indførtes den bestemmelse, at alle beslutninger, der berørte det russiske rige i sin helhed, skulle tilfalde den russiske centralregering; og det ydermere var

denne, der suverænt afgjorde, hvad der således berørte hele riget, kunne den russiske centralregering i realiteten tiltage sig den magt den ville, -- også i Finland. Russerne begyndte nu derfor systematisk at regere uden om landdagen. Den finske *autonomi* var en saga blot.

Den demokratisering af de interne finske politiske forhold, som indførelsen af enkammerlanddagen indebar havde også andre konsekvenser for svenskhedens stilling end forholdet til de finsktalende. Hidtil havde, som sagt, svenskhedens politiske indflydelse været knyttet til at den svenske overklasse kunne påregne flertal i såvel adel- som borgerstanden. Derfor havde denne ikke i synderlig grad behøvet at bekymre sig om den svenske almues forhold og synspunkter. Skønt almuen udgjorde et klart flertal blandt de svensktalende druknede denne talmæssigt helt i den finske bondestand og kunne derfor ikke udøve nogen politisk indflydelse. Nu måtte den svenske overklasse pludseligt mobilisere denne almue og tage hensyn til dens synspunkter. Uden deres stemmer ville svenskhedens politiske repræsentation nemlig blive minimal.

Svenskhedens politiske ledere lykkedes imidlertid i forbavsende grad med at mobilisere sin almue. Det Svenske folkepartis repræsentation i Land- og Rigsdag har stort set modsvaret svenskhedens proportionelle andel i befolkningen som helhed. Forbavsende fordi partiets politiske ledelse langt ind i 1930erne var domineret af aristokrater af et ikke udpræget demokratisk sindelag. Man kan sige, at de var arvtagere til den *estlanderske* fløj inden for 1860-70ernes svensk-

hedsbevægelse. Den politik de søgte ført tog derfor ikke større hensyn til deres vælgerflertals økonomiske og sociale interesser, kun deres sproglig og kulturelle.

Svenskhedsbevægelsens *freudenthalske* fløj gjorde sig derfor mest gældende uden for det parlamentariske liv i folkeoplysningens tjeneste. Koplingen til det politiske ses dog i, at Foreningen til fremme af svenskhedens folkekultur, *Brage*, grundlagdes i 1906 samme år som det Svenske folkeparti, og denne folkekulturelle mobilisering er i forbindelse med en forståelig politisk umodenhed i den svenske almue utvivlsomt grundlaget for, at det er lykkedes at mobilisere de svensktalende for ét enkelt parti selv om det svenske flertals økonomiske og sociale interesser bedre synes imødekommet af nogle af de finske partier.

Finnerne skifter navn

Skønt den interne sprogstrid således trådte i baggrunden for resten af den tid det russiske styre varede, -- en af fennomanernes ledende skikkelser, *E.G. Palmén* (1849-1919) kunne i 1913 tale om "den i huvudsak avslutade striden",*32*

---

32. E.G. Palmén: *Minnen från språkstriden*, i *Från brytningstider. Minnen och erfarenheter,* Helsingfors 1913, s 115,"Den nuvarande generationens upplefvelser beröra dock äfven en annan brytningstid, den i hufvudsak afslutade striden för att göra nationens finska flertal delaktigt af de förmåner och rättigheter, som af ålder tillkommit dess svensktalande klass."

-- så finder vi alligevel et af dens mest spektakulære udslag netop på denne tid i form af "slægtnavnsforfinskningsbevægelsen" i 1906. Selv i rent finsksprogede områder var finske navne gennem århundrederne ofte administrativt blevet forsvensket, præster havde i kirkebøgerne indskrevet svenske navneformer, eller skolen havde simpelt hen tildelt børnene et svensk navn. Blev man først soldat uden at have et slægtsnavn kunne man få tildelt et af typen: Flink, Rask o.l. Senere var det også af karrieremæssige grunde blevet kutyme at tage sig svenske slægtsnavne.

I løbet af 1800-tallet var enkelte finske slægter begyndt at antage finske navne i stedet for de svenske. Nu, i

Fig 29. *Vittighedsbladet Fyren satiriserer over studenternes navneskiftedille. De fennomane studenters forening* Suomalainen Nuija (den finske kølle) *splittedes i 1901 som følge af uenighed om hvilken linie man skulle indtage over for russificeringspolitikken, og fik en ungfinsk konkurrent i* Studenternes diskussionsklub. *Tegningen viser hvorledes den nye klub underbyder den gamle, der snart måtte lukke. Under parolen* "bøjes, ikke brydes" *tilbydes navne- og hamskifte til fordelagtig pris, og de gode borgere kommer ud som ud som genuine finske bønder.*

løbet af 1906-07, menes imidlertid ikke mindre end 100.000 personer at have fået forfinsket sine navne. Alene frem til 100-års dagen for Snellmans fødsel, 12. maj 1906, skal tallet have nået 24.800. Organisationen heraf varetoges af et særligt "kontor for forfinskning af slægtsnavne". Som national manifestation var navneskiftekampagnen i 1906 først og fremmest vendt mod russerne; men på længere sigt blev navneskiftene i udpræget grad et udtryk for anti-svenskhed.

Mange finner er gennem årene fortsat med at forfinske deres navne, Et forsøg på at gentage 1906-kampagnen foretoges i 1935, men fik ikke samme massive resultat. Som regel foregik navneskiftet ved simpel oversættelse, når det var muligt: eksempelvis tog Forsman (Georg Zacharias) navnet Yrjö Sakari Koskinen (koski = fors), senere i 1884 adlet som Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen; med det barokke resultat, at en af hans sønner kom til at hedde Yrjö Koskinen Yrjö-Koskinen. Efterkommere af Yrjö-Koskinens brødre oversatte helt ud og blev således til *Koskimies* (mies = mand).

Et interessant tilfælde udgør Snellman-navnet. I første omgang forfinskede nogle af Snellmans slægtninge deres navn til *Virkkunen* (virkku = hurtig), således den kendte historiker *A.H. Virkkunen* (1864-1924) og hans broder *Paavo* (1874-1959), teolog og især politiker, der indtil 1906 hed Snellman.

For nylig er denne trend tilsyneladende vendt. Således synes nogle af denne nye Virkkunen-slægts medlemmer at have fortrudt således at have opgivet dette finskhedens "første"

navn. og har nu annonceret i *Officiella Tidningen,* den finske modsvarighed til vor *Statstidende*, at de atter har taget Snellman-navnet til sig. I Officiella Tidningen ses i dag flere og flere finner at tage det gamle slægtsnavn tilbage. Det der skulle opnås ved det fennomane navneskifte anses vel nu opnået, eller føles ikke længere presserende. Dertil kommer, at de nye slægtsnavne savner de gamles rødder i historien. Det er i dag åbenbart vigtigere.

Encyklopædier som national manifestation

Det finske Finland kan med rette siges at være opslagsværkernes forjættede land, og sammenhængen med finskhedsbevægelsens fremmarch er ikke til at tage fejl af. En forholdsvis ydmyg begyndelse blev gjort med *Agathon Meurmans* (1826-1909) *Sanakirja yleiseen sivistykseen kuuluvia tietoja varten* (ordbog over almendannende viden), der udkom fra 1883 til 1890. Men demokratiseringen og de folkelige manifestationer mod russificeringen skabte for alvor behov for en intensiv folkeoplysningsindsats. Det første mangebindsleksikon, *Tietosanakirja* kom i 10 bind 1908-19 og siden har forlagene eller forlagskombinationer spyet nye multibinds leksika ud på markedet i et tempo som ingen af de andre skandinaviske lande blot tilnærmelsesvis kommer i nærheden af.

Men traditionelle leksika alene har ikke kunnet gøre det. Den første landsbeskrivelse i lighed med vores Trap,

Suomenmaa (let romantiserende udtryk for Finland-Suomi) kom i 10 store bind 1919-31. En ny-udgave, der ikke lever op til den første kom i 1967-78. Det mærkeligste udslag af denne *encyklopæditis* var dog *Oma maa* (eget land), hvis første udgave kom 1907-12 i 6 dobbeltbind, ordnet månedsvis, således at

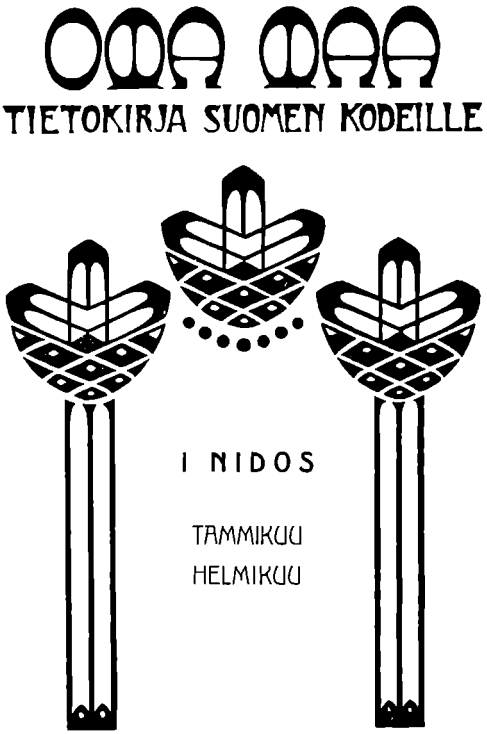

Fig 30. *Fortsatsbladet på bind et: januar og februar af Oma Maas førsteudgave, i tidens nationalromantiske, jugendinspirerede stil.*

hver dag i måneden får sit opslag med oversigt over vigtige nationale begivenheder, der gennem århundrederne er sket på denne dag, samt en større artikel om et nationalt eller alment oplysende emne, ofte af høj kvalitet, skrevet af tidens autoritet på netop det felt. Til gengæld er værket nærmest umuligt at finde rundt i, hvis man vil finde noget bestemt -- ud over en dato. Ikke desto mindre kunne en ny selvstændigheds-udgave allerede se dagens lys 1920-26, og en tredje i 1958-63.

Sammenfatning

Det århundrede hvor Finland var under russiske styre så en befolkning, for hvilken sproget som identitetsfaktor kun havde spillet en ringe rolle over for det meget vigtigere at være lutheransk kristen under den svenske monark, splittes i to dele. En befolkning for hvilken tilhørsforholdet til det respektive sprog var blevet nær nok det vigtigste i livet, både når det gjaldt at forme billedet af fortiden og håbene til fremtiden. Hvor en finsktalende majoritet følte sig forfordelt i de fleste af samfundslivets sfærer, og i det mindste ville have ophævet den svenske minoritets dominerende særstilling, -- nogle blandt dem ville endog gå så langt som til helt at få denne minoritet elimineret. I den svenske minoritet skabte dette på sin side en frygt ikke blot for tabet af rettigheder men også for at miste selve sin eksistens.

III

REPUBLIKKEN FINLANDS TO SPROG

"Finns at last" lyder en af den amerikanske forsker, William A. Wilsons kapiteloverskrifter i en inciterende bog om sammenhængen mellem folkloristik og nationalisme i Finland.1 Sikkert har han haft Martin Luther King i tankerne. Men "citatet" afspejler meget godt hvad mange finner må have følt, da de i 1917 havde opnået den selvstændighed, som de i årene før næppe engang havde turdet drømme om. At resultatet blev så gunstigt for Finland skyldtes da også, trods de fremskridt finskhedsbevægelsen havde gjort, først og fremmest en for Finland gunstig kronologisk rækkefølge i forløbet af den første verdenskrig: at det russiske imperium brød sammen over for den tyske armés tryk til pas lang tid før det tyske imperium selv led sammenbrud på vestfronten. Det russiske imperiums gentagne militære nederlag og de efterfølgende revolutioner havde bragt tsarstyret fra magten, kaos i det politiske system og borgerkrig i landet. Dette kaos nåede også Finland; men inden det tyske sammenbrud havde finnerne med tysk assistance haft tid til at stabilisere de politiske forhold

---

1. William A. Wilson, *Folklore and Nationalism in Modern Finland*, s 62.

tilstrækkeligt til, at fundamentet var lagt for dannelsen af en levedygtig, selvstændig og demokratisk stat.

Finland havde dog også haft sin del af blodigt kaos. Kort efter at bolsjevikkerne var kommet til magten i Rusland, gjorde det finske Socialdemokratis venstrefløj et forsøg på også at tage magten i Finland. Landet deltes på tværs med de "rødes" styrker koncentreret til Syd-Finlands industribyer, Helsingfors, Åbo og Tammerfors, samt Kymmeneelv-dalen. Medens de "hvide" ikke-socialister var koncentreret i Østerbotten med hovedsæde i Vasa. Et andet hvidt centrum lå i Karelen, hvor krigshandlingerne mod russerne egentlig tog sin start, endnu nogle dage før de røde tog magten i Helsingfors og, Mannerheim samtidigt startede sin afvæbningsaktion af russerne i Østerbotten. I denne *borgerkrig*, som de hvide så som en *frihedskrig* mod russerne og de røde som en *klassekrig* mod de besiddende, bragte de hvides bedre militære organisation dem sejren efter nogle måneders militær konfrontation i foråret 1918.

Som en arv fra borgerkrigen og især fra den gensidige, blodige terror, der ledsagede og efterfulgte den, blev antikommunisme og et skæbnesvangert russerhad en fast og dominerende ingrediens blandt de fleste finske borgerlige partiers tilhængere gennem hele mellemkrigstiden. Et had der gjorde store dele af den finske borgerlighed og ganske særligt studenterne helt blinde for de storpolitiske realiteter, og det i en grad vi idag kan have vanskeligt ved at begribe. To generationer af studenter og akademikere skiltede så åbent med

dette had, at de helt må have overset, at der bag grænserne for det utopiske Stor-Finland de mente skulle blive resultatet af en aktiv ekspansionspolitik, strakte sig et russiske massiv til Stillehavet med op til 50 gange så mange mennesker, som det lille Finland. Det Finland som disse akademikere samtidig gjorde alt for at isolere fra de skandinaviske lande. Med dette, 1920ernes og 1930ernes åbenlyse russerhad, in mente kan man iblandt forundres over fortsat at finde et selvstændigt Finland på landkortet.

Den unge stat levede med andre ord livet farligt i mellemkrigstiden.*2*

Sprogproblemet aktualiseres

I den foregående periode havde kampen mod russificerings-politikken, og kampen for bevarelsen af svensketidens forfatnings- og lovgivningsgrundlag samt de politiske rettig-

---

2. J.K. Paasikivi, der som statsminister og præsident efter Anden verdenskrig skulle rage kastanierne ud af ilden for sit folk, fandt ofte lejlighed til at klage over sit folks manglende realitetssans og tendens til at give denne tilkende under støjende former. Selv efter nederlagene i Anden verdenskrig var der finner der intet havde lært, og i 1946 modtog Paasikivi som præsident et brev fra en velmenende medborger, der mente Finland burde vælge "stöddiga karlar" der på fredskonferencen i Paris vovede at "sjunga ut", så Finland derved kunne genvinde Karelen. Sagen var delikat idet russerne, da talrigt tilstede i Helsingfors, som altid var særdeles nærtagne over for sådanne ytringer, og Paasikivi kom utvungent til at mindes det gamle bonmot fra 1860erne: når nogen prutter i Helsingfors lyder det som kanonskud i Petersburg, jvf Göran Stjernschantz (red.): *J.K. Paasikivis dagböcker 1944-1956*, 1. del, Borgå 1986, s 280, 315.

Fig 31 & 32. *Gallen-Kallelas Sampos forsvar, se fig 20, viste sig at være et velegnet grundlag for politiske karikaturer i nationale kriser. I fig 30, der tilkom under den genoptagne russificering efter 1908, erstatter Suomen Neito Väinö, mens Louhi ses i den russiske ministerpræsident Petr Stolypins (1862-1911) skikkelse. I fig 31 fra borgerkrigens tid ses Svinhufvud som Väinö og Kullervo Manner (1880-?1939) som Louhi i spidsen for det røde folkekommissariat, Gylling m.fl. Sml fig 42.*

heder og friheder, der var vundet under de for landet gunstige konjunkturer efter det russiske nederlag i den russisk-japanske krig, overskygget det svensk-finske sprogproblem. Men med selvstændighed og et fungerende demokrati meldte problemet sig atter. Nu for første gang for alvor under de vilkår den demokratiske enkammerlanddag (fra 1919 kaldet Rigsdag) havde skabt. Det vil sige, at det finsktalende befolkningsflertal var tilsikret en politisk indflydelse, der mod-

svarede deres overvældende flertal i befolkningen. Et flertal der i selvstændighedstiden er blevet øget fra ca 88% til nær 93%. De finsktalende skulle altså have kunnet majorisere en finskhedsløsning igennem.

Imidlertid havde den svenske befolkningsgruppe været den mest homogent loyale part først i kampen mod russerne og siden på den sejrende hvide side i borgerkrigen. Vigtigere var måske, at borgerkrigen havde afdækket andre og, som det viste sig, dybere kløfter i det finske samfund end den sproglige; kløfter som fortsat føltes dybe det meste af mellemkrigstiden. Samtidig var den nye finske stat, efter Tysklands nederlag, for sin eksistens afhængig af sympati fra de vestlige sejrherrer i verdenskrigen. Blandt disse kunne den svensktalende minoritet påregne støtte. Alt i alt var toneangivende finske kredse derfor indstillet på at give den svenske minoritet vidtgående, forfatningsmæssigt sikrede rettigheder.

I 1918 tolkede en af finskhedens daværende store kulturpersoner, poeten Eino Leino, under et af sine sikkert for talrige besøg i digterkaféen, *Kapellet*, på Helsingfors' *Esplanade*, en udbredt stemning med dette dybtfølte udtryk på svensk for det svenske sprogs hjemfødsret i Finland: "Kan någon människa ta bort svenska språket från detta land? Nej! Aldrig! Herre Jesus, det är ju Runebergs språk."[3]

---

3. Citeret efter Pekka Tarkka: *Otavan historia toinen osa 1918-1940* ([forlaget] Otavas historie del 2 1918-40), s 354 [foto].

Forfatningen af 1919 og Sprogloven af 1922

Udgangspunktet for forholdet mellem de to sprog kunne således umiddelbart synes at varsle godt for fremtiden. Det svenske sprog fik i den nye forfatning, *Regeringsformen af 1919*, fortsat status som officielt "nationalsprog", hvilket var yderst gunstigt, sammenlignet med den stilling tilsvarende minoritetssprog fik i mange af de nye nationalstater, der ligeledes blev resultat af Første verdenskrig.

De relevante afsnit (§ 14) i den nye republikanske forfatning lød:

> Finskan och svenskan äro republikens nationalspråk.
> Finska medborgares rätt att hos domstol eller förvaltande myndighet i sin sak använda sitt finska eller svenska modersmål samt att utfå expedition på detta språk skall tryggas genom lag, med beaktande av att landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings rätt enligt enahanda grunder tillgodoses.
> Den finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och ekonomiska behov skola av staten enligt enahanda grunder tillgodoses[4]

Denne sidstnævnte bestemmelse, der senere kom til at spille en betydende rolle i striden om Helsingfors universitets forfinskning, var ikke krystalklar. Fra svensk side kunne således hævdes, og det blev hævdet, at sproggruppernes kulturbehov skulle tilgodeses på en fifty-fifty basis, mens det finske standpunkt, der nærmest blev det gældende, var at "enligt enahanda grunder" (på lige og samme vilkår) gjaldt

---

4. Citeret efter Tore Modeen: *Finlandssvenskarnas nationella grundlagsskydd* I, Åbo 1977, s 114.

den enkelte borger, og at sproggrupperne i sin helhed altså principielt skulle tilgodeses i forhold til deres rela-tive størrelse. I det store og hele accepterede de ansvarshavende finske kredse, at svenske behov på visse områder kunne være større end finske, og derfor skulle tilgodeses i overensstemmelse med behovet snarere end befolkningens relative størrelse, og også at det i praksis kunne koste mere at tilsikre den enkelte borger i minoriteten samme vilkår som de enkelte borgere i majoriteten.

Desuden bestemtes det, at der om muligt ved nyregulering af administrationsområder skulle tilstræbes oprettelsen af etsprogede kommuner, og i det omfang det ikke lod sig gøre skulle de sproglige minoriteter være mindst mulige.

At minoritetens rettigheder således blev indskrevet i forfatningen indebar også, at de på det punkt ikke kunne svækkes uden en forfatningsændring. En sådan krævede imidlertid mindst to tredjedeles flertal i Rigsdagen efter nyvalg, eller om det skulle ske uden nyvalg: fem sjettedele. Fundamentale indgreb mod minoritetssprogets stilling krævede altså bred enighed i den finsktalende befolkning, og en sådan bred enighed lykkedes det aldrig at etablere.

Den i forfatningen forudsatte sproglov kom i 1922 efter flere tilløb og gav de nærmere retningslinier for hvorledes de sproglige forhold skulle ordnes i praksis. Set fra i dag må den siges at have været rimelig fair over for minoriteten, men det hindrede ikke at der rejstes kritiske røster mod den.

Vigtigst i loven var de nærmere bestemmelser angående

Fig 33. *Svensk satirisk skildring af finnernes manglende forståelse for den svenske utilfredshed med et regeringsforslag til sproglov i 1920. Der anspilles på at lov og lage begge på svensk hedder lag. På tykt finlandssvensk i finsk sprogdragt spørger Finn:* När som min hustru, kokar ihop en lak ti sina gurkor så int fråkar hon åv gurkan om laken passar - så va sku ja heller pry mej om va tom tåringa venskarna pråkar imot ten pråklag som ja ha laga.

et- og tosprogede kommuner. Tilstedeværelsen af en minoritet på mindst 10% indebar således, at en kommune skulle være tosproget. Fremover ville en engang tosproget kommune først blive etsproget, når minoriteten nåede under 8%. Modsat ville en engang etsproget kommune først blive tosproget, når minoriteten nåede op på 12%. Begge bestemmelser var til fordel for de svensktalende, der i mange områder følte sig truet af finske befolkningsvandringer fra det indre af landet mod kysternes større bysamfund i et samfund, der blev stadigt mere mobilt.

Skønt der ikke var total svensk, og for den sags skyld heller ikke finsk, tilfredshed med ordningen af forholdene på det tosprogede statsuniversitet, Helsingfors Universitet, så kompenseredes der i første omgang herfor ved at der i Åbo nu oprettedes to nye private universiteter, hvoraf det ene blev det svensksprogede Åbo Akademi (1918).

Ålandsproblemet og Svenskheden

Imidlertid var Finland blevet selvstændigt på et tidspunkt, da den stormagtskonstellation, der siden 1809 havde bestemt Sveriges og Finlands relative internationale positioner, var brudt sammen. Ålands svenske befolkning søgte nu, officielt understøttet fra svensk side, genforening med Sverige og altså adskillelse fra statsfællesskabet med Finland. Det ålandske ønske skabte stor bitterhed i Finland ikke blot

blandt de finsktalende, men også blandt den øvrige svensktalende befolkning, der frygtede at se sin relative stilling svækket. Folkeforbundet afgjorde sagen til Finlands fordel. Finland måtte til gengæld give Åland vidtstrakte garantier for selvstyre.

På trods af de forfatningsmæssigt sikrede rettigheder man havde fået, var der i den svensktalende befolkning en udbredt frygt for og mistro til, at man på det nye demokratiske systems vilkår på længere sigt skulle kunne opretholde sin svenske kultur i det finske folkehav. En frygt for at de fremskridt, finskheden i accelererende tempo havde gjort på svenskhedens bekostning fra midten af 1800-tallet, ikke nu, hvor enhver fremtidig rigsdag og regering ville være finskdomineret, skulle kunne bremses; og en mistro til at finnerne for alvor også i fremtiden ville stille sig til tåls med status quo anno 1919/22. Ja, blandt den svenske overklasse, der særligt var koncentreret til Helsingfors bredte der sig en veritable undergangstemning. Her havde den svenske andel af indbyggertallet endnu ved midten af 1800-tallet udgjort ca tre fjerdedele. Under selvstændighedstidens første årtier ændredes proportionen til det modsatte. Svenskerne kunne derfor næsten iagttage forfinskningens fremmarsch fra dag til dag.*5*

Derfor krævede de svensktalende nu, at der i de svenske områder på fastlandet, som man nu kaldte "landskapförbundet

---

5. Denne stemning er glimrende fastholdt i Olof Ruins slægtsbiografi *Spänningar. Finland speglat i en familj*, (1987).

Svensk-Finland", skulle oprettes svensk selvstyre efter den ålandske model, med et finlandssvensk folketing som styrende organ. Dette lykkedes svenskerne imidlertid ikke at komme igennem med. -- Det "Svenska Finlands folkting", der fungerer idag, blev først dannet i 1941, som et rent koordinations- og informationsorgan for finlandssvenskerne.

Som en slags moralsk oprustning søgte mange blandt svenskhedens fortalere, der endnu i overensstemmelse med forrige århundredes traditioner næsten udelukkende rekrutteredes fra det gamle svenske borgerskab og aristokrati, atter tilbage til tankerne om østsvenskernes formente særlige race- og kulturfortrin i det finske folkehav. I forvejen herskede der blandt disse en udpræget skepsis med og uvilje mod det nye demokrati: først fordi det havde gjort dem afhængige af den svenske almue for overhovedet at opnå politisk indflydelse, og dernæst fordi de på det grundlag skulle forsvare sin stilling både som svensk minoritet og ikke mindst som svensk overklasse i et overvældende finsk befolkningsflertal. De ældre teorier om den germanske races overlegenhed kunne nu desuden finde ny næring i tidens "modevidenskaber", racebiologi og racehygiejne.

Ikke blot samfundsdebattører, men også flere af de udøvende videnskabsmænd selv, lod sig fascinere af de resultater arvelighedsforskningen havde nået i vækstforædlingen til at drage vidtgående slutninger på det sociale og menneskelige plan. Slutninger, der slet ikke havde hold i genetikkens vidnesbyrd om arveligheds og miljøets relative indflydelse.

De svenskstalendes fortsat dominerende rolle i det finske samfund mentes nu at bevise, hvad man allerede tidligere havde tænkt sig, at svenskerne var de "rasrenasta repräsentanterna för den nordiska eller germanska rasen, .. [der har] framstått som samhällsbyggarna framom andra." Hvor den oprindeligt mongoloide finske rase "är utpräglat kollektivistisk", er den svenske "lika avgjort individualistisk". Det sidste var en refleks af den internationale bolsjevismes gennemslagskraft i det "røde", finske Finland,*6* Blandt de røde var det således stort set kun var blandt lederne, der fandtes svensktalende, såsom *Allan Wallenius* (1890-1942) -- en broder faldt på den hvide side; medens en af de kendteste røde ledere, *Edvard Gylling* (1881-1940), nok var tospoget, men udgået af en gammel svensk kulturslægt: siden blev han regeringschef i den autonome karelske sovjetrepublik, for derefter ligesom Wallenius og de fleste af deres fæller at falde som offer for Stalins udrensninger. -- Interessant nok fandt man på de finsktalendes side anledning til at tillempe tilsvarende tankegange på forholdet mellem finner og russere.

Denne for en eftertid at se dystre fascination lyser ud af tidens førende svensksprogede kulturtidsskrift *Argus-Nya Argus*, hvis skribenter nøje fulgte spørgsmålets udvikling på internationalt plan og drog deres slutninger for egen del, omend en forsigtig kritik også iblandt kom til udtryk.

---

6. Citeret efter Gunnar Landtman, Kampen om den nya kulturen [anm af Lars Ringbom, Kulturens förnyelse 1925. *Nya Argus* 19. årg. 1926, Hfs 1926, s 74-76

Også flere af det Svenske folkpartis ledende politikere var under indflydelse af sådanne tankegange. *Eric von Rettig* (1867-1937), ordførende i det svenske folketing man havde tænkt sig skulle styre det svenske Finland, understregede på tingets første møde i 1919, at den bitre kamp, der havde været ført de sidste årtier i Finland mellem svensk og finsk ikke blot beroede på spogforskellen, men at det var en kamp "mellan två nationer, mellan två raser".7 Faldt denne udtalelse for at styrke svensk selvstyre og dermed også deres isolation i landet, så brugte partisekretæren *Rafael Colliander* (1878-1938) i 1921 sin opfattelse af "finnarnas oförmåga att vara en statsbildande nation" for at få svenskerne til at forstå, at de tværtimod ikke måtte isolere sig i deres eget hjørne af landet, men aktivt burde deltage i hele landets styre: de havde samme kulturelle opgave i Finland som tyskerne i Baltikum.*8*

I denne atmosfære af "Blut und Boden" fik forholdet til "den svenske jord" — titelen på en kendt roman af *Arvid Mörne* (1876-1946) fra 1915 — en øget betydning, præget af en vis mytisk mystik. Blandt tidens svenskhedsaktivister mente mange, at jorden ikke blot var den enkeltes, men "den svenske folkestammes" ejendom. Denne holdning havde allerede i 1896 fået dette beske, poetiske udtryk af den tidligere fennoman-sympatiserende Karl August Tawast-stjerna:

---

7. Citeret efter Nils Meinander: *Det fria Finland formas,* s 174.
8. Citeret efter von Bonsdorf i *Från självständighet till Lappo. Svenska Folkpartiets historia* II: 1917-1929, s 83.

Finnbacka Finne, min styfar sträng,
aldrig blir på din gård jag dräng!
Förstfödd är jag i din husbondstuga,
far min var svensk och hette duga.
Mor min tog gården med mig i arv,
medan jag än var en liten slarv.

Mor min var gammal och du var ung,
flink i din syssla som hon var tung,
gårdens framtid och kvinnans sinne
gjorde dig sen till min styvfar Finne!
Syskon du gav mig, men äldst bland dem
blev jag en främling i eget hem.

....

När jag blev myndig, var arvet mitt slut.
Styvfar du sökte nog lära mig hut.
Far mins lynne, det trotsigt djärva,
det blev det enda jag sist fick ärva.
Och hi och hej, det gör ingenting!
Jag har ju kvar hela jordens ring.

Finnbacka Finne, min styfar sträng,
aldrig blir på din gård jag dräng!
Förstfödd är jag i din husbondstuga,
har icke lärt att lisma och huga,
har icke lärt att nöja mig,
har icke lärt att böja mig![9]

Det blev derfor af afgørende betydning at bevare "svensk jord" på svenske hænder, særligt i de gamle svenske områder.[10] Spørgsmålet om den svenske jord var blevet brændende, som følge af den torparfrigørelse, der længe havde stået højt ikke mindst på agrarpartiets program. Den dermed sammenhæn-

---

9. Indgår i cyklen *Friseglarens sånger*, i *Samlade skrifter* IX, Helsingfors 1924, s 46-47.
10. Allerede i 1907 havde det året forud grundlagte Svenske folkeparti stiftet foreningen *Svenska småbruk och egna hem*, der skulle medvirke til at fæste den svensktalende befolkning til jorden i de svensktalende områder. I praksis opkøbte foreningen større ejendomme, oftest i svensk besiddelse for at forhindre disse i at overgå i finsk eje. De blev så udstykket og tildelt jordløse svensktalende.

gende kolonisationslov fra 1922 (*Lex Kallio*) indebar, at det voksende jordløse landproletariat skulle kunne indløse den jord, det oftest på kort åremål havde kunnet leje af den store jordbesiddende bonde- og mindre godsejerklasse.

Jordspørgsmålet skulle blive aktuelt igen i 1940 og 1944, da en stor karelsk landbefolkning (ialt flyttede 458.000 personer) skulle bosættes rundt om i Finland efter afståelsen til Rusland af de karelske områder. Desuden havde frontkæmpere under krigen fået lovning på jordlodder efter krigen. Også da vakte spørgsmålet svensk ængstelse for at deres relative stilling skulle svækkes.

Øst-Karelen og Ægtfinskheden

Ålandsspørgsmålet og problemet med den "svenske jord" flettedes sammen med et andet.

Som autonomt storfyrstendømme under den russiske tsar havde Finland haft hvad der modsvarede det svenske riges maximale udstrækning mod øst: inklusive karelske områder, såsom det tidligere Kexholm len, der aldrig under svensketiden havde udgjort en del af Finland, bortset fra, en kort tid, de øde nordlige dele. Det var dette territorium, i 1920 med tillæg af Petsamo-området ved Ishavet, der blev til det selvstændige Finland i 1918. Men øst for den nye stats grænse boede en ortodoks karelsk befolkning, der i århundreder havde været under Rusland og var kulturelt om ikke sprogligt russi-

ficeret. Det forrige århundredes finskhedsromantik havde imidlertid vænnet finnerne til at betragte disse karelere som stammefrænder, eftersom det var blandt dem de mange *runosange* var blevet bevaret og blandt dem det store indsamlingsarbejde af Kalevala-sangene hovedsageligt var foregået. En udbredt finsk opfattelse: uden Kalevala intet Finland, gav litteraturhistorikeren *O.A. Kallio* (1874-1940) udtrykt for i 1925

> det finske folk burde derfor huske den store taknemmelighedsgæld i hvilken det stod til Karelen og dets syngende folk ... På begge sider af statsgrænsen lever endnu i Karelen den samme stamme og på den russiske side er den fortsat uden den retmæssige politiske, nationale sproglige og kulturelle uafhængighed, som den [stammen] gennem Kalevala sangene for egen del har beredt Finland ... Kalevala forpligter Finlands folk og stat til alvorligt at have opmærksomheden fæstnet mod folket i disse grænselande ... Det er imidlertid ikke nok at tale om Karelen, for det voldsomt undertrykte Ingermanland, der ligeledes har haft stor del i at Kalevala sangene og anden folklore er blevet bevaret, fortjener også vores opmærksomhed.*11*

En leder i AKS-bladet (jvf ndf) *Suomen Heimo* (finsk stamme) i 1924 gav udtryk for det samme, og fortsatte

> det finske folk er endnu ikke hvad det bør være. Finsk nationalitet former endnu ikke den finske stat, .. vor nuværende generation af finner har pligt til at arbejde mod det hovedmål, som Kalevala oprindeligt har sat.*12*

Kalevala skulle altså ifølge denne opfattelse forpligte finnerne til at arbejde for både karelernes og de omkring

---

11. William A. Wilson, *Folklore and Nationalism in Modern Finland*, s 146-47 (dansk oversættelse på basis af den finske originaltekst i den finske oversættelse af Wilsons bog, s 122).
12. William A. Wilson, *Folklore and Nationalism in Modern Finland*, s 154 (finsk udg. s 128).

Fig 34. *Permen af AKS-publikationen* Stor-Finland er det samme som fædrelandet.

Leningrad boende ingreres tilslutning til den finske stat.

I det ortodokse Karelen havde der nok ikke været helt det samme syn på det nære slægtskabsforhold. Her havde det århundreder gamle troskel mellem finner og øst-karelere hidtil været nok så vigtigt, sammenlignet med sprogskellet mellem ortodokse øst-karelere og russere. Men også øst-kareler-

ne havde været ramt af den totale russificeringspolitik i tiden op til verdenskrigen. Dette og særligt frygten for hvad den nye ateistiske og antiklerikale Sovjetmagt kunne bringe, skabte nu også i det ortodokse Karelen grobund for en politisk bevægelse, der ville slutte land og folk til den nye finske stat, godt hjulpet af finske aktivister, såsom den senere præst og politiker *Elias Simojoki* (til 1926 *Simelius*, 1899-1940).

Problemet blev desuden en brik i den russiske borgerkrig, og begivenhedsforløbet blev yderst kompliceret. Som finsk rigs-forstander 1918-19 var den tidligere general i den kejserlige russiske armé, *Gustaf Mannerheim* (1867-1951), indstillet på at bringe Finland ind i den russiske borgerkrig. Herved håbede han på både at sikre Øst-Karelen for Finland og at bringe det bolsjevikkiske styre fra magten. Men efter at Mannerheim var blevet vraget ved præsidentvalget i juli 1919 til fordel for *K.J. Ståhlberg* (1865-1952), foretrak det officielle Finland at forholde sig militært passivt, især efter at der officielt var sluttet fred med den nye sovjetstat i oktober 1920.

Det Akademiske Karelen Selskab: AKS

Imidlertid vedblev brede kredse i Finland at engagere sig i spørgsmålet -- ikke mindst de finske studenter, der, efter at sovjetmagten i 1922 endeligt havde knust den øst-

karelske oprørsbevægelse, organiserede sig i et kamporgan med halvmilitært snit, *Akateeminen Karjala-Seura* (AKS, det akademiske Karelen selskab) med Simojoki som medlem nr 1. Da Simojoki i januar 1940 som 40-årig præst faldt i Vinterkrigen på det Karelske næs blev han nærmest hyldet som selskabets *megalomartyr*.

Fig 35. *Finland personificeret som den forsvarsløse jomfru i Istos maleri fra 1899 (fig 27) er nu i 1924 blevet til storfinsk rytter, der allerede har taget Øst-Karelen og Kola-halvøen og er parat til at støde videre mod hjertet af Rusland.*

Mens det øst-karelske spørgsmål stadig var åbent var selskabet helt engageret i dette og forsøgte med fremgang både at skabe og opretholde et fanatisk had til russerne, på et nærmest racistisk grundlag. På Kalevaladagen[13] 1923 fortalte den da teologistuderende Simojoki sine medstudenter, at hvis de ville lære at elske deres fædreland, måtte de først lære

---

13. Kalevala-dagen fejredes 28. februar, den dag i 1835 da Lönnrot havde underskrevet forordet til første udgaven af *Kalevala*. I gennem 1920-30erne gav dagen nationalekstremister anledning til at komme med bombastiske udtalelser, af hvilke en del citeres udførligt i William A. Wilson: *Folklore and Nationalism in Modern Finland*.

at hade Rusland. Russerhadet var den kraft, der skabte et frit Finland:

> Død over russerne, ligegyldigt af hvilken farve [hvide vs røde, JL]. I vore forfædres spildte blods navn, død over vore hjems, vore slægtninges og vort fædrelands tilintetgørere og skændere. Død over Kalevala-stammens sønderknusere, det finske folks tilsølere. I Finlands tabte æres og kommende storheds navn, død over russerne ...*14*

Men da mulighederne i 1923 for fremgang i dette spørgsmål for en rum tid syntes udtømte og AKS frem over kun ville kunne give sit russerhad retoriske udtryk, søgte foreningen efter et nyt virkeområde i tilgift til dens antikommunisme på hjemmefronten og fandt det i et "ægtfinskhedsprogram": fremmedelementer, og som sådanne betragtede man udover kommunister først og fremmest de svensktalende, skulle fjernes fra finsk kulturliv. Landets tosprogethed blev nu anset for det alvorligste hinder for det Stor-Finland brede kredse i Finland fortsat drømte om gennem hele mellemkrigstiden. Skulle det nye Finland blive en *livskraftig* stat, måtte, følte det, en national selvbevidsthed og stolthed besjæle folket. Folket burde identificere sig med den nationale stat og oppebære en national kultur. -- Et yderligere motiv til at tage ægtfinskhed på programmet var et håb om derved at kunne lokke arbejdere, der under borgerkrigen havde sympatiseret med den røde side, over på den nationale front. De røde havde, bortset

---

14. Citeret efter William A. Wilson: *Folklore and Nationalism in Modern Finland*, s 132 (finsk udg. s 109-10).

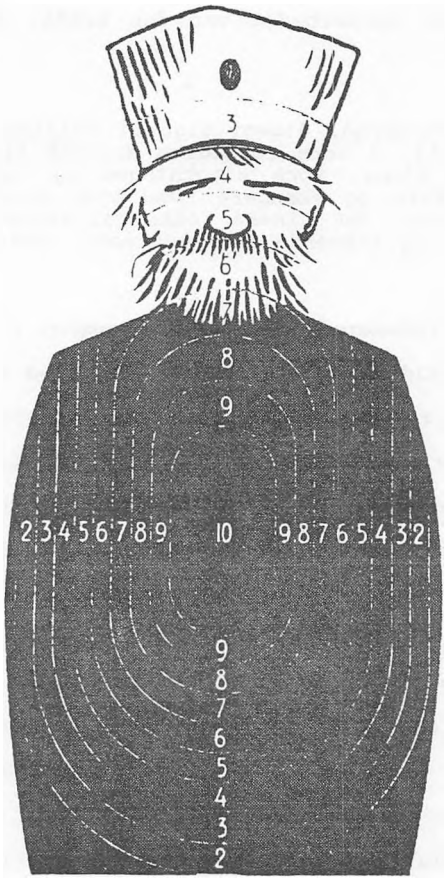

„Ryssä".

Fig 36. *"Russer". Skydeskive som angives at have været anvendt af skyddskårene, i 1920erne. Skyddskårene var et hjemmeværn, der dannedes på den hvide side i forbindelse med borgerkrigen. I det indgik både ikke-socialistiske arbejdere og stærkt højreorienterede studenter. Det blev forbudt efter nederlaget i* Fortsættelseskrigen.

fra en gruppe ledere været næsten rent finsksprogede. Mange nationaltsindede finner følte nu at det mislykkede forsøg på at sikre sig Østkarelen først og fremmest havde beroet på en utilstrækkelig nationalfølelse i den brede finske befolkning. Og hvis det kom til at måtte vælge mente en af AKS-lederne, senere rigsdagsmand for IKL (jvf ndf), *Rauno G. Kallia* (til 1906 *Hallstén*, 1901-48) "att en förbättring av relationerna till den stora finska arbetarklassen är långt viktigare än ett närmande till den lilla svenska överklassen".*15* Denne strategi mislykkedes dog ganske, hvad angik arbejderne, der forblev fremmede for AKS, og de forskellige organisationer, der knyttedes nært til Selskabet.

Fra at have været en ren studenterorganisation udviklede AKS sig med tiden til at blive en særdeles magtfuld samfundsorganisation, alt efter som dets tidligste medlemmer, samtidig med at de forblev i organisationen, tog deres eksaminer og opnåede centrale positioner i den nye stats samfundsliv, -- ganske i overensstemmelse med AKS-devicen: *hvad studenterne er idag, det er hele folket i morgen* (mitä ylioppilas tänään, sitä kansa huomenna).

Et eksempel på hvorledes AKS udbredte sine fangarme var "overtagelsen" af det i 1906 oprettede, moderate *Suomalaisuuden liitto* (Finskhedsforbundet), der nok havde haft til formål at fremme finskhedens sag, men ikke nødvendigvis på svenskhedens bekostning. Overtagelsen blev effektueret af

---

15. Citeret efter Klinge: *Från lojalism till rysshat*, s 303.

nogle af AKS-selskabets topfolk, den unge *Urho Kekkonen* (1900-1986) og den senere fascistleder og efter krigen landsforræderi-dømte *Vilho Helanen* (til 1906 *Helander*, 1899-1952). Et af den nye ledelses første indgreb var at dekretere, at ingen, der ikke havde eller antog finsk slægtsnavn, kunne være medlemmer af Suomalaisuuden Liitto (en bestemmelse, der allerede var i kraft for AKS) -- den væltede ordførende hed nemlig Rafael *Engelberg*. Suomalaisuuden Liitto blev herefter frem til den næste verdenskrigs afslutning et aggressivt kamporgan for ægtfinskhedsbevægelsen og AKS.

Omtrent samtidigt lykkedes det også AKS-medlemmer på samme måde at "overtage" den finske studenterforening, der havde og har en for Danmark ukendt indflydelse i samfundslivet. De finske studenters organ, *Ylioppilaslehti* (Studenterbladet) havde AKS kunnet sætte sig på allerede i 1923.

AKS-erne så det også som sin opgave at påvirke den kommende generation til ægt- og storfinner allerede i skoleårene. Kekkonens juristven (og en kort overgang i 1950erne hans statsminister) *Reino Kuuskoski* (1907-65), holdt således i 1926 en opildnende tale for elever i Åbo, hvori han blandt andet sagde

> Unge mennesker! Beslut Jer i dette dagens største spørgsmål. Vil I se til fra kakkelovnskrogen når denne tidsalderens store strid begynder, eller vil I hånd i hånd træde i kamp for den finske sag, for at skabe et nyt, bedre, større og magtfuldere Finland, et Stor-Finland. Beslut Jer, beslut Jer snart. Ung styrke og mod, unge kvinder og mænd behøves dèr hvor kampen står.*16*

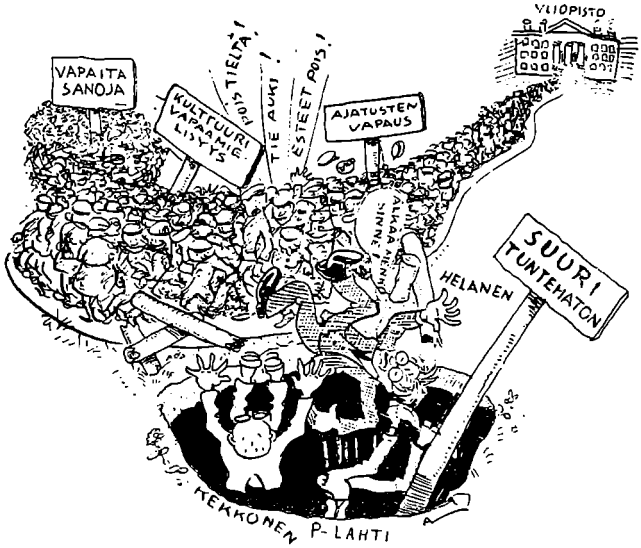

Fig 37. *Kompagniskabet Helanen, Kekkonen og P[akas]lahti på vej ud i det store ukendte. I en valgtale (1927) til studenterrådsvalget havde Helanen advaret studenterne om ikke at stemme på andre end de ægtfinske AKS-ere, idet man ikke kunne vide hvad modkandidaterne stod for i sprogpolitisk henseende. Det gik ikke som tegneren synes at have håbet. Det blev ikke transparenternes frisind, men AKS der vandt flertallet.*

Studenterne som ægtfinskhedsbevægelsens drivkraft

At studenterne -- især inden for humaniora -- nu og gennem hele mellemkrigstiden blev så aggressive deltagere i sprogstriden skyldtes til dels også, at de finsktalende studenters sociale basis nu holdt på at udvide sig markant. De

---

16. Citeret efter William A. Wilson: *Folklore and Nationalism in Modern Finland*, s 159 (finsk udg. s 132).

finsktalende studenter kom nu ikke længere alene fra traditionelle akademikerkredse, der skønt de, eller deres forældre, havde valgt at blive "finner" dog havde bevaret intime kontakter med de svensktalende og selv oftest kunne tale svensk.

Nu var tværtimod det antal studenter, der kom fra genuint finske familier og fra helt finske egne, hvor svensk hverken blev talt eller forstået, stadigt stigende og kom til frem over at udgøre en stor del af de finsktalende studenter. For disse nye studentgrupper føltes det svenske sprogs fortsatte relativt dominerende stilling ved Helsingfors universitet især blandt professorsgruppen som en reel hemsko i studiet: de var utvivlsomt sprogligt handicappede. Desuden var de svensktalende studenter stort set alle udgåede fra samme sociale milieu som deres lærere, hvilket fremmede en kollegial omgang, som de ny finske studenter følte sig sat uden for. Derfor kom det svenske sprogs -- som det så ud i en ung students korte horisont -- uantastede og uantastelige position til at fremstå som en uretfærdighed.

Givetvis gjorde de talrige nedsættende udtalelser om finnerne, der gennem den sidste menneskealder var faldet fra svenske "raceteoretikeres" side, sit til at ophidse sindene ikke blot hos de finske studenter, men også, som eksemplet *Iivari Leiviskä* (1876-1953) viser, hos mere modne akademikere. Denne søgte i 1928 et professorat i almindelig geografi ved Helsingfors universitet, hvortil krævedes aflagt en sprogprøve i svensk. I den anledning erklærede han sig nødsaget til at søge dispensation "från att behöva underkasta

mig ett för min nationalkänsla sårande prov i ett främmande språk".*17*

Disse forhold har sikkert også været baggrunden for, at den unge Urho Kekkonen, født i det nordligste Savolaks, så entusiastisk deltog i ægtfinskhedsbevægelsen, og vel også for, at han valgte agrarpartiet som udgangspunkt for sine ikke ubetydelige politiske ambitioner, der havde fået en tidlig start i 1922 i det højreorienterede sikkerhedspoliti (detektiva centralpolisen), der som sin særlige opgave havde kontrollen med de rødes virksomhed.*18* I tre causerier fra 1928 til 1931, alle betitlet *Jeg var diktator*, drømte Kekkonen, godt nok med et stænk af selvironi, om hvad han som "Nordens Mussolini" i egenskab af diktator "med jernnæve" skulle have kunnet udrette. Resultatet skulle være blevet et Stor-Finland hvortil såvel Øst-Karelen som svensk Norbotten, den norske Ishavskyst og Estland var knyttet. For styret stod nogle af de mest fanatiske kammerater fra det ekstreme AKS og siden suppleret med Lappofolk (jfr ndf). Et helfinsk universitet var en selvfølge, ligesom der skulle foranstaltes en autodafé på svenske lærebøger. Finsk sprog skulle være obligatorisk familiesprog i blandægteskaber, hvor manden var finsk.*19* Det

---

17. Citeret efter Thorsten Wennerström: *Svenskarne i Finland och Estland*, s 298.
18. Kekkonens fiksering ved det anti-svenske i mellemkrigstiden fremgår ikke blot af mange journalistiske indlæg i ægtfinskhedens forskellige organer som *Ylioppilaslehti* (Studenterbladet), *Suomen heimo* (Finlands stamme), *Suomalainen Suomi* (Det finske Finland) m.fl.; men en af hans første handlinger som det nystiftede finske atletikforbunds første formand i 1931 var at få landskampssamarbejdet med Sverige afbrudt.
19. Se Kirsti Manninen: *Ollista Bisquitiin*, s 124-30.

er vel ikke at undre, at Kekkonen fik stukket dette causeri i næsen endnu op til præsidentvalget i 1956.

Blandt finskhedens gamle høvdinge var der derimod flere, såsom sprogforskeren *E.N. Setälä* (1864-1935) og historikeren *J.R. Danielson-Kalmari* (1853-1933), begge også fremtrædende som politikere i Samlingspartiet, der beklagede de finske studerendes, ikke blot ukendskab til, men nu fanatiske uvilje mod at lære svensk, -- generationskløften har kunnet iagttages gennem hele finskhedsbevægelsens historie. Denne uvilje mod at tilegne sig svensk ville på længere sigt, mente de, skade både dem selv som kommende videnskabsmænd, sænke det videnskabelige niveau i Finland og også isolere landet.

Ægtfinskhed og uddannelsessystemet

Bortset fra studentikose løjer som natlige overmalinger af den svenske del af tosprogede skilte eller af gamle russiske symboler fra det forrige århundrede (også i disse tjærepatruljer var Republikkens senere præsident, Urho Kekkonen, aktiv), koncentrerede ægtfinskhedsbevægelsen sine kræfter om at påvirke statens uddannelses- og udnævnelsespolitik. At ændre sprogminoritetens forfatningsmæssige stilling var nok et mål at efterstræbe, men ansås ikke under de nuværende forhold muligt. Ved at svække svenskernes stilling i uddannelsesvæsenet skulle man i stedet på længere sigt kunne svække det svenske sprog og de svensktalendes dominans i den højt

uddannede kulturelite. Først dermed skulle man kunne fjerne den bremseklods man følte den svenske dominans var, for at finskhedsivrerne skulle kunne nå deres mål: dannelsen af en finsksproget kulturelite. Her satte man ind på to punkter: skolevæsendet og universitetet.

Fig 38. *Ved færgen til Högholmen-Korkeasaari er det svenske navn i 1927 blevet overtjæret.*

Skolevæsenet blev ledet af en skolestyrelse, der fra 1920 var delt op i to afdelinger, en svensk og en finsk. Det indebar, at det svenske skolesystem kunne fungere uden indblanding fra den finske afdelings side. Derfor blev det et centralt punkt for ægtfinskheden at få ophævet den svenske afdeling og få hele skolevæsendet underlagt en samlet styrelse. Først da ville man kunne svække den svenske undervisning

på skoleplanet.

Men vigtigere føltes nok problemet omkring Helsingfors universitet. Forholdene dèr berørte jo mere direkte de finske studenter, og her var deres muligheder for umiddelbart at påvirke sagernes gang bedre, end på det generelle samfundsplan. Derfor kom det statslige Helsingfors Universitets status -- et- eller tosproget, og i værste fald i hvor høj grad tosproget (dvs hvor mange svenske professorer der skulle tillades) -- til at spille en fremtrædende rolle i den følgende tids sprogstrid.

Heller ikke her nåede man dog umiddelbart resultater ud over en stadigt mere kompakt opslutning om ægtfinskheden fra de finske studenters side. Nærmest måtte man lade sig nøje med en temmelig pueril demonstrationspolitik som for eksempel da den finske studenterforening i 1928 begyndte at korrespondere på tysk og fransk med deres modsvarighed i Sverige. Ellers måtte man lade sig nøje med at øve sig i den højstemte nationale retoriks kunst, hver gang der gaves anledning; og hvis anledning manglede kunne man altid sende rundskrivelser som denne fra 1928 med titelen *Op til kamp!* (Kutsu taisteluun), hvori AKS ligefrem betragtede kampen for universitetets forfinskning som en fortsættelse på Frihedskrigen:

> så länge Helsingfors Universitet icke är finskspråkigt så länge har i själva verket det Finska Folkets århundraden gamla självständighetsdröm icke förverkligats och den finska staten bär ett öppet sår på sin kropp.*20*

---

20. Citeret efter Matti Klinge: *Studenter och idéer* 4, s 139.

I denne atmosfære af konfrontation, hvor der rapporteredes flere tilfælde af vold mod personer, alene fordi de talte svensk, kunne også finsktalende, der åbent gik imod ægtfinskhedsprogrammet, udsætte sig for at blive beskyldt for "forræderi mod den finske folkesjæl".

Sprog og militær

En anden alvorligt følt anstødsten for tilhængerne af ægtfinskheden var den svenske dominans inden for for eksempel diplomatiet, men måske i endnu højere grad inden for militæret, især dets højere hierarki. Det var jo et nationalt vakt militær, der i sidste ende skulle sikre virkeliggørelsen af drømmen om Stor-Finland.

Efter borgerkrigen var det militære hierarki næsten udelukkende rekrutteret enten blandt repræsentanter for den overklasse og det aristokrati, der havde gjort tjeneste i den russiske kejserlige armé, eller blandt de såkaldte jægere, der under verdenskrigen var sluppet ud af landet for i Tyskland at søge optagelse i den "Kongelige preussiske 27. jægerbatallion". Inden for dens rækker kunne de enten bekæmpe russerne direkte på østfronten eller, som de nok foretrak, uddanne sig til senere modstand og undergravende virksomhed hjemme i Finland. I den første, "russiske" gruppe var alle stort set svensktalende, eller i hvert tilfælde ikke finsktalende: borgerkrigens øverstkommanderende Gustaf Mannerheim

var blot den kendteste blandt disse; men der var ad skilligt flere. Tilsvarende var den bevægelse, der førte unge til jægerbattalionen, startet blandt svenske studenter, og de svensktalende fortsatte med relativt at dominere den. Efterhånden ankom der dog så mange finsktalende, at der blandt dem frem over skulle kunne rekrutteres et finsktalende officerspotentiel. Endnu i 1925 kunne man imidlertid gøre op, at ikke mindre end 80% af officerer med oberstløjtnants rang eller derover var svensktalende.

Det ægtfinske krav var nu først og fremmest, at de "russiske" officerer, som man allerede mistænkte for ikke at være tilstrækkeligt anti-russiske skulle fjernes, og dernæst, at de svensktalende officerer i almindelighed såvidt muligt burde erstattes med officerer, rekrutteret fra jægerbattalionens finsktalende soldater.

For at styrke den "finske" ånd i militæret blev der videre rejst krav om, at svensk overhovedet ikke måtte bruges så længe man var i tjeneste (finsk var allerede kommandosproget, og kadetskolen var blevet forfinsket i 1922). Svensktalende officerer måtte altså, hvis dette krav gik igennem, ikke tale svensk med hinanden, ikke engang privat. Ideelt skulle svenske officerer således kun anvende deres modersmål inden for hjemmets fire vægge. Finskhedsivrerne fandt nemlig at det ville være både demoraliserende og en hån mod den finske soldat, hvis han kunne risikere at høre sine officerer samtale på et sprog han ikke selv forstod.

Det er baggrunden for, at den finske hær i 1926 fik en

af samtidens yngste øverstkommanderende i *Aarne Sihvo* (1889-1963), der prompte kvitterede for tilliden ved at lade udgå en dagsbefaling, der forbød brugen af svensk i tjenesten i finske officerers eller meniges nærvær;*21* og også for at en mand som *Martti Wallenius* (1893-1984), der siden i 1930 skulle blive notorisk kendt som "hjernen" bag bortførelsen af republikkens første præsident, kunne blive udnævnt til generalstabschef i 1925.

De politiske partier og ægtfinskheden

Ægtfinskheden havde fra begyndelsen gode forudsætninger for at finde støtte i *Agrarforbundet,* hvis vælgere og ledere kom fra rent finske landbrugsområder, og blandt hvis fremtrædende politikere flere slet ikke kunne svensk og derfor følte sig besværede af det parlamentariske livs påtvungne tosprogethed. Det gjaldt først og fremmest *Kyösti Kallio* (1873-1940), flere gange rigsdagens *talman* (formand), statsminister og til sidst præsident. Der var derfor blandt mange af partiets politikere ønsker om at støtte ægtfinskhedsbevægelsen på de ovennævnte punkter. Ikke mindst partiets chefideolog, også kendt som skønlitterær forfatter, *Santeri Alkio* (*Alexander Filander*, 1862-1930), så sit parti som rygraden i et bondestyret finsk Finland. Et stærkt udtryk for denne linje i

---

21. Citeret efter Pekka Hämäläinen: *Nationalitetskampen i Finland 1917-1939*, s 144.

partiets politiske ideologi gav dets organ, *Ilkka*, i 1928, medens Alkio endnu sad i chefredaktørstolen:

> I alla våra skolor, småskolor, barnträdgårdar och ända upp till universitetet skall språket vara finska, sinnet finskt, med en nationell historieuppfattning som ledande princip och ledande känsla.*22*

Som første skridt til at opnå dette så avisen ophævelsen af den selvstændige svenske skolestyrelse.

Imidlertid var partiet også et typisk interesseparti, og især i partiets top var der nogle, der mere pragmatisk foretrak et samarbejde med de svenske bønder og derfor ikke ønskede at skærpe den faktisk førte nationalitetspolitik. Det gjaldt især præsident (1925-31) *Lauri Kr. Relander* (1883-1942), gift med en finlandssvensk, der kun talte et "stift" finsk, hvilket givetvis hjalp ham til at få det Svenske Folkepartis stemmer og dermed sikre ham valget som landets anden præsident. Heller ikke partiets statsminister 1927-28 og 1931-32, *J.E. Sunila* (1875-1936), var nogen tilhænger af at ødelægge mulighederne for et samarbejde med svenskerne. Partiets i det mindste teoretiske ægtfinskhed og potentielle anti-svedisme tiltrak imidlertid en del ægtfinske akademikere til dets rækker: Kekkonen, *V.A. Heiskanen* (1895-1971), blandt flere. Det var gennemgående disse akademikere mere end partiets bønder, der søgte at drive på med partiets ægtfinskhedslinje. Kallio, der på grund af sin centrale politiske

---

22. Citeret efter Thorsten Wennerström: Svenskarne i Finland och Estland, s 296.

placering var svenskerne en særlig torn i øjet, forholdt sig derimod stort set pragmatisk i dette spørgsmål.

Et andet parti, der var åbent for ægtfinske tankegange, var det *Nationale Samlingsparti,* der blev dannet nærmest som arvtager til det gammelfinske parti med et vist indslag af ungfinner og altså også med rødder tilbage til fennomaniens barndom. Partiet, der delte den finske borgerklasse med Fremskridtspartiet, stod imidlertid straks efter republikkens dannelse på den nye forfatnings grund med de deri indeholdte bestemmelser om sprogforholdene. Flere af partiets ledende skikkelser kritiserede åbent de ægtfinske krav. Mod slutningen af 1920erne opstod dog i partiet en mere radikal fløj, der mente at partiet burde slutte op om de ægtfinske paroler. Et kompromis-program, der langt fra tilfredsstillede de radikale blev vedtaget; men da partiet ved valget i 1927 mistede stemmer til agrarpartiet, der netop var gået til valg med et mere radikalt program, blev kravet om en radikalisering af programmet stærkere. I 1929 lykkedes det da også den nationale fløj at få vedtaget et program, der skulle gøre landet til en finsk nationalstat blandt andet ved, at man nu seriøst skulle arbejde for Helsingfors universitets endelige forfinskning. Man havde dog ikke i første omgang held til at standse tilbagegangen. Til gengæld holdt den interne strid på at splitte partiets top.

Det *Nationale Fremskridtsparti,* der omvendt kan siges at være arvtager til det ungfinske parti med et vist tilskud af gammelfinner, var dét af de borgerlige finske partier, der

generelt var mest liberalt i sprogpolitikken. Vel optog det også i sit program mange af ægtfinskhedens mærkesager, men det var nok mest af taktiske årsager. Partiet mistede imidlertid snart sin folkelige appel og skrumpede ind fra i 1919 at have haft 12% til i slutningen af tyverne og i trediverne at have blot ca 6%. Særligt i trediverne forblev partiet kølig over for ægtfinskheden, hvilket trods dets ringe størrelse indbragte det dette skudsmål fra pastor Simojoki: "blotta existensen av ett sådant parti är en skam för den finska nationaliteten".*23* Det må dog indrømmes Simojoki, at partiet havde større politisk indflydelse end dets størrelse skulle lade formode, idet det leverede et stort antal tunge ministre enten til koalitionsregeringer eller som formelt partiløse fagministre. Partiets stilling svarer i visse henseender til det Radikale Venstre i Danmark.

Stort set uberørt af og uvillig til at lade sin politik influere af sprogproblematikken var det *socialdemokratiske parti,* der i 1933 under indtryk af ægtfinskhedsbevægelsens tiltagende styrke vedtog denne klare udtalelse i spørgsmålet

---

23. Pekka Hämäläinen: *Nationalitetskampen i Finland 1917-1939*, s 196.

> Partiet tillerkänner den nationella minoriteten i Finland rätt till en sådan ställning, att dess språkliga behov blir i det offentliga livet skäligen tillfredsställda, och att den kan utveckla sin kultur på eget språk med av staten understödda läroanstalter på alla stadier.*24*

Allerede ved det første valg efter borgerkrigen opnåede Socialdemokratiet ca 38% af stemmerne, en styrke det beholdt gennem det meste af mellemkrigstiden med undtagelse af de valg, hvor et kommunistisk parti kunne stille op under et eller andet dæknavn. De udsving det medførte havde imidlertid ingen sprogpolitiske konsekvenser. Der var derfor i Rigsdagen hele mellemkrigstiden igennem et stort, i sit flertal finsktalende parti, der ikke lod sig vinde for ægtfinsk nationalisme, og det var afgørende for at der ikke kunne røres ved forfatningens bestemmelser vedrørende minoritetssprogets stilling.

Det sidste af de vigtigere politiske partier var det *Svenske folkeparti,* der selvsagt havde forsvaret for svensk sprog og kultur som sit vigtigste, og næsten eneste samlende programpunkt. Denne koncentration om en mærkesag betød imidlertid, at partiet i øvrigt inden for sine rækker rummede politikere, der dækkede et vidt meningsspektrum fra liberalt borgerligt til det alleryderste højre. De relativt få svenske socialister stemte på et af de to socialistiske partier, der da også almindeligvis havde enkelte svensktalende rigsdagsmænd.

---

24. Citeret efter Thorsten Wennerström: Svenskarne i Finland och Estland, s 296.

De fleste og mest indflydelserige tilhængere vandt ægtfinskhedsbevægelsen dog uden for politikernes rækker nemlig bortset fra studenter blandt nyudnævnte lærere og præster. Gennem dem kunne den vinde en folkelig udbredelse som det forrige århundredes finskhedsbevægelse aldrig havde haft.

Fra at have været et studenter- og byfænomen i 1800-tallet kunne sprogstriden og de dermed forbundne nationalistiske tendenser, vi finder i AKS og ægtfinskhedsbevægelsen, nu begynde at udvikle sig til en bredere funderet folkelig bevægelse. Specielt blandt landbefolkningen i Østerbotten, hvor også Borgerkrigens *hvide* havde haft deres højborg, fandt den grobund.

Praktiske resultater på det lovgivningsmæssige område nåede ægtfinskhedsbevægelsen i 1920erne imidlertid ikke mange af. De indskrænkede sig nærmest til nålestik så som skabelsen af parallelle finske stednavne, hvor der tidligere kun fandtes svenske, og omvendt fjernelse af svenske navne i finske egne. Det gik især ud over jernbanestationerne, hvor navne som Tammerfors (Tampere) og Tavastehus (Hämeenlinna) forsvandt, således at nationalt vakte rejsende ikke behøvede at lade sig ophidse ved synet af "fremmede" navne.

Lappobevægelsen dæmper midlertidigt sprogstriden

Østerbotten blev også centrum for den halvfascistiske Lappobevægelse,*25* der i slutningen af 1920ernes tiltrak sig

frustrerede højrekræfter fra borgerkrigens hvide side. To af bevægelsens drivkræfter var et kristent pietistisk livssyn og -- til dels som følge deraf -- en uhæmmet anti-kommunisme, især blandt landskabets mange bønder i et land, hvor endnu over 60% af befolkningen levede af landbrug (det tilsvarende

Fig 39. *En yndet måde for lappofolkene at vise deres foragt for modstanderne var at fjerne beklædningsgenstande. Oprindeligt på grund af disses symbolværdi, såsom kommunisters røde skjorter. Når man gik over til at tage bukserne med, som det her sker for "rødofficeren Nieminen", kan det kun have været for at gøre ydmygelsen total.*

---

25. Bevægelsen tog navn efter byen Lappo (fi Lapua), hvorfra flere af dens ledere kom, og hvor den startede, da en folkeskare afbrød et kommunistisk ungdomsmøde og bortrøvede deltagernes røde skjorter, siden eskalerede bevægelsen til også at fjerne bukserne.

tal i Sverige var da allerede nede på ca 30%). Socialdemokratiets come-back (de dannede regering 1926-27), og hvad der opfattedes som det parlamentariske demokratis, "narrespelets", mange studehandler, partiintriger, mangel på beslutsomhed og handlekraft havde, mente de, berøvet dem frugterne af sejren i 1918. Det skabte nu grundlag for en bevægelse, der opfattede sig selv som udtryk for *folkeviljen* (kansan tahto), og som ville skabe enig borgerlig samling bag dens synspunkter. Den ønskede en stærkere regeringsmagt, koncentreret hos præsidenten og uafhængig af parlamentet. De metoder, bevægelsen tog i anvendelse for at nå dette mål, tog ikke noget større hensyn til begreber som lov og ret. Lappo havde sin egen lov: *Lappo-lov*, synonymt med nævens ret.

Dette var synspunkter som mange tilhængere af ægtfinskhedsbevægelsen også kunne tilslutte sig. Men det samme gjaldt for store dele af de svensktalende i Østerbotten, der ligesom det finske Østerbotten under Borgerkrigen havde hørt til det hvideste hvide i Finland. Fra disse svenskere hentede Lappobevægelsen mange af sine økonomisk tunge tilhængere. Og som bevægelsens "fører", bonden *Vihtori Kosola* (1884-1936), fremhævede: "Icke fråga detta lands åkrar, om dess plöjare tala finska eller svenska, landet frågar endast efter ett fosterländskt sinnelag".*26* En tankegang der var populær blandt

---

26. Citeret efter Thorsten Wennerström: *Svenskarne i Finland och Estland*, s 200. vendingen skal, som venligt meddelt af Kimmo Tuomaala, egentlig stamme fra finno-ugristen og højreekstremisten *Kai Donner* (1888-1935) i 1918 i forbindelse med borgerkrigen. Han var Lappobevægelsens måske vigtigste ideolog med stor indflydelse på Kosola, der tegnede den udadtil.

Lappo-bønderne.

Det stillede tilhængerne af ægtfinskheden i AKS i et dilemma. De var, for manges vedkommende, vidtgående enige i Lappobevægelsens mål; men havde på den anden side vanskeligt ved at slække på sine antisvenske synspunkter. Endnu på selvstændighedsdagen (6. december) 1929 forsøgte lyrikeren og etnologen, *Martti Haavio* (1899-1973), i sin tale på AKS-festen,

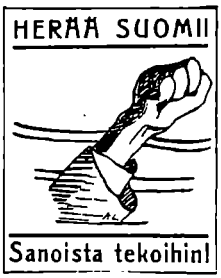

Fig 40. Herää Suomi! *Vågn op Finland. Fra ord til handling!* står der på lappobevægelsens organ, *Aktivist*.

hvor Lappo-lederne var tilstede, både at tækkes disse ved at forherlige diktaturene i Italien og Polen og samtidig at holde fast ved den ægtfinske anti-svedisme ved at fremholde

> framför allt bör en sak betonas: svenskarna litar vi inte på -- från det hållet kan vad som helst väntas.*27*

Imidlertid holdt Lappofolkene fast ved sin svensk-neutrale politik. Samtidig fik den gamle udbryderorganisation

---

27. Citeret efter Matti Klinge: *Studenter och idéer* 4, s 151-52.

Haaksirikkoutunut laiva.

Fig 41. *Den gode AKS-skude* Ægtfinskheden *er i denne satire,* Skibsbrud, *i det konkurrende* Selvstændighedsforbunds (IL) *nye organ* Spes Patriae *løbet alvorligt på grund mod klippen,* Lappobevægelsen: *Martti Haavio råber fra mastetoppen, om der kan sejles videre i denne retning, E.E. Kaila er ved at redde sig i land i erkendelse af, at nu er ikke længere sprog, men sind det afgørende. Vilho Helanen, derimod, er allerede i land, parat med det nye AKS-løsen, som situationen kræver. Over for Vihtori Kosola, der på sit skjold proklamerer de kendte ord:* "Ikke spørger dette lands agrer hvilket sprog plovmanden taler, finsk eller svensk, dette land spørger kun til fædrelandssindet", *lover Helanen* "Den akademiske ungdom står fast bag Lappobevægelsens leder Kosola".

fra AKS, *Selvstændighedsforbundet* (Itsenäisyyden Liitto, IL), der stod for en politik, der lå Lappofolkenes nær, ny vind i sejlene blandt de finsktalende studenter og akademikere, hvilket blandt andet gav sig udtryk i et nyt organ *Spes Patriae* (1930-31). Forbundet fandt, at sprogstriden på en for landet farlig måde splittede dets folk over for det mål det mente måtte være det vigtigste: dannelsen af et Stor-Finland.

Selv om IL nu tiltrak sig en del tilhængere nåede det dog aldrig samme indflydelse blandt de finsktalende studenter som AKS. Tilgengæld fik det ganske snart en svensk modsvarighed i form af *Aktiva Studentförbundet*, der blandt andet anså, at svenskerne selv ikke var uden skyld i sprogstriden, og som på højreradikal, elitistisk grundlag ville søge kontakter med tilsvarende grupper på finsk hold, særligt da IL, snarere end at forskanse sig bag sit formodede kulturelle særpræg, sådan som svenskheden nu ellers var i færd med. Som en af de aktive studenters forgrundsfigurer, den unge *Jarl Gallén* (*1908), siden kendt som militær- og middelalderhistoriker, i 1933 udtrykte det

> Mot äktfinsk negativism böra vi icke ställa en äktsvensk yverborenhet, men med äkte finsk envishet hävda oss som finlandssvenskar och med stolthet sätta tonvikten på de stavelser som ange vår hemort. Här i detta land behöva även vi den härd, från vilken vår kulturella egenart skall utstråla. Vi kunna och vilja icke bli rikssvenskar.*28*

For yderligere at understrege sin imødekommenhed over

---

28. *Studentbladet* 1933, s 192.

det finske folkeelement stillede flere af de aktive studenter sig også positivt til storfinskheden. Gallén skrev således i en artikel *Kring Stor-Finland,* at Finlands naturlige militærgrænse måtte gå fra Hvidehavet til Onegasøen, langs Syväri-Svir' til Ladoga og videre langs Neva, og han fortsætter

> och så länge den karelska rådsrepubliken och ett bolsjevistiskt Ingermanland existerar, ha vi tvenne pesthärder i vårt omedelbara grannskap.*29*

Efterhånden som spogstriden atter skærpedes trængtes de to, sprogpolitisk moderate, organisationer dog i baggrunden; men de kontakter på tværs af sproggrænsen der da var blevet etableret blev af betydning, da det senere skulle blive aktuelt med en forsoning.

Presset fra Lappobevægelsen og Selvstændigheds forbundet tvang således AKS til for en tid, medens Lappobevægelsen stod på sit højeste, at lægge hovedvægten på sin antikommunisme og underspille sprogproblematikken. Derfor domineredes lappobevægelsen og hermed tidens politiske liv i almindelighed mere af antikommunisme og russerhadet end af den interne sprogproblematik.*30* Medens sprogstriden således lå underdrejet kunne

---

29. Smst, s 213-16; jvf også Henrik Meinander: *Aktiva Studentförbundet,* s 277. Iflg prof. Gallén (mundtlig) gik ikke alle *aktive studenter* ind for Stor-Finlands-tanken.
30. En af AKS-grundlæggerne, *Erkki Räikkönen* (1900-61), der havde forladt AKS, da selskabet blev anti-svensk på ægtfinsk maner, gav i det første nummer af *Spes Patriae* (s 16), fra oktober 1930, udtryk for, hvorledes russophobi og svecophili hos ham -- og andre -- var forbundne kar: "Rysshatet är hos mig så djupt ingrott, att jag som motsats därtill tvärtom känner sympati för vårt lands svensktalande befolkning", citeret efter Thorsten Wennerström: *Svenskarne i Finland och Estland*, s 213.

den svenske major, *Thorsten Wennerström* 1872-1948), der havde en af lappo-folkenes topmænd, *Vihtori Herttua* (1886-1941), som hjemmelsmand, i slutningen af sin bog fra 1931 om sprogstriden endog udtrykke håbet og formodningen om, at lappobevægelsen ligefrem skulle kunne blive den modvægt til ægtfinskheden, der skulle kunne danne grundlaget for en tilnærmelse mellem Finland og Sverige.

Fra sit centrum i Lappo bedrev bevægelsen under Kosola (Kossolini kaldtes han, og "andra göra vad de kunna, men vi göra vad vi vilja" var hans motto)*31* sin antikommunistiske og Fin*lands*-nationale virksomhed. Bortset fra et bondetog til Helsingfors, der, militært organiseret i regimenter, battalioner og kompanier, samlede 12.000 (eller ifølge Kosola 40.000), samt flere politiske mord, var det mest spektakulære udslag af bevægelsens virksomhed nok rækken af bortførelser (skjutsninger) af "unationale" elementer til den russiske grænse og i enkelte tilfælde også over grænsen. Det ramte selvfølgelig først og fremmest personer der ansås for at være gudsfornægtende kommunister ("röda judar"), men også sådanne, der blot aktivt modvirkede bevægelsen.

Det vigtigste resultat af Lappobevægelsen var dog nok , at disse halvfascistiske og nationalistiske ideer vandt indpas også blandt flere af de gamle borgerlige politiske partier. Ja, inden bevægelsen udartede stod måske det meste af det borgerlige Finland bag den. Mange ledende politikere på

---

31. Citeret efter Thorsten Wennerström: *Svenskarne i Finland och Estland*, s 204.

den borgerlige fløj anså således bevægelsens anti-kommunistiske aktivitet som udtryk for en sund selvbevarelsesdrift i folket. I gennem et par år lod politikerne sig tilsyneladende drive foran af bevægelsen for at komme dens aktioner i forkøbet. Udnævnelsen af den gamle kæmpe fra selvstændighedskampen, *Pehr Evind Svinhufvud* (1861-1944), til statsminister i 1930 og hans senere valg til præsident (Lappo-præsidenten) i februar 1931 sås som et udtryk herfor.

Der blev vedtaget flere indgreb mod kommunisterne, men en lov, der helt skulle kunne forbyde kommunistisk virksomhed, var imidlertid af grundlovskarakter og kunne således kun vedtages med mindst 2/3 flertal efter nyvalg. Ved Lappo-valget i 1930 opnåede socialdemokraterne imidlertid ikke at vinde mere end 66 mandater, og de resterende 134 borgerlige mandater kunne derfor enes om at vedtage de "Lappo- eller kommunistlove", der forbød kommunisternes udefra dirigerede, samfundsnedbrydende virksomhed.*32*

Det er og især har været diskuteret, i hvor høj grad denne poltikernes følgagtighed var udtryk for en hel- eller halvhjertet tilslutning til bevægelsen, eller snarere skyldtes frygt for konsekvenserne for statsmagten af en åben kon-

---

32. Lappobevægelsens karakter, og samfundets positive reaktion derpå, fremgår af både dens egen publikation, Arvid Kaján: Lappo-Aktionen, Hangö 1930, og den broschure, *Die Lapua-Bauernbewegung in Finnland 1930 / Le peuple finlandais contre le communisme*, Helsinki 1930, som den tidlihrt flere gange statsminister og senere ærkebiskop (1930-) *Lauri Ingman* (1868-1934) udfærdigede, og som udenrigsministeriet rundsendte til undrende ambassader, -- inklusive den russiske, der dog prompte returnerede den.

frontation. At man altså foretrak at forsøge at tage vinden ud af sejlene for bevægelsen ved at komme den imøde og udtrykke langtgående sympati for dens mål. Da imidlertid Lappofolkene med ingen mindre end landets generalstabschef, Martti Wallenius, godt nok lettere beruset, trækkende i trådene, kom til at begå den fadæse at udsætte republikkens første præsident, K.J. Ståhlberg,[33] for en sådan bortførelse til grænsen, og samtidig udstrakte sin terrorvirksomhed til også direkte at ramme socialdemokrater, begyndte bevægelsen at miste fodfæste i befolkningen og blandt de borgerlige politikere. Nedturen sluttede i fallit, da man i 1932 forsøgte ved et mere eller mindre helhjertet kup at tage magten i det såkaldte Mäntsälä-oprør. På trods af, at den, nu godt nok forhenværende, generalstabschef atter spillede en ledende rolle, faldt dette kup-forsøg ret så ynkeligt ud, da præsident Svinhufvud endelig besluttede sig til at sætte hårdt mod hårdt. Bevægelsen mistede nu sin resterende politiske slagkraft, og den måtte ovenikøbet opleve den tort at se sig ulovliggjort på grundlag af de samme "kommunistlove" den havde tvunget politikerne til at vedtage.

---

33. Fremskridtspartisten Ståhlberg, der siden sin sejr over Mannerheim ved det første præsidentvalg var grundigt upopulær i højrekredse, og som selv, som principfast statsretskender, var indædt modstander af Lappobevægelsen, stillede også op ved præsidentvalget i februar 1931, hvor han tabte med det mindst mulige (149-151) til "Lappo-kandidaten", Svinhufvud. Man har derfor ment at motiveringen for bortførelsen netop var at umuliggøre Ståhlbergs valg.

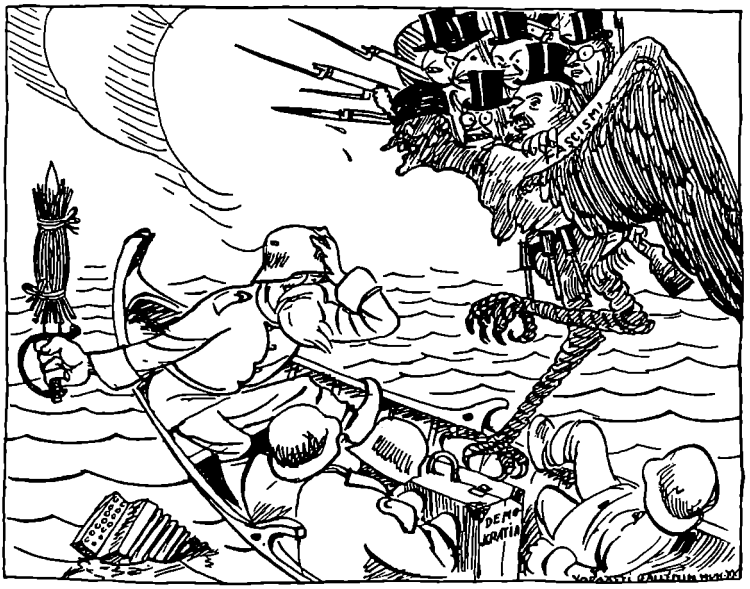

Fig 42. *Det stækkede demokratis kamp mod fascismen i en parafrase over Gallen-Kallelas berømte Kalevala-illustration, sml fig 20, 31 og 32.*

Den Fosterlandske folkebevægelse, IKL, og ægtfinskheden

Lappobevægelsen kan anses for at sætte skel mellem tyvernes og tredivernes ægtfinskhedsbevægelse og sprogstrid.

Allerede inden bevægelsens opløsning, nærmere bestemt, da valget af Svinhufvud til præsident var sikret i februar 1931, begyndte AKS og dets sympatisører dog igen sine udfald mod svenskheden, som de en tid havde afholdt sig fra for ikke at bringe den samling til højre, der skulle sætte kommuni-

sterne ud af spillet, i fare.

En fortrinlig lejlighed kom på den *svenske dag* (6. november) 1932,*34* da svenskerne mindedes 300-årsdagen for Gustav II Adolfs død i det sejrrige slag ved Lützen. Ved en fest de finske studenter havde arrangeret, valgte den kendte forfatter, lyrikeren *Veikko Antero Koskenniemi* (t 1906 *Forsnäs*, 1885-1962) i stedet at fejre 300-års mindet af hakkapelitterne, det finske rytteri, der havde vundet mytisk berømmelse under Gustav II Adolfs indsats i trediveårskrigen. Under hakkapeliternes parole: Hakkaa päälle! (Hug til!) ville Koskenniemi animere til direkte finsk aktion. Finnerne var selv skyld i at der fandtes, hvad han forstod som en svensk separatisme. Man burde nemlig forlængst have afskaffet al højere svensk dannelse i Finland, alt andet ville svække den finske kulturs fremtid. Koskenniemi sluttede opildnende

> Hakkaa päälle! finskheden må tilegne sig hakkapeliterne krigsråb, den korteste og kernefuldeste stridssang historien kender
>
> ...
>
> "Hakkaa päälle! Yliopisto kansalliseksi! Suomi suomalaiseksi!" (Hug til! Universitetet nationalt! Finland finskt!)*35*

---

34. Den "svenske dag" havde været fejret på denne Gustav Adolfs-dagen siden 1908. I årene efter 1932 forsøgte de finske studenter at institutionalisere dagen som "hakkapelitternes dag" for derved at neutralisere dagens indhold for svenskerne. Resultatet blev regulære gadeslagsmål parterne imellem.
35. Rolf Lagerborg: *Ord och inga visor*, Åbo 1945, s 247; Klinge: Studenter och idéer 4, s 186.

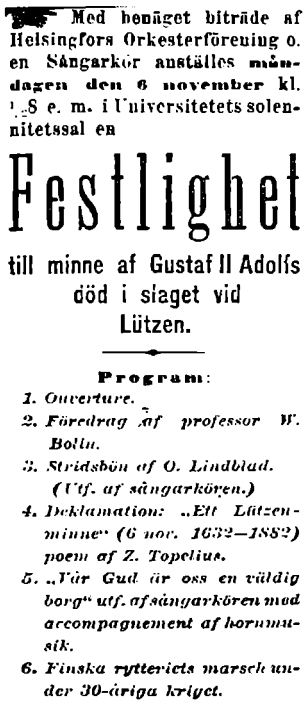

Med benäget biträde af Helsingfors Orkesterförening o. en Sångarkör anställes **måndagen den 6 november** kl. 7 e. m. i Universitetets solennitetssal en

Festlighet

till minne af Gustaf II Adolfs död i slaget vid Lützen.

Program:

1. *Ouverture.*
2. *Föredrag af professor W. Bolin.*
3. *Stridsbön af O. Lindblad. (Utf. af sångarkören.)*
4. *Deklamation: „Ett Lützen-minne" (6 nov. 1632—1882) poem af Z. Topelius.*
5. *„Vår Gud är oss en väldig borg" utf. af sångarkören med accompagnement af hornmusik.*
6. *Finska ryttericts marsch under 30-åriga kriget.*

Biljetter à 2 mk erhållas från och med lördagen den 4 nov. i hrr Edlunds och Holms boklådor samt festdagen vid ingången. Studentbiljetter à 1 mk hos öfvervaktmästar Palenius. (0760)

H:fors Dagblad 4.11. 1882.

Efter Lappobevægelsens opløsning fortsatte de antikommunistiske og halvfascistiske elementer, deres virksomhed i den *Fosterlandske folkebevægelse*, IKL (Isänmaallinen kansanliike). Hvor Lappofolkene først og fremmest havde skuet mod Mussolinis Italien, blev IKL mere influeret af Tysklands nazister. I modsætning til Lappobevægelsen stillede IKL op til rigsdagsvalgene, selvom den nye bevægelse godt nok selv lagde vægt på ikke at være noget parti, men netop en folkebevægelse, folkeviljens manifestation. I dette "parti" var der stadig mange bønder fra Østerbotten, og arven fra Lappo var tydelig, idet der blandt partiets få rigsdagmedlemmer fandtes såvel Vihtori Kosola, hans hjemlige præst fra Lappo og om muligt demagogiske overmand, *Kaarlo Kares (1873-1942)*, samt

Fig 43. *Da man i 1882 fejrede 250 årsdagen for Lützen-slaget havde dagen stadig nationalt samlende symbolværdi. 50 år senere blev den udtryk for den sprogpolitiske polarisering.*

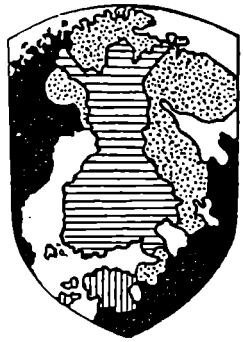

Fig 44 og 45. *Tegneren* (44) *forestiller sig, at AKS og Itsenäisyyden Liitto (selvstændighedsforbundet) går sammen mod for bolsjevikken for at skabe Stor-Finland. Ægtfinskhedsforbundets organ* Aitosuomalainens *symbol* (45) *viser hvilke ekspansionsretninger man der forestillede sig et Stor-Finland kunne komme på tale. Udover Øst-Karelen, det kvænske område i Norge, svensk Norrbotten, det ingriske område ved Leningrad. Med Estland kunne man så stå i statsforbund.*

rektoren for Lappo-gymnasium, *Hilja Riipinen* (1883-1966), der måtte kappes med pastor Simojoki om at være bevægelsens mest indædte fanatiker. Men ellers var det ikke længere de traditionelle lappofolk der dominerede. Snarere var det nu den lavere middelklasse, med akademikere i spidsen, der stod frem. Dette bragte naturligt partiet nærmere AKS. Partiet søgte nu ikke -- og fik heller ikke -- støtte fra de svenske østerbotninger. Ægtfinskheds-bevægelsen kunne derfor nu inden for IKL atter koncentrere opmærksomheden på sprog- og nationalitetspolitikken.

IKL-bevægelsen organiserede sig med lokale grupper inden for alle kommuner og disse grupper skulle atter stå under

skolede ledere og havde på det lokale plan til opgave at "ernå absolut bestämmanderätt för de fosterländska medborgarna såväl i det politiska som i det kommunala livet" og som bevægelsens vigtigste politiske mål sattes:

> 1. Alla finska stammar böra sammanslutas till ett stort Finland på basen av folkens självbestämningsrätt.
> 2. Finsk medborgare är blott den medlem av folket, som erkänner sig tillhöra vårt folk med gemensamma blods-, ödes- och kulturband.
> 3. Blott finsk medborgare har rätt att besluta om rikets och samhällets angelägenheter och lagar.*36*

Hvor punkt 1 tog sigte på at virkeliggøre drømmen om et Stor-Finland,*37* var begge de øvrige punkter vendt mod det eksisterende Finlands svensktalende befolkning, der altså skulle fratages deres medborgerrettigheder, hvis de ikke omvendte sig til at blive ægtfinner.

Den fornyede ægtfinske agitation fik til følge, at de to borgerlige finske partier, det Nationale Samlingsparti og især Agrarpartiet, der efter rigsdagsvalget 1930, nu for eneste gang i republikkens historie havde flertal sammen i rigsdagen, nu igen radikaliserede deres sprogpolitik. Agrarerne optog således i begyndelsen af 1932 på sit program en grund-

---

36. Citeret efter Rolf Lagerborg: *Ord och inga visor,* s 274.
37. At Stor-Finland, der kun ville kunne realiseres efter en krig mod Sovjetunionen, således udtrykkeligt blev et punkt i et partiprogram, og dette parti ved det følgende valg, i valgforbund med et af de "gamle" partier, Samlingspartiet, kom i rigsdagen med 14 mandater, varslede ilde for den finske stats fremtid. Hvilke politiske mål Sovjetunionen end har haft i efteråret 1939, og det finder vi først ud af, når de sovjetiske arkiver åbnes, så har Sovjetunionen haft al mulig grund til at betvivle Finlands vilje til at forsvare sit territorium mod et tysk angreb over dette mod Leningrad og Sovjetunionen.

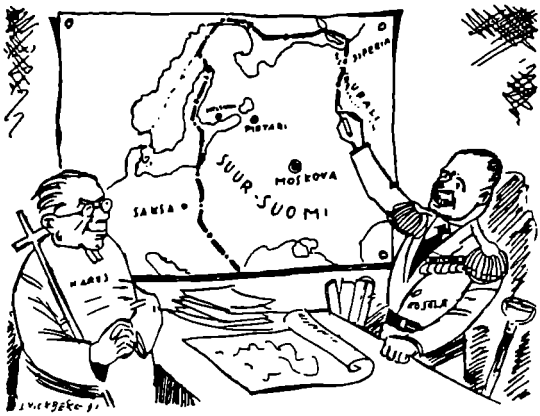

Fig 46. *Lappo- og siden IKL-lederne Vihtori Kosola og hans præst hjemme i Lappo, Kaarlo Kares fantaserer i denne satire fra 1931 over hvor de skal sætte grænserne for det kommende Stor-Finland.*

lovsændring, hvorved paragraffen om det svenske sprogs status som landets andet officielle sprog skulle slettes, ligesom tosprogetheden i Rigsdagen, som især agrarpolitikere led under, skulle ophæves.

Dette var dog fortsat ikke realistisk politik, da der på grund af grundlovens forskrifter fortsat ikke var udsigt til, at 2/3 dels flertal kunne opnås mod socialdemokraternes og det Svenske folkepartis samlede mandattal. Derfor koncentrerede de to partier sig istedet om ligesom i tyverne, at fremme det finske sprogs stilling på områder, hvor det ikke berørte forfatningens bestemmelser.

Øverst på programmet kom derfor igen -- og nu for alvor -- spørgsmålet om Helsingfors Universitets fuldstændige for-

finskning. Skønt flertallet af studenter forlængst var finsksprogede var den relative svenske dominans blandt lærere og især professorer fortsat stor. For de finsk-nationale studenter, der ikke havde øje for eller overblik over den ikke ubetydelige forfinskning, der rent faktisk, så at sige på naturlig vej, var sket i lærerstaben, så den svenske overvægt i uddannelsessystemet ud som en evighedsgaranti for svenskhedens dominans i kultureliten.

Imidlertid lykkedes det ikke de to borgerlige finske partier, da det kom til stykket, at mobilisere alle deres medlemmer for det fælles forslag til en ny universitetslov man havde fremsat. Denne kunne derfor ikke vedtages. Ved det følgende valg i 1933 mistede de to partier flertallet, og skønt IKL i valgforbund med Samlingspartiet nu kom ind med sine 14 mandater, kunne det ikke opveje den samlede borgerlige tilbagegang til fordel for Socialdemokratiet.

I den nye rigsdag kunne der takket være socialdemokraternes fremgang ikke lovgives mod den svenske minoritet.

Demokratiets ophævelse som ægtfinskhedens løsen

Det fik dog ikke ægtfinnerne til at give slip på universitetsspørgsmålet. Tværtimod øgede studenterne nu med en støjende kampagne trykket på Rigsdagen. Medens den for borgerlige finske politikere at se "unaturlige" alliance mellem det i visse henseender ultra-konservative Svenske folkeparti og So-

cialdemokratiet fik endog centralt placerede personer til at true med, at landets demokratiske system burde ophæves, således at man endeligt kunne gøre landet finsk. Universitetets prorektor og under krigen statsminister, *Edwin Linkomies* (til 1928 *Flinck*, 1894-1963) skal i begyndelsen af 1934 have sagt

> at inden Finlands folk gør slut på demokratiet i dette land, så kommer ingen national, ensproget finsk stat tilstand.*38*

Ja selv den af eftertiden så ansete parlamentariker, Urho Kekkonen, der som vi så havde været ledende i AKS, inden han sammen med flere andre forlod Selskabet, da dette efter det mislykkede Mäntsälä-kup valgte at solidarisere sig med kupmagerne, så sig senere i 1934 foranlediget til at true den svenske minoritet med en i bedste fald midlertidig ophævelse af demokratiet, således at finskhedssagen endelig skulle kunne finde sin løsning:

> "det bör sålunda sägas rent ut, att om demokratin inte inom rimlig tid förmår avgöra finskhetens sak, finns det intet skäl att förhindra uppkomsten av ett sådant statsskick, som avgör detsamma. Fastän det vore någon lära, som sätter sin lit till diktaturen, blott den är fri från främmande ursprung, är det inte troligt att det finska folket därav toge skada till sin själ, ty sedan det nödvändiga och oundgängliga inträffat, skall det finska folket nog göra slut på diktaturen".*39*

---

38. Rolf Lagerborg: *Ord och inga visor*, Åbo 1945, s 265. Linkomies blev senere under fortsættelseskrigen statsminister og var som sådan en af dem som russerne efter krigen forlangte draget til ansvar for krigen, hvilket indbragte ham en dom på fem og et halvt års fængelse.
39. Citeret efter Rolf Lagerborg: *Ord och inga visor*, s 395; den finske tekst hos Pekka Kalevi Hämäläinen: *Kieli-taistelu Suomessa 1917-1939*, Porvoo 1968, s 219 (Urho Kekkonen: *Demo-*

Det kan ikke undre, at Kekkonen, der godt nok var begyndt at distancere sig fra de fascistiske bevægelser i Italien og Tyskland, i 1930erne betragtedes som "svenskätare av stora mått". At Kekkonen-skribenter har foretrukket at lade et stort antal udgivelser af breve, taler og analyser af og om Kekkonen tage sit udgangspunkt i 1936, da Kekkonen blev rigsdagsmedlem og snart efter minister er heller ikke så mærkeligt.*40* Kekkonen selv går i sine erindringer på kattefod såvel om denne sin pamflet, *Demokratiets selvforsvar*, som om sine øvrige ungdommelige aktiviteter.

På omtrent samme linie som Linkomies og Kekkonen stod den ansete og indflydelsesrige V.A. Koskenniemi, der blandt andre udmærkelser opnåede at blive vicepræsident for det i 1941 af Goebbels stiftede *Europæiske forfatterforbund.41* I sin pamflet fra 1935, *Den finska språk- och kulturfrågan*, formulerede han det således, at det var ønskeligst "att förfinskningen av vår svensktalande bildade klass kunde ske på

---

kratian itsepuolustus (Demokratiets selvforsvar), Porvoo 1934, s 78-79, genudg. i Tuomas Vilkuna (udg): *Urho Kekkonen: Puheita ja kirjoituksia* IV: *Demokratia ja perusoikeudet*, Tapiola 1973). Som præsident holdt Kekkonen en menneskealder senere (15.2.1961) en radiotale *Alle er vi finner* (Kaikki me olemme suomalaisia), hvori han netop understregede, at titlens udsagn ikke blot gjaldt kommunister og socialdemokrater, der heller ikke var blevet anset for rigtigt *fosterlandske*, af Kekkonen og ligesindede i 1920-30erne men også den svenske del af landets befolkning, jvf *Suomen Sana* (Det finske ord) 10, Porvoo 1964, s 113-16.

40. En stor del af *Kekkoniana* er skrevet af en beundrende venneskare, som det ofte gik forbløffende godt under Kekkonens lange præsidenttid.

41. Denne oplysning må man lede forgæves efter i finsksprogede opslagsværker efter krigen. Forbundets præsident var ellers den yderst velrenommerede (også efter krigen) forfatter, *Hans Carossa* (1878-1956). Det var godt nok en ære Caros-

frivillighetens väg" (kursiv, JL), og at denne dannede klasse, der "som bekannt till största delen har sitt ursprung i Finlands finsktalande folk ånyo blev livligt övertygad om denna samhörighet". For at nå dertil så Koskenniemi ingen anden løsning end, at kravet på statsuniversitetets forfinskning nu måtte virkeliggøres. Den finske kulturarbejder burde kunne føle, "att han tillhör en livskraftig kulturgemenskap, som moralisk uppbäras av ett helt, odelat folks aktning".*42*

Kravet om universitets forfinskning intensiveres

I 1934-35 forsøgte Rigsdagen dog påny på demokratisk vis at finde en løsning på universitetsproblemet. Flere forskellige modeller, der skulle kunne tilfredsstille både de ægtfinske studenter og svenskerne, eller i det mindste få socialdemokraterne til støtte det, var til drøftelse: det blev således foreslået at henlægge al svensk universitetsundervisning til det hidtil private Åbo Akademi, hvilket dette ikke gik med til, eller oprette et særligt svensk universitet i Helsingfors. Mens forhandlingerne stod på anstiftede de finske studenter, -- særligt var det de humanistiske studenter, der følte problemet presserende, -- vinteren igennem store

---

sa ikke havde bedt om; men for ham var det ikke så let en situation at komme ud af, som det ville have været for Koskenniemi.
42. V.A. Koskenniemi: *Den finska språk- och kulturfrågan*, udg. af *Suomalaisuuden liitto*, Helsingfors 1935, s 4-8.

agitationsmøder landet rundt med kravet om Helsingfors universitets totale forfinskning. Møder der ofte udviklede sig til voldelige optøjer.

Et ankepunkt studenterne fremførte var, og havde i generationer været, at der ofredes proportionalt langt mere på den svensktalende befolknings højere uddannelse end på den finsktalendes, og det var indiskutabelt korrekt. Der var blot det ved det, at selv om man reallokerede midlerne ville man ikke kunne reallokere menneskematerialet tilsvarende. Man

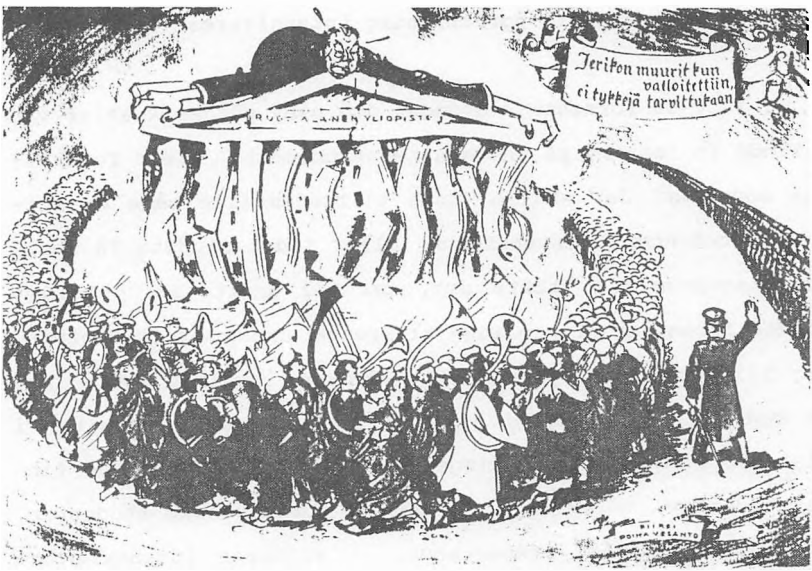

Fig 47. I denne "blæksprutte"-tegning fra julen 1933 skildres hvorledes de finske studenter søger at få det "svenske" universitets mure til at vakle med hujen og hornmusik. Teksten lyder "da Jerikos mure indtoges behøvedes ingen kanoner".

ville ganske enkelt ikke kunne stampe tilstrækkeligt med finsktalende studenter sammen, til at man kunne erstatte de svensktalende, der da skulle udelukkes. Dertil behøvede man en veritabel social revolution, idet det nu engang var fra de svensktalende miljøer en stor del af studenterne endnu nødvendigvis måtte rekrutteres. Da de ægtfinske studenter var alt andet end socialt revolutionære -- faktisk beskyldtes svenskerne netop i denne forbindelse for at "ha äventyrat vårt lands livsbetingelser t.ex. genom att i riksdagen giva sig i lag med kommunisterna [i.e. socialdemokraterne, JL]"[43] -- var deres holdning på dette punkt temmeligt selvmodsigende. Til grund for den ægtfinske holdning lå dybest set en fejltolkning af det fundamentale spørgsmål, om man var svensktalende, fordi man tilhørte et bestemt socialt miljø, eller om man tilhørte et bestemt socialt miljø, fordi man var svensktalende. Forenklet sagt var det første nærmest tilfældet. Men ægtfinnerne var overbeviste om at det forholdt sig modsat; og at alle sociale og nationale problemer derfor ville blive løst sammen med de sproglige.

Havde de finske studenter fået deres synspunkter igennem ville resultatet imidlertid blot være blevet, at der ville være sket et fatalt fald i den samlede kundskabsmængde i Finland. Et tab det ville have taget lang tid at erstatte. Det var i princippet et synspunkt som Lauri Ingman havde givet

---

43. Jvf *Språkfrågan vid Helsingfors Universitet. Några synpunkter* (udg af den finske studenterforening i anledning af den Nordiske universitetsadresse, jvf ndf), Helsinki 1935, s 14.

udtryk for allerede i 1920erne, på et tidspunkt da han alternerede mellem posterne som stats- og undervisningsmininister. Da betegnede Ingman ligefrem ægtfinskhedsbevægelsen som stort set humbug, fordi de ægtfinske studenter, der så hårdt drev på med universitetets forfinskning, alene interesserede sig for at deklamere, mens den første forudsætning for at kunne forfinske univsersitetet var, at de lod sig uddanne til forskere, der kunne besætte de nødvendige stillinger; men det interesserede ikke de ægtfinske studenter. Samme tanker fik et endnu skarpere udtryk i 1932 af botanik-professoren *Kaarlo Linkola* (1888-1942), senere i årtiet universitetets rektor: "en hänsynslös kult av inkompetensen bedrives i den finska nationalismens namn".*44* -- Den fortsatte stille samfundsudvikling har siden gjort meget til at disproportionen mellem midlerne til svensk og finsk uddannelse løbende har ophævet sig selv.

I denne pressede situation præsterede svenskheden sin sikkert mest imponerende manifestation i form af en protestadresse med ikke mindre end 154.000 underskrifter (ud af en befolkning på ca 340.000)*45* mod regeringens nye lovforslag, der ville svække det svenske sprogs stilling ved universite-

---

44. Refereret og citeret efter Matti Klinge: *Studenter och idéer* 4, s 141, 147.
45. Ægtfinskhedsekstremisten, senere etnologiprofessor og nu akademiker, *Matti Kuusi* (*1914) var ikke sen til mistænkeliggøre adressen, da han i en tale ved en studentersammenkomst i januar 1935 fandt "baronbrigadens finlandssvenskhet" lige så rørende "som tjänstflickans i Åbo, Suoma Sanelma Salminens [mere finsk kan et navn knapt være], hon som skrev på svenskarnas adress -- med sin matmors handstil", citeret efter Matti Klinge: *Studenter och idéer* 4, s 196.

tet, omend ikke helt fjerne den svenske undervisning. Adressen fulgtes kort tid efter op med en række adresser fra videnskabsmænd i de øvrige nordiske lande, indleveret til Finlands derværende ambassader. Heri advarede man om, at en svækkelse af det svenske sprogs stilling ville indebære et alvorligt tab for det nordiske kulturfællesskab.

Den nordiske adresse blev af de svensktalende betragtet som en sejr. Men på de finsksindede virkede den, ikke overraskende stærkt ophidsende. Den betragtedes både som "bestilt" af de svensktalende og som en for finnerne nedværdigende indblanding i finske forhold. Imidlertid var der i Finland fra den russiske tid tradition for at søge international støtte fra prominente personer i Europa; og allerede året efter var en stor-finsk delegation på rundrejse i Europa for at finde tilsvarende støtte til sine krav på Sovjetunionen angående forholdene i Øst-Karelen og Ingermanland. Dette gjorde det vanskeligt for ægtfinnerne at finde et ben at stå på.

Hvor vidt adressernes virkning i sidste instans har været positiv, set fra underskrivernes side, kan være vanskeligt at afgøre. Men en kendsgerning er at den tidligere statsminister (1918) og nu leder af det Nationale Samlingsparti, *Juho Paasikivi* (t 1885 *Hellsten*, 1870-1956), i en tale to dage efter adressernes aflevering erklærede, at de finsksprogede i denne sag burde være mere ædelmodige over for de svenske; man kunne godt spendere den ekstra million, der skulle til at tilfredsstille finskhedens behov og samtidig

"göra rättvisa, t.o.m. utan att allt för njuggt utmäta den" over for de svensktalende.*46* Nogen Paasikivi-Kekkonen-linie i dette spørgsmål var der med andre ord ikke tale om i 1934.

Selv en hærdet finskhedsforkæmper som kunstfilosoffen *Kaarlo Laurila* (1876-1947) bidrog i 1934 (på svensk 1935) med et vægtigt indlæg i universitetsdebatten, der forsvarede bevarelsen af en svensk universitetsundervisning ved Helsingfors universitet, måske ikke helt i det omfang svenskerne ønskede. Men Laurila så det ikke blot som en retfærdighedsgerning over for svenskerne, men også som gavnligt for landet som helhed, både internt og i dets forhold til udlandet.*47*

Givet er det, at det regeringsforslag, der sidst var til forhandling i rigsdagen var mere svenskvenlig end de første. Det var da også ægtfinnerne, der under de nu uendelige diskussioner om universitetsforholdene i Rigsdagen ved en filibusteraktion (hvor blandt andet Lappo-præsten, Kaarlo R. Kares, med en tale på 3 timer og 36 minutter viste, at det på den kant ikke blot var næven men også ordet man havde i sin magt) lykkedes at forhindre gennemførelsen af denne moderate universitetslov.

Hvor farlig en karakter den ægtfinske bevægelse på dette tidspunkt antog, kan man få en fornemmelse af, ved at høre en af de yderligtgående agrarpolitikere, den som astronom og

---

46. Citeret efter Olof Mustelin, *De nordiska universitetsadresserna 1934*, s 64; talen publ. i J.K. Paasikivi: *Paasikiven linja* II, Porvoo 1962, s 64.
47. K.S. Laurila: *Språkfrågan vid Helsingfors Universitet.*

Fig 48. *I finsk nationalfølelses fulde flor var der ingen grænser for hvad der kunne anskues fra en national synsvinkel. Her ses to avisannoncer, den øverste en mere traditionel annonce for flag:* Det Finske blåhvide flag til et hvert finsk hjem! Fædrelandets hæder og nationalfølelsens højnelse forpligter os til at forstå vort blåkorsflags betydning. *Den nederst opfordrer kvinder, der er stolte over deres nationalitet kun at anvende hjemlandets produkter:* Alle Finlands kvinders specialforretning er Fanny Niemelås korset- og undertøjsfabrik. *Er det nationale budskab ikke et tilstrækkeligt salgsargument lokkes med yderligere mulighed for 10% rabat.*

geodæt internationalt kendte professor, Veikko Heiskanen, replicere under rigsdagsforhandlingerne, at han havde svært ved at skelne en svensk fra en jøde.*48* En sammenligning der siden ofte skulle forekomme i den nazistinficerede del af ægtfinsk retorik.*49*

Finner, der åbent viste, at de havde sympati for det svenske standpunkt, blev naturligtvis sværtet til. Et af de kendteste tilfælde var forfatteren *Frans Eemil Sillanpää* (1888-1964), der allerede havde vist stor civilkurage under retsopgøret mod de besejrede røde efter borgerkrigen. Nu måtte han, efter trofast at have talt for en rimelig behandling af svenskerne, opleve at præsten og nu også rigsdagsmanden for IKL, Elias Simojoki, beskyldte ham for, at han "smutsade sitt eget fosterland genom att rikta söta ord över Bottniska viken för att skaffa sig svenska nobelpris".*50* Han fik faktisk nobelprisen i 1939, men da havde situationen ændret sig radikalt, og kun få kritiske røster lod sig høre.

---

48. Citeret efter Pekka Hämäläinen: *Nationalitetskampen och språkstriden i Finland 1917-1939*, s 219.
49. Det overrasker mindre, at *Ajan Suunta*, talerør for IKL i 1943, da der blev sat en stopper for indførelse af svenske tidsskrifter, mødte dette indgreb med sin fulde billigelse, idet man fandt, at de ødelagde det finske folks moral, og "allerede før krigen var denne flod af jødisk smudslitteratur alt for stor", jvf Rolf Lagerborg: *Ord och inga visor*, s 213. Bemærkelsesværdigt er imidlertid, at Kustaa Vilkunas censur ikke greb ind overfor *Ajan Suunta*, jvf ndf s 187 n 1.
50. Citeret efter Pekka Hämäläinen: *Nationalitetskampen i Finland 1917-1939*, s 205.

Sprogstriden trappes ned

Trods sådanne stemninger, der nok havde større tilslutning ude i landet end i rigsdagen, reddede det finske demokrati og dermed den svenske minoritets stilling sig gennem 1930ernes krise. Man bør imidlertid erindre sig, at det var de mest artikulerede kredse, studenter og akademiker særligt inden for de humanistiske fag, der blæste i basunerne, mens et "tavst" flertal kun gav sig til kende ved stemmeurnerne. Med gode økonomiske konjunkturer efter verdenskrisen havde folk som flest andet at tage sig til end at skændes om hvilke sprog, der måtte anvendes ved universitetet.

I 1937, med præsident Svinhufvuds afgang, kom så socialdemokraterne, efter et decennium i opposition, i regeringskoalition med Kekkonens parti, agrarerne, i den første "rødgrønne" koalition. Dermed neutraliseredes agrarerne sprogpolitisk, idet undervisning på modersmålet for socialdemokraterne stod som en retfærdighedssag -- også på universitetsplan, hvorfor videre forfinskningsbestræbelser blev afvist.

Striden om Helsingfors Universitet fortsatte godt nok med at ophidse sindene i 1930ernes slutning. Men nu var der ikke længere tale om dets totale forfinskning, men om hvorvidt universitetet skulle have 12 eller 17 svensksprogede professurer. Hvilket i alle tilfælde var utilfredsstillende for svenskerne, idet et fuldstændigt universitetsstudium på

svensk da ikke længere ville være muligt, hvorved svenskerne kunne anse, at Regeringsformens § 14 om "enahanda grunder" på det kulturelle område ikke længere var opfyldt.

Paasikivi, nu afgået fra ordførerposten i Samlingspartiet, sad fra 1936 som ambassadør i Stockholm, hvorfra han bearbejdede sine landsmænd for, at de skulle finde en for svenskerne rimelig løsning, således at dén nordiske nyorientering i Finlands udenrigspolitik, der blandt politikerne var ved at være bred enighed om, ikke hele tiden skulle undermineres af striden om dette relativt uvigtige spørgsmål. Agrarerne i regeringen, ikke mindst dens indenrigsminister, Urho Kekkonen, fandt det dog vanskeligt, at tage flere svenske professurer ind i lovforslaget end de kunne slippe af sted med. Kompromisset i 1937 foreskrev 15 svenske professurer. Den udtalte svenske utilfredshed hermed gjorde det nok lettere for ægtfinnerne blandt agrarerne at acceptere denne løsning, der trods alt lå endnu længere fra ægtfinnernes fordringer. Problemet med universitetet skulle da også først finde sin endelige løsning med universitetsloven fra 1947, da ægtfinskhedsbevægelsen syntes en død sag.

Svenskheden i sprogstriden

Mere end Paasikivis modererende indflydelse på sit parti og sine landsmænd var det dog nok først og fremmest det socialdemokratiske parti, som den svenske minoritet kunne takke

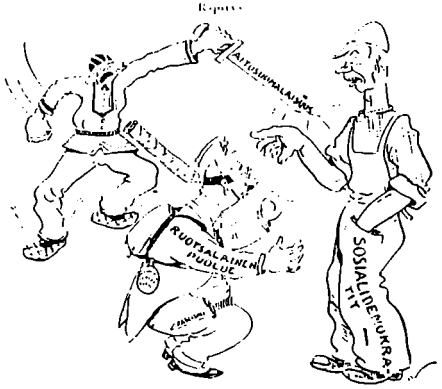

Fig 49. *I denne satire skildrer A. Liuksiala (*1903, † 1906 Meurman) hvorledes den lille fascistinficerede svensker under truslen fra den ægtfinske kæmpe skrifter sine synder for en skeptisk socialdemokratisk arbejder. Socialdemokraten: Om du ikke ophører med din snak om Musso- og linie, beskytter jeg dig ikke mod sværdets hug. Svenskeren på knæ: Undskyld bror! Tror du jeg skulle ville give afkald på dit kammeratskab? Endnu kan vi vel lave nogle studehandler sammen til Finlands lykke?*

for, at det faktisk lykkedes at bevare sprogets stilling stort set uantastet gennem 1930ernes storme.

Men også svenskhedsbevægelsen var fortsat aktiv. Især var man på vagt overfor "nationale frafald", der af mange opfattedes som forræderi mod "folkestammen". Paradoksalt nok måtte særligt de svensktalende, der gik ind i Socialdemokratiet, stå for skud. For mange svensktalende, der havde spillet en fremtrædende rolle blandt de hvide i Borgerkrigen og senere i Lappobevægelsen, forekom alliancen med socialdemokraterne ligeså unaturlig, som den gjorde det for de borgerligtsindedee finsktalende, og den således påtvungne afhængighed af socialdemokraterne sås som ikke så lidt nedværdigende.

Selv om deres aktivitet ikke kunne få samme vægt i mediebilledet som ægtfinnernes antog svenskhedsapostlenes virksomhed i slutningen af 30erne dog en sådan intensitet, at en finlandssvensk iagttager i 1945 ligefrem kunne tale om eksistensen af en "sudetsvenskhet" i Finland i 1930erne.*51*

En reminisens af fortidens racetænkning skimter endnu frem i en skolestil, et tænkt brev til en ukendt svensk soldat om forholdene på hjemmefronten, som den femtenårige Olof Ruin skrev under krigen med Rusland og genlæser med en vis forfærdelse 45 år senere. I denne stil spekulerede han over forholdet mellem landets to "folkestammer":

> Finnarna kunna ha råd att ha en passiv folkgrupp, men var och en som talar vårt tungomål måste förstå, att han är tvungen att betyda mångdubbelt mer än en finsk kamrat, för att den svenska stammen i Finland skall erhålla kraft att värna sin självklara levnadsrätt.

Samtidig har krigen lært ham, at

> Ur de finska leden stiger det fram duktigare och kraftigare män än ur våra. Det är naturens lag att ett yngre kulturfolk skall uppvisa fysiskt mer utvecklade individer än ett äldre. Då är det äldre folket tvunget att på det andliga området göra sig gällande och det har svenskarna förvisso gjort hittills.*52*

Er den unge Ruins opfattelse præget af en vis undergangsstemning på svenskhedens vegne, så oser til gengæld *Hugo Ekhammers* (til 1930 *Ekholm*, 1880-1955) epopée *Det forntida*

---

51. Börje Colliander: *"Finländsk". Ordet och begreppet*, s 107.
52. Olof Ruin, *Spänningar. Finland speglat i en familj*, s 115.

Östersverige och Svenskdomen, et senfødt kuriosum fra krigens sidste år (1944) af "østsvensk" selvbevidsthed, men så var han også flyttet til Sverige, da han udgav det.

Fascisme og sprogstrid i trediverne: Sammenfatning

Overfladisk set domineres de første årtier af Finlands historie som suveræn stat, som man har kaldt den *første republik*, af sprogstriden og de mere eller mindre fascistiske bevægelser. For at forstå deres rolle i finske historie må man først forsøge at sætte dem lidt i perspektiv, og man kan i den forbindelse gøre følgende refleksioner.

1) Når man skuer tilbage til 1930ernes politiske storme, kommer man nemt til udelukkende at anskue sprogstriden som noget blot negativt. Man må imidlertid ikke overse, at mens de øvrige "randstater" og Polen, der alle vandt deres selvstændighed efter den Russiske Revolution, i 1930erne måtte se sine demokratiske systemer afløst af mere eller mindre åbenlyst fascistiske diktaturer, så overlevede det finske demokrati, med kun få indskrænkninger. Dette skyldes sikkert ikke blot traditionen i Finland for folkelig medvirken i afgørelsen af politiske problemer. Det har givetvis også spillet en rolle, at sprogstriden skabte en splittelse i anskuelser, der gik på tværs af de pro- og antidemokratiske strømninger, der ellers kunne være blevet demokratiets endeligt. De svensktalende udgjorde nemlig, som det også er antydet i fremstil-

lingen, måske det bedste rekrutteringsmateriale for fascistiske bevægelser. Det ses af den brede tilslutning Lappobevægelsen fik, da den først erklærede sig neutral i sprogstriden. Men da først Lappo-bevægelsen var en saga blot, gjorde sprogstriden svenskerne afhængige af socialdemokraternes støtte til at bevare deres minoritetsrettigheder. Nu blev det store flertal af de svensktalende i 1930erne i stedet en stabil støtte for demokratiet, skønt alliancen med socialdemokraterne, som sagt, forekom mange såvel svensk- som finsktalende unaturlig, hvilket igen kun øgede hadet til svenskerne blandt de mest yderligtgående finsknationalister.

Det er derfor næppe for meget sagt, at Finland kan takke sprogstriden og den stabiliserende faktor, som det store socialdemokrati var, for, at landet kom gennem tredivernes storme uden en total splittelse enten mellem sproggrupperne på den ene eller de sociale klasser på den anden side, med de konsekvenser en sådan splittelse kunne have fået ikke blot for landets kulturelle og økonomiske udvikling, men for landets hele eksistens.

2) Man kan iøvrigt spørge sig om sprogstriden ikke under alle omstændigheder var uundgåelig, uanset hvor positivt stemte svensk- og finsktalende ellers kunne tænkes at have været mod hinanden.

Finland har i dette århundrede ligesom de øvrige skandinaviske lande, og for så vidt den industrialiserede verden i almindelighed, gennemgået en samfundsudvikling, der for altid har gjort slut på det stort set statiske samfund, der har

præget landet i historisk tid. Et samfund hvor det kun var et forsvindende fåtal der ikke fulgte i fædrenes fodspor geografisk såvel som erhvervsmæssigt. Kun få kunne derfor komme i konfrontation med andre samfunds- og sproggrupper.

Den udvikling, der derefter skete, skabte en hidtil uset social udjævning, der, med nogle årtiers forsinkelse for Finlands vedkommende, fremkaldte en afvandring fra land til by. Dette skabte på den ene side en i historisk tid uset sammenblanding af sproggrupperne, og på den anden et stort behov for en tilgang af folk i adminstration og serviceerhverv, der ikke som hidtil kunne dækkes af svensktalende, i et milieu, hvor de relativt få nyankomne finsktalende let og naturligt havde kunnet assimileres blandt de svenske.

Under disse nye forhold var det uundgåeligt, at finsktalende ikke blot måtte trænge ind på hidtil svensk dominerede områder, men også at de måtte blive det bærende element i det moderne samfund. Derfor var en konfrontation mellem et ekspanderende finsk og et retirerende svenske element uundgåelig, og man kan for såvidt dårligt forestille sig at den, tidsånden taget i betragtning, skulle have kunnet forløbe under mere fredelige former end den faktisk gjorde.

At accelerationen i denne samfundsudvikling ydermere sammenfaldt med, at landet blev selvstændigt, kan kun have bidraget til at skærpe konflikten. Var sprogstriden således troligtvis uundgåelig kan man spørge sig om den fremmede eller hæmmede den sociale udjævning. Hvad betød mest: den finske mobilisering eller den svenske forskansning bag hævd-

vundne positioner?

3) De ægtfinske taler og skrifter fra denne tid giver let det indtryk, at når forfinskningen af landet af mange blev drevet så hårdt, så var det mere end noget andet for at markere at landet nu var selvstændigt. Havde man ikke gjort det kunne man mistænkes for at ligger under for påtrykning udefra. Sådanne synspunkter var særligt fremtrædende efter den såkaldte Nordiske universitetsadresse i 1934. At en sådan finsksindet selvhævdelse, med dens kombination af *sveco-* og *russophobi,* ikke tjente landets storpolitiske interesser i mellemkrigstidens Europa, kan der ikke være tvivl om. En af de få klarsynede, der så dette og også vidste, hvor ansvaret skulle placeres, var forfatteren F.E. Sillanpää, der ifølge *Hufvudstadsbladet* i 1934 udtalte

> ... Vi lämnas ensamma, ensamma mellan östern och västern. Detta ha vi Finlands ungdom att tacka för.

Fra IKLs organ, *Ajan Suunta*, indbragte det Sillanpää denne svada

> Det finska folket tolererar i intet fall en så grov kränkning av vår nationalitet inför utländskt forum [dvs via det finlandssvenske Hufvudstadsblad, JL] som det anförda.*53*

Den mentale mekanisme der lå bag dette har i efterkrigstiden haft sin modsvarighed i diskussionen om landets mulige *finlandisierung*, hvor især det vestlige udland næsten har

---

53. Citeret efter Rolf Lagerborg: *Ord och inga visor*, s 336-37.

krævet en manifesteret demonstrationspolitik af Finland vis-à-vis Sovjetunionen, hvad enten det objektivt set skulle have tjent landets interesser eller ej, blot for at demonstrere, at sovjetafhængig var Finland i hvert fald ikke. At sådanne tankegange kun har fundet ringe genklang blandt ansvarlige finske politikere viser, at der i Finland efter 1920-30ernes politiske udskejelser er fremvokset en ikke ubetydelig statskløgt i takt med, at det unge Finland voksede til. En udvikling, der kan personificeres i Urho Kekkonens udvikling fra ægtfinsk fanatiker til politisk realist, i den principfaste Paasikivis fodspor, som statsminister og præsident. Det var imidlertid en kløgt, der måtte betales dyrt på det Karelske næs og de øst-karelske slagmarker.

Kontrasten mellem de politiske strømninger, der prægede 1920-30erne, den skarphed hvormed konfrontationerne foregik, og så den efterfølgende periodes stræben mod en konsensuspolitik, et modeord i dagens Finland, er spektakulær.

Fig 50. *I dag tales alment om Paasikivi-Kekkonen-linien. Men det forekom ikke alle lige indlysende rigtigt, da Kekkonen i sin valgkampagne i 1956 lancerede den. Politisk var det sikkert et mesterligt træk, men menneskeligt vandt han ikke på det. Ved kampagnen i 1950 lod Kekkonen endog forstå, at han egentlig var Paasikivi-liniens arkitekt, hvilket i høj grad forargede Paasikivi, der havde stået for denne politiske linie endnu medens Kekkonen var barn.*

IV

FORSONINGEN

Anden verdenskrig skaber samling

I slutningen af 1930erne skabte den truende internationale udvikling imidlertid en begyndende samling på tværs af gamle modsætninger. Finland var begyndt at orientere sin udenrigspolitik mod Skandinavien og sprogpolitikken forsvandt gradvist fra de toneangivende borgerlige finske partiers programmer.

Da Vinterkrigen brød ud kunne således både Borgerkrigens højre- og venstrekræfter (til russernes åbenbart store og i hvert fald ubehagelige overraskelse) og de finsk- og svensksindede forsones. Mange finner -- ikke mindst dem ved fronten -- oplevede Vinterkrigen og Fortsættelseskrigen som bevis på, at man trods landets to sprog var ét folk. En "språkfredskommitté", der blev nedsat i maj 1941, fik til opgave at glatte vejen for denne forsoning. -- Rungede end parolerne på begge sprogfløje højere og højere, så skyldtes det mest, at der nu blev længere og længere mellem de få, der lod sig råbe op.

Vel fortsatte bag fronten den tidligere kreds om Kekkonen krigen igennem med aktiviteter i den gamle gænge. Censu-

ren under *Kustaa Vilkuna* (1902-80), god-ven med Kekkonen og fra 1959 et af de 12 medlemmer af Finlands Akademi, tillod ved flere lejligheder antisvenske udtalelser at komme på tryk, men stoppede svenske forsøg på at tilrettevise.*1* I det hele taget udgjorde dette censurvæsen et lidet glorværdigt kapitel i finsk krigstidshistorie.*2*

---

1. Således lod Vilkuna i 1943 en antisvensk-artikel af den berygtede Veikko Heiskanen "slippe" igennem i det meget læste og politisk indflydelsesrige *Suomen Kuvalehti* (Finsk billedblad [men mere i stil med Time/News Week end vort Billedblad]), hvori også *Pekka Peitsi* (Kekkonen) var en yndet og flittig skribent. Efter krigen indrømmede Vilkuna at der var begået en fejl. Men medens det stod på blev polemik fra svensk side i anledning af Heiskanens artikel ikke tilladt, jvf John Österholms og Vilkunas indlæg i *Nya Argus* 38, Helsingfors 1945, s 204, 227. I 1943 fik Helanen i en radieret tale en passus igennem om, at de svensktalende i mellemkrigstiden kun halvhjertet havde været med i Finland, jvf Klinge, *Studenter och idéer* 4, s 234.
2. Som formand for kommiteen til forberedelse af krigsansvarighedsrettergangen måtte historikeren *Eirik Hornborg* (1879-1965) konstatere, at censuren havde overskredet sine i loven fastlagte beføjelser, der indskrænkede dens virksomhed til at "förebygga spridning av uttalanden eller meddelanden, som kunde menligt inverka på rikets försvar, Finlands förhållande till främmande makter eller den allmänna säkerhetens vidmakthållande". Formålet var altså rent negativt, men censuren udnyttedes imidlertid åbenlyst også i opinionsdannende retning, især i spørgsmålet om krigsmålene: skabelsen af et Stor-Finland ved indlemmelse af sovjetisk Øst-Karelen, således som Mannerheims dagsbefaling af 10. juli 1941 gav udtryk for. En dagsbefaling der kom bag på regeringen; 23. juli 1941 blev således alle negative udtalelser om den karelske frihedsbevægelse forbudt; 4. august bestemtes, at fortsat diskussion om krigens hovedmål ikke var ønskelig; 1. sept blev al tale om, at hæren burde standse ved den gamle grænse forbudt; 9. sept meddeltes, at forbudet mod diskussion af krigsmålene ikke gjaldt sådanne udtalelser som gik i samme retning som den øverstbefalendes dagsbefaling af 10. juli; 24. nov meddeltes, at diskussion om Finlands eventuelle tilslutning til antikominternpagten var tilladt, men kun hvis det skete i positiv ånd; 17. nov 1942 blev censorerne anmodet om at forhindre omtale af, at minister Fagerholm i en tale i Sverige havde sagt, at Finland ikke kæmpede for den europæiske nyordning og ikke søgte at virkeliggøre drømmen om Stor-Finland. Jvf Eirik Hornborg: *Stormig höst*, s 191-93.

Da endelig anden verdenskrig (hvori "Socialistiska Rådsrepublikernas Förbund" med *Väinö Linna*sk selvironi "vann, men det lilla sega Finland kom i mål som en god tvåa")[3] var afsluttet, var forsoningen så rodfæstet og nationalistiske tankegange så miskrediterede, at sprogproblemet ikke længere følte aktuelt, endsige brændende. Tværtimod erkendtes det som en både indenrigs- og udenrigspolitisk nødvendighed, at årsagerne til sprogstriden blev fjernet til fordel for den svenske minoritet.

Man havde langt om længe opdaget, at sproget faktisk ikke spillede så overvældende en rolle i en nations liv, som de seneste generationer havde fået det ind med modermælken. Med sine to sprog var Finland kommet igennem den anden verdenskrig intakt som stat. Dermed havde de, der havde frygtet for, at den unge stat ikke ville kunne overleve, hvis den ikke kunne samles om et sprog og en kultur, fået demonstreret, at tosprogetheden ikke udgjorde den fare for statens eksistens, som de havde troet, og som for mange havde været motivationen for deres ægtfinske aktivitet. Den kultur man var fælles om vejede tungere end det sprog der skilte.

Paradoksalt nok havde ægtfinnerne villet gøre alle landets indbyggere til "finner" for at kunne opfylde drømmen om et Stor-Finland. Men det var netop denne utopiske drøm, og de metoder man tog i anvendelse for at virkeliggøre den, der splittede landet og nær havde ført til dets undergang. Det

---

3. I N.-B. Stormboms oversættelse af *Okänd soldat*, Stockholm 1957, s 391

der derimod i sidste instans forenede landets svenske og finske indbyggere igen var eksistenskampen for det historisk betingede Finland man allerede havde.

Efter krigen var der mange, der fik tømmermænd efter mellemkrigstidens politiske udskejelser. Blandt politikerne behøver vi blot at nævne Kekkonen og Linkomies (jvf s 167). Begge blev de under krigen i tiltagende grad tilhængere af den nordiske orientering. Sidstnævnte endog til den grad, at han i 1943 ligefrem så en personalunion med Sverige som en mulighed, og i hvert tilfælde ville han "træde i breschen for det nordiske samarbejde på linje med de øvrige nordiske lande".*4*

Mange forfattere søgte efter krigen til historien for at finder emner. Kendtest er *Mika Waltari* (1908-79), der -- muligvis kun konjunkturbetinget -- ikke brød sig om jøder. Under krigen, ansat i *Statens informationsverk* (Kustaa Vilkunas propagande- og censurorgan), skrev han sammen med højreekstremisten og lyrikeren *Örnulf Tigerstedt* (1900-1961)*5* blandt andet heroiserende om statspolitiets indsats mod sovjetspionagen. Efter krigen skrev han så sin berømte *Sinuhe ægypteren* fra 1945, -- sikkert sammen med Kalevala det internationalt bedst kendte litterære værk, der er udgået fra Finland, og i hvert fald det mest læste. Dog var den ikke mere historisk end at den klart viste, at også Waltari havde taget ved lære

---

4. Citeret efter Rolf Lagerborg: *Ord och inga visor*, s 387.
5. Umiddelbart efter krigen fandt Tigerstedt, og med ham mange andre, det klogest at søge om politisk asyl i Sverige, hvad svenskerne efter nogen tøven bevilligede ham.

af krigens forløb. En af ægtfinskhedens absolut ledende skikkelser, Vilho Helanen, slog sig efter krigen på kriminalromaner og blev en af denne genres foregangsmænd i Finland.

Mange foretrak at tilbringe nogle år i udlandet, indtil det stod klart i hvilken retning efterkrigstidens Finland ville eller kunne gå. Således fandt antisemiten/antisvedisten og professoren, Veikko Heiskanen, det opportunt en tid at tage imod et professorat i Ohio.

Etnologer, der fra Kalevalaforskningens heroiske tidsalder må siges at have været prædestineret til et virke i ægt- og storfinske ånd, fandt emner uden for den traditionelle kalevalaverden. *Matti Kuusi* (*1914) i trediverne chef for AKS's

Fig 51. *Vilho Helanens (Heikki Aksila) første kriminalroman,* Det hændte i Helsingfors *(1941) skrevet mens Finland levede under Moskvafredens vilkår, der for en tid lagde visse bånd på højreekstremisternes politiske aktiviteter.*

finskhedssektion, slog sig en tid på folkloren i Sydvest-Afrika. Op til 150-årsdagen i 1985 har kalevalaforskningen atter manifesteret sig stærkt nu dog uden tredivernes chauvinistiske overtoner.

Den finske organiserede studenterverden havde i trediverne ideologisk været helt domineret af AKS og politisk havde den alene støttet det fascistiske IKL-parti. Efter krigen blev studenterorganisationerne upolitiske, og deres organ, det finsksprogede studenterblad *Ylioppilaslehti*, der før krigen havde været et af de foretrukne organer for ægt- og storfinskhedens mest rabiate kamphaner, skiftede ganske ansigt. Blandt dets chefredaktører fandt vi før krigen ud

Fig 52. *Satirisk tegning i Studenterbladet fra dets AKS-periode (1925) med pibekoncerter, overtjæring, skrigen på St Petersborgs (Pietari) erobring. Tegn. af E. Huttunen.*

over Helanen og Kekkonen sådanne AKS-ekstremister som Martti Haavio, den første af præsident Kekkonens nære etnolog-venner der i 1956 udnævntes til medlem af Finlands Akademi, og *Yrjö Wegelius* (1899-1970, fra 1929 *Vuorjoki*, et navn han senere gjorde berygtet i "oplysningsarbejdet" i det besatte Øst-

— Toi on kumma kaveri, se oli koko kesän Suomessa.
— Älä nyt — kuka se semmoinen on.

Fig 53. *Denne tegning i Studenterbladet fra 1953 viser, at det ikke længere er arbejdet for finsk nationalitet det drejer sig om for den finske student, men at komme til udlandet: Det var dog en underlig karl. Hele sommeren i Finland! -- Bild mig nu ikke det ind. Hvem skulle være sådan. Tegn. E. Salonen.*

Karelen). Efter krigen blev Studenterbladet ved en veritabel metamorfose et ædrueligt organ for frisindet og kosmopolitisk debat.

Sikkert har det gjort den interne forsoning lettere, at det nu var den gamle Paasikivi, der, ofte hovedrystende over sine landsmænds manglende politiske realitetssans, styrede landet: først som statsminister fra november 1944 og siden fra marts 1946, da Mannerheim måtte gå af, som præsident frem til 1956. Det blev således ham der skulle søge at rage de kastanierne ud af krigens ulmende gløder, som ægt- og storfinsk overmod havde ladt tilbage.

Den altoverskyggende opgave Paasikivi stod over for var

at føre landet helskindet -- det vil sige med bevarelse af dets suverænitet -- fra den våbenstilstand, der i september 1944 havde reddet landet fra at blive militært nedkæmpet og besat, frem til den endelige fredslutning i februar 1947 og ratifikationen et halvt år senere: en periode på tre år, hvori en helt sovjetdomineret allieret kontrolkommission vågede over alle samfundsytringer, hvor ingen kunne være sikre på hvad der ville ske, og hvad russernes hensigter i Finland egentlig var.

Selv om de russiske arkiver fortsat er utilgænglige, må man med kendskab til det faktiske forløb konstatere, at den sovjetiske ledelse åbenbart har villet strække sig ganske langt for lade Finland bevare sin reelle suverænitet. Man har selvfølgelig spekuleret over, hvorfor Sovjet egentlig valgte at føre en så imødekommende politik over for netop Finland, samtidig med, at man ved kuplignende aktioner indførte folkedemokratiske styrer andre stedet blandt sine små nabostater i vest. Særligt i foråret 1948, da Prag "faldt", kunne situationen i Finland synes moden for en sådan aktion. Når det alligevel ikke skete, hænger det nok ikke blot sammen med finnernes velmanifesterede modstandsvilje, og det faktum, at man vidste, at befolkningen ikke var så afvæbnet som den ifølge våbensstilstandsaftalen burde have været. Snarest skyldes det, at Finland under hele krigen havde afholdt sig fra at angribe Leningrad trods tysk pres; også selv om byen sandsynligvis havde kunnet erobres, hvilket igen havde kunnet være krigsafgørende. Derved demonstrerede finnerne på den

mest overbevisende måde, at de ikke ville lade Leningrad anribe over finsk territorium. Mens beslutningen om ikke at angribe Leningrad sikkert er den klogeste beslutning, der blev truffet i Finland under krigen; så må Sovjets beslutning, ikke at indføre et folkedemokrati i Finland, ligeledes rangere blandt de klogeste udenrigspolitiske beslutninger Sovjet har truffet efter krigen.*6*

En første forudsætning for at Paasikivis politik skulle lykkes var det så vidt muligt at opfylde de ved våbenstilstandsaftalen indgåede hårde forpligtelser over for Sovjet; og om muligt foruddiskontere de krav russerne kunne tænkes at stille, således at handlinger, der alligevel ville vise sig nødvendige, kom til at fremstå som finske initiativer. Skulle dette imidlertid lade sig gøre var det nødvendigt at få befolkningen til at forstå, at en holdningsændring over for russerne var nødvendig, at den indgroede skepsis og had til

---

6. Såvel i øst som vest var man umiddelbart efter krigen forbavsede over Sovjets tilsyneladende positive særbehandling af Finland. Allerede i marts 1945 udtrykte den jugoslaviske udsending i Moskva over for sin svenske kollega sin undren over, at Finland blev behandlet så godt; at Mannerheim fortsat sad som statsoverhovede; at der ikke var renset ud blandt tjenestemænd og officerer, som i de øvrige satellitstater; og at Finland fik sendt første klasses kunstnere mens Beograd måtte nøjes med tredje klasses. Senere i august samme år fortalte den amerikanske Moskva-ambassadør *Averell Harriman* den svenske udenrigsminister, at han ikke kunne begribe hvorfor Rusland behandlede Finland så godt, eller i det mindste så meget bedre end de øvrige østeuropæiske lande. Det på trods af afsløringen af skjulte våbendepoter, der i et hvert andet østland ville have kostet blod. Begge disse synspunkter refereres i Paasikivis dagbøger, jvf Göran Stjernschantz (udg): *J.K. Paasikivis dagböcker 1944-1956, Första delen: Vid katastrofens rand* (1944-47), 115, 191.

russerne kun kunne føre til landets undergang. Frem for alt måtte han tøjle tendensen hos mange til selv nu at ville sætte alt på et kort, -- ske hvad der ville.

For virkeliggørelsen af denne politik,[7] der indebar en hårfin balancegang, var det vigtigt for Finland at søge ud af sin totale udenrigspolitiske isolation, og det kunne kun ske ved at retablere og udbygge kontakterne til de nordiske lande. Derved kunne man både afprøve grænserne for landets suverænitet[8] og hente i det mindste moralsk støtte derfra.

Selv om Paasikivi i årtier havde været et ledende medlem af det Nationale Samlingsparti, havde han altid haft forståelse for svenskhedens behov og havde, som vi har set, været tilhænger af så vidt muligt at imødekomme disse. Dette syn gav Paasikivi udtryk for i et brev til den svenske rigsarkivar fra 10. maj 1945, altså umiddelbart efter krigsafslutningen i Europa. Desuden gav han her klart til kende, hvor vigtigt det var for netop kontakterne til Skandinavien at komme

---

7. I dette arbejde blev Kekkonen efterhånden Paasikivis nærmeste medarbejder og rådgiver. Det er denne gradvist tilegnede evne til at indse hvad situationen krævede og indrette sig derefter, der gjorde en statsmand af Kekkonen. Men endnu sent i 1944, da Paasikivi ønskede at optage Kekkonen i sin regering vendte Mannerheim sig tørt herimod: Kekkonen var en "nyomvendt". Senere da Paasikivi overvejede Kekkonen som statsministeremne kom hans alkoholproblem i første omgang i vejen. Jvf Göran Stjernschantz (udg): *J.K. Paasikivis dagböcker 1944-1956, Första delen*, s 56. Kekkonens hang til intriger, der også gik ud over Paasikivi, indbragte ham senere fra denne epitetet *kiero mies* (en upålidelig person), jvf, Y. Blomstedt & M. Klinge: *Paasikiven päiväkirjat* 1, Juva 1986, sp 1275.
8. Udover kontakterne til de allierede sejrherrer, som russerne helt fik dominere, var kontakterne til de nordiske lande de eneste som russerne kunne tænkes at godtage, og som det viste sig de faktisk godtog.

til en forståelse omkring sprogforholdene i Finland

> Jag förstår bra vad Ni skriver om stämningar i Sverige gentemot Finland och den skada som den äktfinska nationalismen gjort i detta hänseende. Jag hyser den bestämda åsikten att vi måste skrida till avlägsnandet av orsakerna till missnöje för at åstadkomma en bestående fred i språkfrågan. Detta dikteras av rättvisan och det skall lända vårt folk till inre styrka. Att vi därjämte stärker förutsättningar för Finlands vidkommande för nordisk samhörighet och nordiskt samarbete är för oss en omständighet av utomordentlig vikt.9

Alene den af fredsbetingelserne påtvungne nybosættelse af karelere fra det område, som Finland måtte afstå først i 1940 og igen i 1944, syntes en tid at kunne true den forsoning man tilstræbte, idet den i de svensktalende områder skabte en frygt for, at det procentvise forhold mellem sprogene, især i tosprogede kommuner, skulle blive forskudt. Da de svensktalende imidlertid fik garantier heriimod forsvandt også denne trussel mod forsoningen. Tilbage stod derefter først og fremmest de sproglige forhold på Helsingfors Universitet, og det problem fik sin endelige løsning ved en universitetslov i 1947, hvorefter antallet af svenske professurer sattes op fra de 15 i 1937 til 23.

Hvor det en tid under det selvstændige Finlands første årtier nærmest syntes umuligt for en svensktalende at nå topposter, der var direkte eller indirekte afhængige af valg, så gælder dette ikke længere. Efter anden verdenskrig har de svensktalende således opnået at få sin første statsminister.

---

9. Göran Stjernschantz (udg): *J.K. Paasikivis dagböcker 1944-1956, Första delen*, s 138.

Han var godt nok ikke repræsentant for det Svenske folkeparti. Dette parti har, selv om det har deltaget i de fleste efterkrigstidsregeringer, naturligt, ud fra deres parlamentariske styrke, almindeligvis måttet nøjes med mere beskedne ministerposter: sommetider dog udenrigsministeriet, hvilket understreger Finlands ønske om fortsat nordisk orientering, og ofte undervisningsministeriet, hvilket kulturelt også er en vigtig post for minoriteten.*10* Sikkert havde det også mindre med sprogfreden end med personlige kvalifikationer at gøre, at *Karl-August Fagerholm* (1901-1984) blev Socialdemokratiets ledende mand efter at dets mangeårige formand, *Väinö Tanner* (t 1895 *Thomasson,* 1881-1966), som følge af sit politiske engagement under krigen var sat ud af spillet.

Ikke desto mindre var det et vigtigt tidens tegn at en Fagerholm, der ikke under skoletiden havde modtaget nogen finsk undervisning, i 1948, og siden to gange til, blev udset til at danne regering. Den første af disse regeringer var utvivlsomt en af de vigtigste i efterkrigstidens *anden republik,* idet det var i denne Fagerholm med fast hånd vovede at sætte kommunisterne på plads, efter at disse i den tidligere regering under den svage *Mauno Pekkala* (1890-1952) i stigende grad havde troet at kunne spille herrer i landet. Fagerholm var, trods sin, som han selv syntes, utilstrækkelige finsk-

---

10. Dog dannede Svenske folkepartis formand *Ralf Törngren* (1899-1961) en kortvarig regering i 1954. Men det skyldtes udelukkende at de to store i koalitionen, socialdemokraterne og agrarerne ikke kunne enes om en kandidat fra et af deres egne partier. Da det imidlertid skete fem måneder senere, måtte Törngren vige for Kekkonen.

formåen, også gentagne gange rigsdagens *talman,* hvilket modsvarer vort Folketings formand, og ligeledes formelt rangerer som landets næsthøjeste position, og endeligt blev Fagerholm i 1956 slået i præsidentvalget med den mindst mulige margin: 149 valgmænd mod Kekkonens 151.

Siden er andre svensktalende finner nået til tops inden for deres respektive områder, og da nærmest fordi de fleste svensktalende nu behersker det andet sprog så godt, at de ikke er sprogligt handicappede: det gælder for eksempel *John Wikström* (*1931), der har været Finlands ærkebiskop fra 1982.

Samarbejde på tværs af sprogskellet

Var mellemkrigstiden præget af konfrontation og en udtalt vilje til at tillægge modparten de værste motiver og intentioner, så har efterkrigstiden omvendt været præget af en betydelig generøsitet de to sproggrupper imellem. I stedet for konfrontation ser begge sproggrupper nu sin interesse i at samarbejde.

Den politiske og især kulturelle orientering mod Skandinavien har nu næsten været total. Hvor ægtfinnerne i mellemkrigstiden havde flirtet med tanken om et statsforbund med "stammefrænderne" i Estland syd for den Finske bugt, står den relative indifference i Finland over for esterne i dag i skarp kontrast til den interesse for Estland, der findes i Sverige. Hvor vidt baggrunden for denne forskel skal søges i

realpolitiske overvejelser, om det altså afspejler forskelle i karakteren af svensk og finsk neutralitet, eller om den skal søges på et folkeligt plan, er ikke umiddelbart let at afgøre.[11]

Mange i den finsktalende befolkning anser nu, at det ligefrem er et gode, at landet har et svensketalende element, og bruger i stigende grad de svensktalende og deres organer som medium i kontakten med det øvrige Skandinavien. Det ses tydeligt i to af de tidsskrifter fra forfatterens eget fagområde, der tidligere kun havde til formål at være organer for finlandssvenskheden, *Finsk Tidskrift* (1876-) og *Historisk Tidskrift för Finland* (1916-). Idag rummer hvert hefte, som det vil kunne ses af nedenstående litteraturliste, talrige oversatte artikler, enten med originalforskning eller resuméer af originalforskning af finsktalende forskere for et skandinavisk publikum.

Finlandssvensk litteratur oversættes nu jævnthen til finsk og vice versa. Afstanden mellem de to litteraturer er nu mærkbart mindre og den gensidige påvirkning tilsvarende større end tilfældet var i begyndelsen af århundredet. Dette har blandt andet litteraturhistorikeren *Kai Laitinen* (*1924) kunnet konstatere i sin gennemgang af efterkrigsgenerationens litteratur, og han fortsætter "De talar visserligen olika

---

11. Kredse i AKS havde i midten af trediverne endog været involveret i et mislykket kupforsøg i Estland, for hvilket Vilho Helanen m.fl. fik fængselsdomme. De finske studenterorganisationers stadigt mere åbne fascination af Nazi-Tyskland skabte imidlertid i slutningen af trediverne stigende mistænksomhed hos deres estiske kolleger.

språk och behandlar delvis olika teman stilistiskt olika, men det märks att de känner att de lever i samma land, vid samma tid och på samma villkor."*12* Sammenholder man rigssvensk og finlandssvensk litteratur mærker man da også, at den sidstnævnte er mere "finsk" end "svensk".

Et meget finsk udtryk har denne forsoning fået i det i 1963-67 udkomne monumentale værk *Det finske ord* (Suomen sana) der i 24 bind over 14.400 sider giver eksempler på finske skribenters brug af det "finske" ord -- heri indbefattet talrige, og så vidt det kan overskues rimeligt repræsentativt, af Finlands svenske skribenter, vel at mærke i finsk oversættelse. Det er vanskeligt at forestille sig hvortil man egentlig skal kunne bruge dette værk, der fortsætter storværkstraditionen fra århundredets begyndelse. Men det viser på den anden side uomtvisteligt, at den stamme, der efter Runebergs *Fänrik Stål*, begyndte at forgrene sig som følge af Snellmans forkyndelse, nu igen begynder at vokse sammen. Det viser også, at man har indset at Finlands to kulturer også lader sig anskue under en samlet synsvinkel, at vekselvirkningen mellem dem binder dem sammen i lige så høj grad som sprogforskellen skiller dem. Dette forhold ses endnu tydeligere i et konkurrerende forlags storprojekt i samarbejde med det Finske litteraturselskab: et 8 binds værk om *Finlands litteratur* (Suomen kirjallisuus (1963-70)). Heri behandles ikke blot litteraturen frem til Kalevala og Runeberg, men

---

12. Laitinen: *Finlands litteratur*, Borgå 1988, s 336-37.

også den senere finske og finlandssvenske litteratur som en for Finland særegen, til dels integreret litteratur. Såvel i Suomen sana som i senere udgaver af poesi-antologier som *Suomen Runotar* (den finske muse) kan man desuden konstatere, at finsknationalismens litterære og ideologiske flagskibe er blevet luet ud til fordel for andre af samme forfatteres mindre militante præstationer.

Et lysende eksempel på en frugtbar vekselvirkning mellem sproggrupperne er opstået på teaterets område. Her har *Lilla Teatern*, oprindeligt et svensk eksperimenterende kompagni, siden sammenslutningen med et tilsvarende finsk, *KOM-teatern*, opført sit repertoire skiftevis på finsk og svensk.

Minoritetssprog idag

Efter den seneste ændring af sprogloven i 1975 er minoritetssprogene -- finsk er jo i visse egne også minoritetssprog -- sikret således, at en kommune er tosproget, hvis mindst 8% (i modsætning til de hidtil gældende 10%) af befolkningen taler et andet sprog end majoriteten, eller hvis minoriteten i absolutte tal udgør mindst 3000. Den sidste bestemmelse tager mest sigte på store kommuner, hvor en kraftig finsk invandring mindsker den svenske befolknings andel til nær eller under 8%-grænsen. Som en yderligere sikring af minoritetssproget bestemtes videre, at en engang tosproget kommune først ville blive ensproget, når minoriteten når under

6% (tidl. 8%). Helsingfors, Åbo og Vasa skal under alle omstændigheder fortsat forblive tosprogede.

Det er kommunens sproglige status, der afgør individernes sproglige rettigheder og de lokale tjenestemænds pligt til at beherske begge sprog; -- de grene af administrationen der omfatter tosprogede kommuner elle dækker hele landet betragtes som tosprogede, således at den enkelte skal kunne betjenes på sit eget sprog. I den årlige mandtalsskrivning afgør den enkelte selv til hvilken sproggruppe han/hun vil hø-

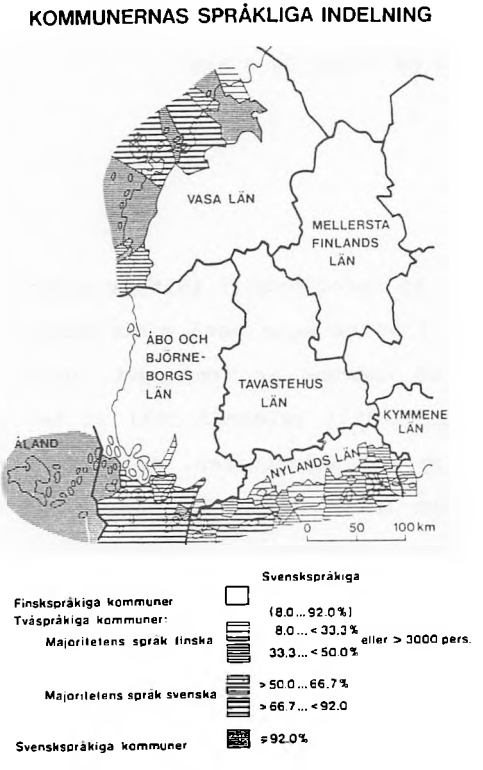

Kort 6. *De kommunale sprogforhold efter den nu gældende sproglov.*

re, og derudfra planerer kommunen hvilke sproglige faciliteter den er forpligtet til at tilbyde. Hvert tiende år tages der på grundlag af mandtalskrivningen stilling til om en kommunes sproglige status skal ændres.

Idag er det svenske sprogs stilling i Finland derfor ikke så meget truet af finsk uvilje, baseret på filosofisk-politiske doktriner, som af demografiske udviklinger -- mens ca 15% af Finlands befolkning ved midten af 1800-tallet lod sig registrere som svensktalende, er tallet nu næppe større end 6%. Dette har bevirket, ikke blot en mindskning af de svensktalendes tal, men også, at stadig flere svensktalende for at kunne gøre karriere har måttet blive tosprogede. Blandt de svensktalende regnede næsten 50% sig i 1950 for tosprogede, mens kun 8% procent af de finsktalende anså sig for tosprogede. Idag ser tallene formodentlig endnu ufordelagtigere ud for de svensktalende: ufordelagtigt i et nationalt, men desto fordelagtigere i et karrieremæssigt perspektiv. I sidste ende kan denne udvikling udviske følelsen af svensk som modersmål blandt de svensktalendes efterkommere. Forsvinder denne modersmålsfølelse, forsvinder også eksistensgrundlaget for svenskheden i Finland. Sker det, så har den doktrin, som Snellman kørte så hårdt, endeligt sejret, omend på et andet grundlag end han havde tænkt sig.

Kan en sprogstrid atter opstå?

Selv om sprogproblematikken ikke længere giver anledning til ophidset strid i bredere kredse er finskhedsbevægelsen dog ikke død. Siden 1906 har *Finskhedsforbundet* (Suomalaisuuden liitto) været et ledende og, som vi har set, periodisk endog militant, organ for finskhedsarbejdet. Efter krigen har det imidlertid atter været en moderat organisation, der nok har haft til opgave at fremme finskheden, men ikke derfor har skullet svække svenskheden. Blandt dets opgaver har i de seneste år navngivningsspørgsmål været et vigtigt felt. I 1987 lykkedes det imidlertid en ekstremistgruppe ved talrigt fremmøde at kuppe sig til ledelsen af forbundet, og siden har det forsøgt at skabe en opinion rettet mod det svenske sprogs stilling. Dette gælder især i skoleundervisningen blandt den finsksprogede befolkning, idet svenskundervisningen her menes at være til skade for tilegnelsen af andre og vigtigere sprog så som engelsk. Derved, mener man, isoleres Finland i et i stadig højere grad integreret Europa. Her over for har man ironisk kunnet fremholde, at det, der i bund og grund har isoleret og fortsat vil isolere Finland fra Europa, netop er det finske sprog.

Man har også kunnet opleve en til tider ilter debat i både finsk- og svensksprogede aviser -- mest dog i læserbrevspalterne -- omkring det svenske sprogs og de svensktalendes stilling i det finske samfund. Således har man kunne se det

synspunkt fremført, at det svenske sprog ikke længere har nogen funktion i Finland: at det er blevet reduceret til en "historisk interessant antikvitet". En karakteristik, der vækker mindelser om den danske historiker, *Christian Molbech* (1783-1857), der i *Helsingfors Morgenblad* fra 1844 om de *snellmanske* bestræbelser for den finske nationalitet udtalte den diametralt modsatte opfattelse, at denne "knappt någonsin [skulle] blifva mer än en lefvande antiqvitet".*13*

Formodentlig repræsenterer disse synspunkter kun ubetydelige kredse i den finsktalende befolkning. Det er i den forbindelse bemærkelsesværdigt, at vor tids fennomaner netop er udgået af sådanne kulturslægter (Heikel og Gummerus), der har vekslet frem og tilbage mellem sprogene: altså det samme milieu, som den oprindelige fennomane bevægelse udgik fra. Tydeligvis et eksempel på, at man endnu føler sig så nyomvendte at man må være mere katolske end paven. I rent finske områder, derimod, hvor man aldrig har været direkte berørt af sprogstriden, finder man i dag kun få udtryk for en fjendtlig indstilling til det svenske sprog. Tværtimod anser mange her tilstedeværelsen af en svensk minoritet for et aktiv for landet og finder det ofte ønskeligt selv at tilegne sig udtrykskærdighed i det svenske sprog.

Samtidig viser de finlandssvenskes reaktioner på denne ny-ægtfinske kampagne, at modersmålsfølelsen blandt dem i hvert fald forsat er til stede i tilstrækkelig grad til at

---

13. Citeret efter Thiodolf Rein: *Johan Vilhelm Snellman* I, Helsingfors 1895, s 339.

svensk i Finland endnu ikke kan betragtes som en antikvitet, således at nutidens skeptikere sikkert lige så lidt får ret med hensyn til det svenske som Molbech i sin tid fik med finsk.

Muligheden for en ny sprogstrid forekommer derfor ikke særlig sandsynlig. Alligevel har konflikter mellem svensk og finsk taget så mange op- og nedture, at man intet skal forsværge, og flere af de myter, som den nationale historieskrivning skabte og som den fennomane bevægelse nærede sig ved, findes fortsat udbredt i den folkelige forestillingsverden.

Endnu er det således mest blandt fagfolk man er sig bevidst, at finnerne ikke blot kulturelt men også genetisk er skandinaver. I bredere kredse og til en hvis grad i skolebøger lever fortsat forestillingen om finnernes finsk-ugriske "slægtninge" i øst: at det sproglige slægtskab altså også modsvarer et egentligt genetisk slægtskab.

Heller ikke myten om svensk undertrykkelse af den finske nationalitet under svensketiden er blevet helt aflivet sammen med 1930ernes ægtfinske bevægelse. I dagens debat er de gamle ægtfinske kæpheste, "tvangsforsvenskning" og "finnerne som kanonføde" for svenske interesser i stormagtstidens krige således atter blevet sadlet.

Objektivt set er uviljen mod svenskerne på grundlag af Finlands historiske udvikling under svensketiden ikke velbegrundet. Tvangsforsvenskning er godt nok ikke noget ukendt fænomen i svensk historie, men det var nu først og fremmest

danskerne i Skåne der blev udsat for den, -- og til dels Norrbottens finner i slutningen af forrige og begyndelsen af dette århundrede (jvf *Appendix*). Den forsvenskning der foregik i Finland kan ikke med nogen rimelighed karakteriseres som tvang. Ser vi videre på hvilket land, Sverige eller Finland, der på lang sigt fik størst udbytte af svensk stormagtspolitik, så er der ingen tvivl om det: Finland, kan således takke den svenske stormagstpolitik for, at størstedelen af det territorium det besidder i dag ikke er russisk.

Ydermere, skønt det altid er vanskeligt at gisne om alternative udviklinger i historien, så var alternativet til de finske landskabers indlemmelse under den svenske krone næppe et frit, selvstændigt og blomstrende Finland, som den nationalromantiske historieopfattelse siden Yrjö-Koskinen synes at tro.*14* Snarere var landet i stedet kommet under russisk styre: først i Novgorod-republikkens regi, dernæst selvherskerdømmet Moskva og sidst de russiske og sovjetiske imperier.

En sådan alternativ udvikling kan i og for sig ikke anskues som en ulykke. Men det ville givetvis have haft nogle dybtgående konsekvenser for det folk, der nu bebor Finland. Samfundssystemet ville grundlæggende have udviklet sig anderledes: en fri bondestand med politisk indflydelse ville ikke have eksisteret; ej heller en tilsvarende borgerstand; sam-

---

14. Sikkert var landets navn heller ikke blevet *Suomi-Finland*, idet dette navns udbredelse til at omfatte hele territoriet er intimt knyttet til den svenske, kirkelige administration af landet.

fundet ville have fungeret under en helt anden retsopfattelse nogle vil mene uden. Finsk nationalitet ville have haft betydeligt dårligere vilkår for at manifestere eller remanifestere sig end den nu fik under den faktisk skete udvikling. Til gengæld kan det tænkes, at behovet der for aldrig ville være blevet følt. Sikkert var det ikke gået helt så galt som med andre af de finsk-ugriske folkeslag, der på et tidligt tidspunkt blev inkorporeret i den russiske statsdannelse: sporene efter *muroma* og *meri* må vi således i dag søge i jorden. Dertil ville Finlands beliggenhed i det russiske rige nok have været for perifer. Men russificeringen ville utvivlsomt være blevet drevet langt videre end nogensinde svecificeringen blev.

Svensketiden er således ikke blot en forudsætning for den nuværende finske stats hele eksistens, men også for at landet har en så relativ betydelig udstrækning i forhold til de middelalderlige grænser.

Så længe fejlagtige myter om landets tidligste historie og udviklingen under svensketiden seriøst kan fremføres i den offentlige debat, så længe levn af national historieopfattelse fortsat kan findes i de finske skolebøger, så længe vil der også i den folkelige forestillingsverden findes elementer der vil kunne udnyttes demagoger. Men som det ser ud i dag har man dog vanskeligt ved at forestille sig, at de skulle få mange tilhængere.

Sprog- og nationalitetskampen i perspektiv

Som nævnt var sprogstriden i politisk henseende ikke blot et negativt fænomen. Det var den heller ikke på det kulturelle plan. Selv om striden i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet til tider blev ført i en kompromisløs ånd, så var den derfor på ingen måde gold. Der er i Finland i denne periode, på begge sprog, blevet skabt litteratur af høj klasse, til dels med bestræbelsen for at skabe en henholdsvis finsk og svensk nationalitetsbevidsthed som negativ eller positiv inspirationskilde. Eino Leino og *Väinö Linna* (*1920), en moderne Runeberg med omvendt fortegn, kan ses som finske toppe, flankerende landets første nobelpristager, F.E. Sillanpää. Sprogforskere og etnologer har med samme motivation ført disse videnskabsgrene i Finland til et højt internationalt niveau. Sprogstriden og nationalitetskampen har også i befolkningen skabt en stor interesse for viden om de to befolkningsgruppers historiske baggrund; en baggrund, der i dag kan udforskes med større objektivitet end det længe var tilfældet. Den har sikkert også medvirket til, at finnerne af begge sprog i dag må være blandt klodens mest læsende folk.

Endelig har nødvendigheden af at måtte affatte stort set alt inden for administration og politik på to sprog tvunget politikere og andre i det offentlige liv til større omtanke i den sproglige formulering, hvorved man da også har kunnet op-

nå en større sproglig præcision.

Uanset med hvilken uforsonlighed sprogstriden førtes, og ligegyldigt hvor dybe kløfter den skabte, så indgår sprogstriden idag, ligesom den traumatiske borgerkrig i 1918, i den for alle Finlands indbyggeres fælles arv, der binder dem sammen, uanset modersmål. Hvis det for det tidlige 1800-tals finner så ud, som om de ikke havde andet end en svensk arv og siden, da det føltes relevant, en storslået natur at være fælles om, så har striden mellem svensk og finsk i Finland for alle landets borgere skabt en identifikationsfaktor, der idag forbinder de svensk- og finsktalende. En faktor, der gør det at være svensktalende i Finland til nationalt at være noget ganske andet end svensktalende i Sverige. Man kan ydermere hævde, at jo hårdere denne strid førtes desto bedre kan den idag fungere som fælles identifikationsfaktor.

Forskellen i modersmål kan måske fortsat være det umiddelbart mest i øjnefaldende skel i Finland, men dette skel er i dag langt fra det vigtigste i Finland. Sociale skel har hele tiden været vigtigere og i de kommende år vil Finland desuden komme til at stå over for et nord-syd problem, der går på tværs af sprogskellet.

Finland er således de sidste par år blevet regeret af en for landets hidtidige historie usædvanlig blå-rød-koalition med Samlingspartiet og Socialdemokratiet som dominerende partier. Dette i stedet for de siden 1937 sædvanlige koalitioner, hvori Centerpartiet (tidl. agrarerne) har domineret sam-

men med et eller begge af de socialistiske partier. Vælgermæssigt er Finland delt op således, at Samlingspartiet på den borgerlige fløj har domineret i syd, mens Centerpartiet har været det stærkeste i nord. Samme opdeling har været gældende for de socialistiske partier, hvor Socialdemokratiet har domineret i syd og den indskrumpende alliance af folkedemokrater og kommunister har hentet sine tilhængere i nord. Med såvel Centerparti som folkedemokrater i opposition er Nord-Finland nu helt uden repræsentation i regeringen, og intet tyder på, at der vil ske nogen ændring heri inden for en overskuelig fremtid. Der kan derfor ikke være tvivl om, at den kløft, der allerede kan ses mellem et hektisk ekspanderende Syd-Finland og et stagnerende Nord-Finland, i tiden fremover accentueres til at blive et grundlæggende problem i landets politiske liv.

I den sammenhæng vil sprogproblemet forblive perifert, samtidig som denne udvikling snarest vil vise sig at fremme en tosprogethed ikke blot på svensk, men også på finsk hold.

Set i sit fulde perspektiv kan der ikke være tvivl om, at 1800-tallets sprogstrid og især den kulturdannende aktivering af den finsktalende almue den medførte -- måske sammen med de gunstige internationale konjunkturer -- er dén vigtigste enkelt-faktor, der har muliggjort skabelsen af en suveræn finsk stat.

Sprogstridens fortsættelse i 1920erne og 1930erne, efter at selvstændigheden var vundet, må anskues som en uundgåelig

omkostning. Men trods den interne krise, som sprogstriden skabte, godt hjulpet på vej af en ude fra kommende ekstrem højreideologi, lykkedes det denne stat at mobilisere den interne solidaritet og det sammenhold, der sikrede både landets og dets institutioners bestående, da det gjaldt; og også overbeviste relevante stater i naboskabet om, at det fortsat ville have både vilje og tilstrækkelig evne til at bestå.

I dag er Finland et af vor verdensdels bedst fungerende demokratier, som ikke mindst et gammelt demokrati som det danske skulle kunne lære en del af, når det gælder om at skabe regeringer, der kan løse landets problemer frem for, fra regering til regering, at beskylde hinanden for at de ikke bliver løst. Så har de problemer Finland har stået overfor oven i købet været af ganske andre dimensioner end nogensinde det demokratiske Danmark.

I løbet af samme periode har det finske sprog parallelt med og i et intimt samspil med det politiske forløb udviklet sig til et nationalt kultursprog ganske på linie med Europas øvrige statsbærende nationalsprog. Det lader sig i dag smidigt anvende inden for alle samfundslivets sfærer og har i højere grad end mange andre sprog vist sig i stand til at udvikle sig i takt med samfundets udvikling på sit eget sproglige grundlag.

APPENDIX I: DET FINSKE SPROG UDEN FOR FINLAND

Skandinavien: Kvæner, Tornedalsfinner og Värmlandsfinner

Både som følge af de landegrænser historien har trukket og såvel nyere som ældre befolkningsvandringer findes der finsktalende uden for det nuværende Finlands grænser. Der har fundets endnu flere, men hvor finnerne ikke har udgjort massive elementer i modtagerlandet er de gradvist opgået i den lokale befolkning. Det gælder især den hovedsageligt vestfinske indvandring af arbejdskraft middelalderen igennem til først Mælardalen og siden Bergslagen. Heller ikke den procentuelt betydelige militære forflytning af familier fra Finland til det nyerobrede Blekinge i slutningen af 1600-tallet har efterladt sig spor i nutidssproget.

Som tilfældet har været med det øvrige Skandinavien udvandrede et stort antal (ca 380.000) finner i slutningen af forrige og begyndelsen af dette århundrede til Amerika. Deres forhold skal ikke tages op i denne forbindelse.*1*

---

1. Information og yderligere litteratur kan findes i artiklen *amerikafinländare* i *Uppslagsverket FINLAND* 1, Helsingfors 1982, s 34-36.

Kvæner, Kainulaiset

Tidligst blandt de historisk konstaterbare finske udvandringer synes den kvænske vandring til både svensk og finsk Norrbotten at have været. Herfra må den have haft udløbere til den norske Ishavskyst hvor flere gamle stednavne, Kvænangen o.l., vidner om deres tilstedeværelse, muligvis dog kun på sæsonmæssig basis. Disse kvæner omtales allerede af vikingen, Ottar, i slutningen af 800-tallet, der ligefrem kalder Ishavet for *Cwensae* (Kvænhavet). Siden da har kvæner været navnet på de til den norske Ishavskyst indvandrede finner, også selv om efterkommere af disse tidligste kvæner forlængst var uddøde eller assimilerede inden den næste indvandringsbølge satte ind.

Navnet kvæner menes at have sammenhæng med det finske *kainuu* (russisk og senere svensk *kajane*), der nu betegner et stort område omkring Ule träsk og tidligere har omfattet store dele af Østerbottens kystland. Sammenhængen mellem kvæn og kainuu er dog ikke entydigt forklaret, og der findes de forskere der mener, at kvæner oprindeligt ikke var finner, men skandinaver.

I 1700-tallet, med få forløbere i 1600-tallet, begyndte den finske indvandring, af hvilken der stadig er efterkommere. Årsagen menes nu, som ved den senere store indvandringsbølge, at have været misvækst i Finland: endnu ind i dette århundrede skulle der ikke store klimatiske udsving til for at finsk landbrug ikke kunne brødføde befolkningen.

Da antallet af finner i Nordnorge i 1700-tallet var på sit højeste opgik antallet til mindre end 1000; til gengæld var heller ikke det norske indslag stort. Fra 1825 begyndte imidlertid et engelsk firma at bryde kobber ved Kåfjord i Altafjorden. I løbet af 1800-tallet steg det samlede indbyggertal ved minen til 1000 af hvilke finnerne udgjorde den største, men også socialt laveste gruppe.

Mens minedriften omkring 1870 gik tilbage og en tid var helt nedlagt, opstod der længere mod øst som følge af udviklingen i det nordnorske storfiskeri et nyt bosætningscentrum ved Vadsø (fi Vesisaari) på Varangerfjordens nordkyst. Hertil flyttede nu de finner, der ikke længere fandt arbejde ved minedriften og ikke foretrak emigrationen til Amerika. Fiskeriet tiltrak megen arbejdskraft og alle der kom fik arbejde. Eftersom der var langt til de store norske bosætningsområder, var det først og fremmest finner, der blev trukket til, også fordi de bedste år, 1868-69, sammenfaldt med en ny stor periode af misvækst og hungersnød i Finland. På det tidspunkt arbejdede der ca 1200 finner ved fiskeriet, til dels som sæsonarbejdere.

Den nærmest indremissionske vækkelsesrørelse, *Læstadianismen* (efter *Lars Levi Laestadius* 1800-61), fik stærkt hold i den kvænske befolkning og medvirkede til, at den kunne modvirke den fornorskningspolitik, der for alvor satte ind i 1880erne. Trods forbud mod at anvende finsk som undervisningssprog kunne kvænerne alligevel bevare deres kultur og deres sprog, omtrent frem til vor tid. I en periode før den

sidste verdenskrig var kvænsk endnu det sprog de tre etniske grupper, nordmænd, samer og kvæner, kommunikerede med hinanden på. Endnu i 1950 anførte 1381 at have kvænsk som hjemmesprog. Siden er det imidlertid gået stærkt med fornorskningen, i forlængelse af en bevidst politik fra det norske samfunds side. En politik der i høj grad også har ramt det samiske samfund.

Norrbottens og Tornedalens finner

Da den nuværende grænse mellem Sverige og Finland blev trukket i 1809 lykkedes det ved russernes pres at få den gamle grænse mellem Sverige og Finland forskudt betragteligt mod vest og især nord, således at den kom til at følge Torne, Muonio og Könkämä elve til deres udspring i Kilpisjärvi. Finland fik derved nordgrænse mod Norge, hvorved Kemi og en del af Torne lappmarker overgik fra at være svenske til at blive finske. Ikke desto mindre forblev der på den svenske side et betydeligt finsk befolkningselement, som idag kaldes tornedals- eller norrbottensfinner.2 Nu er de koncentreret til Tornedalsregionen, men de har tidligere befolket større afsnit af kystegnene og langs floddalene op til Gällivareegnen. Et område hvor finsk tidligere har været hovedsproget: Endnu

---

2. Fra finsk side kaldtes de også vesterbottensfinner, eftersom hele det svenske Norrbotten betegnes *Länsipohja* (Vesterbotten). Det nuværende svenske landskab, *Västerbotten*, hører imidlertid ikke til det finsktalende område.

Carl von Linné (1707-78) måtte i 1732 konstatere, at han kort efter at have passeret Kalix älv mellem Sangis og Säjvis ikke længere forstod lokalbefolkningens sprog

> När jag miste Sangis, miste jag ock mitt modersmål; i Säivis var pura finnar, dem jag ej förstod.*3*

Fra 1870 og frem til 1920erne førte Sverige i dette område en forsvenskningspolitik, idet undervisningssproget i de nye statsskoler, der nu med hast skulle indrettes alene måtte være svensk. Da der i området ikke var ressourcer til at opretholde et dobbelt skolevæsen betød det i realiteten, at de finsktalende børn herefter overhovedet ikke modtog undervisning i deres modersmål. For yderligere at sikre forsvenskningen anvendtes fra 1882-83 alene svensk som undervisningssprog på lærerseminariet i Haparanda, der siden 1875 havde skullet uddanne lærere til finskbygdens småskoler. I 1912 forsvandt finsk sprog også som undervisningsemne på seminariet.

Dette var ikke blot udtryk for tidens almindelige tendens til at sætte lighedstegn mellem stat-folk-nation-sprog, men afspejlede, ligesom iøvrigt i Norge, også en frygt for, at områdets finsksprogede majoritet kunne komme til at danne grundlag for russiske krav på afståelse til Finland i tilfælde af en ny international krise. Man talte ligefrem om, at

---

3. Sigurd Klockare: *Norrbottniska språkstriden 1888-1958,* s 1.

Sverige i dette område havde et svensk *Slesvig-Holsten*.

Nogen blot og bar undertrykkelsespolitik kan dette dog ikke siges at have været udtryk for, idet den lokale finsktalende befolkning faktisk selv udtrykte ønske om en bedre undervisning i rigssproget, således at de skulle have lettere ved at begå sig i det svenske samfund også uden for Tornedalen. Ofte måtte de nemlig opleve at blive set ned på som *djävla finnpajsare*.

Godt nok blev tornedalsfinnernes manglende muligheder for at modtage undervisning på finsk i skolerne til en "sag" i 1920-erne, da de finske studenterorganisationer og AKS, der da intenst interesserede sig for "stammefrænderne" uden for landets grænser, tog sig deres sag an. De accepterede således ikke svenskernes påstand om "frivilligheden", men fandt i stedet at der måtte have været tale om indirekte tvang dels på grundlag af de administrative forhold: disse skulle have været ordnet således, at man simpelt hen ikke kunne klare sig på finsk; dels på at lokalbefolkningen ikke vovede at fremtræde med en radikalt finsksindet attitude. Endelig var, mente de, den finske befolknings udtalte ønske om at lære sig svensk allerede i sig selv et resultat af en tidligere forsvenskningsaktion.

Der kunne på alle punkter være et gran af sandhed i dette; og at finsktalende børn, der først lige var begyndt at lære svensk måtte opleve at blive straffet hvis de blev grebet i at tale finsk i frikvarterne har umuligt kunne virke positivt på udviklingen af deres selvagtelse. -- Man kan dog

ikke vare sig for tanken, at det egentlig var vigtigere for de finske studenter at få en konfrontation med de svenske myndigheder end at ophjælpe den finske kultur i Norrbotten. Samtidig fik de kompromitteret deres egne finlandssvenskere og de finner, der ville orientere den nye stat mod Skandinavien fremfor, som studenterne ville det, mod "stammefrænderne" i Baltikum og Mellemeuropa -- hvilke egentlig kun omfattede estere og ungarere, men de på vejen liggende folk kom ligesom med i kølvandet. -- Realiteten var dog nok snarere den, at den finsktalende befolkning i Norrbotten endnu ikke var nået til at opfatte deres sprog som national-identifikation i den romantikkens ånd, der var blevet til et selvklart faktum for især de finske studenter. Et forhold som en moderat finskhedsforkæmper som Kaarlo Laurila fremholdt for sine ægtfinske landsmænd allerede i 1934-35.

Opmærksomheden omkring problemet førte dog til, at der fra 1935 blev mulighed for frivillig undervisning i modersmålet. Dette har givetvis været en vigtig forudsætning for en både øget selvagtelse og for at en sådan bevidstgørelse om den nationale særegenhed nu er vokset frem. Det er imidlertid ikke så meget som *finner* de er blevet sig bevidst, men netop som *tornedalinger*.

Den resterende tornedalsfinske befolkning på ca 50-60.000 personer er nu begyndt at opfatte deres særprægede sprog som en vigtig identitets- og kulturskabende faktor, det gælder om at bevare og udvikle. Hvilket sker både på tornedalsfinsk og svensk; -- og uden de helt store nationalistiske

armbevægelser, hvilket jo iøvrigt også bedre modsvarer den nuværende tidsånd.

Den sproglige og kulturelle kløft mellem tornedalsfinsk og rigsfinsk giver Sigurd Klockare et talende, selvoplevet eksempel på. En finsk fodboldspiller fra Lahtis spurgte i Övertorneå om der fandtes en *urheiluseura* (idrætsforening) dér, men blev mødt af uforstående hovedrysten: *seura* (forening, forsamling) bruges i tornedalsfinsk om et *laestadiansk* (pietistisk) bønnemøde. Idrætsforening hedder på tornedalsfinsk istedet *iitrottsföreninki*.4 Det arbejde med sprognor-

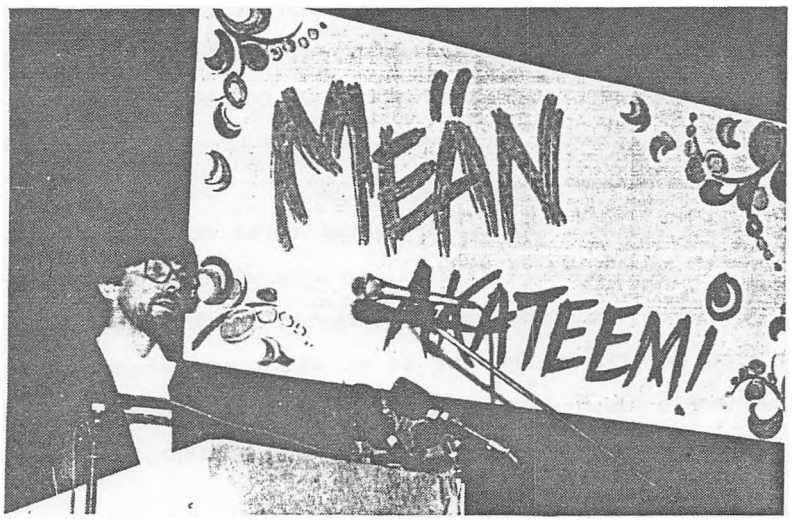

Fig 54. *Fra indvielsesfesten af Academia Tornedaliensis i Pajala 27. februar 1988.*

---

4. Sigurd Klockare: *Norrbottniska språkstriden 1888-1958,* s 36.

mer og orddannelse, der er foregået i Finland siden midten af forrige århundrede, er med andre ord stort set gået tornedalsfinsken forbi. Dette er også en årsag til at tornedalsfinsk har særlig interesse for moderne sprogforskere.

I 1988 fik området en akademisk forskningsinstitution: *Academia Tornedaliensis-Meän Akateemi* (vort Akademi), der på flersproget basis skal bedrive uddannelses-, dokumentations og forskningsarbejde i hele Nordkallottens område med særlig koncentration på den svenske og finske Tornedal, Malmfelterne og den norske Finmark, og derved forvalte og udvikle den tornedalske og kvænske kulturarv.

Värmlandsfinner og Finskovene

Det pinte den pengegriske Gustav Vasa, at så meget af de nordlige og østlige dele af hans land lå ubeboede, omend ikke totalt ubenyttede hen. Den faste befolkning syd for beboelsesgrænsen havde nemlig sine jagt- og fiskemarker i ødemarken, (erämaa eller erämarken, som det hedder på svensk efter det finske). Staten fik imidlertid hoveddelen af sine skatteindkomster ved at beskatte den faste beboelse. Derfor var Gustav Vasa tilhænger af en øget kolonisering i ødemarken. Netop i disse år var det i Finland kommet til konfrontationer i området nord for Tavastland og Savolaks i tavastlændingenes traditionelle ødemarksområde, idet savolakserne var begyndt at bosætte sig. Striden mellem de nye bosættelser og de tra-

ditionelle jagtretshavere førte til både blodige opgør og til at sagen kom op for kongen til afgørelse. Gustav Vasa tog nu som det vil kunne forstås parti til fordel for savolakserne.

Siden fik savolakserne som kolonisatorer statens bevågenhed og kunne brede sig til flere af det store riges indre, svagt bebyggede områder mod skattefrihed i en vis årrække. Baggrunden for savolaksernes anvendelighed i denne kolonisation var deres urgamle svedjebrugstraditioner, der indebar, at de afbrændte et stykke skov, som de derefter lod opdyrke med korn i nogle år, indtil jorden var udpint. Derefter flyttede de til et nyt område og gentog proceduren. Hvor lang tid de opholdt sig på et bestemt sted afhang af metoden. Den flytten fra område til område, der således blev nødvendig kunne foregå inden for et snævert område, hvor det samme stykke land kunne tages i brug igen efter 25-40 år. Men den kunne også foregå til stadig nye områder. Det var dette sidste der fandt Gustav Vasas støtte. Den savolaksiske indlandskolonisation kan ses som et komplement til den svenske kystkolonisation, der er baggrunden for den finlandssvenske almuebefolknings tilstedeværelse i Finland i Nylands og Østerbottens kyst- og skærgårdsområde.

Det er ofte vanskeligt præcist at datere denne kolonisations fremmarsch. Men åbenbart er savolakserne nået til de øde skovegne nord om den faste bosættelse i Sverige og til de svensk-norske grænseegne allerede i slutningen af 1500-tallet, idet de i den følgende tid flere steder trængte over grænsen til Norge med deres svedjebrug og derved gav anled-

ning til klager fra de norske bønder til den danske konge. I særlig grad slog disse finner sig dog ned i Värmland, hvorfor de ved siden af navnet skovfinner også er blevet kendt som värmlandsfinner.

I deres isolerede bosættelsesområder bevarede finnerne, der endnu 1800 talte c 12.000, deres sprog og deres traditioner helt til vor tid, omend de i dette århundrede hurtigt decimeredes ved assimilation. I 1954 fandtes der således 54 og 1960 bare 22. Allerede i 1968 døde den sidste, der talte flydende finsk, og den sidste der overhovedet kunne tale finsk så sent som 1980. Inden da havde en række linguister og folkemindeforskere nået at gøre optegnelser og foretage lydoptagelser, således at det også fremover vil være muligt at udforske denne emigrantkultur og sammenholde den med den savolaksiske kultur, der menes at være udgangspunktet. Et sådant studium giver enestående muligheder for at belyse udviklingen af den savolaksiske kultur efter emigrationen: således kan visse træk i savolaksisk kultur som man har antaget at være af gammel dato, snarere tænkes at være resultat af senere karelsk indflydelse, idet de ikke genfindes blandt värmlandsfinnerne.

Sammenholdt med de seneste års finske indvandring udgør efterkommerne af skovfinnerne i Värmland og Tornedalsfinnerne kun en ringe del. Antallet af finner i Sverige opgår idag til ca 350.000, altså et tal der ligger tæt på antallet af svensktalende i Finland, mens antallet ved folketællingen i

1930 var 32.929. Antallet nyindvandrede finner overgår altså langt det antal, der har haft længere hævd i Sverige. At antallet af sverigefinner imidlertid ligger så tæt på antallet finlandssvenskere har naturligt nok knyttet diskussionen om de nyindvandrede finners goder og rettigheder sammen med finlandssvenskernes forhold i Finland: hvorfor skulle svenskere i Finland have en så langt bedre stilling i deres samfund end sverigefinnerne fik i Sverige.

Problemet er stort set svensk, men kunne tænkes at blive brugt til i Finland at rejse en opinion blandt finsktalende mod finlandssvenskernes minoritetsrettigheder, hvis ikke sverige-finnerne får lignende, eller i det mindste forbedrede, rettigheder. Til fordel for finlandssvenskernes rettigheder er der blevet peget på deres historiske rødder i Finland, mens mange finners ophold i Sverige har vist sig ikke at være af permanent karakter. Desuden er de nye sverigefinner ikke, som värmlandsfinner og tornedalsfinner i Sverige og finlandssvenskerne regionelt koncentrerede og til en vis grad isolerede. Det betyder på den ene side, at de, der bliver, hurtigere assimileres, og på den anden side at det er betydeligt mere ressource-krævende i Sverige at give sverigefinnerne rettigheder, der svarer til finlandssvenskernes.

Henvisningen til finlandssvenskernes historiske rødder har aktualiseret spørgsmålet om värmlandsfinners og tornedalsfinners historiske tilstedeværelse. Det er åbenbart, at de trods deres respektive historiske rødder ikke har fået rettigheder, der tåler sammenligning med finlandssvenskernes.

Så det er åbenbart ikke blot et spørgsmål om historiske rødder. Der er dog ikke tvivl om, at de seneste års diskussion om sverigefinnernes rettigheder har været en medvirkende årsag både til en aktivering af tornedalsfinnerne og til, at de faktisk har tilkæmpet sig bedre forhold for deres særkultur. En anden årsag har sikkert også været den bevågenhed, der overhovedet er blevet Nordkalottens befolkninger og kulturer til del. Tornedalsfinnerne er ligesom kommet med i kølvandet på lappernes nyvundne selvrespekt og vilje til at hævde deres ret til en særkultur i hvad der i det mindste af dem selv må opfattes som eget land.

At det generelt er gået de svenske kolonisatorer i Finland bedre end de finske i Sverige (og Norge), når dette måles ud fra hvor vidt de har kunnet bevare deres sproglige og kulturelle særtræk, skyldes utvivlsomt, at den svenske kolonisation i Finland geografisk, sprogligt og kulturelt til stadighed var nærmere magtens og kulturens centrer, end deres finske modsvarigheder i Sverige og Norge.

En skovfinne fra Värmland udgør dog en undtagelse, idet han en årrække var Sveriges statsminister: Tage Erlander, men hans slægt havde allerede i en tidligere generation tabt sit finske sprog.

Rusland: Finsk og Karelsk i det Ortodokse Øst-Karelen

Til sidst må det være på sin plads kort at berøre de tilsvarende problemer for den del af den karelske befolkning, der ved delingen i 1323 forblev på den russiske side og dermed kom under den russisk-ortodokse kirkes magtfulde kulturindflydelse. Endnu i den resterende del af 1300-tallet kan man iagttage en fortsat fællesskabsfølelse på tværs af den ny grænse. Men snart bliver en kulturkløft, der har eksisteret til vore dage, mærkbar. Grænsefjendtligheder tog til. Krigstogter over grænsen med hurtige gengældelsestogter blev en almindelig foreteelse.

Da Sverige i 1617 efter Stolbova-freden kunne indlemme resten af det karelske kerneområde, den tidligere *Votskaja pjatina* (den votske femtedel) -- derefter kendt som Kexholms len -- var kløften blevet så dyb, at en stor del af den ortodokse, karelske almue foretrak at fraflytte området og bosætte sig blandt sine russiske trosfæller, selv om det stred mod fredstraktaten og de egentlig skulle have været ført tilbage.

Senere i 1600-tallet, da intolerancen mod den ortodokse befolkning, skønt dennes ret til sin tro også var garanteret i 1617-traktaten, nåede et højdepunkt blandt det svenske (formodentlig mest finsktalende), lutheranske præsteskab, kom det til et veritabelt exodus af den resterende karelske og hvad vi må kalde den "oprindelige" ingriske befolkning. Særligt stærk blev udvandringen under den svensk-russiske

krig 1656-60. Istedet bosatte de sig i Tver'-området (endnu Kalinin), hvor et stort antal af deres landsbyer fortsat findes, og tiltrækker sig etnologernes store opmærksomhed. I de affolkede områder erstattedes de hovedsageligt af finner fra Savolaks og det Karelske næs *(äyrämöiset)*.

Ad tilfældige kanaler ved vi, at der ligesom i den svenske del af Finland også i det russiske Karelen forsøgtes skabt et skriftsprog. Da hollænderen Simon van Salingen i 1591 var i dansk tjeneste som Ruslands-expert, aflagde han beretning over en rejse han i slutningen af 1560erne foretog inkognito gennem det russiske Karelen fra Kola-halvøen til Moskva. Her mødte han Feodor Zidenowa i Kandalaks (Kantalahti). Denne "holdtes for en russisk filosof", fordi han havde skrevet historier om Karelen og Lapland og også havde sat sig for at nedfælde det karelske sprog i skrift, hvilket intet menneske før havde gjort: "således lod han mig se alfabetet og Skriften, trosbekendelsen og Fader Vor".*5*

Desværre er intet dog bevaret af dette tidlige forsøg, og vi skal frem til 1800-tallet før der gøres nye mislykkede forsøg, -- hvis man da ikke skal medregne den finske oversættelse af katekismen, der i 1644 blevet udgivet med russisk alfabet for at indsættes i omvendelsesbestræbelserne af den ingriske og karelske befolkning.*6* Men nogen succés blev den

---

5. S.P. L'Honoré Naber (udg.): *Reizen van Jan Huygen van Linschoten naar het Norden (1594-1595)*, Haag 1914, Bilag I, s 217-18.
6. Gustav II Adolf havde allerede i 1618 indforskaffet en bogtrykker, der skulle forse ham med luthersk litteratur på russisk, således at hans nye russiske undersåtter "komma mot-

ikke, da befolkningen jo i de følgende år bogstavelig talt flygtede fra den.

Det blev i stedet hos eftekommerne af denne flygtede nu såkaldte tver'-karelske folkegruppe, at i det mindste en del

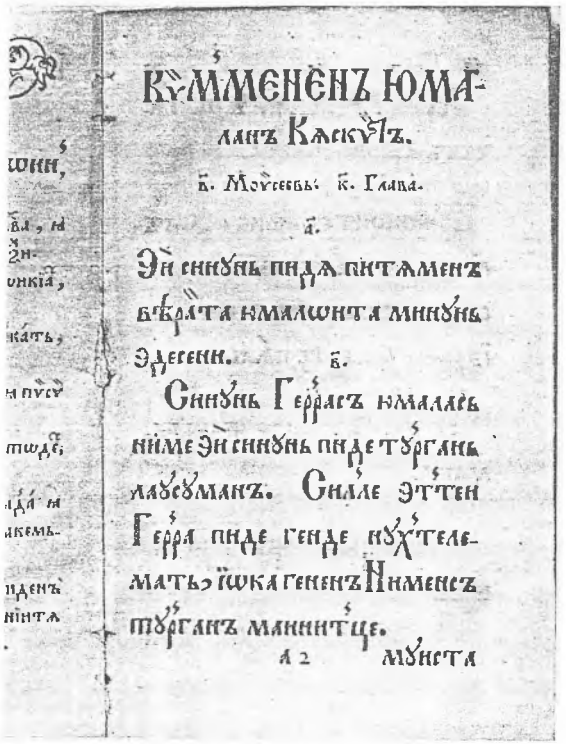

Fig 55. *De første to bud i de* Ti bud *fra den finske katekisme-oversættelse fra 1644, trykt med kyrilliske alfabet.*

---

te till den Christeliga trones rätte kännedom". Da den nysindgåede fred tilsikrede russerne fri religionsudøvning, måtte omvendelsesarbejdet i det mindste indledningsvis ske under forsigtige former.

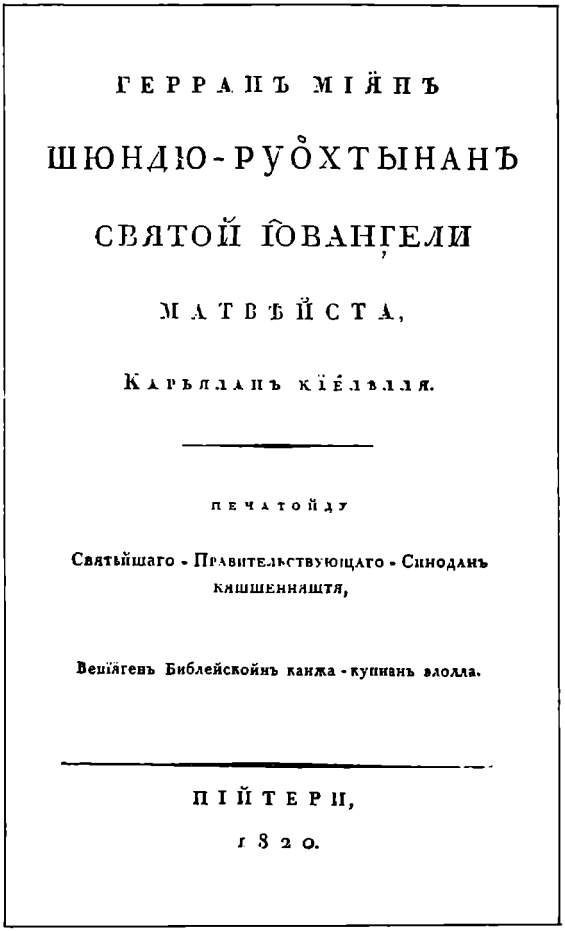

ГЕРРАНЪ МІЯ̈НЪ

ШЮНДЮ-РУО̊ХТЫНАНЪ

СВЯТОЙ ІО̂ВАНҐЕЛИ

МАТВѢЙСТА,

Карьяланъ кїе́лѣлля.

печатойду

Святьйшаго - Правительствующаго - Синоданъ
кяшшенняштя,

Венїя̈генъ Библейскойнъ канжа - купианъ элолла.

ПІЙТЕРИ,

1820.

Fig 56. *Mattheus Evangeliet: Gerran mijän shiundiuruokhtynan sviatoi iovangeli Matveista, Karjalan kielellia (1820). Blandingen af karelsk (finsk) og russisk er slående.*

af det nye testamente, Mattheus Evangeliet i 1820 blev oversat til karelsk og trykt i St Petersborg (Pijteri) med kyrilliske bogstaver [fig 56].

Efter den russiske revolution var det en af det nye styres målsætninger at skabe et skriftsprog for de minoriteter, der endnu intet havde. Det kom imidlertid ikke til at ske for karelerne. For dem indførte man nu i stedet det finske skriftsprog. Vel sagtens fordi mange finner, der havde været aktive i den finske revolution, nu efter nederlaget tog ophold i russisk Karelen. Her kom de både på grund af deres politiske indstilling og samfundsmæssige skoling og på trods af deres relative fåtal til at spille en nok så dominerende rolle. At indføre finsk som skriftsprog var dog ikke uproblematisk. De dialektale forskelle mellem finsk og karelsk var allerede store og sammenholdt med de fjerneste, sydligste karelske, og vepsiske dialekter måtte finsk nærmest opfattes som et fremmedsprog.

Siden har spørgsmålet om, hvorvidt man skulle udskifte finsk med karelsk skriftsprog, flere gange været aktuelt.

Under 1930ernes fornyede russificeringspolitik blev der for flere minoriteter skabt nye skriftsprog med anvendelse af det kyrilliske alfabet. Det skete også i Karelen hvor finsk nu for en tid måtte vige pladsen. For at karelsk nu skulle kunne fungere som skriftsprog måtte der imidlertid skabes en række nye ord og disse skabtes nærmest undtagelsesløst på russisk grundlag. Det var formodentlig netop dette forhold, der havde interesseret de russiske myndigheder for sagen,

idet det gav dem gode forudsætninger for både at russificere den karelske befolkning og også at vanskeliggøre kontakterne til Finland.

Sådanne kontakter var blevet farlige efter at Finland var blevet en selvstændig stat, i hvilken mange særligt blandt studenterne, drømte om et Stor-Finland, der skulle samle de stammefrænder, der nu fortsat måtte hensmægte under det nu ikke blot russiske men også bolsjevikkiske åg. Især "tabet" af de finsktalende ingermanlændinge og ingrere (dvs de lutheranske *inkeriläiset* og russisk-ortodokse *inkerikot*) nord og syd for Leningrad samt østkarelerne, og her særligt de to grænsesogne, Porajärvi og Repola, der en tid havde været holdt besat, og hvor det finske flag havde vajet, var et blødene sår hos mellemkrigstidens "storfinner". Man glemte bekvemt, at de østkarelske områder aldrig havde været finske. Ingermanland havde godt nok været svensk i de ca hundrede år der gik fra Stolbova-freden 1617 indtil Nystadfreden 1721; men dengang var frændeskabsfølelsen ikke større end at man i den mellemliggende tid selv -- ligesom i Kexholm len -- havde været med til at fordrive sine daværende stammefrænder, det vil sige så godt som hele den oprindelige ortodokse finsktalende befolkning, over grænsen til Rusland.

Som andre etniske minoriteter i Sovjetunionens grænseområder udsattes karelerne og ingrerne under Stalin ikke blot for russificering, men også for tvangsforflytninger. Noget som de stor- og ægtfinske demagoger i Finland må bære sin del af ansvaret for. Den fanatiske militante propagande de bedrev

Kuuloitus Karjalan rahvahal.

1 Sil alovehel, kudamaŋ Suomen sodavoinat on omah valdah ottanuh, rahvahal pidäv tarkah noudon sodatshiinullizien manettuloi käskendöi. Kai sanankuulemattomus annettuloih käskendöih näh liho roandu, mil opitah pällon luadimah Suomen sodavoinoil liho auttamah sen vastusniekkoi, se nokazujjah Suomen sodazakonoin mugah.

2 Vallatun aloveheŋ eläjät pidäv kyzyjes andoa sodatshiinullizil hädähizet tiijot omas itsehes, perehes da eloitloiš.

3 Astelat, suomuolaujes vot, eläjöityseniehet da vastusniekan jätetyt sodahenjut, midä eläjät on tagan, heil pidäv jürgieh andoa liho ilmoittoa tshiinullizil.

4 Koi shpionan nokazujjah jogahista, ken andav vastusniekal tiedua Suomen sodavoinis, sen joukkoloiš, liikundoiš liho muus, mi voibi vastusniekkua eistiä, liho sleimiv liho oppiv soahta moizie tiedoloi. Laija nokazuaje enih vastusniekan sodlattoin peitämäs liho hejjän autandas.

5 Vallatun aloveheŋ eläjä, kudai ei ole sodadatta rigo ole formes, da kudai astelal ruhiov vastarindah Suomen armiel, sidä eläjeä ei tavattuo katshota plennoikse, vai pahandandijakse, kudaman suenn periv.

6 Kaikkien eloloin koi i hartshaloin, zhiivattoin, kormun, hoonuksien liho mettshien hävitändä, poltanda liho sigavutanda — olgah kazuan liho rahvahan omat eloi — on jyrkäh kiehy.

7 Vallatun aloveheŋ eläjät pidäv pyytelläkse omat kodiikkal doi huolevasti randoŋ iellah peldoloi da kattshuo zhiivattoi. Ilmaŋ sodat-hiinullizien käskyä on muuttanda tohrel lohkal kiehy. Koi sodat-hiinullizet ozatetaaneh heil toine eländäsia, sid pidäv heil sih muuttuokseh da sied pyzyö.

8 Vallatun aloveheŋ eläjät ollah kai i Suomen rahvahizet randoveigahizet. Tshiinullizien käskyh heil pidäv tulla näih muuruondoo, kohendua liho muih randoloih, midä heil heavutah, da luodittaneh täyttetä heil annetut rontivat.

9 Vallatul aloveheŋ pietäh suudovahtoa Suomen sodasuvvet. Koi pahuut, mil aloveheŋ eläjät lietäh vedäet, tuovah nämien suudokohtien käytändäkse da hyö sanluh pidetemäih pahandandijoi Suomen sodazakonoin täyven jyrkyön mugah.

Pesästuohaa 8 p:l iuljankuuda 1941.

Suomen Sodavoimien Ülipäälikkö

Sodamarshalka Mannerheim

Fig 57. *Mannerheims "Oprop" til det karelske folk, dat. I hovedkvarteret 8. juli 1941 giver interessante belæg for det russificerede karelske -- og for den sags skyld kareliserede russiske: det relativt unge (Peter d Stores tid) låneord* shtab *(tysk* Stab*) er ligesom det østersø-finske* peä *(fi* pää*) blevet underkastet den østfinske diftongering* aa>oa, ää>eä. *Hvor integreret karelsk og russisk er ses af et ord som* sodazakonoin *(krigslovenes) sidst i § 1:* sota *finsk for krig,* zakon *russisk for lov,* -oin *finsk/karelsk genetiv-pluralis endelse.*

kunne ikka andet end skabe russisk mistænksomhed med hensyn til karelernes og ingrernes loyalitet. Ikke at Stalin behøvede mange ydre impulser for at for at nære hans notoriske mistænksomhed.

Paradoksalt nok oplevede de ortodokse østkarelere under den finske besættelse i fortsættelseskrigen 1942-43 også at blive udsat, ikke blot for en bevidst forfinskningspolitik, men også for omvendelsesforsøg fra et aggresivt lutheransk præsteskab, ganske som i 1600-tallet. De finske tropper var hurtigt rykket frem gennem Østkarelen til Svir'-Syvärifloden, hvor fronten stabiliseredes gennem mere end to år. Brede kredse i Finland mente nu, at drømmen om Storfinland var nær ved at gå i opfyldelse. Som "finner" betragtet lod de ortodokse karelere imidlertid meget tilbage at ønske. Det lykkedes i vidt omfang det snævertsynede lutheranske præsteskab, hærdede AKS-ere, at fortrænge den ortodokse kirkes repræsentanter og påtvinge lokalbefolkningen lutheransk kirkebetjening, især insisterede de på lutheransk barnedåb. Sagen blev imidlertid kendt i England, hvorfra det via BBCs udsendelser også kom den finske øverstkommanderende, Gustaf Mannerheim, for øre. Sagen føltes nu yderst pinlig og der blev sat en stopper for den lutheranske tvangsdåb, og Mannerehim udvirkede at den ortodokse kirke atter kunne fungere. Det lutheranske præsteskab og AKS-erne gav imidlertid ikke op. De var således stærkt repræsenteret i korpset af såkaldte oplysningsofficerer, hvis chef først var den berygtede Vilho Hela-

Fig 58. Voitto: Sejr! *I 1942 havde den stor-finske eufori nået sin kulmination. Det gamle karelske våben (16.årh), hvori kampen mellem Finland og Rusland symboliseres ved sværdet og sabelen, er nu flyttet frem hinsides Stor-Finlands nye grænse ved Svir'-Syväri.*

nen og siden Yrjö Vuorjoki. Disse officerer organiserede det civile liv, ikke mindst skoleväsenet, i det besatte område, og i den egenskab kunne de fortsætte forsøget på at skabe gode finner af karelerne. -- Den russiske civilbefolkning blev behandlet helt som man kunne have forventet på baggrund af det russerhad, som AKS-erne så ihærdigt havde prædiket. Mortaliteten blandt russrne i koncentrationslejrerne var stor, ikke mindst fordi der diskrimineredes mellem finskættede og slaver ved tildelingen af madrationer. Og de finske myndigheders forsøg på at få udvekslet disse russere med finskættede fra de tysk besatte områder gav ikke store resultater.

Begivenhederne i Øst-Karelen er vel det sorteste kapitel i den unge finske stats historie. Noget egentlig opgør med de ansvarlige blev det aldrig til. Når Helanen efter krigen blev idømt fængselstraf var det ikke for hans østkarelske aktiviteter, men fordi han vedligeholdt forbindelser med tyskerne efter den finsk-sovjetiske våbensstilstand i 1944, ifølge hvilken finnerne forpligtede sig til at afvæbne tyskerne på finsk område.7

---

7. Gestapo-papirer fundet i Danmark afslørede tyske planer om at indsætte en finsk regering under Helanen, som skulle kunne føre krigen mod russerne videre efter våbensstilstandens ikrafttræden, ref i *J.K. Paasikivis dagböcker 1944-56*, del 1, Borgå 1986, s 187. -- Det må iøvrigt indrømmes at atmosfæren efter krigen ikke var til et sådant opgør. Den politisk betingede krigsansvarighedsproces rettedes mod folk, der ikke med rimelighed kan anses at have været skyldige til andet end at have været politisk aktive i et land, der led militært nederlag. Denne retsag føltes derfor af flertallet af det finske folk som en stor uretfærdighed. Samtidig bedrev de nu legaliserede kommunister hetz mod alt og alle uden for egne

Endnu længe efter krigen gav denne bedrevidende og selvtilfredse holdning blandt lutheranerne sig udtryk i en nedladende holdning overfor den ortodokse minoritet i det finske Nordkarelen. En holdning der først har ændret sig de sidste årtier. Nu er tilstedeværelsen af de ortokse karelere til gengæld blevet et aktiv for turistindustrien. -- Ligesom iøvrigt nærheden til Rusland i stigende grad udnyttes til at give blandt andre amerikanske turister et stænk af "russisk" atmosfære. For nylig har en restauratør endog fundet det passende at kalde en restaurant i Helsingfors for "Alexander Nevski" (så langt nåede udviklingen under den Kekkonen, der i 1925 var med til at overtjære harmløse russiske inskriptioner). Hvad der egentlig har afholdt vedkommende restauratør fra at tage skridtet fuldt ud og kalde restauranten for "Stalin", må vel snarest søges i en manglende viden om hvem den historiske Aleksandr Nevskij (+1263) egentlig var. Men om Stalin kan man i hvert fald sige, at han ikke i egen høje person førte krig i Finland. Dertil kommer, at Aleksandr Nevskij såvel under Peter den Store som under Stalin anvendtes som symbol på den vestrettede ekspansion, der også foregik på Finlands bekostning,

Efter vinterkrigen 1940 og fortsættelseskrigen opgav man fra russisk side mellemkrigstidens russificeringspolitik, og finsk har igen kunnet fungere som officielt skriftsprog for

---

rækker, således at de 85% øvrige finner havde andet end selvransagelse at tænke på, så meget desto mere som man ikke kunne vide i hvor høj grad russerne stod bag de finske kommunisters aktiviteter.

den stadigt skrumpende karelske minoritet (nu vel mindre end 140.000) blandt en russisk flertalsbefolkning (ca. 500.000).

Tanken om et karelsk skriftsprog er dog ikke opgivet. Kimen er der, idet der trods alt skrives og udgives en del litteratur, nærmest lyrik, på karelsk. Men skal dette karelske skriftsprog virkelig nå status som den karelske befolknings skrift- og kultursprog, må der skabes en fast sprognorm som det skete for finsk i 1800-tallet.

I *perestrojka*'ens og *glasnost*'ens tidsalder vejrer mange af Sovjetunionens små og store nationale minoriteter morgenluft. Og det er nu ikke blot blandt karelerne, men selv blandt vepserne, der idag næppe udgør mere end 10.000 personer (og ofte henregnes til karelerne), at der tales om skabelsen af et skriftsprog. Nylig har endog en lydisk forfatter udgivet en bog på dette sprog, der er nært beslægtet med vepsisk og karelsk, men med et endnu mindre befolkningsgrundlag, formodentlig ikke mere end ca 2000 personer. I Estland har også rester af den ingermanlandske befolkning nylig manifesteret sig nationalt. Således har man for første gang siden 1920 set det ingermanlandske korsbanner (gul bund med rødrandet blåt kors) frembåret i Dorpat (Tartu).

LITTERATUR

Der er lagt særligt vægt på litteratur på skandinaviske og vesteuropæiske sprog, således at kun de mere centrale værker på finsk er medtaget. Mange værker er også udkommet på finsk, men det er kun undtagelsesvist anført. Alt i alt har det ikke kunnet undgås, at der ved kontroversielle spørgsmål i sprogstriden er en vis slagsside til fordel for svenske debatindlæg, idet danske biblioteker er svagt forsynede med finsksproget litteratur. Det gælder selv historisk faglitteratur for den periode, hvor Finlands historie også er dansk historie. Neutrale i sprogstriden er den tosprogede Matti Klinges værker, der derfor generelt kan anbefales. Det samme gælder Johannes Salminens tre essay-samlinger.

En hurtig, uundværlig og endnu up-to-date informationskilde er *Uppslagsverket FINLAND* 1-3, Helsingfors 1982-85.

Den generelle historiske baggrund:

Eino Jutikkala & Kauko Pirinen: *Finlands historia*, udkommet på flere sprog siden 1962; svenske udgaver fra 1973 og fremefter er stærkt forkortede.

Det finske befolkningsflertals kulturhistorie er suverænt fortalt i Eino Jutikkala: *Bonden i Finland genom tiderna*, Helsingfors 1963.

Det autonome og selvstændige Finlands politiske historie er overskueligt fremstillet i L.A. Puntila: *Finlands politiske historia 1809-1960*, Helsingfors 1972.

Vigtig for den tidlige idehistoriske baggrund er: Werner Söderhjelm: *Åboromantiken och dess samband med utländska idéströmningar*, Helsingfors 1915.

Grundlæggende for den idehistoriske baggrund efter Universitetets overflytning fra Åbo til Helsingfors er: Matti Klinge: *Studenter och idéer. Studentkåren ved Helsingfors universitet 1828-1960*, 1-4, Helsingfors 1969-79. På grundlag af disse fire bind har Klinge udgivet en række populært skrevne, synspunktsrige artikelsamlinger, først og fremmest: *Runebergs två fosterland*, Borgå 1983, og *Från lojalism till rysshat*, Ekenäs 1988.

Disse værker holder på op til 350 årsdagen for Universitets grundlæggelse at suppleres med et stateligt jubilæumsværk Matti Klinge et al.: *Helsingin yliopisto 1640-1990* af hvilket bind 1 *Kuninkaallinen Turun Akatemia 1640-1808*, Keuruu 1987 er kommet og også kommer i svensk udgave: *Kungliga Akademien*

i Åbo 1640-1808, Helsingfors 1988, =*Helsingfors universitet 1640-1990* I.

Vigtig for sprogstriden i selvstændighedstiden er Pekka Kalevi Hämäläinen: *Nationalitetskampen och språkstriden i Finland 1917-1939*, Helsingfors 1969.

En række vigtige artikler er optagne i L.Karvonen & Ulf Lindström (udg.): *Finland en politisk loggbok*, Lund 1987, af hvilke de vigtiste er optagne nedenfor.

Det samme gælder særtrykket af *Historisk tidskrift för Finland* 1987:3 *Finland: folk - nation - stat*, udg. af Max Engman i anledning af landets 70. selvstændighedsdag.

Samt *Svenskt i Finland* 1: *Studier i språk och nationalitet efter 1860*, Helsingfors 1983, = *Skrifter utgivna av svenska litteratursällskapet i Finland* 511.

Levende erindringer fra finskhedsbevægelsens formative periode af en moderat tilhænger har vi i August Schauman: *Från sex årtionden i Finland* I-II, Helsingfors 1892-94.

En slags pendant og fortsættelse er Bernh. Estlander: *Elva årtionden ur Finlands historia* I-V, Helsingfors 1919-30.

En af svenskhedens centrale skikkelser, Axel Lille, har udgivet sine gennem mange år gjorte optegnelser i den omfangsrige: *Den svenska nationalitetens i Finland samlingsrörelse*, Helsingfors 1921.

Den uortodokse, svensksindede Rolf Lagerborgs *Ord och inga visor*, Åbo 1945 har også erindringskarakter og skildrer med skarphed den vigtige periode i 1920-30erne.

Filosoffen Thiodolf Rein følger i *Johan Vilhelm Snellman* I-II, Helsingfors 1895-99, yderst detaljeret udviklingen i denne finskhedsbevægelsens mentors liv. Snellmans værker er desværre temmeligt uoverskueligt udgivne i hans *Samlade Arbeten* I-X, Hfs 1892-98, idet registre mangler. Det er derfor lettere at orientere sig hos Rein.

Olof Ruin: *Spänningar. Finland speglat i en familj*, Värnamo 1987. Med distance giver Ruin en spændende skildring af egne og ældre slægtninges holdninger til blandt andet sprogstriden på grundlag af samtidige optegnelser.

De relevante lovgivningstekster hvad angår de nuværende sprogforhold findes aftrykte i bilag til Tore Modeen: *Finlandssvenskarnas nationella grundlagsskydd* I, Åbo 1977.

Den litterære baggrund i:

Matti Kuusi & Lauri Honko: *Sejd och saga. Den finska forndiktens historia*, Vasa 1983 (19631).

Osmo Hormia: *Den finska litteraturens historia fram till 1917*, Jyväskylä 1982.

Lars Huldén, Jarl Gallén, Olof Enckell & Erik Ekelund: *Finlands svenska litteratur* 1-2, Borgå-Stockholm 1968-69.

Kai Laitinen: *Finlands moderna litteratur (1917-67)*, Helsingfors 1968.

Kai Laitinen: *Finlands litteratur*, Borgå 1988.

V.Tarkiainen: *Finsk litteraturhistoria*, Helsingfors 1950.

Specifikt om sproget:

Eksempler på det finske sprogs brug før 1800 er publiceret i Martti Rapola: *Vanhan kirjasuomen lukemisto* (læsning i gammel bogfinsk), talrige udgaver siden 1959.

Eksempler på finsk skriftsprogs udvikling efter 1800 findes optagne i Paavo Pulkkinen: *Nykysuomen kehitys. Katsaus 1800- ja 1900-luvun kirjakieleen sekä tekstinäytteitä* (Det nufinske sprogs udvikling. Et blik på 1800- og 1900-tallets bogsprog og tekstprøver), Helsinki 1972.

En kort introduktion til det finske sprog giver Esko Koivusalo: *Finska språket* i Bertil Molde & Allan Karker (udg.): *Språkene i Norden*, Arlöv 1983, s 79-97.

Den formative periode i finsk sprogforskning er behandlet i Mikko Korhonen: *Finno-Ugrian Language Studies in Finland 1828-1918*, Helsinki 1986, i serien The History and Learning and Science in Finland 1828-1918 vol 11.

En moderne generel indføring i de finsk-ugriske sprog og deres kulturelle og historiske baggrund er Valev Uibopuu: *Finnougrierna och deras språk*, Lund 1988. De realhistoriske oplysninger, hvad angår Finland, er imidlertid ofte tvivlsomme, sml ovf s 85, n 28. afståede "Ny" Finland.

Björn Collinder: *Finnisch als Kultursprache*, i *Schriften aus dem Finnland-Institut in Köln* 4, Hamburg 1965.

I *Suomi pohjoismaisena kielenä - Finskan som språk i Norden*, Helsingfors 1983, findes adskillige relevante artikler.

Suomen väestön esihistorialliset juuret (Finlands befolknings forhistoriske rødder), = *Bidrag till Kännedom av Finlands Natur och Folk* 131, Helsinki 1984, indeholder indlæggene fra et tværvidenskabeligt symposium, hvor mange af de problemer af

racemæssig og sproglig karakter, der har givet anledning til kontroverser i Nationalismens tidsalder gives en moderne videnskabelig belysning.

Speciallitteratur

Juhani Aho: *En idéernas man. Biografi öfver August Fredrik Soldan*, Helsingfors 1901.

Martti Ahti: Tanners minoritetsregering, skyddskårerna och "fascismens spöke", några synpunkter på gränserna för den tillåtna politiken under första republiken, *Historisk tidskrift för Finland* 1984:4, Helsingfors 1984, s 356-84.

Risto Alapuro: De intellektuella, staten och nationen, *Historisk tidskrift för Finland* 1987:3, Helsingfors 1987, s 457-79.

Samme: *Akateeminen Karjala-Seura. Ylioppilaisliike ja kansa 1920- ja 1930-luvulla* (Det akademiske Karelen-selskab. Studenterbevægelsen og folket i 1920-30erne), Helsinki 1973 = Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisusarja Politiikan tutkimuksia 14..

Pirkko Alhoniemi: *Isänmaan korkeat veisut. Turun ja Helsingin romantiikan runouden patrioottiset ja kansalliset motiivipiirit* (Fædrelandets højsange. Digtningens patriotiske og nationale motiver under Åbo- og Helsingforsromantikken, Helsinki 1969.

Samme: *Idylli särkyy. Kansallisromanttisten ideaalien murenemineen jälkiromantiikan ja realismin kauden kirjallisuudessamme* (Idyllen sprækker. De nationalromantiske idealers knusen i vor senromantiks og realismes litteratur), Helsinki 1972.

Erik Allardt: *Finlandssvenskarna*, i *Finland en politisk loggbok*, Lund 1987, s 93-115.

Samme: *Finland som ett nordiskt samhälle*, *Historisk tidskrift för Finland* 1987:3, Helsingfors 1987, s 593-611.

Erik Allardt & Christian Starck: *Språkgränser och samhällsstruktur. Finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv*, Lund 1981.

Håkon Andersson: *Kampen om det förflutna. Studier i historieundervisningens målfrågor i Finland 1843-1917*, Åbo 1979.

Väinö Auer, Eino Jutikkala & Kustaa Vilkuna: *Finnlands Lebensraum. Das geographische und geschichtliche Finnland*, Berlin-Helsinki 1941.

Veli-Matti Autio: *Yliopiston virkanimitykset 1809-1852* (tjenestemandsudnævnelser ved Universitetet 1809-52), Helsinki 1981.

Samme: "Vedhuggare det är vad vi är". Axplock om språkstriden kring universitetet ur Paasikivis perspektiv, *Historisk tidskrift för Finland* 1985:2, Helsingfors 1985, s 206-22.

P.O. Barck: *Arvid Mörne och sekelskiftets Finland*, Helsingfors 1953.

Bilden av ett folk. En festskrift till Väinö Linna, udg. af Yrjö Varpio, Jakobstad 1980.

Yrjö Blomstedt: *Lantadministrationen i Finland på 1700-talet*, (Særligt kapitel: *Finska språket*), i *Administrasjon i Norden på 1700-talet*, Oslo 1982, s 287-306 (293-95).

Göran von Bonsdorff & Frank Jernström: *Från självständighet till Lappo. Svenska folkpartiet* II: *1917-29*, Helsingfors 1984.

R. Broberg: Invandring från Finland till mellersta Skandinavien före 1700. *Svenska Landsmål* 289, Stockholm 1967, s 59-98.

Samme: Äldre invandringar från Finland i historia och tradition, *Fataburen* 1981, s 32-65.

Patrick Bruun m.fl.: *Efter 1809. En krönika i ord och bild om finlandssvenskarna*, Helsingfors 1968.

Gunnar Castrén: *Humanister och humaniora, tryckt och talat från sex decennier*, Helsingfors 1958 [heri genoptryk af *Topelius' politiska diktning* (1943); *Weckselis "Svenskan och Finskan"* (1919); *De Radikala* (1904); *"Svenskt i Finland"*(1914)].

Börje Colliander: *"Finländsk" ordet och begreppet. Anteckningar till belysande av idéinnehållet i vår nationella utveckling*, Helsingfors 1945.

Björn Collinder: Språkstrid och nationalitetskamp i Finland, *Studentföreningen Verdandis småskrifter* 378, Uppsala 1935.

J.R. Danielson-Kalmari: *Finland under Gustavianska tiden* I-II, Stockholm-Helsingfors 1925-26.

Göran Djuphus & Lauri Karvonen: *Fascismen i Finland: Högerextremismens förankring hos väljarkåren 1929-1939*, Åbo 1984.

Hugo Ekhammar: *Det forntida Östersverige och svenskdomen*, Uppsala 1944.

Artur Eklund: *Ras, kultur, politik*, i *Svenskt i Finland*, Hel-

singfors 1914, s 1-23.

Claes-Christian Elert (udg.): Internordisk språkförståelse, *Acta Universitatis Umensis* 33, Umeå 1981.

Max Engman: Finland -- ett utflyttningsland. In och utflyttning under fyra sekler, i *Svenskt i Finland* 2, Helsingfors 1984, s 117-64, = *Skrifter utgivna av svenska litteratursällskapet i Finland* 519.

Knut Einar Eriksen & Einar Niemi: "Den finske fare" - grenseproblemer og minoritetspolitikk i Nord (1870-1940), i Maija-Liisa Kalhama (udg.): *Suomalaiset Jäämeren rannoilla - Finnene ved Nordishavets strender.* Kveeniseminaari 9.-10.6.1980 Rovaniemellä. Siirtolaisuusinstituutti - Migrationsinstitutet, Turku 1982, s 79-108.

K.-A. Fagerholm: *Talmannens röst*, Borgå 1977.

Det finska Kalevala: Rapport fra Kalevala-symposiet i København den 17.-18. mai 1985, København 1985 = *Finsk afdelings skrifter* I.

Anne Fried: *Literatur und Politik in Finnland*, Hamburg 1982, = *Schriften aus dem Finnland-Institut in Köln* 14.

Carl Rudolf Gardberg: *Boktrycket i Finland* I-III, Helsingfors 1948-73.

Östen Groth & Gunnar Lassinantti: *Nordkalotten - en gränslös utmaning*, Luleå 1982.

Emil Hasselblatt: *Nationalitet och dikt. Språkfrågan i finlandssvensk poesi*, i *Svenska litteratursällskapets Förhandlingar och uppsatser* 34, Helsingfors 1921.

Ben Hellman: *"Det hemliga vapnet". En studie i den finländska vinterkrigsdiktningen*, i Sven Linnér (red.): *Från Dagdrivare till Feminister. Studier i finlandssvensk 1900-talslitteratur*, Helsingfors 1986, s 195-234.

Yrjö Hirn: *Lärt folk och landstrykare i det finska kulturliv*, Helsingfors 1939.

Kari Hokkanen: *Kyösti Kallio* 1-2, Juva 1986.

Eirik Hornborg: *Universitetet och språkstriden. Fakta och synpunkter*, Helsingfors 1933.

Samme: *Den äktfinska svallvågen*, Helsingfors 1935.

Samme: *Stormig höst. Minnen och genljud från 1930- och 1940-talet*, Helsingfors 1960.

Sulo Huovinen: Finskan som nordiskt språk och språk i Norden, *Nordisk kontakt* 17/88, s 84-88.

Sulo Huovinen: Finskan och dess släktspråk, i *Suomi pohjoismaisena kielenä - Finskan som språk i Norden*, Helsingfors 1983, s 28-49.

Sulo Huovinen (udg): *Värmlandsfinnar. Om finnskogens historia och kultur*, Kulturfonden för Sverige och Finland, Stockholm 1986.

Lauri Hyvämäki: *Sinistä ja mustaa. Tutkielmia Suomen oikeistoradikalismista* (Blåt og sort. Studier i finsk højreradikalisme), Helsinki 1971.

Tor Högnäs: *Yksi, kaksi, Kekkonen: en borgerlig finsk politikers opgør med fortiden*, København 1986 (originaltitel: *Att söka sin väg*, (1985). Den danske titels "Kekkonen" og "borgerlig politiker", som forlaget (Vindrose) må formodes at have ansvaret for, kan kun skulle give indtryk af, at bogen skulle handle om det meget spændende emne: Kekkonens opgør med sin lidet gloriøse fortid. Men "politikeren" er faktisk *kun* forfatteren, der ellers mest er kendt som netop forfatter og journalist).

Mauno Jokipii: *Finsk bosetning i Nord-Norge - Historiske hovedlinjer*, i Maija-Liisa Kalhama (udg.): *Suomalaiset Jäämeren rannoilla - Finnene ved Nordishavets strender*. Kveenisemi-naari 9.-10.6.1980 Rovaniemellä. Siirtolaisuusinstituutti - Migrationsinstitutet, Turku 1982, s 19-71.

Arvid Kajàn: *Lappoaktionen*, Hangö 1930.

Lauri Karvonen: Det blåsvarta brödraskapet, *Finsk Tidskrift* 1983, Åbo 1983, s 275-80.

Lauri Karvonen: *From White to Blue and Black: Finnish Fascism in the Interwar Era*, Helsinki 1988, =*Commentationes Scientiarum Socialum* 36.

Lauri Karvonen & Ulf Lindström: *Finlands fascism*, i *Finland en politisk loggbok*, Lund 1987, s 157-95.

L.Karvonen & Ulf Lindström (udg.): *Finland en politisk loggbok*, Lund 1987.

Pekka Katara: *Die nationalsprachliche Entwicklung in Finnland*, Leipzig 1941.

Urho Kekkonen: *Demokratian itsepuolustus* (Demokratiets selvforsvar), Porvoo 1934.

Aira Kemilainen, Marjatta Hietala & Pekka Suvanto: *Mongoleja vai germaaneja? -- rotuteorioiden suomalaiset* (Mongoler eller

germaner? -- raseteoriernes finner), Helsinki 1985, = *Historiallinen Arkisto* 86.

Alf Kjellén: *Nationella strömningar i 1840-talets Finland och patriotism*, i *Skrifter utg. av svenska litteratursällskapet i Finland* 265, Helsingfors 1938.

Volter Kilpi: *Nationell självprovning*, Borgå 1917.

D.G. Kirby: Finland and Russia 1808-1920. From Autonomy to Independence. A Selection of Documents, London 1975.

Matti Klinge: *Suomen sinivalkoiset värit* (Finlands blå-hvide farver), Keuruu 1982.

Matti Klinge: Finska språket i Finland under 1800-talet, i *De nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet* 2, Oslo 1985, s 7-24. =*Nordisk språksekretariats rapporter* 6.

Matti Klinge & Timo Tiusanen (udg.): *Ylioppilaslehti 1913-1963* (Studenterbladet 1913-68), Helsinki 1963.

Sigurd Klockare: *Norrbottniska språkstriden 1888-1958*, i *Finska språket i Sverige: Finska språket i Tornedalen*, Stockholm 1982, s 1-39.

Jorma Koivulehto: *Namn som kan tolkas urgermaniskt*, i *Klassiska problem inom finlandssvensk ortnamnsforskning. Svenska litteratursällskapets jubileumssymposium* 1985, Hangö 1987, s 27-42, =*Studier i nordisk filologi* 67.

V.A. Koskenniemi: *Den finska språk- och kulturfrågan*, Helsingfors 1935.

Seppo Kuusisto: *Kansallishenkeen uskoen. Hämäläis-osakunnan historia* (I tro på nationalånden. Tavast-nationens historie) 2. *1918-1970*, Helsinki 1978.

Eero Kuussaari: *Suomen suvun tiet* (den finske slægts veje), udg af Suomen heimosoturien liitto (Finlands stammekrigeres forbund), Helsinki 1935.

Antti Laine: *Suur-Suomen kahdet kasvot. Itä-Karjalan siviiliväestön asema suomalaisessa miehityshallinnossa 1941-1944* (Storfinlands to ansigter: den østkarelske civilbefolkning i det finske okkupationsstyre 1941-1944), Helsinki 1982.

Jarmo Lainio: *Spoken Finnish in Urban Sweden*, Uppsala 1989.

Gunnar Landtman: *Finlands väg till oavhängighet*, Helsingfors 1919.

Kaarlo S. Laurila: *Språkfrågan vid Helsingfors Universitet*, Helsingfors 1935.

Iivari Leiviskä (udg.): *Finnland: Natur, Geschichte, Kultur und Wirtschaft. Herausgegeben im Auftrag der Presseabteilung des Ministeriums des äusseren unter Mitwirkung hervorragender Wissenschaftler*, Helsinki 1940.

Sven Lindman: *Hegel, Snellman och språket* (1977), genoptr. i Lindmans *Män och idéer*, Åbo 1981, s 13-24.

Samme: *Snellman och Lagus* (1976), genoptr. i Lindmans *Män och idéer*, Åbo 1981, s 25-35.

Kirsti Manninen: *Ollista Bisquitiin. Ylioppilaslehden pakinat 1913-1968* (Fra Olli til Bisquit (forf.sign.). Studenterbladets causerier 1913-68), Keuruu 1987.

Ohto Manninen: *Suur-Suomen ääriviivat. Kysymys tulevaisuudesta ja turvallisuudesta Suomen Saksan-politiikassa 1941* (Konturerne af Stor-Finland. Fremtids- og sikkerhedsspørgsmålet i Finlands Tysklands politik 1941), Helsinki 1980.

W.R. Mead: Uppfattnigar om Finland, *Historisk tidskrift för Finland* 1987:3, Helsingfors 1987, s 333-50.

C.F. Meinander: Om svenskarnas inflyttningar till Finland, *Historisk tidskrift för Finland* 1983:3, Helsingfors 1983, s 229-51.

Henrik Meinander: Aktiva Studenter. En högerradikal sammanslutning 1931-1945, *Historiska och litteraturhistoriska studier* 64, Helsingfors 1989, s 241-341.

Nils Meinander: *Det fria Finland formas*, Borgå 1980.

Samme: *Finland mognar*, Borgå 1983.

A. Meurman: *Johan Wilhelm Snellman*, Helsingfors 1901 (nedkorter Reins biografi).

Migrationen mellan Sverige och Finland. Symposium anordnat av Kulturfonden för Sverige och Finland Hässelby slott den 26-29 oktober 1967, Stockholm 1970. =*Nordiska rådet: Nordisk udredningsserie* 14/70. Indeholder et stort antal relevante artikler.

Yngve Mohlin: *Finlands inbördeskrig*, i *Finland en politisk loggbok*, Lund 1987, s 57-92.

Eva Moltesen: Den nationale Vækkelse i Finland, *Dansk Tidsskrift* 1902, København 1902, s 20-36.

Samme: *Det finske Finland. En kulturhistorisk Oversigt*, København 1920.

Olof Mustelin: *Studier i finländsk historieforskning 1809-1865*, Helsingfors 1957.

Samme: J.K. Paasikivi, Eirik Hornborg och nationalitetsfrågorna i Finland, *Historiska och litteraturhistoriska studier* 54, Helsingfors 1979.

Samme: *De nordiska universitetsadresserna 1934*, Helsingfors 1981.

Juhani Mylly & R. Michael Berry (udg): *Political Parties in Finland. Essays in History and Politics*, Turku 1984.

Timo Myllyntaus: The Growth and Structure of Finnish Print Production, 1840-1900, i *De nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet* 2, Oslo 1985, s 241-77. =*Nordisk språksekretariats rapporter* 6.

Arvid Mörne: *Från "Saima" till "Vikingen". En Studie över den svenska nationalitetsidéns utveckling i Finlands press*, Borgå 1916.

Samme: *Axel Olof Freudenthal och den finlandssvenska nationalitetstanken*, Helsingfors 1927.

Nationalitet och Bildning. Uppsatser af A.H. Chydenius, C.G. Estlander, A. Meurman och E.G. Palmén, Helsingfors 1887.

C.A. Nordman: *Förfäder och fornfinnar* i *Svenskt i Finland*, Helsingfors 1914, s 24-43.

W.E. Nordström: *Fyrtio år svensk politik i Finland*, Ekenäs 1946.

Y. Nurmio: *Taistelu Suomen kielen asemasta 1800-luvun puolivälissä* (Kampen for det finske sprogs' status i midten af 1800-tallet), Porvoo 1947.

Toivo Nygård: *Suomalainen äärioikeisto maailmansotien välillä. Ideologiset juuret, järjestöllinen perusta ja toimintamuodot* (Det finske yderste højre mellem verdenskrigene: ideologiske rødder, organisation og aktivitetsformer), *Studia Historica Jyväskyläensia* 25, Jyväskylä 1982.

Samme: *Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen. Aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa* (Stor-Finland eller hjælp til nærtboende stammefrænder. Det ideelle stammearbejde i det selvstændige Finland), Helsinki 1978.

Carsten Ohlmann: *Billedet af et folk: om nationalidentitet og mytedannelse i den finske litterære tradition*, Kbhn 1986 = *Finsk afdelings skrifter* II.

F. Ohrt: Finner og Svenske i Finland, *Sønderjydske Aarbøger*

1912, Åbenrå 1912, s 208-325.

K. Ordin: *Pokorenie Finljandii. Opyt napisanija po neizdannym istochnikam* (Finlands underkuelse. Et forsøg på grundlag af uudgivne kilder) I-II, St Peterburg 1899.

Juhani Paasivirta: *Finland and Europe. The Period of Autonomy & the International Crises 1808-1914*, London 1981. Forkorter finsk original, fortsat i:

Juhani Paasivirta: *Suomi ja Eurooppa 1914-1939*, Hämeenlinna 1984.

E.G. Palmén: *Minnen från språkstriden*, i Från brytningstider. Minnen och erfarenheter, Helsingfors 1913, s 113-43.

Vitalis Pantenburg: *Finnland. Jüngstes Reich im Hohen Norden*, Leipzig 1941.

L.A. Puntila: *Ruotsalaisuus Suomessa* (Svenskheden i Finland), Helsinki 1944.

Viljo Rasila, Eino Jutikkala & Keijo K. Kulha: *Suomen poliittinen historia 1905-1975* (Finlands politiske historie 1905-75), Porvoo 1976.

Gabriel Rein: *Om National-Literaturens, i Finland utveckling, och nödvändigheten af dess vidare bearbetning* (uppl. 16/3 1842) i *Suomi* 1842 hft 2, s 25-42

Pentti Renvall: *Finsk representation i Sveriges riksdag*, Stockholm 1967.

Lars Ringbom: *Inbördeskriget i Finland. Psykologiska anteckningar*, Helsingfors 1918.

Marvin Rintala: *Three Generations: The Extreme Right Wing in Finnish Politics*, Bloomington 1962.

J.L. Runeberg: *Fänrik Ståls sägner* (1848/1860) = *Samlade arbeten* V, Helsingfors 1900.

Arthur Ruppert (udg.): *Bauern und Helden. Ein Finnlandbuch*, Leipzig 1942.

Johannes Salminen: *Landskap i öster*. Essäer, Ystad 1978.

Samme: *Gränsland*, Borgå 1984.

Samme: *Minnet av Alexandria*, Borgå 1988,

Georg Schauman: *Det svenska Problemet i Finland*, Helsingfors 1921.

E.N. Setälä: *Språkstriden i Finland*, Stockholm 1920.

Hannes Sihvo: Karelen i Finlands historia - vädjobana, bro, myt, *Historisk tidskrift för Finland* 1987:3, Helsingfors 1987, s 413-35.

Samme: *Karjalan kuva. Karelianismin tausta ja vaiheita autonomian aikana* (Billedet af Karelen. Karelianismens baggrund og omskifteligheder under Autonomiens tid), Helsinki 1973.

Juha Siltala: *Lapuan liike ja kyyditykset 1930* (Lappo-bevægelsen og enleveringerne 1930), Keuruu 1985.

Språkfrågan vid Helsingfors Universitet. Några synpunkter, Helsinki 1935 [den finske studentforenings svar på den Nordiske universitetsadresse].

Henrik Stenius: *Frivilligt -- jämlikt -- samfällt: Föreningsväsendets utveckling i Finland fram till 1900-talets början*, Helsingfors 1987.

Samme: *Språkfrågan i de första massorganisationerna*, i Max Engman & Henrik Stenius (udg.): *Svenskt i Finland 1: Studier i språk och nationalitet efter 1860*, Helsingfors 1983.

Göran Stjernschantz: *Hugo E. Pipping*, Helsingfors 1980.

Göran Stjernschantz (udg): *J.K. Paasikivis dagböcker 1944-1956, Första delen: Vid katastrofens rand* (1944-47), Borgå 1986.

Jan Sundberg: *Svenskhetens dilemma i Finland. Finlandssvenskarnas samling och splittring under 1900-talet*, Helsingfors 1985.

Suomen suku (den finske slægt) I-III, udg. A. Kannisto, E.N. Setälä, U.T. Sirelius & Yrjö Wichmann, Helsinki 1926-34. Den tids førende videnskabsmænds syn på de finsk-ugriske folks slægtskabsforhold og kulturshistorie.

Henning Söderhjelm: *Finskt och svenskt i Finland. En orientering i språk- och nationalitetsfrågorna*, Stockholm 1935.

Ilmar Talve: *Skogsfinnarna och Finlands folkkultur*, i Sulo Huovinen (udg): *Värmlandsfinnar. Om finnskogens historia och kultur*, Kulturfonden för Sverige och Finland, Stockholm 1986, s 65-80.

Marika Tandefelt: *Mellan två språk. En fallstudie om språkbevarande och språkbyte i Finland*, Uppsala 1988 = Acta Universitatis Upsaiensis, Studia Multiethnica Upsaliensia 3.

Samme: Deux langues sur un marché, i *Cahiers de linguistique sociale*, udkommer Rouen efterår 1989 [anskuer behovet for

finsk vs svensk i Finland udfra et markedsynspunkt].

Pekka Tarkka: *Otavan historia toinen osa 1918-1940* ([forlaget] Otavas historie del 2 1918-40), Keuruu 1980.

Hugo Tenerz: *Ur Norrbottens finnbygds och dess befolknings tidigare historia samt Den svenska infiltrationen i övre finnbygden under 1600- och 1700-talen,* Stockholm 1962.

Robert Tengström: *Finsk Antologi*, Helsingfors 1845, heri bl a oversættelser af de såkaldte bondedigtere: Paavo Korhonen: *Sang om det finska sprogs ringe anseelse* (s 234-35); og Antti Puhakka: *Sang om de uheldige følger af det svenske sprogs herredømme i Finland* (s 240-49).

Päiviö Tommila (udg.): *Finlands ofärdsår 1899-1917. Historiska uppsatser*, Stockholm 1963.

Samme (udg.): *Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919-1939* (to årtiers finsk indenrigspolitik 1919-39), Porvoo 1964 = *Historian aitta* XVI.

Z. Topelius: *Eger Finska Folket en Historia* (1843) i *Samlade skrifter* 23. Stockholm 1921.

Z. Topelius: *Boken om Vårt Land. Läsebok för de lägsta läroverken i Finland*, Vasa 1982 (18751).

Klaus Törnudd: *Svenska språkets ställning i Finland* (3.opl.), Helsingfors 1978.

Ari Uino: *Nuori Urho Kekkonen* (den unge Urho Kekkonen), Jyväskylä 1985.

Mikko Uola: *Sinimusta veljeskunta. Isänmaallinen kansanliike 1922-1944* (Det blåsorte broderskab. Den fosterlandske folkebevægelse 1922-44), Helsingfors 1982.

Kjell Venås: Finland og Noreg på 1800-talet - språk og soge, i *De nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet* 2, Oslo 1985, s 25-50. =*Nordisk språksekretariats rapporter* 6.

Pertti Virtaranta: *Utforskningen av språk och traditioner i mellersta Skandinaviens finnskogar*, i Sulo Huovinen (udg): *Värmlandsfinnar. Om finnskogens historia och kultur*, Kulturfonden för Sverige och Finland, Stockholm 1986, s 81-113.

Waffenbruder Finnland. Ein Buch für die deutschen Soldaten in Finnland. Mit Geleitworten von Reichsminister Alfred Rosenberg und dem früheren finnischen Staatspräsidenten P.E. Svinhufvud, Helsinki 1942.

Krister Wahlbäck: Från Mannerheim till Kekkonen: Huvudlinjer i finländsk politik 1917-1967, Malmö 1967.

Erling Wanda: *Tornedalsfinskan och dess särdrag,* i *Finska språket i Sverige: Finska språket i Tornedalen,* Stockholm 1982, s 40-73.

Thorsten Wennerström: *Svenskarne i Finland och Estland,* Göteborg 1931.

Samme: *Den svenskspråkiga folkrörelsen i Finland,* Göteborg 1934.

William A. Wilson: *Folklore and Nationalism in Modern Finland,* Bloomington 1976; i den finske oversættelse *Kalevala ja kansallisuusaate* (Helsinki 1985) er citater af finsk oprindelse taget fra originalteksterne, hvorfor de, når de citeres her, ligger til grund frem for Wilsons engelske versioner.

Johan Wrede: *Fosterlandskärleken i 'Vårt land',* = *Historiska och litteraturhistoriska studier* 53, Helsingfors 1978.

Samme: *Om relationer mellan idéer, ideologier och litteratur i republikken Finland* i *Ideas and Ideologies in Scandinavian Literature since the First World War,* Reykjavik 1975, s 19-37.

Samme: *Om politiska ideologier och litteratur i Finland 1917-1948,* i Sven Linnér (red.): *Från Dagdrivare till Feminister. Studier i finlandssvensk 1900-talslitteratur,* Helsingfors 1986, s 169-94. = *Skrifter utgivna av svenska litteratursällskapet i Finland* nr 537.

Samme: Arvid Mörnes lyrik, Helsingfors 1968. = SSLF 425.

Samme: *Jag så ett folk ... Runeberg, Fänrik Stål och Nationen,* Helsingfors 1988.

John H. Wuorinen: *Nationalism in Modern Finland,* New York 1931.

Clas Zilliacus & Henrik Knif: *Opinionens tryck. En studie över pressens bildningsskede i Finland,* Helsingfors 1985.

Johannes Öhquist: *Das Löwenbanner des finnischen Volkes. Aufstieg zur Freiheit,* Berlin 1942 (finsk originaludg 1921).

Kristian Østberg: *Finnskogene i Norge,* Grue 1978.

ILLUSTRATIONER

Fig 1. Birkebarksdokument nr 292, efter A.V. Artsikhovskii & V.I. Borkovskii: *Novgorodskie gramoty na bereste: Iz raskopok 1956-1957 goda*, Moskva 1963, s 121. (15)

Fig 2. Finsk-tysk glossarium og begyndelsen af Fader Vor med tysk oversættelse i Sebastian Münsters *Cosmographia* (1544), efter *Suomen historian dokumentteja* 1, Helsinki 1968, mellem s 144-45. (19)

Fig 3. Agricola: Se Wsi Testamenti, facs-udg *Teokset* II, Helsinki 1931. (20)

Fig 4. Agricola: Dauidin Psaltari, Alkupuhe facs-udg *Teokset* III, Helsinki 1931, s 212. (21)

Fig 5. 1642-biblen efter *Kirja Suomessa. Kirjan juhlavuoden näyttely Kansallismuseossa 25.8.-31.12.1988*, Hki 1988, s 95. (23)

Fig 6. 1757-udg af 1734 års *Svea Rikes lag*, facs-udg, Porvoo 1984. (28)

Fig 7. Juslenius: *Aboa vetus i nova*, Kongelige Bibliotek. (32)

Fig 8. *Suomalaiset Tieto-Sanomat*, Lizelius' første finske avis fra 1775, efter facs-udg, Helsinki 1959. (34)

Fig 9. Porthan: *De Poesi Fennica*, efter *Kirja Suomessa. Kirjan juhlavuoden näyttely Kansallismuseossa 25.8.-31.12.1988*, Hki 1988, s 103. (36)

Fig 10. 1799, Porthan: *Juustens Chronicon*, efter Klinge, *Runebergs två fosterland*, s 47. (37)

Fig 11. Aleksander Is *Regeringsforsikring*, efter Einar W Juva & Mikko Juva: *Suomen kansan historia* 4, Helsinki 1966, s 29. (44)

Fig 12. Den unge iltre Arwidsson, efter *Suomen Kirjallisuus* III, Keuruu 1964, s 33. (48)

Fig 13. Alexanders universitetet i Helsingfors' *Ustav*, efter Klinge: *Studenter och idéer* 1, s 32-33. (50)

Fig 14. Den unge Runeberg, efter Klinge: *Studenter och idéer* 1, s 112-3. (52)

Fig 15. P. Lieberts vision af Saima og censuren, efter *Suomen Historia* 5, Espoo 1986, s 150. (52)

Fig 16. Elias Lönnrot 1845, efter *Sådan opstod Kalevala: Kalevala 1835-1985*, Helsinki 1985, s 6. (55)

Fig 17. Første udgaven af det finske nationalepos Kalevala (1835) (56)

Fig 18. Daguerrotypi af Snellman, efter K. Wirilander: *Herrskapsfolk. Ståndspersoner i Finland 1721-1870,* Stockholm 1982, s 281. (59)

Fig 19. Eino Leino: *Helkavirsiä* (Pinsesange). Første udgavens omslag af Pekka Halonen. *Suomen Kirjallisuus* IV, Helsinki 1965, s 353 (79)

Fig 20. Gallen-Kallelas *Sampos forsvar,* efter *Sådan opstod Kalevala: Kalevala 1835-1985*, Helsinki 1985, s 34. (80)

Fig 21. A. Federleys illustration til Rafael Lindqvists digt *Finlands Bautasten* (1908), efter Klinge, *Runebergs två fosterland*, s 226. (85)

Fig 22. 1857 Pas, efter *Suomen Historia* 5, Espoo 1986, s 103. (89)

Fig 23. Den første håndbog i titulering på finsk (1855) efter K. Wirilander, *Herrskapsfolk. Ståndspersoner i Finland 1721-1870,* Stockholm 1982, s 159. (92)

Fig 24. v Beckers *Finsk Grammatik* (1824). (96)

Fig 25. *Alexis Kivi* (1873), *Suomen Kirjallisuus* III, Keuruu 1964, s 463. (100)

Fig 26. Russiske blades angreb på Finland 1890. Tegning af Matti Mekäläinen, efter *Suomen Historia* 5, Espoo 1986, s 311. (102)

Fig 27. Anfall, maleri af E. Isto (1899), efter Patrick Bruun m.fl.: *Efter 1809. En krönika i ord och bild om finlandssvenskarna*, Helsingfors 1968, v 1898-99. (103)

Fig 28. Bogmærke Två språk ett sinne (1900). efter *Suomen Historia* 6, Espoo 1987, s 121. (104)

Fig 29. Vittighedsbladet *Fyren* satiriserer over navneskiftedillen, efter Matti Castrén m.fl.: Historia för sjuan, Vasa 1985, s 64 (109)

Fig 30. *Oma maa. Tietokirja suomen kodeille* I (1907). (112)

Fig 31. *Kurikkas* parafrase over Gallen-Kallela fra 1909, efter Kari O. Virtanen i *Kansakunnan historia* 5, Porvoo 1974,s 333. (117)

Fig 32. Tuulispääs parafrase over Gallen-Kallela 1918, efter, Veikko Huttunen i *Kansakunnan historia* 6, Porvoo 1968, s 132. (117)

Fig 33. *Hovnarren: Språk-lagen* (1920), efter *Suomen Historia* 7, Espoo 1987, s 157. (121)

Fig 34. Permen til *Stor-Finland er identisk med fædreland*, efter Klinge, *Från lojalism till rysshat*, s 238. (130)

Fig 35. *Selvstændigheds forbundets* (ILs) symbol (fra 1924), efter Nygård: *Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen. Aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa*, s 160-61. (132)

Fig 36. *"Russer". Skydeskive anvendt af* skyddskårene, i 1920-erne. efter Juha Siltala: *Lapuan liike ja kyyditykset 1930*, mellem s 454. Oplysningen om skivens anvendelse af Skyddskåren stammer fra Matti Klinge, *Vihan veljistä valtiososialismiin*, tekst til omslag. (134)

Fig 37. Det store ukendte (1927), efter Klinge, *Studenter och idéer* 4, s 64-65. (137)

Fig 38. Högholmen overmalet på skilt *Högholmen-Korkeasaari* (1927), efter *Suomen Historia* 7, Espoo 1987, s 187. (141)

Fig 39. Bukserne af! (c 1930), efter Kari Hokkanen: *Kyösti Kallio* 2, Juva 1986, s 150-51. (151)

Fig 40. Lappobevægelsens bomærke (c 1930), efter Kari Hokkanen: *Kyösti Kallio* 2, Juva 1986, s 150-51. (153)

Fig 41. Skibsbrud, i *Spes Patriae* 1.årg, 1930: 1, s 12. (154)

Fig 42. Oki Räisänens parafrase over Gallen-Kallela, efter Juha Siltala: *Lapuan liike ja kyyditykset 1930*, mellem s 128-29, (160)

Fig 43. 1882 invitation til festligholdelse af 250 årsdagen for Gustaf II Adolfs død 6.11.1632, efter Patrick Bruun m. fl.: *Efter 1809. En krönika i ord och bild om finlandssvenskarna*, Helsingfors 1968, v 1883-84. (162)

Fig 44. AKS og Selvstændighedsforbundet til samlet angreb på den russiske bolsjevik, efter Klinge, *Studenter och idéer* 4, s 64-65. (163)

Fig 45. *Aitosuomalainens* bomærke, efter Nygård: *Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen. Aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa*, s 160-61. (163)

Fig 46. Kosola og Kares drømmer om et Stor-Finland i L. Vickbergs streg, efter W.A. Wilson: *Folklore and Nationalism in*

Modern Finland, s 158. (165)

Fig 47. "Jerikon muurit, kun valloitettiin, ei tykkejä tarvittukaan" i Poika Vesantos streg, efter Klinge, *Studenter och idéer* 4, s 128-29. (170)

Fig 48. To nationale *avisannoncer,* efter Juha Siltala: *Lapuan liike ja kyyditykset 1930,* s 470. (175)

Fig 49. A. Liuksialas satire over det Svenske folkepartis bejlen til socialdemokraterne under presset fra de militante ægtfinnerne, efter Veikko Huttunen i *Kansakunnan historia* 6, Porvoo 1968, s 374. (179)

Fig 50. Kekkonens og Paasikivis respektive linier op til præsidentvalget i 1956, efter Veikko Huttunen i *Kansakunnan historia* 7, Porvoo 1974, s 376. (185)

Fig 51. Vilho Helanens (Heikki Aksila) *Det hændte i Helsingfors,* efter Timo Kukkola: *Hornanlinnan perilliset. 70 vuotta suomalaista salapoliisikirjallisuutta,* Porvoo 1980, s 112-13. (190)

Fig 52. Satire af Erkki Huttunen efter Kirsti Manninen: *Ollista Bisquittiin,* s 98, (191)

Fig 53. Satire af Erkki Salonen efter Kirsti Manninen: *Ollista Bisquittiin,* s 200, (192)

Fig 54. *Fra indvielsesfesten af Academia Tornedaliensis i Pajala 27. februar 1988,* efter *MET. Tidskrift för Tornedalen och Malmfälten,* nr 1/88, s 9. (220)

Fig 55. Katekismen i finsk oversættelse og med kyrillisk alfabet, efter Einar W Juva & Mikko Juva: *Suomen kansan historia* 2, Helsinki 1966, s 455. (228)

Fig 56. Karelsk oversættelse af Mattheus Evangeliet, efter Kauko Pirinen: *Venäjän raamat-tuseuran toimittamat Uuden testamentin kirjojen käännökset suomensukuisille kielle,* i *Album amicorum. Kirja- ja kult-tuurihistoriallisia tutkielmia Eeva Mäkelä-Henrikssonille 29.7.1986,* s 155. (229)

Fig 57. 1941 Mannerheims "Oprop" til Karelens folk, efter Laine, mellem s 224-25. (232)

Fig 58. Voitto, efter *Suomen Historia* 7, Espoo 1987, s 344. (234)

KORT

1 1323-græneen efter Nødeborgsfreden, efter Lind: Om Nøde-borgsfreden og dens grænser, *Historisk tidskrift för Finland* 1985, s 335 (kompletteret) 13

2 Finlands grænser 1595-1947, efter Jaakkola: *Finska folkets historia* (1941), s 143 (kompletteret) 42

3 Svensk-Finland, efter *Uppslagsverket Finland* 3, s 278 67

4 Det stor-finske område 75

5 Dialektgrænserne, efter *Uppslagsverket Finland* 1, s 358 96

6 De nutidige kommunale sprogforhold, efter *Uppslagsverket Finland* 3, s 175 202

Finsk afdelings skrifter

I. Det finske Kalevala
II. Billedet af et folk
III. Mellem "venska" og "vinska"

DIS-Danmark
1 1 8 9 9 8